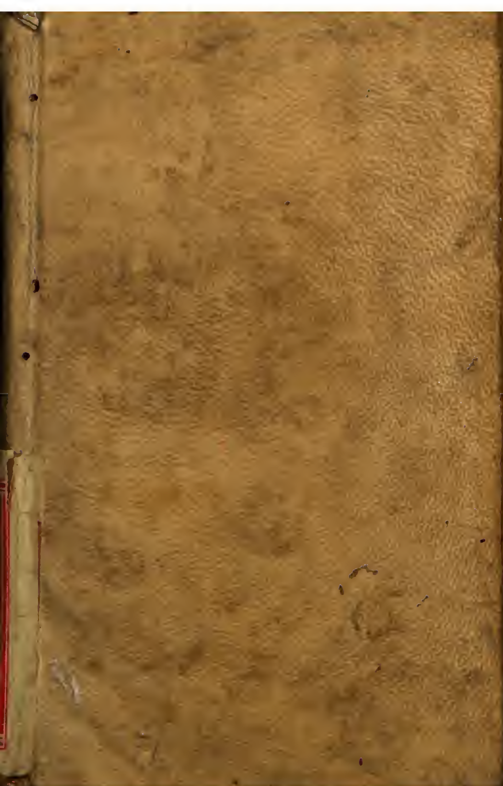

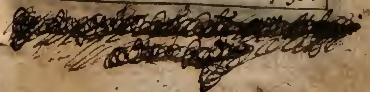

SVLPITII SEVERI

Opera omnia quæ extant.

AMSTELODAMI,
Ex officina Elzeviriana. A°. 1655.

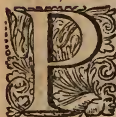

CONTENTA.

Clarissimo Viro,

ABRAHAMO HEYDANO.

Ergimus, vir eruditissime, bene de Rep. litteraria mereri, & quæ in antiquitate tam gentium, quam Christiana, magnorum autorum scripta exstant, typis nostris ornare. Ac, præter alia, quæ jam nuper vulgata, novum specimen hic vides, quod argumenti caussa merito tuo tibi inscriptum imus. Sulpitius Severus est, disertissimus Ecclesiastic[o]rum auctorum: qui & doctrina & sapientia pollens Augustino, genere & litteris nobilis Gennadio, atque item Honorio, appellatur. In sacra ejus historia brevitas cum incredibili quadam dicendi puritate conjuncta est. In utraque autem excellit. Vita B. Martini non minorem genium habet: quæ, pro instituto illorum temporum, non tam eruditionis, quam ardoris & pie-

tatis Christianæ, veteris illius & excitatæ, sive, ut Boxhornius noster loqui solet, credulæ nimis & portentosæ, monumentum est; quo tamen auctore ejus simul cum cæteris excudendæ impetum cepimus. Nec aliter illustri Heinsio videbatur. Et tu haud dubie etiam probabis: cujus singulares virtutes officium hoc nobis imposuere: eruditio infinita, suavitas & integritas morum infucata, aliæque magnæ dotes, quas in te agnoscimus, prædicandæ quidem latius, nisi, quæ instar omnium est, modestia tua obstaret. Vale, vir eruditissime; & nos, quod facis, ama. Amstelodami. CIↃ IↃ C LVI. *Octobris* XV.

Virtutibus tuis

devoti

L. & D. ELZEVIRII.

SULPICII SEVERI

SACRÆ HISTORIÆ

LIBER PRIMUS.

Res à mundi exordio sacris literis editas breviter constringere, & cum distinctione temporum usque ad [1] nostram memoriam carptim dicere aggressus sum: multis id à me studiose efflagitantibus, qui divina, compendiosa lectione, cognoscere properabant. Quorum ego voluntatem secutus, non peperci labori meo, quin ea, quæ permultis voluminibus perscripta continebantur, duobus libellis concluderem: ita brevitati studens, ut pene nihil gestis subduxerim. Visum autem mihi est non absurdum, cum usque ad Christi crucem, Apostolorumque actus per sacram historiam cucurrissem, etiam post-gesta [2] convertere: excidium Hierosolymæ, vexationesque populi Christiani, & mox pacis tempora, ac rursum ecclesiarum intestinis periculis turbata omnia locuturus. Cæterum illud non pigebit fateri, me, sicubi ratio exegit, ad distinguenda tempora, continuandamque seriem, usum esse historicis ethnicis, atque ex his, quæ ad supplementum cognitionis deerant, usurpasse, ut & imperitos docerem, & literatos convincerem. Veruntamen ea, quæ de sacris voluminibus breviata digessimus, non ita le-

[1] *Videlicet ad an. Christi ferè cccc, consulatum Stiliconis primum, ut est infra lib. 2.*

[2] *Connectere, ut conjectat Giselinus.*

gentibus auctor accesserim, ut prætermissis illis, unde hæc derivata sunt, appetantur: nisi cum illa quis familiariter noverit, hic recognoscat, quæ ibi legerit. Etenim universa divinarum rerum mysteria non nisi ex ipsis fontibus hauriri queunt. Nunc initium narrandi faciam.

MUNDUS à DOMINO constitutus est abhinc annos jam pene sex millia [3], sicut processu voluminis istius digeremus: quanquam inter se parum consentiant, qui rationem temporum investigatam ediderunt. Quod cum vel Dei nutu, vel vitio vetustatis eveniat, calumnia carere debebit. Mundo autem condito, homo factus est: viro Adam, mulieri Eva nomen fuit. Sed constituti in paradiso, cum interdictam sibi arborem degustassent, in nostram, velut exsules, terram ejecti sunt [4]. Deinde ex his Cain atque Abel nascuntur. Sed Cain impius, fratrem interemit. Filium Enoch habuit, à quo [5] primum civitas condita est, auctoris nomine vocitata. Ex hoc Irad, atque ex eo Maviaël nascitur. Hic [6] Mathusalam filium habuit, isque Lamech genuit, à quo [7] juvenis quidam occisus traditur, nec tamen nomen refertur occisi; [8] quod quidem futuro mysterio fuisse præmissum à prudentibus æstimatur. Igitur Adam post necem filii minoris, Seth filium procreavit, cum jam tricesimum & [9] ducente-

Gen. 1.

[3] *Sequitur fere Græcam* LXX *supputationem. sed secundum Hebraicam veritatem sunt Anni* IV M CCCLXX, *juxta Bucholzerum.*

Gen. 2. 3.

Adam & Eva.

[4] *Sequitur vulgarem sententiam paradisum extra nostrum orbem statuentium: errore manifesto.* Gen. 4. [5] *Non à filio, sed à patre, ut Moses habet.* [6] *Mathusael, Cod. Heb.* [7] *Possunt Hebraica reddi, occidero virum & juvenem; ut Thrasonica sit vox.* [8] *Quod, ut Cain septima, ita Adami peccatum septuagesima septima generatione lueretur.* Gen. 5. [9] *Secundum Heb. Veritatem*, CXXX. Gen. 6.

centesimum annum ætatis impleſſet. Vixit autem annos Iↄ cccc xxx. Seth vero Enos, Enos Cainan, Cainan Malaleel, Malaleel Jared, Jared Enoch genuit: qui ob juſtitiam tranſlatus à Deo traditur. Hujus filius Mathuſala dictus eſt, qui Lamech genuit: ex quo Noë natus, juſtitia egregius, & præ cæteris mortalibus Domino carus acceptuſque. Qua tempeſtate cum jam humanum genus abundaret [10], angeli, quibus cœlum ſedes erat, ſpecioſarum forma virginum capti, illicitas cupiditates appetierunt: ac naturæ ſuæ originiſque degeneres, relictis Superioribus, quorum incolæ erant, matrimoniis ſe mortalibus miſcuerunt. Hi paulatim mores noxios conſerentes, humanam corrupere progeniem, ex quorum coitu [11] Gigantes editi eſſe dicuntur, cum diverſæ inter ſe naturæ permixtio monſtra gigneret. Quibus rebus offenſus Deus, maximeque malitia hominum, quæ ultra modum proceſſerat, delere penitus humanum genus decreverat. Sed Noë, virum juſtum, vita innocens deſtinatæ exemit ſententiæ. Idem admonitus à Domino, diluvium terris imminere, arcam immenſæ magnitudinis ex lignis contexuit: ac bitumine illitam impenetrabilem aquis reddidit, qua ille cum uxore, ac filiis tribus, & totidem nuribus eſt clauſus: volucrum etiam paria, itidemque diverſi generis beſtiarum, eodem clauſtro recepta: reliqua omnia diluvio abſumpta. Igitur Noë, cum jam imbrem deſtitiſſe, ac quieto in ſalo arcam circumferri, intelligeret, ratus id quod erat, aquas decedere, corvum primum explorandæ rei gratia, eoque non revertente (ut ego conjicio, cadaveribus detento) emiſit columbam: quæ cum conſiſtendi

[10] Heb. Ver. Filii Dei: quo illi intelligi poſſunt, qui à Seth orti, Eccleſiam Dei conſtituebant, oppoſiti filiis hominum, qui ex Caino.

[11] Heb. Nephilim, id eſt, irruentes, quo tyranni & oppreſſores indicantur.

Noë. Gen. 7.

Diluvium, ſeu finis primi mundi. Gen. 8.

[11] *emiſſa.* locum non reperiiſſet, reverſa eſt. Rurſum [12] remiſſa, folium olivæ retulit: manifeſtum indicium, nudari cacumina arborum. tertio demum emiſſa, non rediit: unde animadverſum aquas deſtitiſſe. Ita Noë arcam egreſſus eſt. id geſtum à mundi exordio, [13] poſt annos (ut ego comperio) II. cc duos & quadraginta. Ac primum Noë aram Domino ſtatuit, hoſtiasque ex volucribus immolavit. Mox à Domino cum filiis benedicitur: præceptumque accepit, ne ſanguine veſceretur, aut ſanguinem hominis effunderet: quia mundi primordia, [14] mandati iſtius liber, Cain maculaverat. Igitur vacuó tum ſeculo, ex filiis Noë Sem fuit. Tres enim habuit, Sem, Cham, Japheth. Sed Cham, quod ſopitum vino patrem riſerat, maledictum à patre meruit. Hujus filius, Chus nomine, Nembrod [15] gigantem genuit: à quo Babylon civitas conſtructa traditur. Pleraque etiam oppida ea tempeſtate condita memorantur, quæ nominatim perſequi animus non fuit. Sed cum multiplicaretur humanum genus, diverſaque loca atque inſulas mortales haberent, una tantum omnes lingua utebantur: donec ſe in unum, diſpergenda per totum orbem, multitudo contraxit. His more humani ingenii conſilium fuit, inſigni aliquo opere famam quærere, priuſquam à ſe invicem deducerentur. Ita turrim facere aggreſſi, quæ cœlo accederet, nutu Dei, ut officia operantium præpedirentur, inaſſueto ſermonis genere, multa diverſo, neque ulli invicem intellecto linguarum ritu loquebantur: quo promtius diſperſi ſunt, cum alter alterum velut alienigenam facile relinquebat. Sed filiis Noë ita diviſus orbis fuit, ut Sem intra Orientem, Japheth Occidentem, Cham

[13] *H. V.* CIↃ DC-LVIII. *Bucholz.*

Gen. 9.

[14] *ſcil. quoad Legiſlationem & punitionem: non etiam inſitam naturæ legem.*

Gen. 10.

[15] *H. V. Potentem venatorem, ſc. hominum, id eſt, tyrannum.*

Gen. 11. Propagatio & diviſio generis humani.

Cham mediis contineretur. Ita usque Abram ducta successio, nihil sane insigne aut memorabile in se habuit. Abram autem patre Thara natus est, post diluvium anno millesimo & [16] septuagesimo. Abram uxor Sara dicta est, primaque eis in regione Chaldæorum habitatio fuit. Inde apud Charras una cum patre diversatus est. Qua tempestate admonitus à Domino, domum, patriam ac patrem relinquens, assumpto Lot fratris filio, in terram Chananæorum profectus, in loco cui Sichem nomen est, consedit. Mox annonæ inopia Ægyptum concessit. ac rursum reversus [17] Lot, præ multitudine familiæ à patruo digressus, ut laxioribus vacuæ tum regionis spatiis uterentur, in Sodomis consedit. Id opidum infame incolis, viris in viros irruentibus, atque ob id invisum Domino fuisse traditur. Ea tempestate Reges vicinarum gentium in armis erant: cum [18] antea nullum inter mortales certamen fuisset. Sed adversum hos, qui bello vicina tentabant, reges Sodomorum, Gomorrhæorum vicinarumque regionum in prælium erumpunt: primoque impetu fusi, victoriam concessere. Tum à victoribus Sodoma direpta, prædæ hostibus fuit, ductusque Lot in captivitatem. Quod cum Abram comperisset, propere armatis servis suis, numero trecentis decem & octo, reges victoria feroces, exutos præda armisque in fugam compulit. Tum à Melchisedec sacerdote benedictus est, eidemque decimas prædæ dedit: Reliqua his, quibus erepta erant, reddidit. Per idem tempus Abræ Dominus locutus est, multiplicandumque semen ejus, sicut arenas maris stellasque cœli, spopondit: peregrinumque ejus semen prædictum futurum, ac posteros

Abram [illegible]

16 *Hebr. Veritas*, CCXCII. *à mundo condito* CIↃ IↃ CCCXLIX.

Gen. 12.

Gen. 13.

17 *reversis, Sigonius.*

Gen. 14.

18 *quod quidem in Sacris memoretur.*

Loth captus & liberatus

Gen. 15. & 17. *utraque promissio conjungitur & commiscetur.*

ros in hostili solo per quadringentos annos laturos servitium, postea libertati restituendos.
Gen. 17. Tum ei atque uxori ejus, adjectione unius litteræ nomen immutatum: ita nunc ex Abram
[20] *Abraham, id est, pater multarum gentium.* [20] Abraam, ex Sarai [21] Sara dicitur. Cujus quidem rei non inane mysterium non est hujus operis exponere. Eodem tempore Abraæ lex circumcisionis imposita est. Erat ei [22] autem ex ancilla filius Ismaël. Et cum ipse esset annorum centum, uxor autem ejus nonaginta, futurum eis filium Isaac, Dominus pollicetur, qui cum
[21] *Sara, id est, princeps.* duobus angelis ad eum venerat. Inde Sodomam missi angeli, Lot in porta sedentem repe-
Gen. 6. rierunt. Quos cum ille, homines existimans,
Circumcisio. hospitio receptos, cœnatosque domi haberet: juventus improba ex oppido, novos hospites
[22] *tum, forte.* ad stuprum flagitabant. Lot pro hospitibus filias offerens, non acquiescentibus quibus illi-
Gen. 16. & 18. cita potius desiderio erant, ipse ad stuprum trahebatur. Quem angeli propere ab injuria vin-
Gen. 19. dicantes, luminibus impudicorum cæcitatem offuderunt. Tum Lot, ab hospitibus edoctus, perdendum opidum, propere cum uxore & filiabus est egressus: interdictum tamen eis est, ne retrorsum conspicerent. Sed mulier parum
Sodomæ conflagratio. dicto audiens (humano malo, quo ægrius vetitis abstinetur) reflexit oculos, statimque in molem conversa traditur. At Sodoma divinis
Lothi incestus. ignibus conflagravit. Lot autem filiæ existimantes humanum genus interiisse, concubi-
Gen. 21. tum inebriati patris appetiverunt: unde Moab
Isaaci nativitas. & Ammon nati sunt. Per idem tempus ferè, cum Abraam esset etiam centum annorum,
Agar & Ismaëlis ejectio. Isaac filius natus est. Tum ancillam, de qua Abraam filium susceperat, Sara expulit: quæ habitasse in deserto una cum filio, & præsidio Domini

Domini defensa traditur. Non multum post, Dominus Abraæ fidem tentans, immolandum sibi à patre filium Isaac poscit. Quem ille non cunctatus offerre, cum aræ puerum superposuisset, gladiumque educeret, vox missa de cœlo est, puero ut parceret: victimæ aries præsto fuit. Consummatoque sacrificio, Abraæ Dominus locutus est, promittens, ea quæ jam spoponderat. At Sara, cum septimum & vicesimum supra centesimum annum ageret, decessit: corpus cura viri sepultum in Hebron, Chananæorum oppido. Etenim illic Abraam commorabatur. Tum Abraam Isaac filium juvenilis ætatis videns, siquidem tùm quadragesimum annum ætatis agebat, servo suo imperavit, uxorem ei quæreret: ex ea tamen tribu atque terra, de qua ipse oriundus videbatur: modo ut inventam puellam in regionem Chananæorum deduceret, nec putaret eum caussa conjugis in solum patrium rediturum. Atque ut ea strenue mandata exsequeretur, contacto domini femine, sacramentum dedit. Ita servus profectus in Mesopotamiam, ad oppidum Nachor, Abraami fratris, devenit: successitque in domum Bathuelis Syri, Nachore patre geniti: hujus filiam Rebeccam, speciosam virginem conspicatus, poposcit, atque ad dominum adduxit. Post id, Abraam accepit uxorem Cetu-ram nomine, quæ in Paralipomenis concubina dicitur: suscepitque ex ea filios. Sed Isaac Sara edito, substantiam tradidit: his autem, quos ex concubinis susceperat, dona distribuit. atque ita ab Isaac separati sunt. Abraam diem functus est, impletis annis centum & quinque & septuaginta: corpus sepulchro Saræ uxoris appositum. At Rebecca diu sterilis, assiduis mariti

Gen. 22. Isaaci immolatio à Deo imperata.

Gen. 25. Saræ mors.

Gen. 24. Isaaci conjugium.

Gen. 25. 1 Chr. 2. Ducta ab Abrahamo Cetura.

Mors Abrahæ. Isaac. Rebeccæ partus.

mariti ad Dominum precibus, à die matrimonii vicesimo fere anno geminos edidit: qui in matris alvo exsultasse sæpius traduntur. dictumque responso Domini est, duos in his populos prænunciari, & majorem minori subdendum esse principio. Sed prius editus, asper setis, Esau vocatus: minori Jacob nomen fuit. Ea tempestate gravis annonæ inopia terras incesserat. Qua necessitate Isaac in Geraris ad regem Abimelech cessit, admonitus à Domino ne in Ægyptum descenderet: eidemque universæ illius terræ possessio promittitur, ibique benedicitur, multiplicatusque pecore atque omni substantia, agente invidia, ab incolis pellitur: pulsus apud Puteum juramenti consedit. Igitur annis gravior, luminibus obductis, cum Esau filium benedicere pararet, consilio Rebeccæ matris, Jacob se benedicendum pro fratre obtulit. Ita Jacob adorandus principibus & gentibus, fratri præponitur. Queis rebus Esau accensus fratri necem moliebatur. Quo metu Jacob, hortante matre, in Mesopotamiam confugit: admonitus à patre, ut ex domo Laban, fratris Rebeccæ, uxorem acciperet. Tanta illis cura fuit, cum in alienis terris consisterent, genus tamen intra familiam suam ducere. Ita Jacob profectus in Mesopotamiam, per soporem Dominum vidisse traditur: atque ob id locum somnii sacratum habens, lapidem ex eo sumpsit: vovitque, si rebus prosperis revertisset, titulum sibi domus Domini futurum: decimasque omnium quæ acquisita sibi forent, Domino daturum. Inde se ad Laban fratrem matris contulit: quem ille sororis filium agnitum, in hospitium benigne recepit. Erant Laban duæ filiæ, Lia & Rachel. Sed Lia oculis deformior,

Rom. 9.

Gen. 26.

Divina promissio Isaaco facta.

Gen. 27.

Jacobi ab Isaaco benedictio.

Gen. 28.

Abitus Jacobi in Mesopotamiam.

Visio Jacobo oblata divinitus.

Gen. 29.

Rachel

Rachel pulchra fuisse traditur. Cujus specie Iacob captus, amore virginis conflagrabat: eamque sibi in matrimonio à patre postulans, septem annorum servitio se mancipavit. Sed impleto tempore, Lia ei supponitur: ac rursum septem in servitio subditur, atque ei Rachel traditur. Sed hanc diu sterilem, Liam fœcundam fuisse accepimus. Filiorum quos ex Lia Iacob habuit, hæc sunt nomina; Ruben, Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Zabulon, Dina. Ex ancilla vero Liæ, Gad & Aser. Ex ancilla Rachel, Dan & [23] Nephtalim nati sunt. At Rachel, desperato jam partu, Ioseph edidit. Tum Iacob redire ad patrem cupiens, cum ei Laban socer partem pecorum mercedem servitii dedisset, ob quæ parum sibi eum æquum gener Iacob ratus, dolum ab eo suspectans, clam profectus est vicesimo primo fere anno, quam advenerat. Rachel, viro inscio, patris idola furto abstulit. qua injuria Laban generum persecutus, non repertis idolis, pace facta, regressus est: multum obtestatus generum, ne uxores filiabus suis superinduceret. Inde digressus Iacob, vidisse angelos & castra Domini, traditur. Sed cum præter regionem Edom, quam Esau frater incolebat, iter destinaret, missis prius legatis & muneribus, suspectum sibi fratrem exploravit. Tum ille obviam fratri processit: nec tamen Iacob se ultra fratri credidit. Sed pridie, quam inter se fratres convenirent, Dominus humana specie assumpta, colluctatus cum Iacob refertur. Et cum adversus Dominum prævaluisset, tamen non esse mortalem, non ignoravit: benedici sibi ab eo flagitabat. Tum à Deo illi immutatum nomen est, ut ex Iacob Israël diceretur. Sed cum ille vicissim à Domino nomen

Iacobi nuptiæ.

Filii Iacobi. Gen. 29. & 30.

[23] Nephtali.

Gen. 31.

Gen. 32. & 33.

Visio Angelica.

Iacob luctatus cum angelo.

Israël, id est, victor Dei.

A 7 Domini.

Domini quæreret, Non esse quærendum, quia admirabile esset, responsum est. Ex colluctatione autem, latitudo femoris Iacob obtorpuit. Igitur Israël declinans fratris domum, promovit agmen in Salem Sicimorum oppidum: atque ibi loco pretio accepto, tabernaculum statuit sibi. Huic oppido Emor, Chemoreus [24] princeps præerat. Hujus filius Sichem, Dinam filiam Iacob ex Lia genitam, stupro subdidit. Quo comperto, Simeon, & Levi, Dinæ fratres, omnes in oppido sexus virilis dolo peremerunt, ac impigre sororis ulti sunt injuriam: oppidum à filiis Iacob direptum, prædaque omnis est abducta. Id factum ægre admodum tulisse Iacob traditur. Mox à Domino monitus, Bethleem petiit, ibique altare Domino statuit. Inde in parte turris Gader, tabernaculum fixit. Rachel ex partu obiit, puer Benjamin vocatus est. Isaac decessit annos natus centum & octoginta. At Esau potens divitiis erat, uxoribus sibi etiam è Chananæorum gente assumptis: cujus progeniem in hoc tam præciso opere inserendam non putavi. Si quis studiosior erit, ad [25] origines revertatur. Post excessum patris, Iacob in solo eo, in quo Isaac vixerat, commorabatur: filii ejus aliquantum ab eo, pascui gratia, cum gregibus secesserant: Ioseph tamen, ac Benjamin parvus, domi resederant. Carus admodum Ioseph patri, obque id invisus fratribus: simul, quia frequentibus ejus somniis majorem eum omnibus futurum portendi videbatur. Igitur ad inspiciendos greges, revisendosque fratres à patre missus, opportunus injuriæ fuit. Namque viso fratre, consilium necis ejus cœperunt. Sed obsistente Ruben, cui à tanto facinore abhorrebat animus,

Margin notes: Gen. 33. — [24] *forte, Chorræus, seu Chivæus.* — Gen. 34. Vltio violatæ Dinæ. — Gen. 35. Obitus Rachel. — Gen. 36. — [25] *Genesin innuere videtur.* — Gen. 37. Iosephus venditur à fratribus.

mus, in lacum demissus: mox suadente Iuda, deducti ad mitius consilium, negotiatoribus eum, qui tum Ægyptum petebant, vendiderunt. atque ab his Potifari præposito Pharaonis traditus est. Gen. 38. Per idem tempus Iudas, Iacob filius, Suam Chananæam in matrimonium assumpsit. Iudas. cujus liberi mali. Ex qua tres filios sustulit, Heth, Onam, Selam. Sed Heth, Thamar connubio sociatur. Quo mortuo, Onan fratris uxorem accepit. Qui, quia spermata in terram effunderet, extinctus à Domino refertur. Tum Thamar meretricio habitu assumpto, socero mista est, exque eo geminos edidit. Thamar incestus, & partus. In partu autem illo mirabile fuit, quod cum prodeunti puero, ad dignoscendum, qui prius nasceretur, obstetrix manum ejus cocco illigasset, reductus in alvum matris puer, postero die editus est. Gen. 39. Nomen infantibus Fares & Zara inditum. At Ioseph, cum benigne à curatore regio, qui eum precio acceperat, haberetur, domumque ejus & familiam procuraret, decorus ipse insigni specie, uxoris domini oculos in se converterat. Iosephi castitas & incarceratio. Cumque amore ipsius deperiret, appetitum sæpius, nec acquiescentem sibi, falso scelere infamat: ac viro queritur, stuprum sibi intentatum. Ita Ioseph in carcerem est conjectus. Gen. 40. Erant in eadem custodia ministri regis duo, qui cum somnia sua ad Ioseph retulissent, futura ex somnio conjectans, unum eorum pœnas capite luiturum, alium absolvendum pronunciavit. Gen. 41. Atque ita accidit. Igitur post biennium, somnium regi objectum est. Quod cum à prudentibus Ægyptiorum non posset absolvi, minister regis ille carcere exemptus, regem admonet, Ioseph esse mirum somniorum interpretem. Ioseph interpretatur Regis somnium. ita Ioseph solvitur, interpretatusque est

regi

regi somnium: septem annis proximis maximam frugum ubertatem futuram, consequentibus inopiam. Quo metu, rex perculsus, videns divinum in Ioseph spiritum, rei eum annonariæ præfecit, æquato secum imperio. Tum Ioseph abundantibus per totam Ægyptum frumentis, magnam copiam congessit: multiplicatisque horreis, adversus futuram famem consuluerat. Ea tempestate spes atque salus Ægypti in illo sita erat. Per idem tempus vero duos ex Aseneth filios genuit, Manassem & Effrem. Ipse autem, cum summam à rege potestatem accepit, erat annorum xxx. Nam à fratribus, septemdecim annos natus, venundatus est. Interea rebus in Ægypto adversus famem bene compositis, orbem terræ gravis frumenti inopia quatiebat. Qua necessitate compulsus Iacob, filios in Ægyptum misit, Benjamin tantum secum domi retento. Igitur rerum potentem, penes quem annonæ arbitrium erat, fratres adeunt, & more regio adorant. Quibus ille visis, callide agnitionem dissimulans, hostiliter eos venisse, & subdole loca explorare, arguebat. Angebatur autem, quod Benjamin fratrem non videbat. Res ergo in id deducta, ut præsentiam ejus pollicerentur: nimirum ut ex eo quæreretur, an isti explorandi causa Ægyptum intrassent. Ad promissi autem fidem Simeon obses traditur: ipsis frumentum gratis datum. Rursum igitur revertentes, Benjamin, ut convenerat, deduxerunt. Tum se cognoscendum Ioseph fratribus præbuit, non sine pudore male merentium. Ita eos oneratos frumento, multisque donatos, domum remisit: præmonens, quinque adhuc annos famem futuram: cum patre atque omni progenie ac familia

Ioseph Ægypto præfectus.

Iosephi liberi.

Gen. 42. Iacobi filii annonæ caussa famissi in Ægyptũ.

Gen. 43. 44. 45. Ioseph à fratribus agnitus.

ad ſe commigrarent. Igitur Iacob in Ægyptum deſcendit, Ægyptiis admodum lætantibus, gaudente rege, benigne à filio ſuſceptus. Id geſtum anno ætatis Iacob centeſimo & trigeſimo: à diluvio autem, anno [26] cIↄ ccc & LX. Cæterum ab eo tempore, quo Abraham in terra Chananæorum conſedit, in id quod Iacob Ægyptum ingreſſus eſt, referuntur anni CCXV. Igitur Iacob ſeptimo [27] & decimo anno, quam Ægypto advenerat, urgente morbo, Ioſeph filium obteſtatur, corpus ſepulchro ſuo redderet. Tum Ioſeph patri benedicendos filios ſuos obtulit: quibus benedictis, cum tamen benedictionis merito majori minorem præpoſuiſſet, filios omnes benedictione luſtravit. Deceſſit autem annos natus CXLVII. Funus magnifice curatum: corpus in ſepulchro majorum Ioſeph condidit. Fratres poſt patris obitum pro conſcientia paventes, benigne habuit. Deceſſit autem Ioſeph ipſe, ætatis anno decimo & centeſimo. Hebræi igitur, qui in Ægyptum devenerant, incredibile memoratu eſt, quam cito numero aucti ſint, multiplicataque progenie Ægyptum repleverint. Sed defuncto rege, qui eos ob meritum Ioſeph benigne fovebat, ſuccedentium regum imperio deprimebantur. Nam & opus durum ædificandarum civitatum eis impoſitum: & quia jam multitudo abundans metuebatur, ne quandoque libertatem armis vindicarent, parvulos recens editos aquis mergere edicto regio cogebantur. Nec diſſimulari cruentum imperium licebat. Qua tempeſtate filia Pharaonis infantem in flumine repertum, nutriendum pro filio curavit: nomen puero Moiſes dedit. Moiſes hic, cum viriles annos ageret, conſpicatus Hebræum ab Ægyptio pul-

Gen. 46, 47.

Ingreſſus Iacobi cum ſuis in Ægyptum.

[26] *H. Veritas*, Iↄ LXXXII.

Gen. 48.

[27] *Septimo decimo*, *Sig.*

Benedictio filiorum Ioſeph à Iacob.

Gen. 49.

Obitus Iacobi.

Gen. 50.

Mors Ioſephi.

Exod. 1.

Servitus Ægyptia.

Exod. 2.

Moſes à matre expoſitus à filia Pharaonis ſuſceptus.

ſari,

sari, permotus dolore, fratrem ab injuria vin-
Actor. 7. dicans, Ægyptium calce perculsum interemit.
Mox supplicium è facto metuens, in terram
Madian profugit: & apud Iethro sacerdotem
regionis illius diversatus, filiam ejus Sephoram
in matrimonium accepit, exque ea duos filios
[28] *Alter filius post susceptus.* Gersom & [28] Eliesér sustulit.

Hoc tractu temporum [29] Iob fuit, legem na-
turæ, & agnitionem Dei, & omnem justitiam
Exod. 18. 4. complexus, prædives opibus: atque eo illu-
strior, quod his neque integris corruptus, ne-
[29] *Iobi historia an huc referenda, incertum est.* que amissis depravatus est. Nam cum per dia-
bolum exutus bonis, filiis etiam esset orbatus,
ad extremum diris ulceribus affectus, non po-
tuit vinci, ut præ doloris impatientia aliqua
in parte peccaret. Mercedem denique divini te-
stimonii consecutus, sanitati redditus, omnia
Iob. 1. 2. quæ amiserat in duplum recepit.

Iobi patientia. At Hebræi multiplicato servitutis malo
pressi, querelis in cœlum conversi, spem auxi-
Vide Iob. reliquo libro. lii à Deo expectabant. Tum Moisi pascenti
oves, repente rubus ardere visa: flammis ta-
men, quod erat mirabilius, innoxiis. Qua no-
Iob. 24. vitate obstupefactus, rubo propius accessit, sta-
timque ad eum istiusmodi fere verbis Deus lo-
Exod. 3. cutus est: Dominum se esse Abraham, Isaac
Vocatio Mosis ad populi liberationem. & Iacob: quorum progeniem, Ægyptiorum
dominatione depressam, ereptam malis
cupiat. iter ergo susciperet ad regem Ægy-
pti, ducemque se populi in libertatem resti-
tuendi præstaret. Cunctantem potestate con-
Exod. 4. firmat, virtutem ei signorum faciendorum im-
pertiens. Ita Moises in Ægyptum profectus, si-
gnis prius apud suos editis, assumpto fratre Aa-
Exod. 5. ron, regem adiit: missum se à Deo prodit, ver-
bisque se Dei dicere, populum Hebræum uti
dimit-

dimitteret. At ille negans se Dominum nosse, parere imperio abnuebat. Cumque Moises in testimonium mandatorum Dei ex virga draconem fecisset, mox aquas omnes in sanguinem convertisset, totamque terram ranis opplesset: facientibus similia Chaldæis, magicas esse artes, quæcunque per Moisen fierent, potius quam Dei virtutem, pronunciabat, donec superductis [1] ciniphibus terra oppleta est, [2] Chaldæis fatentibus majestate divina ista fieri. Tum rex malo coactus, advocato ad se Moise, & Aaron, dat populo discedendi potestatem, modo ut superductam cladem averterent. Sed ubi clades exempta est, impotens sui animus, in se reversus, exire, ut convenerat, Israëlitas non patiebatur. Ad extremum [3], decem plagis corporis & regni sui contusus & evictus est. Sed prius quam Ægypto populus est egressus, mandatis Domini instruitur, rudis [4] adhuc temporum, mensem [5] illum, qui tunc erat, primum omnium mensium esse cognosceret; Sacrificium autem diei illius in solennitatem consequentium seculorum ita esse celebrandum, ut quartadecima die mensis agnus immaculatus, anniculus, victima cæderetur, ejusdem sanguine postes illinirentur: carnem penitus excedendam, os autem non conterendum: septem diebus fermento abstinerent, azymis uterentur, ritumque hunc posteris traderent. Ita populus egressus dives suis copiis, & Ægypti spoliis cumulatior: cujus numerus, ex [6] quinque & septuaginta Hebræis, qui primum Ægyptum descenderant, ad millia virorum sexcenta per-

Exod. 6. 7. & 8.

Plagæ Ægyptiorum.

[1] *alii, pediculos, reddunt.*

[2] *id est, Magis Ægyptiorum.*

Exod. 9. 10. 11.

[3] *Sunt vero: sanguis, ranæ, ciniphes, mixtio insectorum, pestilentia pecorum, ulcus, grando, locustæ, tenebræ, primogenita cæsa.*

Exod. 12. & 13.

[4] *Non rudis, sed nova temporis ratio.* [5] *Mensis hic Abib seu Nisan, qui partim Martio partim Aprili respondet.*

Pascha.

[6] *V.H.* LXX.

ta pervenerant: ab eo autem, quo primum
[7] *ut est* Abraham terram Chananæorum accesserat, [7]
Exod. 12. anno trigesimo & quadringentesimo, à diluvio
40. autem, [8] mille quingentis quinque & septua-
[8] *Ver.* ginta. Igitur propere egressis, columna nubis
Heb. Io- interdiu, noctu columna ignis præferebatur.
cc xcvII. Sed cum ob interjectum sinum Rubri maris,
Exod. 14. præter terram Philistim via duceret, ne postea
Transi- Hebræis [9] eremum aspernantibus, redeundi in
tus rubri Ægyptum continentibus terris noto itinere fa-
maris. cultas panderetur, nutu Dei aversi, in Rubrum
[9] *bellum.* mare illati sunt, castraque ibi cunctantes con-
Sig. Psal. stituerunt. Quod ubi regi nunciatum est, He-
77. & bræum populum viæ errore [10] in objectum
104. mare devenisse, nullum ei esse exitum obsi-
[10] *id est,* stente elemento, furens animi, quo angebatur,
usque ad, tot hominum millia regno suo & potestati de-
Sig. cedere, exercitum propere educit. Iamque e-
minus arma signaque & protentæ patentibus late campis acies visebantur: cum Hebræis metu trepidis, & cœlum aspectantibus, Moises à Deo monitus, percussum virga mare discidit. Ita populo, cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter pervium fuit. Nec cunctatus rex Ægyptius cedentes insequi, mare, qua patebat, ingressus: mox coëuntibus aquis,
Exod. 15. cum omni exercitu deletus est. Tunc Moises incolumitate suorum, exitio hostium, virtuteque exultans, canticum Domino cecinit: idemque omnis turba virilis ac muliebris sexus
[11] *Ingres-* fecit. Sed [11] ingressus eremum, cum jam per
sos, Sig. triduum iter agerent, aquæ penuria urgebat,
Amara repertaque ob amaritudinem usui non erat. Ac
aqua dul- tum primum impotentis populi contumacia
cescit. apparuit, jamque in Moisen ferebatur cum edoctus à Deo, lignum aquis intulit, cujus hæc

vis

vis fuit, ut dulcem saporem fluentis redderet. Exin promotum agmen, apud Elim, duodecim fontibus aquarum & septuaginta arborum palmarum repertis, consedit. Rursum populus famem conquerens, Moisen increpabat, Ægypti servitium, cum saturitate ventris, desiderans. tum grex coturnicum superne missus, castra opplevit. Postero autem die animadvertunt, qui extra castra processerant, parvis quibusdam siliquis oppletum solum: quarum species in modum coriandri seminis, glaciali albedine erat, ut crebro hybernis mensibus superductis pruinis tegi terram videmus. Tum per Moisen populus admonetur, panem hunc eis munere missum Dei: unumquenque in id paratis vasculis, tantum usurpare debere, quantum in diem unum pro numero singulis satis esset: sexto tamen die, quia sabbatho colligi non liceret, duplum præsumerent. Verum populus, ut semper parum dicto audiens, more humani ingenii, non refrenavit cupiditatem, ex reconditis in posterum quoque diem consulens. Sed reposita, fœtore diro in vermes effervescebant: cum die sexto in sabbathum reservata, integra permanerent. Hoc Hebræi per XL annos cibo sunt usi: cujus sapor melli proximus, nomen Manna traditur. In testimonium autem divini muneris, reservasse Moises gomor plenum in vase aureo dicitur. Inde progressus populus, cum aquæ penuria tentaretur, ægre ab exitio ducis temperabat. Tum Moises, mandante Domino, apud locum cui Oreb nomen est, virga petram percutiens, large aquæ copiam fecit. Sed ubi Raphidin perventum, Amalechitæ populum incursionibus vastabant. Moises suis in prælium eductis, cum Iesum bellantibus præfe-

Exod. 16. Coturnices & manna. *Ibidem, & Num.* 11. Psal. 77.

Manna, quasi Manhu, quid hic?

Exod. 17. Aqua è petra.

Amaleci-tæ cæsi. præfeciſſet, aſſumpto Aaron & Vr, ſpectator pugnæ futurus, ſimul precandi Dominum gratia, montem conſcendit. Sed cum dubio eventu acies concurriſſent, Moiſi precibus victor Ieſus, hoſtes in noctem cecidit. Per idem tem-

Exod.18. Iethro. pus, Iethro Moiſi ſocer, cum filia Sepphora, quæ Moiſi nupta, proficiſcente in Ægyptum viro, domi reſederat, liberisque ejus, cognitis rebus quæ per Moiſen gerebantur, ad eum venit. Hujus conſilio Moiſes ordines populi diſtribuit; tribunos centurioneſque & decuriones præficiens, neceſſarium diſciplinæ ritum poſte-

Exod.19. ris tradidit: Iethro in patriam regreſſus. Exin ad Sinam montem perventum. Ibi Moiſes à Domino monetur, populus ut ſanctificaretur, auditurus Dei voces: idque ſollicite curatum. Sed ubi Deus monti inſtitit, validis tubarum clangoribus aër quatiebatur, craſſæque nubes crebris cum fulminibus advolvebantur. Sed Moiſes & Aaron in montis cacumine Dominum propter, populus circa ima montis con-

Exod.20. Lex à Deo lata. ſtitit. Ita lex lata multiplex & copioſa, Dei verbis, & ſæpe repetita: cujus ſi quis erit curioſior, fontem ipſum adeat, nos eam breviter perſtringimus. Non erunt, inquit, tibi Dei alieni præter me: Non facies tibi idolum: Non ſumes nomen Dei tui in vanum: Sabbatho nullum opus facies: Honorifica patrem tuum, & matrem tuam: Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falſum teſtimonium dices adverſus proximum tuum: Non concupiſces quicquam proximi tui.

His à Deo dictis, cum tubæ circumſtreperent, lampades inardeſcerent, montem fumus obtegeret, populus præ timore inhorruit, verba Dei non ſuſtinens: popoſcitque à Moiſe, ut

ipſi

ipsi tantum loqueretur Dominus, atque ita au-
dita ad populum referret. Edicta autem Dei ad Exod. 21.
Moisen istiusmodi sunt: Hebræus [12] puer pe- [12] *id est,*
cunia emptus, sex annis serviet, post hæc liber *servus.*
erit: Sponte autem permanenti in servitute, Politia
auris forabitur. Qui hominem occiderit, ca- Moisis.
pite pœnas luet: Qui imprudens, rite exul erit.
Qui patrem matremve pulsaverit, convicium-
que eis dixerit, capitali supplicio afficitor. Si
quis Hebræum subreptum vendiderit, morti
dabitur. Si quis servum proprium, servamve
percusserit, exque eo ictu obierit, reus judicio
fiet. Si quis partum non deformatum mulieri
excusserit, [13] neci dabitur. Si quis servo ocu- [13] *Hic*
lum aut dentem extorserit, servus vindicta li- *aliqua*
berabitur. Taurus si hominem occiderit, lapi- *desunt.*
dabitur. Si Dominus sciens bestiæ vitium, non *puta;*
consuluerit, & ipse lapidabitur: aut precio se *multabi-*
redimat, in quantum accusator poposcerit. Si *tur: si de-*
servum taurus occiderit, in triginta drachmis *forma-*
pecunia domino numerabitur. Si quis defos- *tum, &c.*
sum lacum non cooperuerit, pecusque in la-
cum ceciderit, precium pecudis domino dabit.
Si taurus alterius taurum occiderit, pecus ve-
nundabitur, preciumque domini partientur,
peremptum etiam divident. Quod si dominus
vitium tauri sciens, non consuluerit, taurum
dabit. Si quis [14] vitulum subripuerit, quinque [14] *id est,*
restituet. Si ovem subripuerit, quadrupli pœna *bovem, sic*
erit. Si viva penes abactorem pecora reperien- *μόσχος*
tur, dupla restituet. Nocturnum furem occidi *Græcè.*
licet, diurnum non licet. Si cujus pecora alte- Exo. 22.
rius sata depaverint, dominus pecoris eversa
restituet. Si depositum perierit, is penes quem
depositum fuit, jurabit nihil se dolo [15] egisse. [15] *malo,*
Fur inventus duplum dabit. Commendatum *scilicet.*

pecus

pecus à bestia interceptum, non restituetur. Si
[16] non, edit. Colon. quis virginem [16] nondum desponsatam corruperit, dotabit puellam, & ita eam uxorem accipiet. si pater puellæ nuptias recusaverit, dotem raptor dabit. Si quis se pecudi miscuerit, morti dabitur. Sacrificans idolis, pereat. Viduam & orphanum non premendos: Pauperem debitorem non perurgendum: Nec usuram poscendam: Vestimentum pauperis pro pignore non accipiendum: Principem populi non increpandum: Primogenita omnia Do-
Exo. 23. mino offerenda: Carnem à fera captam non edendam. Coitiones in testimonium falsum, aut in quacunque malitia, non esse faciendas. Inimici pecus errans non præteribis, sed reduces. Si animal inimici succubuisse oneri inveneris, erigere debebis. Innocentem & justum non occides. Non justificabis impium pro muneribus. Munera non accipienda. Advenam benigne habendum. Sex diebus opus faciendum: Sabbatho requiescendum. Fructus septimi anni non metendos, sed pauperibus & ege-
Exo. 24. nis relinquendos. Hæc fere Moises ad populum verba Dei retulit, altariumque ex duodecim lapidibus sub monte constituit. Ac rursum montem, in quo Dominus consistebat, conscendit: adhibito secum Aaron, Nabad, & Abiud, majoribusque natu septuaginta. Sed hi
[17] valentes, Seg. non [17] volentes Dóminum intueri, locum tamen in quo Dominus stabat, viderunt: cujus mirabilis forma, & claritudo eximia refertur. Moises autem accersitus à Domino, interio-
Exo. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. rem nubem quæ circum Dominum steterat, ingressus, quadraginta diebus totidemque noctibus ibi fuisse traditur. Quo tempore super ædificando tabernaculo atque arca, rituque sacrifi-

ſacrificandi edoctus verbis Dei eſt: quæ ego, quia prolixa admodum videbantur, inſerenda huic tam præciſo operi non putavi. Sed immorante diutius Moiſe, quippe qui XL dies apud Dominum duceret, populus deſperato ejus reditu, Aaron compulit ſimulachra facere. Tunc Exo. 32. ex metallis conflatis vituli caput extitit. Cui Vituli aurei adoratio. cum populus, Domini immemor, hoſtias obtuliſſet, vinoque ſe & ventri dediſſet, deſpectans hæc juſto dolore Deus, improbum populum, niſi à Moiſe fuiſſet exoratus, deleſſet. Sed regreſſus Moiſes, cum duas ex lapide tabulas manu Domini ſcriptas detuliſſet, populumque luxui & ſacrilegio deditum deprehendiſſet, tabulas confregit: indignam eſſe gentem exiſtimans, cui lex Domini traderetur. Multis tamen [18] increpitis, Levitas ad ſe aggregavit, eiſdemque præcepit, ut diſtrictis gladiis populum cæderent. Quo impetu [19] XX tria millia virorum perempta traduntur. Tum Moiſes tabernaculum extra caſtra conſtituit: quod quotiens fuiſſet ingreſſus, columna nubis aſtare pro foribus viſebatur, coramque ad Moiſen Dominus loquebatur. Poſcente autem Moiſe, ut Dominum in majeſtate propria videret: reſponſum, Formam Dei mortalibus oculis perſpici non poſſe, poſteriora tamen ejus videre conceſſum: Tabulæque, quas Moiſes prius confregerat, refectæ. Sed in hoc colloquio Dei, XL diebus diverſatus apud Dominum Moiſes traditur. Cumque de monte deſcenderet, tabulas præferens, tanta claritudine facies ejus renidebat, ut intueri eum populus non valeret. Sed cum mandata Dei relaturus eſſet, vultum velamento obtexit, atque ita ad populum verbis Domini locutus eſt. Hoc in loco, taberna-

[18] *Suſpicor leg. increpitos.*

[19] *Tria, tantum in fonte Heb. eſt.*

Exo. 33.

Exo. 33.

Exo. 35. uſque 40.

culi interiorumque ejus ædificatio refertur. Quo consummato, nubes superne decidit, atque ita tabernaculum obumbravit, ut ipsum Moisen aditu excluderet. Hæc fere duobus libris, Genesi atque Exodo, continentur.

Levitici lib. III. summa.

Exin Leviticus liber sequitur, in quo litandi præcepta traduntur, mandata etiam latæ superius legis adduntur, plena omnia sacerdotalibus institutis. Quæ si quis cognoscere volet, perfectius inde capiet. Nos enim suscepti operis modum custodientes, solam historiam persequimur.

Num. I. &c.

[20] *Hebræa veritas addit,* IↃL.

Num. II.

Coturnices lethales.

Num. 12.

Num. 13.

Exploratores seditionem excitant.

Num. 14.

[21] *Sic à Græcis vocatur qui Hebræis Iosue vel Iosua.*

Igitur Levi tribu in sacerdotium segregata, reliquæ tribus dinumeratæ, repertaque hominum Iↄ c & III cIↄ [20]. Cum ergo populus mannæ cibo ut supra retulimus, uteretur, tot, tantisque beneficiis Dei, ut semper, ingratus, viles, quibus in Ægypto assueverat, dapes desiderabat. Tum Dominus immensam copiam coturnicum castris intulit: quas cum avide diriperent, primoribus labiis admotis carnibus, interibant. Magnaque eo die clades in castris fuit, adeo ut xx & III virorum millia periisse tradantur. Ita populus eo, quem desiderabat, cibo punitus est. Inde promotum agmen, & in Faran ventum est: edoctusque à Domino Moises, vicinam esse terram, cujus possessionem eis promiserat Dominus: exploratoribus in eam missis, renunciatur, felicem omni copia esse regionem: sed gentes validas, & munita ingentibus muris oppida. Quod ubi populo compertum, magna mentes omnium formido incesserat: eoque mali ventum, ut spreto Moisi imperio, ducem sibi constituere pararent, cujus ductu in Ægyptum reverterentur. Tunc [21] Iesus & Chaleb, qui inter exploratores terræ fuerant,

fuerant, conscissis vestibus flentes, populum obtestantur, ne exploratoribus credant, formidolosa referentibus: se quoque una cum his fuisse, nihil metuendum in solo illo reperisse: promissis illos Dei confidere oportere, hostes prædæ potius quam exitio fore. Sed gens indomita, sanis consiliis male renitens, in perniciem [22] eorum ferebatur. Queis rebus commotus Dominus, partem populi hostibus cædendam objecit. Exploratoribus interfectis ad vulgi formidinem, secuta est eorum contumacia, qui se Dathan & Abiron ducibus adversum Moisen & Aaron erigere conati sunt. Sed eos vivos hiatu suo terra absorbuit. Nec multo post, totius populi in Moisen & Aaron orta seditio est, adeo ut tabernaculum (quod erat nefas, nisi sacerdotibus, introire) irrumperent. Tum vero catervatim in eos grassata mors est: momentoque omnes interissent, nisi Moisi precibus placatus Dominus cladem avertisset. Numerus tamen peremptorum, septingenti & XIV millia fuit. Nec multo post, ob aquæ penuriam, ut jam sæpius, populi exorta seditio est. Tunc Moises à Domino monitus, ut petram virga feriret, familiari sibi experimento (siquidem id jam ante fecisset) semel atque iterum petram percussit, atque ita aqua effluxit. In quo quidem notatus à Domino Moises refertur, quod per diffidentiam non nisi iterato ictu aquam eduxerit. Denique ob hoc peccatum, promissam sibi terram non ingressus est, sicut inferius ostendam. Igitur Moises ex eo loco promovens, cum præter Edom agmen educere pararet, missis ad regem legatis, transeundi copiam poposcit, ob jus sanguinis bello abstinendum ratus. Etenim gens illa Esau pro-

[22] *forte suam.*

Seditiones aliæ tres.

Num. 16.

Num. 17.

Num. 20.

Moisis diffidentia.

genies erat. Sed rex supplices aspernatus, transitum negavit, paratus armis contendere. Tum Moises in Or montem iter convertit, vetita via abstinens, ne quam inter consanguineos causam belli præberet. In eo quoque cursu regem gentis Chananæorum delevit. Seon quoque regem Amorræorum perculit, omniumque eorum opidis potitus est. Basan etiam & Balac reges devicit, & castra [23] super Iordanem haud longe ab Hiericho molitus est. Tunc adversus Madianitas certatum, victique & subacti sunt. Moises mortuus est, cum XL in deserto annos populo præfuisset.

Victi reges & populi. Num. 21. & Deut. 3. 20. Num. 22. &c.

[23] *id est, apud, juxta, prope.*

Num. 31. Deut. 34. Moisis mors.

Cæterum Hebræi ob hanc causam tanto tempore in eremo fuisse traduntur, donec omnes qui verbis Dei non crediderant, interirent. Excepto enim Iesu & Chaleb, nemo ultra XX annos natus, Ægypto profectus, Iordanem transiit. Ipse Moises, ut terram promissam videret tantum, nec contingeret, peccato ejus adscribitur: quod eo tempore, quo saxum ferire & aquam producere præceptus est, post tot virtutum suarum experimenta, dubitaverit. Decessit autem anno ætatis vigesimo & centesimo. De sepulchri loco parum compertum.

Deut. 32.

Moise mortuo, summa rerum penes Iesum Nave filium erat. Etenim illum sibi Moises successorem constituerat, virum virtutibus [25] suis simillimum. Principio autem suscepti imperii, dimissis per castra nunciis, populum certiorem facit, frumentum uti pararent: triduoque proximo iter pronunciat. Sed Iordanis flumen validissimum, transitum prohibebat: quia neque navium copia pro tempore erat, neque vadari fluvius poterat, qui tum pleno alveo ferebatur. Igitur arcam præferri à sacerdotibus, eosdem-

Iosue dux Israëlitarum.

Iosi. 1. Moisi successit Iosue dux Israëlitarum.

[25] *Sui, Sig.*

Iosi. 2. Iosi. 3.

eoſdemque adverſo flumine conſiſtere jubet. Quo facto, inciſus Iordanis traditur: ita per ſiccum copiæ traductæ. Erat in his locis oppidum nomine Hiericho, muris validiſſimis munitum, neque expugnationi neque obſidioni facilis. Sed Ieſus Domino fretus, non armis aut viribus urbem aggreſſus, ferri arcam Dei circa muros jubet: Sacerdoteſque præire arcam, & tuba canere. Sed cum arca ſepties circumlata eſſet, muri ac turris conciderunt, direptum oppidum atque incenſum. Tum Ieſus Dominum traditur **. Inde adverſus Haë ductus exercitus: locatiſque à tergo urbis inſidiis, Ieſus metum ſimulans, terga hoſti dedit. Quo viſo, qui in oppido erant, patentibus portis cedentibus inſtare. Ita hi qui in inſidiis fuerant, vacuam urbem cœpere: cæſique omnes, abſque ullius effugio: Rex captus, ſummoque ſupplicio affectus. Quod ubi vicinarum gentium regibus compertum eſt, in bellum conſpirant Hebræos armis depellere. Verum Gabaonitæ, gens valida, ex urbe opulenta, ultro ſe Hebræis dederunt, juſſa facturos pollicentes: receptique in fidem; ut ligna & aquam conveherent, imperatum. Sed regibus proximarum urbium deditio, eorum iras conciverat. Itaque admotis copiis, oppidum eorum Gabaon nomine obſidione circumſiſtunt. Igitur oppidani, arctis rebus ſuis, nuncios ad Ieſum mittunt, obſeſſis uti ſuccurreret. Ita ille maturato itinere inopinantibus ſupervenit, cæſaque ad internecionem multa hoſtium millia. cum dies cædentes deficeret, noxque victis futura præſidio videretur, merito fidei dux Hebræus noctem avertit, dies perſeveravit: ita nullum hoſtibus effugium fuit. Quinque reges capti, interfecti

Hiericho — *Ioſ. 6.*

*** Deſunt quædam.*

Ioſ. 8. — *Ioſ. 9.* — *Ioſ. 10.*

Reges V capti. — *Ioſ. 11.*

sunt. Eodem impetu vicinæ quoque urbes im-
Iof. 12. perio adjectæ, regesque earum perempti. Ve-
rum quia omnia hæc in ordinem persequi non
fuit consilium, dum brevitati studemus, id
modo annotandum curavimus, xx & novem
Iof. 13. regna imperio Hebræorum subjecta: quorum
&c. terra per undecim tribus viritim distributa est.
Iof. 21. Levitis enim in sacerdotium assumptis, nulla
Levitarũ portio data, quo liberius servirent Deo. Equi-
divitiæ, dem hoc exemplum non tacitus præterierim,
cum sui legendumque ministris Ecclesiarum libenter
seculi Mi- ingesserim. Etenim præcepti hujus non solum
nistrorũ immemores, sed etiam ignari mihi videntur:
Ecclesiæ tanta hoc tempore animos eorum habendi cu-
compa- pido veluti tabes incessit: inhiant possessioni-
ratæ. bus, prædia excolunt, auro incubant, emunt,
Avaritia venduntque, quæstui per omnia student. At si
Severi se- qui melioris propositi videntur, neque possi-
culo Epi- dentes, neque negociantes, quod est multo tur-
scopo- pius, sedentes munera expectant, atque omne
rum. vitæ decus mercede corruptum habent, dum
quasi venalem præferunt sanctitatem. Sed lon-
gius quam volui egressus sum, dum me tem-
porum nostrorum piget, tædetque. Ad incœ-
Iof. 23. ptum redeo. Igitur, ut supra dixi, diviso per tri-
Iof. 24. bus captivo solo, pace summa Hebræi perfrue-
Iosue bantur, finitimis bello territis, tot victoriis
mors. nobiles armis nemine audente tentare. Eodem
[1] III M tractu Iesus mortuus est, anno ætatis decimo
Gis. [2] III & centesimo. De imperii autem ejus tempore
Sig. Se- parum definio. Frequens tamen opinio est xx
cundum & VII annis eum Hebræis præfuisse. Quod si
Heb. Ver. ita est, à mundi exordio in excessum ejus anni
II cIↃ IↃ sunt [1] cIↃ IↃ CCC LXXX & [2] IIII. Iesu mor-
XI. tuo, populus sine duce agebat. Sed cum adver-
Iud. 1. sus Chananæos bellandum esset, dux belli Iu-
das

das assumptus est. Hujus ductu res prospere Iudices
gestæ: domi militiæque summum ocium: po- Israëliti-
pulus, aut subactis aut per deditionem acceptis ci.
gentibus imperitabat. Inde, ut semper fieri se-
cundis rebus solet, morum disciplinæque im-
memor, [3] matrimonia ex victis assumere, pau- [3] *id est,*
latimque externos mores trahere, ac mox pro- *uxores, ut*
fano ritu idolis sacrificare, occœpit. Adeo cun- *supra. Sic*
cta cum externis societas perniciosa est. quæ *inf. ex a-*
Deus longe ante prospiciens, salubri Hebræos *lienigenis*
responso instruxerat, devictas gentes ut inter- *conjugia*
necioni darent. Sed plebs cupida dominandi, *sumsere.*
imperare victis cum pernicie malebat. Igitur Iud. 2.
cum, relicto Deo, idola colerent, destituti di- Iud. 3.
vino auxilio, à rege Mesopotamiæ evicti, &
subacti, VII annis captivitatem pependerunt: Othoniel
donec Gothoniel duce in libertatem restituti Iudex.
per [4] quinquaginta annos rerum potiti sunt. [4] *Qua-*
Rursumque corrupti longæ pacis malo, idolis *draginta,*
litaverunt. Moxque aderat pœna peccantibus. *Iud.* 3. 11.
ab Eglo enim rege Moabitarum devicti, duo- *Ibidem.*
deviginti annis servierunt, donec instinctu Dei
[5] Adon regem hostium dolo interemit, con- [5] Aod
tractoque tumultuario exercitu libertatem ar- (*sic lege*)
mis vindicavit. Idem per LXXX annos in pace judex.
Hebræis præfuit. Huic Semigar successit: hic- Semigar
que adversus Allophylos congressus, [6] secun- judex.
dum eventu prælium fecit. Rursumque He- [6] *secundo,*
bræos sectantes idola, rex Chananæorum Ia- *Drus.*
bin nomine subjugavit, gravissimamque in eos Iud. 4.
per XX annos dominationem exercuit: donec & 5.
pristinum Debbora mulier statum reddidit. Debora
Adeo nihil spei in eorum ducibus erat, ut judex.
muliebri auxilio defenderentur. Quanquam
hæc in typum Ecclesiæ forma præmissa sit, cu-
jus auxilio captivitas est depulsa. Sub hac duce, Iud. 5.

vel judice, XL annis Hebræi fuerunt. Rursumque ob peccata Madianitis traditi, duro imperio habebantur, afflictique malo servitutis divinum auxilium imploraverunt. Ita semper in secundis rebus immemores cœlestium beneficiorum, idolis supplicabant: in adversis, Deo. Unde cum reputare in animo soleo, populum tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus cum peccaret coërcitum, expertumque & misericordiam & severitatem Dei, nequaquam emendatum: & cum semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam: nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cum jam inde ab initio toties in Domino rebelles deprehendantur: magisque mirum est, illis semper peccantibus, nunquam Dei, si quando eum imploraverunt, defuisse clementiam. Igitur cum eis, ut supra retulimus, Madianitæ dominarentur, conversi ad Dominum, misericordiam solitam flagitantes, impetraverunt. Erat in Hebræis Gedeon quidam nomine, vir justus, & charus Domino, acceptusque: huic angelus de campo messis domum revertenti astitit: Dominus, inquit, tecum, potens in virtute. At ille voce humili, non esse in se Dominum ingemiscebat: siquidem, quod populum captivitas premeret, virtutumque Domini, qui eos de terra Ægypti eduxerat [7], flens recordabatur. Tum angelus: Vade, inquit, in hoc spiritu, quo locutus es, & populum de captivitate eripe. Ille vero abnuere, se infractis suorum viribus, cum ipse minimus esset, tantum onus suscipere: perstare contra angelus, ne dubitaret posse fieri, quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur sacrificio, dirutaque ara, quam Baalis idolo Madianitæ

Iudæorum erga Christum obstinatio non mira.

Gedeon judex.

[7] *Hoc de suo adjecit ex conjectura.*

nitæ

nitæ sacraverant, ad suos profectus, castra castris hostium contulit. Sed Madianitis etiam gens Amalech se conjunxerat. Gedeon vero non amplius quam ad triginta & II millia exercitum paraverat. Sed priusquam confligeret, Deus ad eum locutus est, nimiam esse hanc multitudinem, quam in prælium vellet educere: Hebræos pro solita perfidia eventum pugnæ non Deo, sed virtuti suæ daturos. itaque daret volentibus discedendi potestatem. quod ubi populo divulgatum, XX & II M. à castris recesserunt. Sed ex X millibus, quæ resederant, admonitus à Domino, non amplius quam trecentos tenuit: reliquos ab armis dimisit. Ita media vigilia castra hostium ingressus, jussis omnibus tuba canere, magnum terrorem injecit: neque cuiquam resistendi animus fuit, turpi fuga quo quisque potuit dilapsis. Sed occurrentibus omnium ex parte Hebræis, passim fugientes cadunt. Reges Gedeon persecutus ultra Iordanem, comprehensos neci dedit. Ea pugna centum & XX M. ex hostibus cæsa, XV [8] capta traduntur. Tunc consensu omnium Gedeoni, ut princeps populi esset, delatum. Quod ille aspernatus, communi jure cum civibus vivere, quam præesse suis, maluit. Depulsa igitur captivitate, quæ septem annos populum continuerat, pax per XL annos fuit. Sed defuncto Gedeoni, filius ejus Abimelech, ex concubina ortus, fratribus interemptis, pessimis quibusque consentientibus, & maxime Sichimorum principibus operam ei navantibus, regnum occupavit. Isque discordiis civilibus exercitus, cum suos bello premeret, turrim quandam, in quam se amisso [9] oppido fugientes receperant, expugnare aggressus, dum in-

Iud. 7.

Iud. 8.

[8] *remanserunt XV millia, quæ post cæsa fuerunt.*

Iud. 9.

Abimelech judex.

[9] *nempe Thebes.*

Iud. 10. cautius subit, saxo à muliere ictus periit, cum
Thola judex. triennio imperium tenuisset. Huic successit Cholias, qui duobus & xx annis regno potitus est. Post hunc Iair fuit, qui cum æque viginti & duos annos principatum obtinuisset,
Iair judex. populus relicto Domino idolis se mancipavit. Obque id Israëlitæ subacti sunt ab Allophylis
Iud. 11. & Ammonitis, duoque de xx annis sub eorum imperio fuerunt. Quo tempore eis Dominum invocantibus, divinum scilicet responsum redditum est: Simulachra potius invocarent, se non ultra misericordiam ingratis presstiturum. At illi flentes culpam fateri, & præcari veniam, abjectisque idolis Deum implorantes, negatam licet misericordiam impetraverunt. Igitur [10] Iepta duce ad libertatem armis vindicandam frequentes conveniunt: missis prius ad Amon regem legatis, ut finibus suis contentus, bello abstineret. At ille prælium non abnuens, aciem instruxit. Tum Iepta, prius quam signum pugnæ daretur, vovisse dicitur, si prospere pugnasset, eum qui sibi primus reverterenti obvius fuisset, hostiam Deo dandum. Ita victis hostibus, cum domum rediret, filia ei obviam fit, quæ patrem exceptura victorem, cum tympanis & choris læta processerat. Tum Iepta consternatus, dolore conscissis vestibus, indicat filiæ voti necessitatem. At illa, [11] non fœminea constantia, mori non recusans, duos tantum tamen menses vitæ spacium petit, ut æquales suas prius videret. Quibus actis, ultro ad patrem rediit, votumque Domino reddidit. Iepta principatum sex annis tenuit. huic [12] Esebon successit, & tranquillis rebus exacto imperio, anno septimo decessit. Postque eum [13] Allon Zabulonites annis x, itemque

Iepta judex.

[10] *Iephthac lib. græci: malim, Iephtha.*

[11] *Alii potius de redempta devotione ac sequestratione intelligunt.*

Esebon judex.

[12] Ἀβαισσὰν *LXX; Abesan, Hieron.*

Allon judex.

[13] *Leg. Ailon, ex græco* Αἰλών.

itemque Abdon annis VIII rerum potiti, pacis tempore nihil quod historia loqueretur ediderunt. Rursum Israëlitæ ad idola conversi, divino destituti præsidio, subjecti Allophylis, per XL captivitatis annos pœnas perfidiæ pependerunt. Ea tempestate Samson natus traditur. Hujus mater diu sterilis, angelum vidit: dictumque ei est, vino & sicera atque immundis abstineret, fore uti puerum ederet libertatis vindicem, & hostium ultorem. Ita mulier enixa puerum, Samson nomen ei indidit. Is intonso capite, miræ virtutis traditur: adeo ut leonem in via obvium manu discerperet. Vxorem ex Allophylis habuit: quæ cum absente viro in alterius matrimonium convenisset, dolore ereptæ conjugis perniciem genti molitus est: fretus Domino, & viribus, palam victores clade afficiebat. CCC siquidem vulpibus captis, ardentes lampades earum illigavit caudis, atque eas agris hostium immisit. At tum forte maturis messibus, facile incendium fuit, vineæque & olivarum arbores exustæ. Grandi Allophylorum exitio abreptæ uxoris injuriam ultus videbatur. Quo dolore Allophyli permoti, mulierem tanti mali causam cum domo & patre incendio consumpserunt. Sed Samson parum se vindicatum ratus, urgere omnibus incommodis profanam gentem non desinebat. Tum compulsi Iudæi, vinctum eum Allophylis tradiderunt. Sed traditus, ruptis vinculis, arrepto [14] osse asini, quod casus telum dederat, mille ex hostibus prostravit. Ingravescente autem æstu, cum siti affectus esset, invocato Domino [15] ex osse quod manu tenebat, aqua fluxit. Ea tempestate Samson Hebræis præerat, Allophylis unius virtute domi-

Iud. 13. *Samson judex.*

Iud. 14.

Iud. 15.

[14] *maxilla, ut habet V. H.*

[15] *ex dente molari, qui erat in maxilla.*

Iud. 16.

tis. Igitur insidiantes vitæ ejus, nec palam eum tentare audentes, [16] uxorem ejus, quam ille postea acceperat, pecunia corrumpunt, virtutem viri uti proderet. Illa eum blandimento muliebri aggressa, diu eludentem, & multum cunctantem perpulit, ut indicaret, in crinibus capitis virtutem suam subsistere. Mox dormienti insidiata, crinem ejus abstulit, atque ita eum Allophylis tradidit. Nam sæpe prius traditum, comprehendere nequiverant. Tum illi effossis oculis, vinctum compedibus in carcerem conjecerunt. Sed spacio temporis accisos crines crescere, & cum eis virtus redire cœperat. Iamque Samson conscius recepti roboris, tempus modo justæ ultionis operiebatur. Erat Allophylis moris, cum dies festos agerent, Samson quasi in pompam publicam producere, capto insultantes. Ita die quodam cum publicum epulum in honorem idoli dedissent, Samson exhiberi jubent. Templum autem in quo omnis populus, omnesque Allophylorum principes epulabantur, duabus subnixum columnis miræ magnitudinis erat. Productus Samson, inter columnas statuitur. Tum ille tempore arrepto, invocato prius Domino, columnas disjecit: turbaque omnis ruina domus obruta, ipse cum hostibus non inultus occubuit, cum xx annis Hebræis præfuisset. Huic [17] Simmichar successit, de quo nihil amplius Scriptura prodidit. nam neque finem imperii ejus reperi, & fuisse populum sine duce invenio. Ideo cum adversus Benjamin tribum civile bellum fuit, Iudas [18] temporarius dux belli assumptus est. Sed plerique qui de temporibus scripserunt, annum unum imperio ejus annotaverunt. Plerique ita eum prætererierunt, ut post.

[16] *Dalilam.*

[17] *Istius Simmichar, qui Samsoni successerit, nusquam fit mentio: alius eo nomine. Iud. 3. 31.*

[18] *Tribus Iuda.*

post Samson Heli sacerdotem subjunxerit: nos eam rem, ut parum compertam, in medio relinquemus. Per hæc tempora civile, ut diximus, bellum exarserat. Causa autem motus hæc fuit. Levites quidam cum concubina iter faciens, urgente nocte compulsus in oppido Gabaa, quod ab Benjamitis incolebatur, secesserat. Cum eum senex quidam hospitio benigne recepisset, juvenes ex oppido hospitem circumsistunt, stupro eum subdere parantes. Multum à sene increpiti, ægreque [29]exhortati, vicario demum concubinæ ejus corpore in ludibrium accepto, advenæ pepercerunt: illusamque nocte tota, postero die reddiderunt. Sed illa, stupri injuria, an verecundiæ, parum definio, viso viro animam efflavit. Tum Levita in testimonium diri facinoris, membra ejus in duodecim discissa partes, per duodecim tribus misit, quo promptius omnes facti invidia commoveret. Quod ubi omnibus compertum, undecim reliquæ tribus adversum Benjamin in bellum conspirant. Huic bello [30] Iudas, ut diximus, dux fuit. Sed duobus præliis male pugnatum: tertio demum Benjamitæ victi, cæsique ad internecionem. Ita paucorum scelus, publico exitio punitum. Hæc quoque Iudicum volumine continentur. Regum libri sequentur: sed mihi annorum ordinem & seriem temporum persequenti, parum continuata videtur historia. Nam quum post Samson judicem, Semigar fuerit, pauloque post historia consignet populum sine judicibus egisse, Heli etiam sacerdos libris regnorum fuisse referatur: sed quum quot anni inter Heli & Samson fuerint, minime Scriptura prodiderit: video medii quiddam fuisse temporis, quod laboret.

Iud. 19.

Bellum civile in Benjamitas.

[29] *exorati*, *Sig*,

Iud. 20. & 21.

[30] *Iuda tribus*.

Regum libri.

Heli inter Iudices, quamvis libro Samuelis referatur.

boret ambiguo. Cæterum à die mortis Iesu, usque in id tempus quo Samson defunctus est, numerantur anni [1] cccc & ix. A mundi autem exordio anni IV [2] ccc & III. Quanquam ab hac supputatione nostra cæteros discordare, non nesciam. Sed mihi conscius sum, me non curiose latentem annorum ordinem protulisse, donec in hæc tempora incidi, de quibus dubitare me fateor. nunc reliqua exequar. Igitur, ut supra retuli, Hebræi sine judice aut duce ullo, proprio arbitrio agebantur. Heli sacerdos erat: sub hoc Samuel natus est. Huic pater Elchana, mater Anna. hæc diu sterilis, cum conceptum à Deo peteret, vovisse traditur, si puer nasceretur, sacrandum Domino. Ita enixum puerum, Heli sacerdoti tradidit. Mox cum adolevisset, Dominus ad eum locutus est. Heli sacerdoti iram denunciat, ob vitam filiorum, qui sacerdotium patris in quæstum verterant, munera à sacrificantibus exigentes, quanquam plerumque eos pater increpasse referatur. Sed levior objurgatio non satisfecerat disciplinæ. Igitur Allophylis in Iudæam irruentibus, obviam itum. Sed victi Hebræi, parant aciem restituere: arcam Domini secum in pugnam efferunt, & cum ea filii sacerdotis prodeunt: quia ipse annis gravior, luminibus obductis satisfacere officio nequiverat. Sed ubi arca in conspectum hostium deducta est, majestate quadam præsentis [3] Domini territi, fugam parabant. Assumptaque rursum constantia, & non sine Domino mutatis animis, totis viribus concurrunt. Victi Hebræi, arca capitur, filii sacerdotis cadunt. Heli, delato ad se mali nuncio, consternatus, animam expiravit, cum per annos [4] xx sacerdotium admini-

[1] ccc xxxix, *Sig. Heb. V.* cc lxxxix.

[2] cc xxiii. *idem H. V.* ii cIↄ Iↄ cccx, *secundum Bucholz.*

Iud. 21.

Heli sacerdos & judex.

1 Reg. 1.

1 Reg. 2.

1 Reg. 3.

1 Reg. 4.

[3] *id est, arca.*

Arca Domini capta.

[4] *Quadraginta annos judicavit populum.* 1 Reg. 1. 8.

administrasset. Victores secundo prælio Allophyli, arcam Dei, quæ in potestatem venerat, eorum oppido Azoto; in templum Dagon intulerunt. Sed simulachrum dæmoni dicatum, ubi arca illata est, corruit. Quumque idolum loco restituissent, nocte insecuta discerptum est. Inde mures per omnem regionem exorti; noxiis morsibus multa hominum millia letho dabant. Quo malo compulsi Azotii, ad declinandam calamitatem, arcam Dei ad Gethæos transtulerunt. Qui cum simili clade afficerentur, in oppidum Ascalonensium arcam transvexerunt. His vero, advocatis gentis ejus primoribus, consilium fuit, arcam Domini Hebræis reddere. Ita ex sententia principum, augurumque & sacerdotum, imposita vehiculo, multis cum muneribus remittitur. Illud mirabile, quod cum oneri boves fœminas subjecissent, vitulosque earum domi retinuissent, iter nullo duce in Iudæam [5] pecudes direxerunt, non revocante affectu fœtus relicti. Cujus rei miraculo reguli Allophylorum usque in fines Hebræorum arcam secuti, religiosum officium præstiterunt. Iudæi autem, ubi referri arcam viderunt, certatim ex oppido Bethsamis cum gaudio obviam ruere, festinare, exultare, grates Domino referre. Mox Levitæ [6] quorum hoc negocium erat, sacrificium Deo celebrant: bovesque eas, quæ arcam adduxerant, immolant. Sed in oppido, quod supra diximus, teneri arca non potuit. Itaque passim Dei nutu [7] per totam urbem sævitum. Arca in Cariathiarim oppidum translata est, ibique per viginti annos fuit. Ea tempestate Samuel [8] sacerdos Hebræis præerat, quietis à bello rebus populus in ocio degebat. Pax deinde Allophylorum irruptione

1 Reg. 6.

[5] *vaccæ*

[6] *imo Sacerdotes.*

[7] *ob attrectatam arcam ab hominibus profanis.*

1 Reg. 7.

Samuel sacerdos & judex.

[8] *Levitas.*

irruptione turbata, trepidantibus cunctis ob conscientiam peccati. Samuel, cæsa prius hostia, Domino fretus, suos in prælium deduxit: primoque impetu fusis hostibus, victoria penes Hebræos stetit. Sed hostili metu remoto, secundis tranquillisque rebus, corruptis consiliis, more vulgi, cui præsentia fastidio, insueta desiderio sunt, regium nomen (cunctis fere liberis gentibus semper invisum) populus desiderabat, planeque non sine exemplo amentiæ præoptabat libertatem servitio mutare. Igitur frequentes Samuelem circumsistunt, ut quia jam ipse senuisset, regem eis constitueret. At ille placide, salubri oratione ab insana voluntate detorquere plebem: dominationem regiam & superba imperia exponere, libertatem extollere: servitutem detestari: postremo, divinam eis iram denunciare, siquidem homines mente corrupti, Deum Regem habentes, regem sibi ex hominibus flagitarent. His atque aliis istiusmodi frustra dictis, cum populus in sententia perseveraret, Dominum consulit. Qui permotus vecordia insanæ gentis, nihil adversum se petentibus negandum respondit.

Judicum status translatus in Regium.

1 Reg. 8.

1 Reg. 9. & 10.

Igitur Saul sacerdotali prius à Samuele unguento perfusus, rex constitutus est. Hic ex tribu Benjamin, Cis patre ortus, modestus animi, forma excellenti erat: ut merito dignitas corporis dignitati regiæ conveniret. Sed principio regni hujus aliquanta ab eo pars populi desciverat, parere imperio abnuens, seque Ammonitis conjunxerat. Verum hos Saul impigre ultus est: victique hostes, & venia Hebræis data. Tum Saul iterato à Samuele unctus traditur. Inde Allophylorum irruptione atrox bellum exortum: locum exercitui ad conveniendum

Saul Rex primus.

1 Reg. 11.

1 Reg. 12.

1 Reg. 13.

niendum Saul in Galgalis conſtituerat. Et quum per ſeptem dies Samuelem opperitus eſſet, ut ſacrificium Domino fieret: tardante illo, quum populus dilaberetur, illicita præſumptione rex ad vicem ſacerdotis holocauſtum obtulit: multumque à Samuele increpitus, ſera peccatum pœnitentia fatebatur. Igitur ex peccato regis metus omnem exercitum pervaſerat. Caſtra hoſtium haud longe ſita, præſens periculum oſtendebant: neque cuiquam exeundi in prælium animus, plures [10] lachrymas & latebras petiverant. Nam præter imbecillitatem animorum, qui alienum à ſe Dominum delicto regis arbitrabantur, in maxima ferramentorum inopia exercitus erat: adeo ut, præter Saul & Ionatham filium ejus, nemo gladium aut lanceam habuiſſe tradatur. Nam Allophyli ſuperiores bello victores uſum [11] Hebræis ademerant, neque cuiquam conficiendi teli bellici, aut ruſtici ferramenti poteſtas fuerat. Igitur [12] Ionatha audaci conſilio, ſolo armigero ſuo comite, caſtra hoſtium ingreſſus, viginti fere ex hoſtibus interemptis, univerſum exercitum terrore perculerat. Tum vero nutu Dei in fugam verſi, non imperia exequi, non ordines obſervare, omne præſidium in pedibus habere. Quod ubi Saul animadvertit, ſuis propere eductis fugientes perſecutus, victoria potitus eſt. Eo die rex edixiſſe traditur, ne quis, niſi confectis hoſtibus, cibum caperet. Sed Ionatha interdictionis ejus inſcius, favo reperto, tincto ſpiculo, mel deguſtaverat. Sed ubi regi ex Domini ira compertum eſt, morte affici filium juſſit. Sed populi auxilio ab exitio vindicatus eſt. Ea tempeſtate Samuel à Domino monitus, regem adiit, verbis

[10] *lacunas, forte.*

1 Reg. 14.

[11] *armorum.*

[12] *vel, Ionathan.*

1 Reg. 15.

verbis Domini nuncians, uti genti Amelech, quæ olim Hebræos ex Ægypto venientes transitu prohibuerat, bellum inferret: addito interdicto, ne quid ex spoliis devictorum concupisceret. Ita in fines hostium ductus exercitus, rex captus, gens subacta, Saul victus prædæ magnitudine, præcepti divini immemor, capta servari & ferri jubet. Quo facto offensus Dominus, Samuelem alloquitur: pœnitere se quod Saul regem constituerit. Dictum sacer-
1 Reg. 16. dos regi refert. Mox à Domino monitus, Da-
David in vid regali unguento perlinit, parvum [13] etiam-
regem num puerum, sub patre agentem, pastorem
ungitur. ovium, assuetum sæpius cithara canere: ob
[13] *adolescentem.* quod postea à Saule assumptus, inter ministros regios habebatur. Qua tempestate, Allophylis
1 Reg. 17. atque Hebræis bello flagrantibus, cum ex ad-
Goliath verso acies constitissent, Goliat quidam ex Al-
Gigas. lophylis, vir miræ magnitudinis & roboris, suorum ordines prætergressus, ferocibus ver-
[14] *monomachiam.* bis probra in hostes jaciens, [14] singularem pugnam ciebat. Tum rex magna præmia, & filiæ nuptias despondit, si quis provocantis spolia retulisset. Sed nemo ex tanto agmine aggredi audebat. Igitur David etiamnum puer, pugnæ se obtulit, rejectisque armis, quibus infirma ætas gravabatur, virga tantum & quinque lapidibus sumptis, in prælium processit. pri-
Goliath moque ictu, misso funda lapide, Allophylum
sternitur. perculit, caput victi & spolia abstulit, gladium postea in templum posuit. Allophyli autem omnes in fugam versi, victoriam concessere.
1 Reg. 18. Sed è prælio reversis, multus circa David favor, invidiam regis accenderat. Timens autem tam charum omnibus cum invidia & pernicie necare, sub specie honoris objectare eum periculis

culis statuit. Ac primum tribunum eum fecerat, ut rem bellicam curaret. Inde, cum ei filiam spopondisset, fidem fregit, eamque alteri tradidit. Mox filia regis natu minor, Melchol [15] nomine, amore David flagrare occœperat. Igitur nuptiarum ejus istiusmodi conditionem proponit: si centum præputia David ex hostibus retulisset, regiam virginem matrimonio illius cessuram. Sperabat enim, juvenem periculosa audentem, facile periturum. Sed longe aliter, ac ratus erat, evenit. Nam ut proposuerat, impigre David centum præputia ex Allophylis retulit: atque ita regis filiam in matrimonium accepit. Crescebat in dies in eum regis odium, stimulante invidia: Quia bonos semper mali infectantur. Igitur ministris & Ionathæ filio imperavit, vitæ ejus ut insidias pararent. Sed Ionathæ charus acceptusque jam inde à principio David fuerat. Itaque rex increpitus à filio, cruentum imperium repressit. Sed non diu mali boni sunt. Nam cum [16] spiritu erroris Saul affligeretur, eique David assisteret, cithara laborantem deliniens, lancea eum ferire conatus est, nisi ille lethalem ictum propere declinasset. Exinde jam non occulte, sed palam ei necem parabat: nec ultra se David regi credidit. Ac primum fugiens, ad Samuelem se contulit: inde ad [17] Abimelech, postremo ad regem Moab confugit. Mox per Gad prophetam monitus, in terram [18] Iudæ regressus, vitæ periculum adiit. Ea tempestate Saul Abimelech sacerdotem interemit, quod David recepisset: & cum ex ministris regiis nemo in sacerdotem manus inferre auderet, Doëg [19] Syrus cruentum ministerium executus est. Post id David [20] desertum petiit: illuc quoque eum

[15] *Michal, cod. Ebr.*

Davidis nuptiæ.

Saul Davidi insidiatus.

[16] *spiritu Dei malo, Cod. Heb.*

1 Reg. 20.

[17] *Cod. Heb. Achimelech.*

1 Reg. 22.

[18] *Iudææ, Col.*

[19] *Idumæus, Cod. Eb.*

1 Reg. 24.

[20] *Engadi.*

Saul

Saul persequutus est, sed inani opera ejus exitium moliebatur, quem Dominus protegebat. Erat in deserto spelunca, vasto recessu patens. In hujus interiora David se conjecerat. Saul nesciens in primo speluncæ aditu reficiendi corporis gratia successerat: ibique [21] somno captus requiescebat. Quod ubi David animadvertit, hortantibus cunctis, ut opportunitate uteretur, abstinuit regis exitio: [22] diploidem tamen ejus abstulit. Mox egressus, tuto eminus loco à tergo regem allocutus est, sua in illum commemorans beneficia, ut sæpe pro regno ejus caput periculis objectasset: utque postremo, præsenti tempore à Domino sibi traditum, interimere noluisset. Ad hæc, culpam Saul fateri, veniam precari, lachrymas fundere, pietatem David extollere, malitiam suam incusare, regem eum & filium appellans. Tantum ex feroci illo animo mutatum: crederes nihil ultra adversum generum, ausurum. Sed David qui [23] penitius ingenium mali spectatum haberet & cognitum, nihil regi credendum ratus, intra [24] eremum se continebat. Saul vecors animi, quia comprehendendi generum potestas non erat, filiam suam Milchol David, ut supra retulimus, nuptam, Faltim cuidam in matrimonium dedit. David ad Allophylos confugit. Ea tempestate Samuel diem functus est. Saul Allophylis bellum inferentibus, Dominum consulit, nullumque est ei responsum redditum. Tum per mulierem, cujus viscera spiritus erroris impleverat, Samuelem evocatum [1] consulit. Dictum ei ab eo est, postero illum die [2] cum filio victum ab Allophylis, in prælio casurum. Igitur Allophyli castris in hostili solo positis, postero die aciem instruunt:

[21] *Mirum unde hac hauserit.*
[22] *oram diploidis.*
David diploidem Sauli aufert.
[23] *penitus, Col.*
[24] *desertum Pharan.*
1 Reg. 15.
1 Reg. 27.
1 Reg. 28.
[1] *consuluit, Col.*
[2] *filiis, potius.*
1 Reg. 29.

ſtruunt: David tamen ex caſtris remiſſo, quia
parum crediderant ſibi illum, adverſum ſuos,
fidum fore. Sed conſerto prælio, Hebræi fuſi, *1 Reg. 31.*
filii regis cadunt: Saul equo [3] delapſus, ne vi- *Saulis*
vus in poteſtatem hoſtium veniret, gladio ſuo *mors.*
incubuit. De ætate imperii ejus parum certa *[3] id de ſuo*
comperimus, niſi quod in actibus Apoſtolo- *addidit.*
rum XL annos regnaſſe dictus eſt. Quanquam
ego arbitror, tum à Paulo, cujus illa prædica-
tio refertur, etiam Samuelis annos ſub regis
iſtius ætate numeratos. Plerique tamen qui de
temporibus ſcripſerunt, XXX eum annos re-
gnaſſe annotaverunt: cui opinioni nequaquam
accedimus. nam ea tempeſtate, qua Domini
arca in Cariatjarim oppidum tranſlata eſt,
necdum regnare Saul cœperat: refertur autem,
per David regem ex illo oppido arcam ſubla-
tam, cum per XX annos ibi conſtitiſſet. Ergo,
cum intra id tempus Saul regnaverit atque de-
ceſſerit, parvo [4] admodum ſpacio tenuit im- *[4] juxta*
perium. Eadem nobis de temporibus Samuelis *Bucholz.*
caligo, ut qui cum Heli ſacerdote natus, ad- *x annis*
modum ſenex [5] ſacerdotio functus referatur. *regnavit*
A nonnullis tamen qui de temporibus ſcripſe- *ſolus.*
re, (quia fere nihil de ejus annis ſacra hiſtoria *[5] malim,*
ſignavit) LXX annis præfuiſſe populo refertur. *judicatu.*
Sed unde hæc authoritas fuerit aſſumpta, non
reperi. Nos in tanta erroris copia, Chronico-
rum annotationem ſecuti, quia eam ex Apo- David
ſtolorum actibus (ſicut ſuperius memoravi- Rex ſe-
mus) profectam arbitramur, Samuelem & cundus.
Saulem XL annos principatum egiſſe referi- 2 Reg. 1.
mus. SAUL perempto, David in terra Allo- 2 Reg. 2.
phylorum perlato ad ſe mortis ejus nuncio, David
miro pietatis exemplo fleviſſe traditur. Tum iterum
Chebron Iudææ opidum petiit. Ibi rurſum re- unctus.

gali

gali unguento illitus rex appellatus eſt. Sed Abner, qui magiſter militiæ Saul regis fuerat, ſpreto David, Isbaal [6] regis ſui filium regem conſtituit. Crebris deinde præliis inter duces regum concurſum: pulſus Abner ſæpius: fratrem [7] tamen Ioab, qui ex parte David exercitui præerat, fugiens peremit. Quo dolore poſtea Ioab, cum ſe Abner David regi dediſſet, jugulari eum præcepit, non ſine dolore regis, cujus fidem cruentaverat. Per idem tempus omnes fere natu majores Hebræorum publico conſenſu regnum ei totius gentis detulerunt. nam per ſeptem annos [8] in Chebron tantum regnaverat. Ita tertio rex ungitur, annorum circiter xxx. Allophylos in regnum irruentes, ſecundis præliis repulit. Ea tempeſtate arcam Domini, quæ in Cariathjarim oppido, ut ſupra retulimus, erat, in Sion tranſtulit. Cumque ædificare Domino templum in animo haberet, divinum ei reſponſum redditum, ſemini illius id [9] reſervari. Bello deinde Allophylos domuit, Moabitas ſubjugavit, Syriam ſubegit, ſtipendiumque [10] ei impoſuit. Auri atque æris ex præda immenſum modum retulit. Bellum deinde adverſum Ammonitas ex injuria Chanun regis eorum exortum. Syris denuo rebellantibus, qui cum Ammonitis in bellum conjuraverant, David ſummam rerum Ioab principi militiæ permiſerat: ipſe à bello remotus, intra Hieruſalem commorabatur. Qua tempeſtate [11] Berſaben quandam, miræ fœminam pulchritudinis, ſtupro compertam habuit. Hæc viri [12] cujuſdam uxor, qui tum in caſtris erat, fuiſſe traditur. Hunc David iniquo pugnæ loco objectum hoſtibus, interficiendum curavit. Ita mulierem in matrimonio viduam,

[6] *Isboſeth ſeu Isbaal Rex.*
1 *Chr.* 8. 33.
[7] *Aſaelem.*
David Rex ſolus.
2 Reg. 4. & 5.
[8] *& ſex menſes.*
2 Reg. 6.
2 Reg. 7.
[9] *ſervari Col.*
2 Reg. 8.
[10] *Tributum.*
2 Reg. 10.
2 Reg. 11.
[11] *Bethſaben, Cod. Ebr.*
[12] *Vriæ Hetthæi.*
Davidis adulterium & cædes.

duam, ſed jam ex [11] ſtupro gravidam, nume- [11] *adul-*
ro uxorum aggregavit. Tum per Nathan pro- *terio.*
phetam graviter increpitus, licet agnito erro- 2 Reg.12.
re, caſtigationem Domini non effugit. Nam- 2 Reg.13.
que filium ex furtivo illo concubitu editum, 1 Reg. 15.
paucos poſt dies amiſit, multaque in domum uſque 18.
familiamque ejus execranda acciderunt. Ad Abſolo-
extremum Abſalon filius ejus arma impia ad- nis mors.
verſus patrem ſuſtulit, regno eum depellere
cupiens. Adverſus hunc Ioab acie conflixit,
admonitus à rege, ut victo parceret. Sed ille
ſpreto imperio, parricidiales conatus ferro ul-
tus eſt. Flebilis ea victoria fuiſſe regi traditur: 1 Reg. 19.
Tanta in eo pietas erat, ut etiam parricidæ fi-
lio ignoſci voluerit. Vix hoc bellum extin- 2 Reg.20.
ctum videbatur, [14] aliud rurſum exortum, Sa- [14] *cum*
bæa [15] quodam duce, qui peſſimum quemque *aliud Sig.*
ad arma incitaverat. Sed propere motus omnis [15] *Seba,*
morte ducis repreſſus. Crebra deinde adverſus *lib. Ebr.*
Allophylos David prælia ſecundo eventu ha- 2 Reg.21.
buit: cunctiſque bello domitis, & tam exteris 22. 23.
quam domeſticis motibus compreſſis, floren- 1 Reg.24.
tiſſimum regnum in pace habebat. Tum eum
ſubita cupido inceſſit, ad metiendas imperii
vires populum cenſere. Ita à Ioab militiæ ma- Cenſus
giſtro, decies centena & trecenta civium mil- populi
lia dinumerata. Hujus eum facti mox piguit, caſtiga-
pœnituitque, veniam à Domino petens, [16] cur tus.
in id animos extuliſſet, ut regni ſui potentiam [16] *quod,*
ex ſuorum potius multitudine, quam ex favore *melius.*
divino æſtimaret. Itaque miſſus ad eum [17] an- [17] *Prophe-*
gelus, trinam ei pœnam denunciat, datque ar- *ta Gad.*
bitrium unam eligendi. Sed propoſita triennii
fame, trium menſium fuga, morte tridui: fu-
gam & famem deteſtatus, mortem [18] elegit. [18] *Peſti-*
momentoque temporis LXX millia virorum *lentiam.*
interie-

interiere. Tum David videns angelum, cujus dextera populus prosternebatur; veniam precari, seque vivum [19] pro omnibus pœnæ objicere: se dignum exitio, quia ipse peccasset. Ita aversum plebis supplicium: David in loco, in quo angelum viderat, aram Domino statuit. Mox annis & morbo infractior, Salomonem filium ex Bersabee Vriæ uxore susceptum, successorem regni constituit. Is regali unguento per Sadoc sacerdotem unctus, patre adhuc incolumi, rex appellatus. David, cum regnasset annos XL, defunctus est, Salomon initio regni urbem muro circundedit. Huic per soporem astare Dominus visus est, petendi quæ vellet tribuens optionem. Sed ille non aliud sibi quam sapientiam dari poposcit, reliqua omnia parvi æstimans. Ita somno excitatus, cum ante [20] sacrarium Domini constitisset, indultæ sibi à Domino sapientiæ documentum dedit. Namque duæ [21] mulieres una in domo diversantes, cum eodem tempore pueros edidissent, atque ex his alter post diem tertium nocte obisset, mater defuncti somno alterius insidiata, mortuum suum supposuit, viventem abstulit. Inde inter eas de [22] puero altercatio; postremo res ad regem delata: difficilis judicii absolutio inter negantes, ubi testis deerat. Tum Salomon divinæ sapientiæ munere perimi puerum corpusque ejus dividi inter ambigentes jubet. Cumque una earum judicio acquievisset, alia vero cedere potius puero quam discerpi eum mallet, Salomon ex affectu fœminæ hanc vere matrem esse conjectans, puerum illi adjudicavit, non sine circunstantium admiratione: siquidem latentem veritatem prudentia protulisset. Ita in admirationem

[19] *unum, forte.*

Salomon, Rex tertius. 3 Reg. 1.

Davidi mortuo Salomon succedit. 3 Reg. 2. 3 Reg. 3.

[20] *arcam fœderis.*

Salomonis sapientia.

[21] *meretrices.*

[22] *vivente, scil.*

3 Reg. 4. usque 6.

rationem ingenii prudentiæque ejus reges vicinarum gentium amicitiam ab eo, fœdusque petiere, parati imperata facere. Queis opibus confisus, templum Domino immensi operis facere aggressus, paratis per triennium impendiis, quarto fere imperii anno primum fundamentum jecit: à profectione Hebræorum ex Ægypto anno fere octavo & octogesimo & quingentesimo. Licet libro Regnorum III, CCCC [23] XL fuisse referantur: quod nequaquam convenit. Siquidem per seriem superius comprehensam facilius fuerit, ut minus fortassis annorum, quam amplius, annotarim. Sed non dubito, librariorum potius negligentia, præsertim tot jam seculis intercedentibus, veritatem fuisse [24] corruptam, quam ut propheta erraverit. sicut in hoc ipso nostro opusculo futurum credimus, ut describentium incuria, quæ non incuriose à nobis sunt digesta, vitientur. Igitur Salomon cœptum templi opus [1] vigesimo anno explicuit. Celebrato deinde ibidem sacrificio, dictaque oratione, qua populum templumque benedixit, Dominus ad eum locutus est, denuncians fore, si quando peccassent, ac Dominum reliquissent, templum illud solo æquandum. Quod jampridem impletum videmus, & mox connexum rerum ordinem exponemus. Interea Salomon florens opibus, omnium qui unquam fuerant regum ditissimus: quique semper ordo rerum est, ab opibus in luxum & vitia delapsus, cum adversum interdictum Dei ex alienigenis [2] conjugia sumpsisset, etiam septingentas uxores & trecentas concubinas haberet, idola eis ritu gentium suarum, quibus [3] litarent, constituit. Quibus rebus aversus Dominus, graviter increpito

3 Reg. 6.

[23] *Cod. H. habet* LXXX, *etiam in edit. Complut.*

[24] *Imo recta est supputatio.*

[1] *Cod. Heb.* XI *regni.* IV *fundatum,* XI *absolutum: nisi* XIII *adjungas domus suæ.*

3 Reg. 8, &c.

3 Reg. 10.

3 Reg. 11.

[2] *uxores, ut supra, matrimonia ex victis assumere.*

[3] *sacrificarent.*

pœnam denunciavit, fore ut regnum ex parte majore ademptum filio, servo illius traderetur. Idque ita accidit. Defuncto Salomone anno imperii [4] quadragesimo, cum Roboam filius anno ætatis sexto & decimo regnum [5] patrium tenere cœpisset, [6] pars populi ab eo offensa discedit. Etenim cum laxari sibi stipendium poposcisset, quod Salomon gravissimum imposuerat, repudiatis precibus supplicum favorem universæ plebis averterat. Itaque consensu omnium, imperium ad Ieroboam defertur. Is medio genere ortus, aliquandiu Salomoni servitutem pependerat. Sed cum ei responso Achaiæ prophetæ regnum [7] Hebræorum annunciatum comperisset, necare eum clam destinaverat. Quo ille metu in Ægyptum confugit: ibique uxore accepta, ex stirpe regia, cognita demum Salomonis morte, in solum patrium regressus, voluntate populi, ut supra retulimus, sumpsit imperium. Penes Roboam tamen duæ tribus, Iudæ & Benjamin, resederant; ex his [8] ad trecenta millia paravit exercitum. Quumque acies promoverentur, verbis Dei populus admonetur, prælio abstineret, ex suo nutu Ieroboam regnum accepisse. Ita spreto regis imperio, exercitus dilapsus, Ieroboam imperium invaluerat. Sed cum Hierosolymam Roboam obtineret, ubi templo à Salomone facto populus sacrificare Domino consueverat: veritus Hieroboam, ne [9] ab eo plebem religio averteret, statuit animos ejus superstitione occupare. Itaque [10] vaccam auream in Bethel, alteram apud Dan constituit, quibus populus [11] litaret: sacerdotesque, omissa Levi tribu, ex plebe instituit. Invisum Domino flagitium expostu-

3 Reg.12.
[4] XLI, *Sig.*
Roboam, IV Rex.
[5] *paternum.*
[6] X *tribus.*
Divisio Regni Israëlitici in Iudam & Israël.
Hieroboam imperat. X tribubus, seu rex Israël.
3 Reg.11.
[7] *Israëlitarum, id est,* X *tribuum.*
3 Reg.12.
[8] *ad ducent. Sig.*
[9] *à se, potius.*
[10] *vitulum aureum.*
[11] *id est sacrificaret.*
3 Reg.13.

expostulatio consecuta. Crebra deinde inter reges prælia, dubio eventu regnum obtinebant. Roboam septimo & decimo imperii anno exacto, vita functus est. In hujus locum [11] Abiud filius ejus regnum Hierosolymæ [13] sex annos tenuit: quamvis in Chronicis triennio regnasse referatur. Huic [14] Asab filius successit, à David quintus fere, quippe abnepos ejus. fuit religiosus Domini cultor: namque deletis aris lucisque idolorum, vestigia paternæ perfidiæ sustulit. Fœdus cum [15] rege Syriæ firmavit: ejus auxilio Ieroboæ regnum, quod tum à [16] filio tenebatur, multa clade affecit: ac sæpe victis hostibus prædam ex victoria retulit. Post unum & quadragesimum annum, æger pedibus decessit. Huic triplex peccatum adscribitur: unum, quod societate regis Syriæ nimium confisus sit: alterum, quod [17] prophetam Domini, hoc ipsum increpantem, in vincula conjecit: tertium, quia in pedum dolore remedium non à Domino, sed à medicis speraverit. Sed initio regni hujus, Hieroboam rex decem tribuum defunctus est, regnum Nadab filio reliquit. Is malis operibus, & tam suis quam [18] maternis meritis invisus Domino, non ultra biennium regno potitus est, privataque imperio indigna progenies [19] Banachiæ filium successorem habuit, æque à Domino alienissimum. Isque [20] sexto & vigesimo imperii anno defunctus est: reguum ad Helam filium devolutum, nec ultra biennium retentum. namque eum Zambri princeps equitum epulantem interfecit, regnumque occupavit: vir perinde in Dominum atque homines impius. Ab hoc pars populi secessit, Thamni cuidam regium

3 Reg. 14.
Abia Rex Iudæ.
3 Reg. 15.
[12] *Heb. V. Abia.*
[13] *tres, ut in Heb. V.* 2 Par. 13.
[14] Asa. *C. H.* Rex Iudæ.
[15] *Benhadado.*
2 Par. 16.
[16] *rectius, à successore.*
[17] *Anani.*
Nadab rex Israël.
[18] *paternis, Sig.*
Baasa rex Israël.
[19] *Baasam Achiæ fil.*
[20] *quarto.*
Esa Rex Israël.
3 Reg. 16.
Ambri rex Israël.

[21] *Amri.* nomen delatum. Sed [21] Iambri ante hunc se-
1 Paral 3. ptem annos, & cum eodem duodecim regna-
Iosophat vit. At in parte tribus Iudæ Asab mortuo, Io-
Rex Iu- saphat filius ejus regnare cœpit, vir [22] religio-
dæ. sis virtutibus merito clarus. Is cum Iambri pa-
[22] *reli-* cem habuit. Defunctus est autem, cum regnas-
gionis set annos v & xx. Hujus imperii tempore
mavult Achab Iambri filius, rex decem tribuum fuit,
Sig. ultra omnes in Dominum impius. Namque
3 Reg.16. Iezabel filia Basæ regis ex Sidone, in matri-
2 Par.20. monio accepta Bahali idolo aram lucosque
Achab constituit, & prophetas Domini interemit.
rex Quo tempore Helias propheta oratione cœ-
Israël. lum conclusit, ne pluviam terra daret: idque
Iezabel regi denunciavit, ut se impius causam mali esse
uxor cognosceret. Igitur suspensis cœlo aquis, cum
Achab. loca omnia adusta solis ardoribus non victum
Helias hominibus, non pabulum jumentis darent, ipse
Propheta se intra periculum famis propheta concluserat.
cælum Ea tempestate cum eremum petisset, corvis ci-
claudit. bum ministrantibus, vixit. Aquam [23] torrens
3 Reg.17. proximus, donec aruit, dedit. Inde admoni-
[23] *Carith.* tus à Domino, Sareptæ oppidum petiit: ad
vel, Sa- mulierem viduam divertit. Cumque ab ea esu-
raphtha. riens cibum peteret, illa causari, non esse sibi nisi
[24] τοῖς pusillum farris, & pusillum olei: quo absum-
τέκνοις, pto, una cum [24] filiis mortem expectaret. Sed
LXX *Cod.* cum Helias verbis Dei polliceretur, nec hy-
H. filio. driam farre, nec vas oleo esse minuendum,
mulier poscenti fidem non cunctata prophetæ credere, promissorum fidem consecuta est. Siquidem divinis incrementis tantum accresceret, quantum quotidie detrahebat. Eodem tempore ejusdem viduæ filium mortuum, He-
3 Reg.18. lias in vitam reduxit. Tum jussu Domini re-
gem adiit, exprobratoque ei sacrilegio, popo-
scit

ſcit ad ſe omnem populum congregari. Qui
cum propere conveniſſet, accitis idolorum ac
lucorum ſacerdotibus CCCC [1] fere & L, inter *[1] redundat.*
eos inde orta eſt altercatio: Helia Dominum
prædicante, illi ſuperſtitiones ſuas aſſerebant. Helias
Poſtremo, placuit fieri periculum, ut ſi cujus ſacrilegos
cæſam hoſtiam miſſus cælo ignis abſumeret, ſacerdotes
rata eſſet religio, quæ virtutem edidiſſet. Ita occidit.
ſacerdotes occiſo vitulo, Baal idolum invocare
cœperunt: fruſtraque conſumptis invocationibus,
imbecillitatem domini ſui tacite fatebantur.
Tum vero Helias irridens eos: Ne
forte, inquit, dormiat, clamate vehementius, ut
ſomno, quo tenetur, evigilet. Enimvero miſeri
trepidantes, muſſare, & tamen quidnam
Helias facturus eſſet, expectare. At ille, cæſum
vitulum impoſuit, quum prius ſacrarium aqua
oppleſſet: invocatoque Domino, expectantibus
cunctis, ignis cœlo delapſus, aquam cum
hoſtia abſumpſit. Tum vero populus ſolo ſtratus,
Dominum fateri, idola execrari: poſtremo,
Heliæ juſſu prophani [2] ſacerdotes com- *[2] propheta Baal.*
prehenſi, deductique ad [3] torrentem, necati *[3] Ciſon, ſcil.*
ſunt. Redeuntem inde regem propheta proſecutus
eſt. Sed cum ei Ieſabel regis uxor vitæ
periculum pararet, ad [4] remotiora ſeceſſit. Ibi 3Reg 19.
eum Dominus allocutus eſt, ſeptem millia vi- *[4] Scil. ad deſertum Berſabee.*
rorum eſſe adhuc pronuncians, qui ſe idolis
non dediſſent. Mirum id Heliæ fuit, qui ſolum
ſe à [5] ſacrilegio immunem eſſe crediderat. Ea *[5] id eſt, idololatria.*
tempeſtate Achab rex Samariæ vineam Nabuthæi,
adhærentem [6] ſibi, concupivit. Quam
cum ille ei vendere noluiſſet, dolis Iezabel in- 3 Reg.21.
terfectus eſt. Ita Achab vinea potitus eſt, cum *[6] id eſt, palatio ſuo.*
tamen Nabuthæi mortem doluiſſe referatur.
Mox per Heliam verbo Domini increpitus,

3Reg.20. agnitoque crimine cilicio indutus, egisse pœnitentiam traditur. Quo facto, imminentem pœnam avertit. Namque rex Syriæ magno cum exercitu, duobus & triginta regibus in societatem belli ascitis, fines Samariæ ingressus, cum rege urbem obsidere cœpit. Actis. [7] deinde obsessorum rebus, dat belli conditiones, si aurum & argentum & fœminas tradidissent, fore uti vitæ eorum parceret. Sed tam injustis conditionibus extrema perpeti satius visum. Et cum jam omnium desperata esset salus, propheta à Domino missus, regem adit, hortatur ut in prælium exeat: cunctantem, multis confirmat. Ita eruptione facta, fusi hostes, copiosaque præda reperta. Sed post annum reparatis viribus, Syrus in Samariam regressus, acceptam cladem ultum ire cupiens, rursum victus est. Eo prælio cxx millia Syrorum interiere: Regi venia data, regnum ei & pristinus status concessus. Tum Achab verbis Dei à propheta increpitus, cur abusus divino munere, hosti sibi tradito pepercisset. Igitur Syrus post triennium, bellum Hebræis intulit.

Achab de Syris victoria.

[7] *fractis*, *Sig. arctis*, *Drus.*

3 Reg.22 Adversum hunc Achab, pseudoprophetarum impulsu, in prœlium descendit: spreto Michea propheta, & in vincula conjecto, quod ei exitiabilem fore pugnam denunciasset. Ita eo prælio Achab interfectus, Ochoziæ filio imperium

4 Reg. 1. reliquit. Is æger corpore, cum ex ministris, qui [8] idolum pro salute ejus consulerent, misisset: Helias à Deo [9] monitus, obviam se eis obtulit, increpitosque renunciare regi jubet, mortem ejus consequuturam. Tum rex comprehendi eum, ac deduci ad se jubet: sed missi, cœlesti igne absumpti. Rex, ut propheta prædixerat, obiit. successit autem [10] Ioram ei frater ejus:

Ochozias rex Israël.

[8] *Accaronitarum.*
[9] *per angelum*, *scil.*

[10] Ioram rex Israël.

ejus: iſque duodecim annis imperio potitus eſt. At in parte duarum tribuum Ioſaphat rege defuncto, Ioram filius regnum tenuit annos [11] duodeviginti. Is Achab filiam uxorem habuit, ſocero quam patri propior. Poſt hunc Ochozias filius imperium adeptus eſt. Hoc regnante, Helias tranſlatus refertur. Eodem tempore Eliſeus diſcipulus ejus, multis [12] ſignis potens extitit: quæ omnia notiora ſunt, quam ut noſtro ſtylo egeant. Ab eo eſt viduæ filius reſuſcitatus, Syrus lepra purgatus. Famis tempore, omnium rerum copia fugatis hoſtibus invecta, in uſum trium exercituum aquæ præbitæ: de exiguo olei immodicis incrementis ſolutum mulieris debitum, & ipſi ſufficiens vivendi ſubſtantia data. Hujus temporibus, ut diximus, Ochozias duarum tribuum erat rex: decem vero Ioram, ut ſupra retulimus, imperabat. Interque eos fœdus ictum. Nam & adverſus [13] Syros junctis viribus bellatum: & adverſum Iehu, qui per prophetam in regem decem tribuum unctus fuerat, pariter in prælium egreſſi, eadem pugna interiere. Sed regnum Ioram Iehu tenuit, poſito [14] Ochozia in Iudæa rege. Qui uno anno regnavit: mater ejus [15] Gotholia imperium occupavit, adempto nepoti imperio, etiam tum parvo puero, cui Ioas nomen fuit. Sed huic ab avia præreptum imperium, poſt octo fere annos, per ſacerdotem & populum depulſa avia redditum. Hic initio regni obſervantiſſimus divini cultus fuit, magniſque ſumptibus templum exornavit. poſt adulationem principum depravatus, adoratuſque ab eis, Dei iram meruit. Namque ei Azahel rex Syriæ bellum intulit: inclinatiſque rebus ſuis, auro templi pacem redemit. Nec tamen

Ioram rex Iudæ.
[11] *octo, Sig.*
2 *Par.* 21.
Achazias rex Iudæ.
4 Reg. 2.
Heliſæus propheta.
[12] *miraculis.*
4 Reg. 4.
4 Reg. 5.
4 Reg. 7.
4 Reg. 8.
[13] *Haſael, regem Syriæ.*
4 Reg. 9.
Iehu Rex Iſraël.
4 Reg. 10.
[14] *depoſito, id eſt ſepulto.*
[15] Athalia Regina Iudæ.
4 Reg. 11.
Ioas Rex Iudæ.
4 Reg. 12.
2 Paralip. 24.

meu ea potitus est, facti invidia à suis interfe-
Amasias rex Iudę. ctus, anno imperii quadragesimo. Huic Amas-
sia filius successit. At in parte decem tribuum
4 Reg. 13. defuncto Jehu, Joachas filius ejus regnavit in-
Joachas Rex Israël. visus Deo, malis operibus, ob quæ regnum
ejus Syris prædæ fuit, donec Dei misericordia
depulsis hostibus, pristinum habere statum cœ-
4 Reg. 14. perunt. Joachas diem functus, Johæ filio reli-
2 Par. 23. quit regnum. Is Amassiæ regi duarum tribuum
civile bellum intulit, victoriaque potitus, mul-
tam prædam in regnum suum convertit. Idque
ob Amassiæ delictum accidisse traditur. Siqui-
2 Par. 25. dem Idumæorum fines victor ingressus, idola
[16] *viginti* gentis ejus assumpserat. Hic novem [16] annos
novem, regnasse scribitur, quantum in libris Regno-
εἴκοσι rum reperi. Sed in Paralipomenis, atque etiam
καὶ ἐννέα. in Chronicis, novem & viginti annos impe-
rium tenuisse annotatum est. Et nimirum id
Joram persuadente ratione, quæ in his Regnorum li-
rex bris facile perspici potest. Joram enim rex de-
Israël. cem tribuum, octavo [17] anno imperii Amassiæ
[17] *quinto-* traditur regnare cœpisse, unumque & quadra-
decimo, ginta annos imperium tenuisse. regnante de-
Sig. mum Ozia Amassiæ filio, quarto imperii ejus
anno defunctus est. Qua ratione viginti & no-
vem annos regi Amassiæ effecit. Itaque nos
hoc ipsum secuti, quia rationem temporum
4 Reg. 14. persequi placet, Chronicorum authoritati ac-
2 Par. 26. cessimus. Igitur Amassiæ Ozia filius successit.
Ozias nam in parte decem tribuum Joas diem fun-
rex, qui ctus, Joram filio locum fecerat: postque hunc
& Aza- Zacharias ejus filius regnavit. Horum nos re-
rias. Za- gum, omniumque qui in parte decem tribuum
charias Samariæ præfuerunt, annotanda esse tempora
rex non putavimus: quia brevitati studentes, su-
Israël. perflua omisimus, & ad cognitionem tempo-
rum

rum ejus potissimum [18] partis annos credimus persequendos, quæ in captivitatem posterius abducta, prolixius tempus in regno habuit. Igitur Ozias regnum Judæ adeptus, præcipuam curam Domini cognoscendi habuit, Zacharia propheta plurimum usus: Esaias etiam sub hoc primum prophetasse traditur, quo merito prosperis eventibus adversus finitimos bella gessit. Arabas etiam devicit. Iamque Ægyptum terrore nominis sui concusserat, elatusque secundis rebus, illicita præsumens, incensum Deo obtulit: quod solis facere sacerdotibus fas erat. Itaque cum per Azariam sacerdotem increpitus eo loco decedere cogeretur, atque in iram exarsisset, lepra oppletus [19] decessit. Quo morbo affectus, vita functus est, quum regnasset annos duos & quinquaginta. Regnum inde Joathæ filio datum: isque admodum sanctus fuisse traditur, prospereque imperium administravit: gentem Ammonitarum bello victam & stipendium præstare coëgit. regnavit autem annis XVI. Eidemque Achaz filius successit. Celebris circa hæc tempora Ninivitarum fides traditur. Id oppidum olim ab Assur, [20] Seon filio conditum, caput regni Assyriorum fuit: frequens tum incolentium multitudine, alens * virorum millia c & xx: atque, ut in magno populo, abundans vitiis. Queis Deus motus, Jonam prophetam ex Judæa ire præcepit, ac denunciare urbi excidium sicut [22] olim Sodoma & Gomorrha divinis ignibus conflagrassent. Verum propheta prædicationis istius ministerium detrectans, non contumacia, sed præscientia, qua [23] videbat Dominum pœnitentia populi placandum, navim, quæ longe diversa regione [x] Tharsos petebat, conscendit. Sed ubi

[18] *duarũ tribuum.*
Osias rex Judæ.
2 Par. 26.
Zacharias.
4 Reg. 15.
[19] *scilicet è templo.*
1 Par. 27.
Jotham rex Judæ.
Achaz, rex Judæ.
4 Reg. 16.
4 Par. 28.
Ninivitarum historia & pœnitentia.
Jon. 1. & 2.
* *Semir.*
* *imo puerorum, ut in Cod. Heb.*
[22] *Hac de suo addidit.*
[23] *quia, Colon.*
[x] *Tharsis, id est, Tarsum in Cilicia.*

in altum processum, naturæ sævitia maris compulsi, quisnam esset mali causa, sorte exploravere. Cum super Ionam sors decidisset, tanquam piaculum tempestatis in profundum projectus est: exceptusque à ceto, marino monstro, ac devoratus, post triduum fere Ninivitarum littoribus ejectus, jussa prædicat, urbem scilicet ob peccata populi [2] triduo perituram. Igitur non dissimulanter, ut olim Sodomis, audita est vox Prophetæ: ac statim jussu regis, exemploque, populus universus, quin & recens nati cibo potuque abstinere jubentur: jumenta itidem & diversi generis animalia compulsa fame ac siti, lamentantium speciem cum hominibus præbebant. Ita imminens malum aversum. Ionæ apud Deum conquerenti, quod fides dictis non affuisset, responsum, pœnitentibus veniam negari non posse. At in Samaria Zachariam regem admodum impium, quem superius regnasse memoravimus, Sella quidam interemit, regnumque occupavit: idemque Manæ insidiis exemplo facti sui perit. Mane [3] ereptum Sellæ imperium tenuit, filioque [4] Pache reliquit. Eundem vero [5] Pache quidam ejusdem nominis interemit, regnumque occupavit. Mox ab Osee peremptus, eodem scelere quo assumpserat, imperium amisit. Hic ultra omnes reges superiores impius, pœnam sibi, perpetuamque genti captivitatem à Deo meruit. Namque ei Salmanasser rex Assyriorum intulit bellum, victumque tributarium sibi effecit. Sed cum occultis consiliis rebellionem pararet, regemque Æthiopum, qui tum Ægyptum obtinebat, in auxilium accersêret, idque Salmanasser comperisset, perpetuis eum vinculis in carcerem conjecit, urbemque exci-

[2] *xl diebus, ut Cod. Heb.*

Ion. 3. Ionas Ninivitas convertit.

Ion. 4.

4 Reg. 15. Sellum, rex Israël.

Manahē rex Israël.

[3] *Manes pro Manem, aut Manahē.*

Pacēa, rex Israël.

[4] *Phaceia.*

Phace, rex Israël.

[5] *Phacee.*

4 Reg. 17. Osee, rex Israël.

Deportatio Israëlitarum in Assyriam.

excidit [6],populum universum in regnum suum [6] *cepit,*
abduxit, Assyriis in hostili solo ad custodiam *non exci-*
positis. exinde ea pars Samaria appellata: quod *dit peni-*
lingua Assyriorum custodes [7] Samaritas vo- *tus.*
cant. ex quibus plerique divinas ceremonias [7] *imo Sa-*
receperunt,reliquis in errore gentilitatis perse- *mar vox*
verantibus. Hoc bello Tobias in captivitatem *Heb.*
ductus est. At in parte duarum tribuum rex Tobiæ
Achas ob impietatem invisus Deo, cum finiti- captivi-
morum bellis sæpe premeretur, deos gentium tas.
colere decrevit,nimirum [8] quia eorum illæ au- Achas,
xilio victores frequentibus præliis extitissent. rex Iudæ.
Ita in hoc nephariæ mentis piaculo diem fun- 2 Reg.16.
ctus est, cum XVI annis in regno fuisset. Huic 2 Par.28.
Ezechias filius successit, multum paterni dissi- [8] *Hoc de*
milis ingenii. Namque initio regni, populum *suo adje-*
sacerdotesque ad Dei cultum cohortatus, mul- *cit.*
tis disseruit, ut frequenter castigati à Domino, Ezechias,
sæpius essent misericordiam consequuti,ut po- rex Israël.
stremum decem tribus, in captivitatem nuper 4 Reg.18.
abductæ, sacrilegii pœnas dissolverent: curan- 2 Par.29.
dum eis sedulo, ne eadem pati mereantur. Ita
conversis ad religionem omnium animis, Le-
vitas Sacerdotesque omnes ad celebranda se-
cundum legem sacrificia ordinavit: celebrari-
que Pascha instituit, quod jam pridem fuerat
omissum. Cumque dies festus adesset, dimissis
per omnem terram nunciis, conventus diem 2 Par.30.
edixit [9]: ut si qui post abductionem decem tri- [9] *indixit,*
buum in Samaria resedissent, ad solemne sa- *Col.*
crum convenirent. Ita frequentissimo conven-
tu dies sacer publica lætitia exactus, longo post
intervallo religione legitima per Ezechiam re-
stituta. Pari deinde industria, qua divina cura-
verat, rem bellicam administravit, Allophy- 4 Reg. 1.
losque frequentibus præliis contudit; donec ei 2 Par.32.

Esa. 36. Sennacherib rex Assyriorum bellum intulit,
magno cum exercitu fines ejus ingressus: lateque agris vastatis, nullo obsistente, urbis obsidionem urgebat. Ezechias enim multitudine inferior, non ausus manum conserere, muris se tuebatur. Rex Assyrius portis assultans, minitari excidium, deditionem imperare, Ezechiam frustra Deo confidere, se Dei nutu potius arma [10] suppressisse: victorem omnium gentium, eversorem Samariæ, effugi non posse, ni matura deditione sibimet consuluissent.

[10] *sumpsisse*, Sig.

Esa. 37. In hoc rerum statu Ezechias Deo fretus, Esaiam prophetam consulit: ejusque responso edocetur, nihil ex hoste periculi fore, divinum autem auxilium non defuturum.

4Reg. 19. Nec multo post [11] Tirchac rex Æthiopum regnum Assyriorum invadit. Quo nuncio Sennacherib ad sua tuenda conversus, fremens & clamitans, victori sibi victoriam eripi, bellum omisit: missis ad Ezechiam literis, cum verborum contumeliis denuncians, se paulo post rebus domi compositis ad excidium Judææ mature rediturum. Sed nihil his Ezechias motus, orasse Dominum traditur, ne hanc tantam hominis insolentiam inultam sineret. Ita eadem nocte angelus castra Assyriorum aggressus, [12] multa hominum millia letho dedit. Rex trepidus in oppidum Niniven confugit, ibique à filiis interfectus, dignum se exitium tulit.

[11] *Tharaca, id est*, Θαρακὰ. *Sed in cod. Eb. Thirhaca. Hæc paullo aliter Scriptura.*

Sennacherib ab angelo cæsus. [12] CLXXXV *Mill.*

4Reg. 20. Esai. 38. Per idem tempus Ezechias, æger corpore, morbo incubuerat. Cumque Esaias ei verbum Domini annunciasset, vitæ ejus finem adesse: flesse rex traditur. ita XV annos prorogari sibi ad vitam meruit.

Manasse rex Judææ. Quibus peractis, nono & vigesimo imperii anno decessit: regnum Manasse filio reliquit.

4Reg. 21. Is à patre multum degenerans, relicto Domino,

Domino, culturas impias exercuit: ob quod in
potestatem Assyriorum traditus, malo coa-
ctus agnovit errorem: populumque adhorta-
tus est, uti relictis idolis Dominum colerent.
Nihil sane dignum memoria gessit, regnavit
autem annos v & L. Amon deinde filius ejus 4 Reg. 21.
regnum adeptus est, nec ultra biennium eo po- Amon,
titus est: paternæ impietatis hæres, Domini rex Iudæ.
negligens, suorum insidiis circumventus per- 4 Reg. 22.
iit. Ad Iosiam filium imperium devolutum. Iosias,
Is admodum religiosus fuisse traditur, summa- rex Iudæ.
que cura divina administrasse, Helchia [13] sa- [13] *Ponti-*
cerdote usus bene. Is cum in templo librum *fice.*
[14] verbi Dei scriptum, repertum à sacerdote [14] *legis.*
legisset, quo continebatur, Hebræam gentem 4 Reg. 23.
ob crebras impietates & sacrilegia delendam,
piis ad Deum precibus fletuque jugi imminen-
tem cladem avertit. Quod ubi indultum sibi
per [15] Ollam prophetissam comperit, majore [15] *Ol-*
cura, utpote obligatus divinis beneficiis, cul- *dam.*
tum Dei exercuit. Igitur vasa omnia, anterio-
rum regum superstitionibus idolis consecrata,
cremavit. Namque eo prophani ritus invalue-
rant, ut soli ac lunæ divinos honores darent,
eisdemque etiam ex metallis sacraria ædifica-
rent. Quibus Iosias in pulverem redactis, sa-
cerdotes quoque prophanarum ædium interfe-
cit. Sed ne sepulchris quidem impiorum pe-
percit: quod olim prædictum à propheta, im-
pletum animadversum est. Hujus octavo & 3 Paralip.
decimo imperii anno, Pascha celebratum. Post 35.
triennium fere, adversus Nechao regem Ægy- 3. Esd. 1.
pti, qui bellum Assyriis inferebat, in prælium
egressus, priusquam inter se acies concurre-
rent, sagitta ictus est. Exque eo vulnere in ur-
bem relatus, decessit, cum regnasset annos

1 & [16] xx. Ioachas inde filius ejus regnum adeptus, tribus mensibus tenuit, captivitati ob impietatem destinatus. Namque eum Nechao rex Ægypti vinctum, captumque duxit. Nec multo post in vinculis diem functus est. Iudæis stipendium annuum imperatum, rex eis Eliachim arbitrio victoris datus, qui postea immutato nomine Ioachis vocitatus est. Hic [17] Ioachæ fratris Iosiæ F. fuit, fratri quam patri propior, sacrilegio invisus Deo: igitur cum regi Ægyptio pareret, quippe cui tributum penderet, Nabuchodonosor rex Babylonius Iudæam terram occupavit armis, & per triennium jure belli victor possedit. Etenim cedente jam rege Ægypti, determinatisque inter eos imperii finibus convenerat Iudæos ad Babylonem pertinere. Ita cum Ioachis exactis in regno annis undecim, [18] filio ejusdem nominis locum fecisset, isque regis Babylonii in se iram concitasset, Deo nimirum agente cui constitutum erat Iudæam gentem captivitati & internecioni dare, Nabuchodonosor Hierosolymam cum exercitu ingressus, [19] urbem murosque ac templum solo stravit: auri immensum modum & sacra ornamenta vel publica vel privata, puberesque omnis virilis ac muliebris sexus transtulit: relictis, quorum imbecillitas aut ætas fastidio victoribus fuit. quæ turba inutilis servitio, exercendis colendisque agris, ne incultum esset solum, deputata. Eisdemque rex Sedechias præpositus: ademptis [20] viribus inani tantum umbra regii nominis concessa. Sed Ioachis tribus mensibus tempus imperii habuit. Is cum populo Babyloniam translatus, & in

[16] xxx, *ut in Heb. Ver.*

Ioachaz, rex Iudæ. Ibidem.

Eliachim seu Iehojachim, rex Iudæ.

[17] *leg. Ioachæ frater, Iosiæ F.*

4 Reg. 24.

Prima translatio Iudæorum in Babyloniam sub rege Ioachim.

Iechonias Rex Iudæ.

[18] *confusio nominum Ioakim & Ioachin.*

Hierosolyma ac templum vastatū.

[19] *Error Sulpicii.* Sedechias Rex Iudæ. 4. Reg. 25. [20] *Hæc non habentur in fonte.*

& in carcerem conjectus est: trigesimum [21] post annum emissus, atque à rege in amicitiam receptus, mensaque & consiliis participatus, non sine solatio depulsæ calamitatis decessit. Interea Sedechias rex turbæ inutilis, quanquam sine viribus, infido ingenio, & Dei immemor qui non intelligeret captivitatem ob delicta gentis illatam, postremis denique malis [22] debitus, regis animum offendit. Ita ei post novem annos Nabuchodonosor bellum intulit: compulsumque intra muros confugere triennio obsedit. Qua tempestate Ieremiam prophetam, qui jam sæpius imminere urbi captivitatem pronunciaverat, consulit, si quid spei forsitan superesset. Sed ille, cœlestis iræ non ignarus, eadem sæpius interrogatus, respondit, ipsi regi specialem pœnam denuncians. Tum vero Sedechias in iram excitatus, trudi prophetam in carcerem jubet; moxque eum crudelis facti piguit. Sed obsistentibus Iudæorum principibus, quibus jam inde à principio moris fuerat bonos premere, absolvere innocentem non est ausus. Iisdem cogentibus, in lacum immensi profundi, cœnoque ac sordibus, atque ex eo exitiabili fœtore horridum, demissus est, ut ne simplici quidem morte expiraret. Sed rex, licet impius, aliquanto tamen sacerdotibus [23] mitior, educi prophetam de lacu, & carceris custodiæ reddi jubet. Interea obsessos vis hostium & penuria urgebat: consumptisque omnibus quæ mandi poterant, fames invaluerat. Ita defessis inedia defensoribus, oppidum captum, incensumque. Rex, ut propheta dixerat, effossis oculis, Babyloniam translatus: Hieremias misericordia hostili carcere exemptus. Cum eum Nebuzardan princeps regius,

[21] XXXVII *Sig.*

[22] *Sic, mors naturæ debita: & cœlo debita progenies.*

Ieremias à suis afflictus.

Ierem. 37. *hac paulo aliter referuntur.*

4 Reg. 25. 2 Par. 36.

Ier. 38.

[23] *principibus.*

Ier. 39.

Altera Captivitas Babylonica sub Zedechia.

regius, captivum cum cæteris duceret, delata sibi optione ab eo, utrum in solo patrio deserto desolatoque subsistere, an secum abire in summis honoribus vellet, residere in patria maluit. Nabuchodonosor abducto populo, residuis quos belli conditio vel prædæ fastidium [14] reliqui à victoribus fecerat, Godoliam ejusdem gentis præposuit, absque ullo insigni regio, aut imperii nomine: quia præesse paucis, & calamitosis, nulla dignitas erat.

14 *Reliquos, forte relinqui, Sig. reliquias Gis.*

Godolia rex Iudæ.

LIBER SECVNDVS.

Captivitas Iudæorũ in Babyloniaannorum LXX.

Daniel regi carus.

CAptivitatis tempora prophetarum vaticiniis atq; actibus illustrata sunt. Maxime itaq; Danielis egregiam ad conservandam legem perseverantiam, & in absolutionem [1] Susannæ divino consilio, cæteraque ab eo gesta ordine persequemur. Hic sub rege [2] Ioachim captus deductusq; Babyloniam, parvus admodum puer: postea ob elegantiam vultus inter ministros regios assumptus, unaque cum eo Ananias, Misael, & Azarias. Sed cum eos rex delicatioribus cibis curari præcepisset, idque Asphanæ eunucho negotii dedisset, Daniel paternarum traditionum memor, ne ex mensa regis [4] gentilium cibis participaret, poposcit ab eunucho, ut leguminibus tantum uterentur. Causante Asphane, ne dissimulatum imperium regis consecutura macies proderet: Daniel Domino fretus, pollicetur majoris decoris sibi vultus ex leguminibus, quam ex cibis regiis fore. Fidesque dictis affuit, ita ut minime eorum vultus comparabiles haberentur, qui imperialibus impendiis procurabantur.

1 *divinum consilium, Sig. alii inducunt IN præpositionem.*

Dan. 1.

2 *Ioacim.*

3 *patriarum, Sig.*

4 *gentium*

Danielis continentia.

tur. Igitur à rege in honore & gratia adhibiti, prudentia & disciplina brevi omnibus regis proximis antelati. Per idem tempus Susanna quædam Ioachim nupta, spectatæ fœmina pulchritudinis, à duobus presbyteris appetita, cum impudicis non acquievisset, falso crimine incessitur: iisdem presbyteris deferentibus, in remotis locis adolescentem cum ea deprehensum, sed illum juvenili alacritate senum manus effugisse. Ita presbyteris fides habita, judicio populi Susanna damnatur. Quæ cum secundum legem ad supplicium duceretur, Daniel tum annos natus XII, increpitis Iudæis, quod innocentem morti dedissent, reducere eam in judicium, causamque denuo audiri postulat. Enimvero multitudo Iudæorum, quæ tum aderat, non sine Domino existimans puerum contemptæ ætatulæ in hanc constantiam prorupisse favore accommodato, in consilium revertitur. Initur denuo judicium: Danieli, ut inter majores natu resideret, delatum. Igitur separari accusatores jubet: unumque [5] ex eis interrogat sub cujus generis arbore adulteram deprehendisset: ex varietate responsi, falsitas deprehensa: Susanna absoluta; presbyteri, qui innocenti periculum creaverant, capite damnati. Ea tempestate Nabuchodonosor somnium vidit, mysterio futurorum mirabile. Cujus interpretationem, quum per se non posset evolvere, ascitis ad interpretandum Chaldæis, qui magicis artibus, extisque hostiarum scire occulta, & futura [6] præcinere videbantur: mox veritus ne more hominum non vera, sed placita regi ex somnio conjectarent, visa suppri-mit, poposcitque ab eis, ut si [7] vera in his divinatio esset, somnium ipsum sibi dicerent: tum

Dan. 13. Susannæ apocrypha historia.

Iudicium Susannæ per Danielem.

[5] *unum-que atque alterum, Sig.*

Dan. 2. Somniū Nabuchodonosoris de Regnis futuris.

[6] *prædicere.*

[7] *id est, si viri divini essent.*

tum demum interpretationi eorum crediturum, si prius enunciando somnium, artis periculum fecissent. Illi vero tantam molem abnuentes, non esse id humanæ opis confitebantur. Rex motus, quod falsa divinandi professione homines erroribus illuderent; cum astricti præsenti negocio nihil scire se confiterentur. Ita edicto regis in eos animadversum, palamque omnes hujus artis interficiebantur. Quod ubi Danieli compertum, regis proximum appellat: enunciationem somnii, interpretationemque ejus pollicetur. Res ad regem defertur: Daniel accersitur. jam revelato sibi per Dominum mysterio, visio regis refertur, solutioque. Sed res postulat, ut regis somnium, & interpretationem prophetæ, & consequentium fidem exponamus. Viderat rex per soporem, imaginem [8] capite aureo, brachiisque [9] argenteis, ventre & femoribus æreis, cruribus ferreis, quæ in pedes partim ferreos, partim fictiles desinebat. Sed ferrum atque testum inter [10] confusum coire non poterat. ad extremum, imaginem lapis sine manibus abscissus proterebat: redactaque omnia in pulverem, vento ablata. Igitur secundum prophetæ interpretationem imago visa, figuram mundi gerit. Caput aureum, Chaldæorum imperium est: siquidem id primum, & opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & brachia argentea, secundum regnum annunciant. Cyrus enim, victis Chaldæis atque Medis, imperium ad Persas contulit. In ventre æreo, tertium regnum portendi pronunciatur: idque impletum videmus. Siquidem Alexander ereptum Persis imperium, Macedoniæ vindicavit: Crura ferrea, imperium quartum: idque Romanum

Aliquid abesse videtur.

Expositum somnium per Danielem.

[8] *statuam, Drus.*

[9] *pectore brachiisque.*

[10] *inter se, Gis. sunt etiam, qui, testam, legant, pro, testum.*

IV Mundi imperia seu Monarchiæ.

num intelligitur, omnibus [1] ante regnis validissimum. Pedes vero partim ferrei, partim fictiles, dividendum esse Romanum regnum, ita ut nunquam inter se coëat, præfigurant: quod æque impletum est. Siquidem jam non ab uno imperatore, sed etiam à pluribus, semperque inter se armis aut studiis dissentientibus res Romana administratur. Denique commisceri testum atque ferrum nunquam inter se coëuntem materiam: commistiones humani generis futuræ à se invicem diffidentes, significantur. Siquidem Romanum solum ab exteris gentibus aut rebellibus occupatum, aut dedentibus [2] semper pacis specie traditum constat: exercitibusque nostris, urbibus atque provinciis permixtas barbaras nationes, & præcipue Iudæos, inter nos degere nec tamen in mores nostros transire [3] videamus. Atque hæc esse postrema tempora prophetæ annunciant. In lapide vero sine manibus abscisso, qui aurum, argentum, & ferrum testumque comminuit, Christi figuram esse. Is enim non conditione humana editus (siquidem non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est) mundum istum, in quo sunt regna terrarum, in nihilum rediget, regnumque aliud incorruptum atque perpetuum, id est, futurum seculum quod sanctis paratum est, confirmabit. De quo uno adhuc quorundam fides in ambiguo est, non credendum de futuris, cum de præteritis convincantur. Igitur Daniel multis à rege muneribus donatur, præfectus Babyloniæ, atque omni imperio, in summis honoribus habebatur. Ejus suffragio Ananias, Azarias, & Misael ad summam æque dignitatem & potestatem provecti. Eodem fere tempore, præclara Ezechielis prophetia

[1] *melius, omnium ante regnorum.*

[2] *se per pacis speciem, Sig.*

[3] *videmus, Gis.*

Ioa. 1.13

Dan. 2.

Ezechielis prophetia.

phetia

phetia extitit, revelato ei futurorum & resurrectionis mysterio. Extat liber magni operis, & cum cura legendus. At in Iudæa, cui post excidium Ierosolymæ Godoliam præpositum, supra memoravimus, ægre ferentes [4] Iudæi, principem sibi ex stirpe non regia, arbitrio victoris datum: Ismael [5] quodam duce & concitatore nefandæ conjurationis, dispositis eum in convivio insidiis peremerunt. At [6] hi qui extra noxiam fuerant, ultum ire facinus cupientes, propere adversum Ismael arma capiunt. Sed ille quia cognovit exitium sibi imminere, relicto exercitu, quem contraxerat, non amplius quam octo comitantibus ad Ammonitas confugit. Igitur populum universum metus pervaserat, ne paucorum scelus omnium exitio rex Babylonius ultum iret. nam præter Godoliam, multos ex Chaldæis cum eo interfecerant. Itaque consilium ineunt fugiendi in Ægyptum. Sed prius Hieremiam frequentes adeunt, sciscitantes divinum responsum. At ille verbis Dei universos hortari, in solo patrio manerent: si id fecissent, Dei præsidio tuendos, nullumque à Babyloniis periculum fore. Sin Ægyptum peterent, omnes ibi ferro ac fame, diversoque mortis genere perituros. Sed plebs assueto malo insolens parendi salubribus consiliis, & divino imperio, profecta est in Ægyptum. Quid de ea postea actum, sacris literis siletur: nobis nihil compertum. Hoc tractu temporum Nabuchodonosor elatus rebus secundis, statuam sibi auream immensæ magnitudinis posuit: adorarique eam ut sacram effigiem præcepit. Quod cum certatim ab omnibus depravatis adulatione omnium animis fieret, Ananias, Azarias & Misael prophano officio

4Reg.25. Seditio relictorum in Iudæa. [4] *quidam.* Ier.40. & 41. [5] *de semine regio.* [6] *Iohannes Caree F. & alii.* Ier. 41. 42.

Reliquiæ Iudæorum dispersæ.

Ier. 44. *Iosephus Ant. l.* 10. *cap.* 11. Dan. 3. Statua aurea Regis neglecta.

officio abstinuerunt, non ignorantes honorem
hunc soli Deo debitum. Igitur rei ex edicto
regis constituuntur, propositaque eis conditio
pœnarum, ardens caminus, ut præsenti metu
adorare statuam cogerentur. Verum illi devo- *Ananias*
rari ignibus, quam piaculum committere, ma- *cum suis*
luerunt. Itaque, vincti pedibus, in medias *in cami-*
flammas conjiciuntur. Sed ministros infandi *num*
operis, dum promptius damnatos in ignem *conje-*
propellunt, flamma absorbuit: Hebræos (mi- *ctus.*
rum dictu, & incredibile, non visentibus) ignis
non attigit, quum aspectantibus deambulantes
in camino psalmum Deo dicere cernerentur,
Visusque cum his inter ignem quartus specie
[7] angeli, quem, Nabuchodonosor propius in- [7] *viri.*
tuitus, filium [8] Dei se vidisse confessus est. [8] *similem*
Tum rex haud dubius, divinam in re præsenti *filio Dei.*
fuisse virtutem, missis per omne regnum suum
edictis, facti miraculum provulgavit: confes-
sus, soli Deo honorem deferendum. Nec mul- Dan. 4.
to post, rex objecto sibi somnio, mox voce Nabu-
etiam cœlo emissa admonitus, potestate regia chodo-
abjecta, atque ab omni conversatione humana nosoris
remotus, herbis tantum vitam sustinens, egisse insania &
pœnitentiam traditur: servatum ei nutu Dei sumtus.
imperium, donec impleto tempore, agnito de-
mum Deo, post septem annos, & regno, &
statui pristino restitutus est. Hic post devictum,
ut supra diximus, Sedechiam, quem captivum [9] *Chroni-*
Babylonem transtulit, regnasse traditur annos *con quod-*
VI & XX: quanquam id non in Sacra historia *dam in-*
scriptum invenerim. Sed forte accidit, ut dum *telligit.*
multa evolverem, annotationem hanc jam *Gis. ma-*
[9] interpolato per ætatem libello, sine autho- *vult, in*
ris nomine reperirem, in quo regnum Baby- *terpolato*
loniorum tempora continebantur: quam præ- *&c.*
tereun-

tereundam non putavi. siquidem & Chronicis consentirent: & ita illius nobis ratio quadraret, ut per ordinem regum, quorum tempora continebat, usque in primum Cyri regis annum, LXX annos (tot enim per Sacram historiam à captivitate usque ad Cyrum fuisse referuntur) impleret. Post Nabuchodonosor filius ejus regnum est adeptus, quem in Chronicis [10] Evilmarodac fuisse vocitatum reperi. Hic duodecimo imperii anno diem functus, fratri minori, qui Balthasar dictus est, locum fecit. Is cum quarto & decimo anno publicum epulum principibus ac præfectis suis daret, sacra vasa quæ per Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ ablata, ac in regales usus usurpata, sed recondita in thesauris habebantur, proferri imperavit. Cum his per luxum ac licentiam regalis convivii promiscue [11] omnis virilis ac muliebris sexus, uxores concubinæque ejus uterentur, subito rex in pariete conspicit digitos scribentes: cernebanturque [12] in versum ductæ literæ. Sed qui posset scripta legere, non reperiebatur. Igitur rex perterritus, magos & Chaldæos advocat. Quibus mussitantibus nec quicquam respondentibus, regina [13] regem admonet, esse quendam Hebræum Daniel nomine, qui olim Nabuchodonosor occulti mysterii somnium revelasset, jam tum ob illustrem sapientiam summis honoribus donatum. Itaque accitus Daniel, perlegit, interpretatusque, ob delictum regis, qui sacra Deo vasa temerasset, ipsi exitium imminere, regnumque ejus Medis ac Persis datum. quod mox consecutum est. nam eadem nocte Balthasar interiit, regnumque ejus Darius natione Medus occupavit: Danielem illustri opinione com-

[10] Evilmerodach *vocatur etiam Ier.* 52.31.*&* 4Reg.25.27.

Dan. 5.

[11] *omnes, Sig.*

Balthasaris sacris vasis abutentis ultio.

[12] *Sic, in candelabrum versum, idem.*

[13] *Avia.*

Ier. 50.

Darius Medus, rex.

compertum, universo imperio præposuit, secutus superiorum regum judicium. Nam & Nabuchodonosor eum regno præfecerat, & Balthasar veste purpurea & torque aureo donatum, tertium regni principem constituerat. Igitur hi qui una cum eo rerum potentes erant, exagitati [14] in Iudæo, quod eis alienigena captivæ gentis fuisset æquatus, regem depravatum adulatione compellunt, ut sibi diebus proximis triginta divini honores darentur, neque cuiquam liceret [15] dominum, nisi regem precari. Facile id Dario persuasum, stultitia regum omnium, qui sibi divina vindicant. Igitur Daniel non rudis, neque inscius, Deo preces non homini deferendas: reus constituitur, edicto regis non paruisse. Multumque abnuente Dario, cui charus acceptusque semper fuerat, principes pervicere, ut in [16] lacum demitteretur. Sed objecto bestiis, nullum periculum fuit. Quod quum rex comperisset, accusatores [17] deputari leonibus præcepit: qui non simili exemplo perfuncti sunt. nam continuo devorati, ferarum famem expleverunt. Daniel clarus ante, clarior haberi cœpit. rex antiquato edicto suo, novum proposuit: relictis erroribus ac superstitionibus, Deum Danielis colendum. Extant etiam visiones ejus, quibus consequentium sæculorum ordinem revelavit: annorum etiam numerum complexus, intra quem Christum, sicut factum est, descensurum ad terras pronunciavit, venturumque Antichristum manifeste exposuit. Quodsi quis studiosior erit, rectius ibi quæsitum reperiet: nobis præpositum est, rerum tantum ordinem contexere. Darius [17] duodeviginti annos regnasse traditur. Qua tempestate Astyages Medis imperabat. Hunc

Dan. 6.

[14] Gis. legit invidia.

[15] Deum quemcunque aut hominem.

Daniel leonibus objicitur.

[16] leonum.

[17] delegari, assignari, minus usitatum hoc sensu.

Dan. 7. 8. 9. & 10.

Visiones Danielis de Regnis futuris, Christo & Antichristo.

[17] XVII, Scaliger de emend. temporum.

Cyrus rex Persarum. Hunc Cyrus, ex filia nepos ejus, regno expulit, Persarum usus armis: unde summa imperii ad Persas translata est. Babylonii quoque in
Esd. 1. 2. potestatem ditionemque ejus concessere. Igitur
Hier. 25. 29. initio regni, propositis publice edictis, dat potestatem Iudæis, in solum patrium redeundi:
2 Par. 36. sacra etiam vasa, quæ Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ abstulerat, reddidit. Itaque pauci tum in Iudæam regressi: cæteris redeundi animus, an facultas defuerit, parum comperimus. Erat ea tempestate apud Babylonios Beli antiquissimi regis, [18] *cujus etiam Virgilius meminit*, ex ære simulachrum, quod superstitione hominum consecratum, Cyrus quoque adorare erat solitus, antistitum ejus dolo illusus, qui vesci effigiem illam atque potare affirmabant: cum diurnam pensitationem, quæ idolo inferebatur, clam ipsi absumerent. Igitur Cyrus cum Daniele familiariter uteretur, quærit ab eo, cur simulachrum non adoraret, cum manifestum viventis Dei esset indicium, absumentis ea quæ inferebantur? Daniel ridens hominis errorem, negare id posse fieri, ut æs illud, id est, bruta materies, cibo uteretur, aut potu. Accersi ergo rex sacerdotes jubet: nam fere ad septuaginta erant; adhibitoque eos terrore increpitat, quis impensa consumeret? cum Daniel vir prudentia insignis, minime id ab insensibili simulachro posse fieri contenderet. Tum illi confisi parato dolo, inferre [19], & obsignari à rege templum deposcunt. uti, nisi omnia postero die absumpta deprehenderentur, morte pœnas persolverent: dum eadem conditio Danieli maneret. Itaque signo regis templum obsignatur, cum prius Daniel, sacerdotibus insciis, pavimentum cinere

Historia de Belo Apocrypha.

Lib. 1. *Æneid.*

[18] *Glossema esse putat Sig.*

Beli idolum Daniel comminuit.

[19] *cibum ac potum: aut diurnam pensitationem.*

nere aspersisset, ut introeuntium occultos aditus vestigia proderent. Igitur postero die rex templum ingressus, animadvertit absumpta quæ idolo apponi jusserat. Tum Daniel occultam fraudem vestigiis prodentibus referat, sacerdotes cum uxoribus & filiis, subfosso foramine ingressos, ea quæ idolo apposita fuerant devorasse. Ita omnes jussu regis interfecti, templum ac simulachrum Danieli in potestatem datum, atque arbitrio ejus dirutum. Interea Iu-
dæi, quos ex permissu Cyri in patriam regres- 2 Par. 16.
sos supra memoravimus, urbem ac templum 1 Esdr. 3.
restituere aggressi, ut pauci atque inopes, pa- Reædifi-
rum proficiebant: donec centesimo fere anno, catio
Artaxerxe rege Persis [20] imperitante, per eos templi
qui [21] locis præerant, ab ædificando sunt de- impedi-
territi. Etenim tum Syria atque omnis Judæa ta.
sub Persarum imperio per magistratus ac præ- [20] *impe-*
sides regebatur. Igitur his consilium fuit, regi *rante, Col.*
Artaxerxi scribere, non oportere Judæis resti- [21] *vici-*
tuendæ urbis suæ copiam dari, ne pro contu- *nis, sc.*
maci ingenio, resumptis viribus, aliis gentibus 1 Esdr. 1.
imperare soliti, non paterentur sub alieno imperio degere. Ita comprobato à rege præsidum consilio, prohibita urbis ædificatio, usque in
secundum Darii [1] regis annum dilata est. Sed [1] *Nothi.*
hoc tractu temporum qui reges Persis impera- 1 Esdr. 6.
verint, inseremus, quo facilius annorum series Persarum
in ordinem contexta prodatur. Post Darium reges.
Medum, quem duodeviginti annos regnasse Camby-
significavimus, Cyrus uno & triginta annis ses rex
rerum potitus est. Scythis bellum inferens, in Persa-
prælio cecidit: secundo anno postquam Tar- rum.
quinius Superbus Romæ regnare cœperat. Cy- [2] *sex. Iose-*
ro Cambyses filius ejus successit, regnavitque *phus* 7.
annos [2] novem. Hic cum Ægyptum atque *Funccius*

 Æthio- 8. *alii.*

Æthiopiam bello premeret & subegisset, vi-
ctorque in Persas reverteretur, casu se ipsum
Cometes vulneravit, ex eoque ictu periit. Post hujus
& Oropa- mortem Magi duo * fratres, natione Medi,
stes. menses septem Persarum regnum obtinuerunt.
Iustinus. Ad hos interficiendos septem nobilissimi Persæ
Darius conjuraverunt, quorum princeps fuit Darius
Hysta- Hystaspis filius, natus ex fratre patruele Cyri,
spis F. omniumque consensu regnum ei delatum: re-
Rex Per- gnavit annos sex & triginta. Hic ante qua-
sarum. driennium quam decederet, apud Maratho-
Herod. l. nam pugnavit, celeberrimo Græcis Romanis-
6. Thucy- que historiis prælio. Id gestum post Romam
dides, 1. conditam anno fere ducentesimo & sexagesi-
& 6. mo, Macherino & Augurino consulibus. ab-
Iusti. 2. hinc annos, si tamen investigatio Romano-
Xerxes rum consulum non fefellit, DCCC LXXX &
rex Pers. VIII. Omne enim tempus in Stiliconem con-
Esd. 4. sulem direxi. Post Darium Xerxes fuit, isque
Artaxer- unum & viginti annos regnasse traditur: quan-
xes, cog- quam in plerisque exemplaribus viginti &
nomento quinque annos imperii ejus fuisse reperi. Huic
Longi- successit Artaxerxes, cujus supra mentionem
manus, i. fecimus. Hic cum inhiberi ædificationem ur-
μακρό- bis Judææ, templique jussisset, suspensum opus
χειρ, usque in secundum Darii regis annum pepen-
Rex Pers. dit. Sed ut usque ad eum temporum ordo con-
[3] *Sogdia-* nexus sit, Artaxerxes regnavit annos unum &
num alii quadraginta, Xerxes duobus mensibus. Postque
vocant. eum Succianus [3] septem mensibus fuit. Darius
Darius deinde, sub quo templum est restitutum, re-
Ochus gnum adeptus est, cui Ochus tum nomen erat.
rex Per- Hic cum ex Hebræis tres adolescentes spectatæ
sarum. fidei, corporis custodes haberet, unusque [4] ex
[4] *Zoroba-* his prudentiæ documento admirationem re-
bel. gis in se convertisset, delata sibi optione peten-
di

di si quid animo concepisset, ingemiscens patriæ ruinis, copiam restituendæ urbis poposcit, meruitque à rege, ut subregulis ac præsidibus imperaret, ut ædificationem sacræ ædis præbitis impendiis maturarent. Ita templum quadriennio consummatum, sexto post anno, quam Darius regnare cœperat, idque Judæis satis visum: & quia magnæ molis erat urbem restituere, diffisi viribus, opus multi laboris incipere non ausi, templo continebantur. Per idem tempus Esdras scriba legis post viginti fere annos quam templum fuerat consummatum, defuncto jam Dario, qui unum de viginti annis rerum fuerat potitus, permissu Artaxerxis [5] secundi, non illius qui inter duos Xerxes fuit, sed hujus qui Dario Ocho successerat, Babylonia profectus, multisque eum sequutis, Hierosolymam pervenere. Vasa quoque diversi operis, & dona, quæ rex templo Dei miserat, cum duodecim Levitis. Vix enim hic numerus ex illa tribu repertus traditur. Is cum deprehendisset Judæos gentilium connubiis permixtos, multis increpitos, renunciare istiusmodi matrimoniis, ac filios ex his susceptos extrudi jubet; omnesque dicto paruere. Purgatus populus, veteris legis ritum agebat. Cæterum Esdram nihil super reficienda urbe egisse comperio: credo potiorem curam ratus, plebem corruptis moribus reformare. Erat ea tempestate apud Babyloniam Neemias minister [6] regius, gente Judæus, Artaxerxi merito obsequiorum charissimus. Is Judæos [7] percontatus, quis paternæ [8] urbis status esset? ubi comperit, in iisdem ruinis jacere patriam, totis sensibus conturbatus, cum gemitu multisque lachrymis orasse ad Deum traditur, delicta gentis suæ reputans,

Restauratio templi Hierosol. Esd. 6.

Esdras. Artaxerxes rex Persarum.

[5] *Memoris.*

Esd. 7. & 8.

Lex restituta Judæis. 1 Esd. 9. & 10. 2 Esd. 1.

[6] *pincerna*

Neh. 1. Restitutio Hierusalem.

[7] *Ierosólyma reversos.*

[8] *patria.*

2 Esd.2. putans, misericordiamque divinam efflagi-
[9] *Sic, ex-* tans. Igitur quum eum rex inter epulas mœ-
tra jocum, stum [9] extra solitum animadvertisset, poposcit
&c. extra ab eo, causam dolorum ut exponeret. Tum ille
unam an- adversa gentis suæ, & ruinam civitatis deflere,
cillulam, quæ jam per annos fere ducentos & [10] quin-
Terent. quaginta solo strata, malorum testimonium,
Neemias spectaculum inimicis præberet: daret sibi eundi
urbem & restituendæ ejus potestatem. Paruit rex piis
Hieroso- precibus: statimque eum cum præsidio equi-
lymam tum, quo tutius iter ageret, dimisit: datis ad
munit. prætores epistolis, ut necessaria præberent. Is
[10] *sexa-* quum Hierosolymam pervenisset, viritim po-
ginta, pulo opus urbis distribuit, & certatim jussa
Sig. nam omnes curabant: jamque ad medium machi-
sunt anni næ processerant, quum flagrante invidia, gen-
CCLVIII. tium vicinæ urbes conspiránt, opera interrum-
2 Esd. 3. pere, Judæos ab ædificando deterrere. Sed Ne-
2 Esdr. 4. emias, dispositis adversum incursantes præsi-
5. 6. diis, nihil territus, cœpta explicuit: consum-
[11] *deest,* matoque [11], & valvis portarum perfectis, per
muro, familias construendis [12] interius domibus
Sig. urbem [13] dimissus est. Censuitque populum
[12] *intra* minime urbi parem. Neque enim amplius
urbem. quam ad quinquaginta millia promiscui sexus
[13] *Di-* atque ordinis reperta. Tantum ex illo quon-
mensus, dam [14] immani numero frequentibus bellis ab-
Drus. sumptum, aut captivitate detentum. Nam olim
2 Esd. 7. hæ duæ tribus, quarum hoc residuum fuit,
[14] *ingen-* quum ab his decem tribus separatæ sunt, [15] CCC
ti, ma- & XX millia virorum armaverant. Adeo ob
gno. peccatum internecioni & captivitati datæ, ad
[15] CLXXX hanc usque paucitatem devenerant. Sed hæc,
consule li- ut dixi, plebs duarum tribuum fuit: decem ve-
bros re- ro prius ductæ, per Parthos, Medos, Indos, at-
gum. que Æthiopas dispersæ nunquam in solum pa-
trium

trium sunt regressæ: hodieque barbararum gentium imperiis continentur. Sed consummatio restitutæ urbis xxx & II imperii Artaxerxis anno refertur. A quo tempore usque ad Christi crucem, id est, Fusium Geminium & Rebellium consules, anni ccc xc & VIII. Cæterum, à restitutione templi usque in eversionem, quæ sub Vespasiano, consule Augusto, per Titum Cæsarem consummata est, anni cccc lxxx & III. Prædictum id olim est à Daniele, qui ab instauratione templi usque in eversionem LX & IX hebdomadas [16] futuras pronunciaverat. A die autem captivitatis Judæorum, usque in tempus restitutæ civitatis, Hesteræ fuerunt anni ccLx. Hoc temporum tractu, Hester atque Judith fuisse arbitramur. Quarum quidem actus, quibus potissimum regibus connectam, non facile perspexerim. Nam cum Hester sub Artaxerxe [17] rege referatur, porro LXX, duos hujus nominis Persarum reges fuisse reperi, multa cunctatio est, cujus hæc temporibus applicetur. Mihi tamen visum est, huic [18] Artaxerxi, sub quo Hierosolyma est restituta, Hester historiam connectere: quæ [19] ante fuit verisimilis: ut si sub priore Artaxerxe fuisset, cujus [20] tempora complexus est, nullam tam illustris fœminæ mentionem retulisset, maxime cum ab illo Artaxerxe inhibitam templi ædificationem, sicut supra memoravimus, constet: neque Hester passura fuerit tum, si in illius matrimonio tum fuisset. Nunc gesta edisseram. Erat ea tempestate regi in matrimonio Vastis quædam, miræ fœmina pulchritudinis. Cujus cum formam omnibus [21] prædicaret, die quodam cum publicum convivium dabat, adesse reginam demonstrandæ pulchritudinis

Supputatio temporis.
2 Esd. 5.
Dan. 9.
[16] *annorum scil.*
Hesteræ historia.
[17] *Artaxerxen appellant quem Ebræi Assuerũ.*
[18] *qui Mnemon, id est, Memor cognominatur.*
[19] *Sig. leg. quia haud fuit verisimile.*
[20] *qui ejus.*
[21] *tertio anno imperii sui.*

tudinis gratia jubet. Illa vero ſtulto rege consultior, prudens virorum oculis ſpectaculum corporis præbere, juſſa abnuit. Qua contumelia barbarus animus permotus, uxorem matri-

Eſther.2. monio ac regia depellit. Igitur quum in locum ejus puella regis conjugio quæreretur, reperta

Æſther & Mardochæus. eſt Heſter cæteras ſpecie vincere. Hæc Judæa, ex tribu Benjamin, utroque parente orba, à Mardochæo patruele fratre educta. Quum ad

[20] *regias.* regales [20] nuptias duceretur, mandante educatore, genus ac patriam occultavit: admonita

[21] *patriarum, Sig.* ne [21] paternarum traditionum immemor, &, ſi in matrimonium alienigenæ captiva ſuccederet, gentilium cibis participaret. Igitur juncta regi, brevi (ut fit) vi pulchritudinis totum ejus animum facile cæpit: adeo ut eam æquatam imperio, inſigni [22] regio, veſte purpurea

[22] *Diademate.* donaret. Qua tempeſtate Mardochæus inter proximos regis erat, pro virili portione negociorum familiarium curator. Is compoſitas à duobus ſpadonibus regi inſidias prodiderat: atque ex eo charior, ſummiſque honoribus do-

Eſther.3. natus. Erat ea tempeſtate regi Haman quidam perfamiliaris, quem æquatum ſibi, adorari more regum præceperat. Id Mardochæus unus ex omnibus facere faſtidiens, odia Perſæ

[23] *Macedonem vocant Addit. apocryphæ.* [23] in ſe graviter accenderat. Igitur Haman ad perniciem Hebræi [24] animum intendens, regem adiit: affirmatque, eſſe in regno ejus hominum genus, pravis ſuperſtitionibus, Deo hominibuſque inviſum, externis legibus vivens, dignum exitio. Rectum eſſe, omnes hu-

[24] *populi, ſubintellige.* jus gentis internecioni dare: exque eorum bonis immenſas opes pollicetur. Facile id barbaro perſuaſum. Edictum emittitur; Judæos necandos. Miſſique continuo, qui per omne regnum

gnum ab India usque Æthiopiam edictum pro-
mulgarent. Id ubi Mardochæo compertum, Esther. 4.
conscissis vestibus sacco obvolvitur: consper-
susque cinere pergit ad reginam, ibique ejulatu
multo, cuncta questibus replet: Facinus indi-
gnum, immeritam gentem perire, neque ullam
pereundi causam dari. Hester lamentantis voce
excita, rem ut erat, cognoscit. Tum vero an-
ceps consilii; quia adeundi regem potestas non
erat (etenim more Persarum, reginæ [1] introire [1] *ulli vi-*
ad regem, nisi accersitæ, non licet. nec tamen, *ro, aut*
quum [2] fuerit regi libitum, sed statuto tempo- *fœminæ.*
re admittitur) & forte tum ita evenerat, ut die- [2] *additum*
bus triginta proximis separata à conspectu re- *a Sulpicio,*
gis Hester haberetur. Igitur audendum aliquid *ut vide-*
pro civibus rata, &, si certa [3] pestis adesset, pul- *tur.*
chro in negocio occumbere parat: invocato Esther. 5.
prius Domino, aulam [4] regis ingreditur. At [3] *id est,*
barbarus re insolita perculsus, paulatim blan- *exitium.*
dimento muliebri delinitus, postremo ad cœ- [4] *atrium*
nam reginæ perducitur: unaque cum illo Ha- *interius.*
man ille regi charus, & Judææ [5] gentis infe- [5] *genti,*
stus. Igitur quum jam post epulas multis pocu- *Gal.*
lis convivium calere cœpisset, Hester genibus Esther. 7.
regis advolvitur, gentis suæ perniciem depre- [6] *à se pe-*
catur. Rex vero nihil [6] se petenti, siquid ultra *tenti,*
peteret, negaturum pollicetur. Tum Hester ar- *idem.*
repto tempore, Hamanis [7] mortem flagitat, in [7] *confictũ*
ultionem gentis, quam perditam cupierat. Sed *à Severo,*
rex amici memor, paulisper cunctatur: delibe- [8] *ad stu-*
randique gratia modicum secessit. Deinde re- *prum sc.*
gressus, vidit Haman reginæ genua comple- Haman
xum: succensus ira, & [8] appetitam reginam sua è cru-
clamitans, morte eum affici jubet. Et tum regi ce suf-
compertum erat, pœnam crucis per Haman pendi-
Mardochæo paratam. Ita Haman eidem cruci tur.

 affigi- Esth. 8. 9.

affigitur, omniaque bona ejus Mardochæo data, Judæique sunt absoluti. Artaxerxes regnavit annos [9] duos & sexaginta, eidemque Ochus successit. Huic rerum ordini recte [10] Judith actus [11] conferam. Traditur enim, post captivitatem fuisse: sed quis eo tempore Persis regnaverit, historia divina non edidit, regem tamen, sub quo illa gesta sint, Nabuchodonosor nuncupat, non utique eum qui Hierosolymam cœperit. Sed nullum hoc nomine post captivitatem apud Persas regnasse reperio, nisi si ob [12] impatientiam & pariles conatus, quicum [13] ille rex, Nabuchodonosor à Judæis vocitatus est. Plerique tamen Cambysen, Cyri regis filium, putant esse: quod victor Ægyptum atque Æthiopiam penetraverit. Sed huic opinioni eadem Sacra historia repugnat. nam duodecimo regis illius anno, Judith fuisse signatur. Porro, Cambyses non ultra novem annos rerum potitus est. Unde, si in historia opinari licet, sub Ocho rege, qui post Artaxerxem secundum fuit, hæc gesta crediderim: idque vel ex hoc conjicio, quod idem Ochus (ut in secularibus quibusdam scriptis legi) natura immitis, cupidusque bellorum traditur. Nam & arma finitimis intulit, & Ægyptum quæ ante multos annos desciverat, bello recuperavit. Quo tempore etiam sacra eorum, & Apim in Deum receptum, irrisisse traditur: quod postea Baguas, spado ejus, natione Ægyptius, indignatus, contumeliam gentis morte regis ultus est. Meminit autem hujus Baguæ historia divina. nam cum Holofernes, jussu regis adversus Judæos duxerat exercitum, Baguam in iisdem castris fuisse memoravit. Unde non immerito in argumentum nostræ opinionis adduxe-

[9] *XLII. Sig.*
Ochus.
[10] *Judith historia temporis ratio, imo ipsa, incerta.*
Judith 5.
[11] *conferam, forte.*
[12] *impotentiam, ut supra.*
[13] *Quicunque ille rex, Sig.*
Judith 1.
Niceph. in Chron.
Judith 2.

adduxerim, ut rex ille Nabuchodonosor nuncupatus, Ochus fuerit, sub quo Baguam fuisse mundiales historici prodiderunt. Cæterum illud nemini mirum esse oportebit, quod scriptores secularium literarum, nihil ex his quæ sacris voluminibus scripta sunt, attigerunt: Dei Spiritu prævalente, ut intaminata ab ore corrupto, & falsis vera miscente, intra sua tantum mysteria contineretur historia, quæ separata à mundi negociis, & sacris tantum vocibus proferenda, permisceri cum aliis velut æquali sorte non debuit. Etenim erat indignissimum, ut alia agentibus, aut alia quærentibus, hæc quoque cum reliquis miscerentur. Sed pergam ad cætera, ac [6] per Judith gesta, ut potero, paucis absolvam. Igitur reversis, ut supra memoravimus, in solum patrium Judæis, necdum composito rerum aut urbis statu, rex [7] Persarum Medis bellum infert, atque adversus regem eorum Arfaxat nomine, acie confligit: secundo eventu, perempto rege, gentem imperio adjungit. Idem reliquis nationibus facit, præmisso Holoferne, quem principem militiæ delegerat, cum millibus peditum centum & viginti, equitum duodecim. Is Cilicia & Arabia bello vastatis, multas urbes aut vi capit aut metu in deditionem compellit. Jamque Damascum admotus exercitus, magno Judæos terrore perculerat. Sed impares ad resistendum, neque ad deditionem acquiescentibus animis, expertis quippe usque ante captivitatis mala, ad templum [8] frequentes concurrunt. Ibi communi gemitu, permixtoque ululatu, divinum auxilium implorant: satis se Domino ob peccata vel crimina dedisse pœnarum, reliquiis saltem servitio nuper exemptis, parceret. Interea

Iustinus, Ælianus, Plutarchus.

[6] *ac Iud. gesta, Sig.*

[7] *Assyriorum.*

Iudith 1.

Ochus rex Persi.

Iudith 2. & 3.

Iudith 4.

[8] *Ierosolymitanum.*

Judith. 5. terea Holofernes Moabitis [9] in deditionem acceptis, atque adversum Judæos in societatem belli assumptis, quum ab eorum principibus inquireret, quibusnam viribus freti Hebræi, deditioni animos non dedissent, Accitor [10] quidam comperta edisserit, Judæos Dei cultores, pio à patribus ritu institutos, olim in Ægypto pependisse servitium: inde divino munere eductos, ac siccatum [11] mare pedibus emensos: postremo, omnibus gentibus devictis, habitatas [12] majoribus terras recepisse. Exin, vario rerum statu floruisse, aut concidisse, atque iterum malis emersisse: secundum merita, iratum aut placatum Deum vicissitudine expertos, dum peccantes incursionibus hostium aut captivitatis coërcentur, propitio numine semper invicti. Cæterum, si præsenti tempore absque peccato sint, nullo modo eos posse superari: sin aliter se habeant, facile vincendos. Ad hæc Holofernes ferox multis victoriis, nihil sibi invictum ratus, ira accensus, cur ex peccato potissimum Judæorum pendere illius victoria putaretur, propelli Accitor in castra Hebræorum jubet, ut cum his periret, quos vinci non posse affirmaverat. Ac tum Judæi montes petiverant. Ita quibus id negotii datum, ima montium succedere, ibique vinctum Accitor reliquerunt. Quod ubi Judæi animadvertunt, exemptum vinculis in [13] collem perducunt. Causas rei quærentibus, gesta exponit, receptusque parem exitum opperiebatur. Is post victoriam circumcisus, Judæus factus est. Igitur Holofernes difficultate locorum comperta, quia adiri præcelsa non poterant, montes militibus circundat, & summa cura Hebræos aquationibus prohibet: eoque matu-

Marginalia:

[9] *addendum videtur, Ammonitisque.*

[10] Achior dux filiorum Ammon. Ejus de Judæis testimonium.

[11] *rubrum.*

[12] *patriarchis Abrahamo, Isahaco & Iacobo.*

Judith. 6.

[13] *Bethuliam.*

Achior sacra Judæorum suscipit.

maturius obsidionem sensere. Itaque victi penuria aquæ, ad Oziam principem concurrunt, proni omnes ad deditionem. Ille vero opperiendum paulisper, & divinum auxilium expectandum, respondens: quintodecimo [14] die deditionis tempus constituit. Quod ubi Judith compertum, quæ viro vidua, prædives opibus, & insignis specie, sed moribus quam vultu illustrior, tum in castris erat, arctis suorum rebus etiam certo sibi exitio audendum aliquid & tentandum rata, caput comit, vultu expolitur, comite ancilla castra hostium ingreditur. Statimque ad Holofernem deducta, perditas res suorum memorat, se transfugio vitæ consuluisse. Deinde à duce poscit liberum extra castra nocturno tempore egressum, orandi gratia. mandatum id vigilibus, portarumque custodibus. Sed ubi per triduum egrediendi ac redeundi consuetudinem sibi, barbaris [15] fidem fecit, Holofernem cupido incessit, dediticiæ corpore [16] abuti. Etenim forma excellenti, Persam facile permoverat. Ita ad ducis tentorium per Baguam eunuchum [17] deducunt, initioque convivii, barbarus multo se vino obruit. Tum remotis ministris, priusquam vim mulieri inferret, somno captus est. Judith tempore arrepto, caput hostis desecat, secumque aufert. Et cum secundum consuetudinem castris egredi crederetur, incolumis ad suos regressa est. Postero die [18] Hebræi, caput Holofernis de superioribus ostentantes, eruptione facta, ad castra hostium pergunt. Tum vero barbari signum pugnæ poscentes, tabernaculum ducis frequentes assistunt. Ubi truncum corpus repertum, fœda formidine in fugam versi, terga hostibus præbuerunt. Judæi fugientes

Judith 7.

14 *quinto, est Iud. 7. 23. & πέντε in textu Graeco.*

Judith 8. 9. 10.

Jud. 12.

15 *vel barbaro.*

16 *abutendi.*

17 *malim, deducitur.*

Holofernes à Juditha capite obtruncatur.

Jud. 13. 14.

18 *Bethulienses.*

Jud. 15. 16.

tes persecuti, cæsisque multis millibus, castris ac præda potiti, Iudith summis laudibus celebrata, centum & quinque annos vixisse traditur. Hæc, Ocho rege, ut opinamur, gesta sunt, anno imperii ejus [19] duodecimo. A tempore Hierosolymæ restitutæ, usque in id bellum, fuerunt anni duo & viginti. Cæterum Ochus viginti [20] tres annos regnavit. Fuit autem ultra [21] omnes cruentus, & plusquam barbaro animo. Hunc Bagua [22] spado ægrotantem venenis sustulit. Post eum Arxes, filius ejus, triennio imperium tenuit. Darius [1] annos quatuor. Adversum hunc Alexander Macedo acie conflixit. Eo victo, Persis imperium ademptum: quod ab initio Cyri steterat annos ducentos & quinquaginta. Alexander victor fere omnium gentium, adiisse Hierosolymæ templum dicitur, ac dona intulisse: edixitque per omne imperium, quod sui juris effecerat, ut Iudæis ibidem degentibus liberum esset in patriam reverti. Exacto duodecimo imperii anno, septimo posteaquam Darium devicerat, apud Babyloniam defunctus est. Regnum amici ejus, qui simul cum illo maxima illa bella gesserant, partiti sunt. Inde aliquanto tempore sine usurpatione regali susceptas partes procuraverunt, Arrideo [2] quodam Philippo Alexandri fratre regnante, cui perimbecillo [3] verbo datum imperium videbatur: res autem penes eos erat, qui sibi exercitum & provincias distribuerant. Nec vero hic rerum status diu mansit, omnesque se reges appellari maluerunt. Primus in Syria post Alexandrum Seleucus rex fuit,

[19] *decimo tertio*, *Bed.* 2. 1.
[20] *sex.* *Eus.*
[21] *id est, supra. Sic, ultra famam.*
[22] *Bagoam vocat Ælianus.*
Arxes, & Darius III. Reges Pers.
[1] *ultimus: qui & Codomannus.*
Monarchia Græcorum.
Alexander Magnus rex Macedoniæ.
1 Mach. 1.
Hieron. in Dan. 11.
Vide item Berosum. Aridæus rex Macedoniæ.
[2] *Aridæo, Iustinus.*
[3] *forte, viro, vel verbotenus.* *Iustinus lib.* 13.
Iosephus l. 12. *c.* 1. Seleucus rex Syriæ.

fuit, subjecta eidem Perside ac Babylone. Qua Seleuco tempestate Iudæi annuum stipendium trecenta argenti talenta regi dabant: nec tamen per [4] ternos magistratus, sed per sacerdotes suos regebantur, patrioque ritu vivebant, donec plerique eorum longa rursum pace corrupti, miscere omnia seditionibus, & turbare cœperunt, affectantes summum sacerdotium libidine, avaritia, & dominandi cupidine. Namque primum sub rege Seleuco, Antiochi magni filio, Oniam sacerdotem, virum sanctum atque integrum, Simon quidam falsis apud regem criminibus insimulatum, exquirere [5] nequiverat. Interjecto deinde tempore, Iason frater Oniæ, Antiochum [6] regem, qui Seleuco fratri successerat, adiit, augmentum stipendii pollicens, si sibi summum [7] sacerdotium traderetur. Et quanquam insolitum, neque ante permissum cuiquam erat perpetuo sacerdotio [8] perfungi: solicitus tamen regis animus, atque æger avaritia, facile superatus est. Ita depulso Onia, Iasoni sacerdotium est mandatum. Is fœde admodum cives patriamque laceravit. Dein quum per Menelaum quendam, Simonis illius fratrem, promissam regi pecuniam misisset, patefacta semel ambitioni via, iisdem artibus quibus Iason prius, Menelaus quoque sacerdotium obtinuerat. Nec multo post, quum is promissum argenti modum non reddidisset, loco pellitur. Lysimachus substituitur. Inde inter Iasonem & Menelaum fœda fuere certamina, donec Iason profugus patria excessit. His initiis corruptis moribus, eo usque processum, ut plerique popularium ab Antiocho poscerent, permitti

Iudæi stipendium pendunt.

[4] *externos, Sig.*

Seditio Iudæorum.

2 Mach. 3. & 4.

[5] *excutere, Gif. extinguere, Sigo.*

Antiochus rex Syriæ.

[6] *Epiphanem, id est, illustrem.*

Id accidit anno Græcorum 137.

[7] *cum principatu.*

[8] *Puto leg. non fungi. Nam usque ad hac tempora pontificatus fuerat perpetuus.* 1 Mach. 4. Sacerdotium venale. *Iosephus. l.* 12. *c.* 6.

permitti sibi more [9] gentilium vivere. Quod quum rex petentibus annuisset, certatim pessimus quisque delubra extruere, idolis supplicare, legem profonare occœperat. Interea Antiochus rediens ab Alexandria (namque cum bellum regi [10] Ægyptio intulerat, quod jussu senatus & populi Romani deposuit, Paulo & Crasso consulibus) Hierosolymam adiit, cum discordantem superstitionibus susceptis populum reperisset, legem Dei destruens, & his favens, qui impia sequebantur, omnia templi ornamenta detraxit, ac multa cæde [11] vastavit. Id gestum ab excessu Alexandri anno centesimo uno & quinquagesimo, Paulo (ut diximus) Crassoque consulibus, post quinquennium fere quam Antiochus regnare cœperat. Sed ut temporum ordo consertus sit, ac liqueat evidentius, quis hic fuerit Antiochus, regum qui post Alexandrum in Syria fuerunt, & nomina & tempora enumerabimus. Defuncto, ut supra retulimus, rege Alexandro, ab amicis ejus regnum omne divisum, ac regio nomine aliquandiu administratum est. Seleucus post novem annos in Syria rex est appellatus, regnavitque annos duos & triginta. Post eum Antiochus filius ejus, annos unum de viginti. Inde Antiochus, Antiochi filius, qui Etthæus cognominatus est, annos quindecim. Post hunc Seleucus [12] filius, cognomine Callinicus, annos unum & viginti. Item Seleucus filius Callinici, annos tres. Hoc defuncto, Antiochus frater Callinici Asiam & Syriam tenuit, annos septem & triginta. Hic est Antiochus, adversus quem Scipio Africani frater bellavit: quo bello victus, & imperii parte multatus est. Hic duos filios habuit, Seleucum & Antiochum,

[9] *ritu Græcanico.*
[10] *Ptolemæo Philometori.*
2 Mach. 5.
[11] *abesse videtur, urbem, aut aliquid tale.*

Reges in Syria post Alexandrum.
Seleucus cognomento Nicanor.
Antiochus.
Antioch. Theus.
[12] Seleucus Callinicus.
Seulecus Ceraunus.
Antiochus cognomine Magnus.

chum, quem obsidem Romanis dederat. Ita Antiocho magno mortuo, Seleucus ejus filius natu minor regnum adeptus est: sub quo Oniam sacerdotem à Simone insimulatum diximus. Tum Antiochus à Romanis dimissus, datusque in locum ejus obses Demetrius Seleuci regis, qui eo tempore regnabat, filius. Seleuco mortuo, anno imperii duodecimo regnum frater Antiochus, qui Romæ obses fuerat, occupavit. Is post quinquennium, quam regnare cœperat, ut supra docuimus, Hierosolymam depopulatus est. Etenim grave [13] Romanis stipendium pensitans, ipse immensis sumptibus pene necessario cogebatur pecunias rapto quærere, neque ullam prædandi occasionem omittere. Post biennium deinde, pari rursum clade affectis Iudæis, ne forte frequentibus malis compulsi bellum sumerent, præsidium arci imposuit. Inde sacram legem evertere aggressus, mittit edictum, ut omnes relictis majorum suorum traditionibus gentilium [14] ritu viverent. Nec defuere, qui profano imperio volentes parerent. Tum vero fœdum spectaculum, per universam urbem palam in plateis diis litabatur: sacra etiam legis & prophetarum volumina igni cremata. Ea tempestate Mathathias, Iohannis filius, sacerdos erat. hic quum à regiis cogeretur edicto parere, egregia constantia profana contemnens, Hebræum publice profanantem [15] in ore omnium jugulavit. Tum demum reperto duce facta secessio est. Mathathias oppido [16] egressus, multis ad eum confluentibus speciem justi exercitus effecerat: queis omnibus destinatum erat, adversus profanum imperium se armis tueri, & in bello potius occumbere, quam impias ceremonias exerce-

Seleucus Philopator.

Reditus ad Antiochi Epiphanis tyrannidem.

1 Mac. 1.

[13] *gravi tributo pacis à Romanis victus oneratusque. Iustinus.*

[14] *Græcorum.*

Lex cremata.

Mathathias sacerdos & dux Iudæorum.

[15] *diis sacrificantem.*

1 Mac. 2.

[16] *in montes scil.*

2 Mac. 7. exercere. Interea Antiochus per Græcas quoque urbes, quæ in illius imperio erant, repertos Iudæos sacrificare cogebat, inauditisque cruciatibus reluctantes afficiebat. Qua tempestate illustris illa passio septem [17] fratrum, matrisque fuit: qui omnes, cum legem Dei & instituta majorum violare suppliciis cogerentur, mori maluerunt. Ad extremum pœnas mortesque eorum comitata mater est. Interea Mathatias moritur: vicarium exercitui, quem paraverat ducem, Iudam [18] filium substituit. Hujus ductu, adversus regios, frequentibus præliis prospere pugnatum. Nam primum Apollonium [19] ducem hostium, qui magnis copiis in conflictum descenderat, cum omni exercitu delevit. Quod cum Seron quidam, qui tum Syriæ præerat, comperisset, multiplicatis legionibus Iudam aggressus, ferox: quia numero præstabat, ubi in certamen descensum, fusus ac fugatus, octingentis ferme amissis, in Syriam regressus est. Id ubi compertum est Antiocho, ira & dolore succensus (quippe angebatur duces suos cum magnis exercitibus devictos) auxilium per omne regnum contrahit, donativum militibus exhaustis penitus thesauris largitur. Etenim tum præcipue graviter pecuniæ inopia affectus erat. Nam deficientibus Iudæis ab eo, qui ei ultra trecenta argenti talenta annua pensitaverant, præterea Græcis urbibus multisque regionibus persecutionis malo turbatis, ne gentilibus [20] quidem pepercerat: quos deserere inveteratas superstitiones, & ad unum ritum deducere tentaverat: illis [21] quidem ubi [22] nihil sancti erat, facile relinquentibus: sed tamen omnibus metu ac clade affectis,

[17] *Machabæorum.*

Iudas Machabæus, princeps Iud.

1 Mac. 3.

[18] *Machabæum cognominatum.*

Prima expeditio.

[19] *huic ensem ademit, quo postea in bellis usus est.*

Secunda expeditio Iudæ.

Iosephus Orig. Iud. l. 12. *c.* 11.

[20] *gentib. aut ethnicis.*

[21] *Iudæis.*

[22] *Antiochum, apud quem nihil sancti erat.*

affectis, vectigalia cessaverant. Quibus rebus æstuans (etenim ipse olim omnibus regibus opulentior, suomet scelere inopiam persenserat) copias cum Lysia partitur, eique Syriam & bellum adversus Iudæos committit, ipse in Persas ad cogenda vectigalia profectus. Igitur Lysias duces belli delegit, Ptolemæum, Gorgiam, Doronem [23], & Nicanorem: his XL millia peditum, septem equitum data. Ac primo impetu magnum Iudæis terrorem intulerunt. Tum Iudas cunctis desperantibus suos adhortatus, forti animo descenderent in prælium: Deo fretis nihil invictum fore. Sæpe antea à paucioribus adversum plures bene [24] pugnatum. Iejunio [1] indicto, celebratoque sacrificio, in aciem descensum, fusæ hostium copiæ: Iudas castris potitus, multumque ibi auri & Tyriarum opum repertum.

Namque ex Syria negociatores nihil de victoria dubitantes, regium exercitum sequuti, spe captivos mercandi, prædæ fuere. Hæc ubi Lysiæ ex [2] nunciis comperta, majore cura copias parat: annoque post immani exercitu Iudæos aggreditur: victus denuo Antiochiam se recepit. Iudas pulsis hostibus Hierosolymam regressus, purgare templum, & restituere, animum intendit: quod eversum ab Antiocho, profanatumque à gentibus, fœdam sui speciem præbebat. Sed Syris arcem tenentibus, quæ continua templo, & loci natura superior, atque inexpugnabilis erat, adiri subjecta [3] non poterant, crebris eruptionibus prohibentibus. Adversum hos Iudas validissimam suorum aciem objecit. Ita opus sacræ ædis curatum, templumque muro circumdatum, constitutique qui perpetuum præsidium armati agitarent.

23 delendum videtur.

Tertia expeditio Iudæ.

24 id est, feliciter.

1 Hæc in Maspha acciderunt.

1 Mac. 3.

2 ex iis qui evaserant.

Ioseph. l. 12. c. 11.

1 Mac. 4.

Quarta expeditio Iudæ.

3 loca circa templum.

Quinta expeditio Iudæ.

1 Mac.5. rent. At Lysias multiplicato exercitu in Iudæam regressus, rursum vincitur, magna clade exercitus & auxiliorum, quæ ei à civitatibus missa in bellum conspiraverant. Interea Antiochus, quem in Persidem profectum supra memoravimus, oppidum [4] Elimum, regionis illius opulentissimum, fanumque ibi situm multo auro refertum, diripere conatus, confluente undique ad defensionem loci multitudine, fugatus: insuper nuncium accepit, res vel à Lysia, vel à Lysimacho improspere gestas. Ita ex mœrore animi, corporis morbo incubuit. Sed cum internis doloribus angeretur, reminiscens malorum, quibus populum Dei vexaverat, merito sibi illa accidisse confitebatur. Deinde post paucos dies moritur, cum regnasset annos undecim. Antiocho filio regnum reliquit, cui Eupator nomen fuit. Ea tempestate Iudas Syros in arce positos obsidebat. Qui cum fame atque inopia afficerentur, missis ad regem nunciis, præsidium implorant. Ita Eupator cum centum [5] millibus, & equitum viginti millibus, suis subsidio venit: præeuntibus aciem cum ingenti terrore elephantis. Tum Iudas laxata obsidione, regi obviam tendit, primoque prælio Syros fundit. Rex petit pacem: quia [6] infido ingenio male usus, perfidiam consecuta ultio. Nam Demetrius Seleuci [7] filius, quem Romanis obsidem datum supra memoravimus, ut audivit Antiochum decessisse, petivit, ut se in regnum remitterent. Quod cum ei negatum fuisset, clam Roma profugit, in Syriam venit, regnumque occupavit: Antiocho filio, qui annum unum & menses sex regnaverat, interfecto. Hoc regnante, primum Iudæi à populo Romano amicitiam

[4] *Elymaida, Iosephus Elymaidem.*

Mac.6.1. *Iosephus. l.12.c.13.* 2 Mac.9. & 1 Mac.6.

Antiochus Eupator rex Syriæ.

[5] *peditum.*

[6] *qua Gis.*

Demetrius Soter rex Syriæ.

[7] *patruus, Iustinus: patruelis, Appianus.*

1 Mac. 8.

tiam

tiam fœdusque petiere: benigneque excepta legatio. decreto Senatus, socii atque amici appellati. Interim Demetrius adversus Iudam per duces suos bellum gerebat. Ac primum per Bacchidem quendam & Alchimum [8] Iudæum ductus exercitus: post Nicanor bello præpositus, in prælio occubuit. Tum Bacchides & Alchimus resumptis viribus, auctisque copiis, adversum Iudam confligunt. in ea pugna victores Syri, cruente admodum victoria sunt usi. Hebræi in locum Iudæ Ionathan, fratrem ejus, deligunt. Interea Alchimus cum fœde Hierosolymam vastasset, moritur. Bacchides sociis destitutus, ad regem redit. Dein post biennium rursus Bacchides bellum Iudæis intulit, victus pacem petit. Quæ propositis conditionibus data, si perfugas [9] captivosque & omnia bello rapta redderet. Dum hæc intra Iudæam geruntur, adolescens quidam Rhodi educatus, nomine Alexander, Antiochi se esse filium dictitans, (quod falsum erat) adjutus opibus Ptolemæi regis Alexandrini, in Syriam cum exercitu venit: Demetrium bello superatum occidit, cum regnasset annos XII. Hic Alexander [10] priusquam adversus Demetrium confligeret, fœdus cum Ionatha fecerat, eumque veste [11] purpurea & insignibus regiis [12] donaverat. ob quod eum Ionathas auxiliis juverat: victoque Demetrio, primus omnium congratulatum occurrerat. Neque postea Alexander datam fidem violavit. Ita quinquennio, quo rerum potitus est, res Iudæorum tranquillæ fuerunt. Igitur [13] Demetrii filius, qui post mortem patris Cretam confugerat, hortante Lasthene Cretensium duce, regnum patrium bello repetens, impar viribus, Ptolemæum

Philo-

1 Mab. 7.

[8] *Alcimus pontifex, qui & Iacimus.*

1 Mac. 9.

Ionathã sacerdos & dux Iudæ.

[9] *de transfugis reddendis nulla mentio nec in Iosepho, nec in libro Machabæorum.*

1 Mac. 10.

[10] *cognomine Veles.*

[11] *stola.*

[12] *corona aurea.*

Alexãder rex Syriæ.

[13] *deest, Demetrius.*

Demetrius Nicator rex Syriæ.

Philometorem regem Ægypti, Alexandri socerum, jam tum genero [14] infestum, ut sibi sit auxilio, implorat. Ille vero non tam supplicis precibus, quam spe Syriæ occupandæ illectus, copias cum eo jungit: ac [15] filiam Alexandro nuptam, dat Demetrio. Adversus hos Alexander acie confligit. eo prælio vincitur [16] Ptolemæus, cadit Alexander. Vincitur Ptolemæus, & paulo post interficitur, cum regnasset annos v, vel, ut in plerisque authoribus reperi, novem. Demetrius regnum [17] indeptus, Ionathan benigne habuit, fœdus cum eo fecit, Iudæos legibus suis reddidit. Interea [18] Thryphon, qui partium Alexandri fuerat, præfectus Syriæ regno, eum bello prohibiturus, contra Ionathan in prælium descendit, terribilis XL millium exercitu. Tryphon, ubi se imparem cernit, pacem simulat: receptumque in amicitiam, invitatumque Ptolemaidam, interfecit. Post Ionathan, summa rerum ad Simonem fratrem defertur. Is funus fratris magnifice curavit: septemque illas pyramidas nobilissimi operis extruxit, in quibus & fratrum & patris ossa condidit. Tum Demetrius, refecto cum Iudæis fœdere, contemplatione cladis à Tryphone illatæ (nam post Ionathæ necem urbes eorum atque agros bello vastaverat) annua ejus [19] vectigalia in perpetuum remittit. Etenim usque ad id tempus, regibus Syriæ, nisi cum armis resisterent, stipendium pensitaverant. Id gestum Demetrii regis anno [20] secundo. quod ideo signavimus, quia usque in hunc annum per tempora Asianorum regum cucurrimus, ut ratio temporum digesta luceret. Nunc autem per tempora

[14] Propter insidias quas ei struxerat per Ammonium quendam.
[15] Cleopatram.
[16] leg. Cadit Ptolemæus, vincitur Alexāder & paulo post. Sig.
[17] adeptus. Drus.
Demetrius rex.
[18] Qui Diodatus Strab. & Appiano.
1 Mac. 11. & seq. c.
1 Mac. 12.
Simon sacerdos & dux.
1 Mac. 13.
Iudæorum libertas.

[19] *eis, Gisel.* [20] *qui fuit primus Simonis ethnarchæ. Ioseph. l. 13. c. 11.*

pora eorum qui Iudæis vel pontifices vel reges fuerunt, usque ad Christi nativitatem rerum ordinem digeremus. Igitur post Ionathan, Simon frater ejus, ut supra dictum est, Hebræis præfuit jure pontificis. id enim ei tum à suis, tum & à [10] populo Romano honoris delatum. Hic cum secundo Demetrii regis anno civibus præesse cœpisset, post octo annos insidiis [11] Ptolemæi circumventus occubuit. Huic Iohannes filius successit. qui cum adversum Hyrcanos, gentem validissimam, egregie pugnasset, Hyrcani cognomen accepit. Mortuus est anno VI; & XX rerum potitus est. Post hunc Aristobulus pontifex substitutus, primus omnium post captivitatem regium nomen assumpsit, capitique diadema imposuit. Exacto anno, diem functus est. Alexander deinde, filius [12] ejus, rex pariter & pontifex fuit: regnavit annos VII & viginti. in cujus actibus [13] nihil, præter crudelitatem, memoria dignum reperi. Hic, cum Aristobulum & Hyrcanum parvos filios reliquisset, Solina [14] sive Alexandra uxor ejus regnum per novem annos tenuit. Post hujus obitum, fœda inter fratres de regno certamina. Ac primum Hyrcanus imperium obtinebat: mox ab Aristobulo fratre pulsus, confugit ad Pompeium: qui tum Mithridatico bello confecto, pacataque Armenia & Ponto victor omnium gentium, quas adierat, ultrorsum pergere, & vicina quæque Romano imperio adjungere cupiens, causas belli & materiam incendii quærebat. Igitur Hyrcanum libens excepit, ductuque ejus Iudæos aggreditur: urbe capta, atque arce, templo pepercit: Aristobulum

1 Mac. 14.

[10] *imo à regibus Alexandro & Demetrio.*

[11] *generi sui.*

Iohannes Hyrcanus Pontifex & princeps Iudæorum.

Aristobulus rex primus & Pontif. Iudæorum.

Alexāder rex & Pontif. Iudæor.

[11] *frater.*

[13] *rebus gestis.*

[14] *Salina est apud Euseb. Sed in Iosepho, Salome l. 13. cap. 20.*

Alexandra regina. Hyrcanus Rex Iud. *Iosep.* 14. *cap.* 24. *Niceph.* 1. *c.* 6. *hist. eccl.* Aristobulus Rex Iud.

lum vinctum [15] Romam mittit, Hyrcano jus pontificatus restituit: impositoque Iudæis stipendio, procuratorem eis Antipatrum quendam Ascalonitem præposuit. Hyrcanus quatuor & triginta annos rerum potitus, dum adversum Parthos bella gerit, capitur. Tum Herodes alienigena, Antipatri Ascalonitæ filius, regnum Iudææ à Senatu & populo Romano petiit, accepitque. Hunc primum Iudæi externum regem cœperunt habere. Etenim jam adventante Christo, necesse erat, secundum vaticinia prophetarum, suis eos ducibus privari, ne quid ultra Christum expectarent.

Sub hoc Herode, anno imperii ejus tertio & XXX, CHRISTVS natus est, Sabino & Rufino [16] consulibus, VIII. Kalend. Ianuarias. Verum hæc, quæ Euangeliis ac deinceps Apostolorum actibus continentur, attingere non ausus, ne quid forma præcisi operis, rerum dignitatibus diminueret, reliqua exequar. Herodes post nativitatem Domini regnavit annos IIII.* Nam omne imperii ejus tempus VII & XXX anni fuerunt. Post quem Archelaus tetrarcha annis IX. Herodes annos XX [17] & IIII.

Hoc regnante, anno regni octavo & decimo, DOMINVS crucifixus est, Fusio Gemino & Rebellio Gemino consulibus. A quo tempore usque in Stiliconem consulem, sunt anni [18] CCC XXII. Apostolorum actus Lucas edidit, usque in tempus quo Paulus Romam deductus est, Nerone imperante: qui non dicam regem, sed omnium hominum, & vel immanium bestiarum sordidissimus, dignus extitit, qui persecutionem in Christianos primus inciperet:

Pōpeius Iudæos vincit, & Iudæa Provincia Roman.

[15] *vinctū, Sig.*

Cic. pro L. Flacco.

Antipater Iudææ procurator.

[16] *viginti, idem.*

Herodes, rex Iud.

Niceph. lib. 1. c. 9. hist. eccl. Euseb. l. 1. c. 13. hist. ecclesi.

Christus natus.

[17] *anno urbis* IↃCCL.

Euangelica historia Christi.

Idem l. 1. c. 5. & 10. Archelaus Tetrarcha & Herodes Antipas.

[18] XXX. *Sig.* Christus crucifixus.

peret: nescio an & postremus [19] explerit. siquidem opinione multorum receptum sit, ipsum Antichristum venturum. Hujus vitia, ut plenius exponerem, res admonebat, nisi non esset hujus operis tam vasta ingredi: id tantum annotasse contentus sum, hunc per omnia fœdissima & crudelissima eo processisse, ut matrem [20] interficeret: post etiam Pythagoræ cuidam, in modum solennium conjugiorum nuberet, inditumque Imperatori flammeum, dos & genialis thorus, & faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in fœminis non sine verecundia conspiciuntur, spectata. Reliqua vero ejus, incertum pigeat an pudeat magis disserere. Hic primus Christianum nomen tollere aggressus est: quippe semper inimica virtutibus vitia [21] sunt, & optimi quique ab improbis quasi exprobrantes aspiciuntur. Namque eo tempore divina apud urbem religio invaluerat, Petro ibi episcopatum gerente: & Paulo, posteaquam ab injusto præsulis [21] judicio Cæsarem appellaverat, Romam deducto. ad quem tum audiendum plures conveniebant: qui veritate intellecta, virtutibusque Apostolorum, quas tum crebro ediderant, permoti, ad cultum Dei sese conferebant. Etenim tum illustris illa adversus Simonem, Petri ac Pauli [22] congressio fuit. Qui cum magicis artibus, ut se Deum probaret, duobus suffultus dæmoniis [23] evolasset, orationibus Apostolorum fugatis dæmonibus, delapsus in terram, populo inspectante disruptus est. Interea abundante jam Christianorum multitudine, accidit ut Roma incendio conflagraret, Nerone apud Antium constituto. Sed opinio omnium invidiam incendii in Princi-

[19] CCCXVIII. *Idem.*

Actus Apostolici.

Nero Imperator, ejusque scelera.

[20] *expleturus sit.*

Sub Nerone persecutio I. Christianorum.

[21] *etiam uxorem, Senecam præceptorem, & Lucanum.*

Petrus ac Paulus Romæ.

Optatus l. 2. in Parmen.

[22] *præsidis.*

Festum intelligit.

Simon Magus Romæ.

Euseb. hist. Eccl. l. 2. c. 13.

[23] *Etiam Paulo tribuitur à Seb. Tac. l. 15.*

Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innovandæ urbis quæsisse. Neque ulla re Nero efficiebat, quin ab eo jussum incendium putaretur. Igitur vertit invidiam in Christianos, actæque in innoxios crudelissimæ quæstiones: quin & novæ mortes excogitatæ, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flamma usti. Plerique in id reservati, ut cum defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hoc initio in Christianos sæviri cœptum. Post etiam datis [1] legibus religio vetabatur: palamque edictis propositis, Christianum esse non licebat. Tum Paulus ac Petrus capitis damnati: quorum uni cervix gladio desecta, Petrus in crucem sublatus est. Dum hæc Romæ geruntur, Iudæi, præsidis sui [2] Festi Flori injurias non ferentes, rebellare cœperunt. Adversus eos Vespasianus pro consulari imperio à Nerone missus, multis gravibusque præliis devictos, coëgit intra muros Hierosolymæ confugere. Interim vero jam etiam sibi pro conscientia scelerum invisus, humanis rebus eximitur: incertum [3] an ipse sibi mortem consciverit. Certe corpus illius interemptum. Vnde creditur; etiamsi se gladio ipse transfixerit, curato vulnere ejus servatus: secundum illud quod de eo scriptum est: Et plaga mortis ejus curata est; sub seculi fine mittendus, ut mysterium iniquitatis exerceat. Igitur post excessum Neronis, Galba imperium rapuit: mox Otho, Galba interfecto, occupavit. Tunc Vitellius in [4] Gallias, fretus exercitibus quibus præerat, urbem ingressus, Othone interfecto, summam rerum usurpavit: quæ posteaquam ad Vespasianum delata, licet malo exemplo, bono tamen affectu Reip.

Annus Christi LXVIII.

[1] *latius, Sig. Euseb. l. 2. c. 35. & 36. hist. Eccles.*

Iudæorum rebellio.

[2] *Cestii, ex Ios. Niceph. 2. cap. 35.*

Neronis mors.

[3] *imo certissimum: Euseb. Apoc. 13. 3. Aug. de Civ. Dei lib. 20. c. 19.*

Galba, Otho, Vitellius, Imperatores.

[4] *ex Galliis, Sig.*

Vespasianus Imp.

Reip. ab improbis vindicandæ, cum Hierosolymam obsideret, sumit imperium: &, ut mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu Imperator consalutatus, Titum filium Cæsarem facit; eidem pars copiarum, & obsidendæ Hierosolymæ negotium datum. Vespasianus Romam profectus, summo favore senatus & populi receptus, cum se Vitellius interfecisset, imperium confirmavit. Interea Judæi obsidione clausi, quia nulla neque pacis neque deditionis copia dabatur, ad extremum fame interibant, passimque viæ oppleri cadaveribus cœpere, victo jam officio humandi: quin omnia nefanda insuper ausi, ne humanis quidem corporibus pepercerunt, nisi quæ ejusmodi alimentis tabes præripuerat. Igitur defessis defensoribus irrupere Romani. Ac tum forte in diem Paschæ omnis ex agris aliisque Judææ oppidis multitudo convenerat: nimirum ita Deo placitum, ut eo tempore, quo Dominum cruci affixerat, gens impia internecioni daretur. Pharisæi aliquantisper pro templo acerrime restiterunt: donec obstinatis ad mortem animis, ultro se subjectis ignibus intulerunt. Numerus peremptorum ad undecies centena millia refertur: capta vero c millia, ac venundata. Fertur Titus adhibito consilio [s] prius deliberasse, an templum tanti operis everteret. Etenim nonnullis videbatur, ædem sacratam, ultra omnia mortalia illustrem, non debere deleri: quæ servata modestiæ Romanæ testimonium, diruta perennem crudelitatis notam præberet. At contra alii, & Titus ipse, evertendum templum in primis censebant, quo plenius Judæorum & Christianorum religio tolleretur. Quippe has religiones, licet contra-

Ioseph. l. 7. c. 7. & 8. de bello Iud.

Idem lib. eod. c. 17. Vide & Orosium l. 7. c. 6.

Excidium Hierosolymorum.

[s] *ducum.*

rias sibi, [6] iisdem tamen auctoribus profectas. Christianos ex Judæis extitisse: radice sublata, stirpem facile perituram. Ita Dei nutu, accensis omnium animis, templum [7] dirutum, abhinc [8] annos trecentos triginta & unum. Atque hæc ultima templi eversio, & postrema Judæorum captivitas, qua extorres patria, per orbem terrarum dispersi cernuntur, quotidie mundo testimonio sunt, non ob aliud eos, quam ob illatas Christo impias manus, fuisse punitos. nam sæpe alias cum propter peccata captivitatibus traderentur, nunquam tamen ultra septuaginta annos servitutis pœnam pependerunt. Interjecto deinde tempore, Domitianus, Vespasiani filius, persecutus est Christianos. Quo tempore Joannem Apostolum atque Euangelistam, in Patmum insulam relegavit: ubi ille arcanis sibi mysteriis revelatis, librum sacræ Apocalypsis (qui quidem à plerisque [9] aut stulte aut impie non recipitur) conscriptum edidit. Non multo deinde intervallo, tertia persecutio per Trajanum fuit. qui cum tormentis & quæstionibus nihil in Christianis morte aut pœna dignum reperisset, sæviri in eos ultra vetuit. Sub Hadriano deinde Judæi rebellare [1] voluerunt, Syriam ac Palæstinam diripere conati: missoque exercitu subacti sunt. Qua tempestate Adrianus, existimans se Christianam fidem loci injuria perempturum, & in templo ac loco Dominicæ passionis dæmonum [2] simulacra constituit. Et quia Christiani ex Judæis potissimum putabantur (namque tum

[6] ab iisdem, Sig. *[7] Exustum.* *[8] à consulatu Stiliconis.* Templi eversio anno Christi LXXI. *Prudent. in Apotheosi.* Domitianus Imp. Persecutio Christ. secunda, an. XCI. *Euseb. l. 3. eccl. hist. c. 16 17. & 21. ibid. c. 25. 32.* *[9] Græcis. Vid. Hier. ad Dard. Niceph. l. 1. c. 16. & 17. hist. eccl.* Persecutio Christianorum tertia. an. CIII.

[1] duce Barchocheba, qui post Barchoziba dictus. Euf. l. 4. c. 6. eccl. hist. Oros. l. 7. c. 13. Niceph. l. 3. c. 24. *[2] Veneris, Sig.*

tum Hierosolymæ non nisi [3] ex circumcisione habebat Ecclesia [4] sacerdotem) militum cohortem custodias in perpetuum agitare jussit, quæ Judæos omnes Hierosolymæ aditu arceret. Quod quidem Christianæ fidei proficiebat: quia tum pene omnes Christum Deum sub legis observatione credebant. Nimirum id Domino ordinante dispositum, ut legis servitus à libertate fidei atque Ecclesiæ tolleretur. Ita tum primum Marcus ex gentibus, apud Hierosolymam episcopus fuit. Quarta sub Adriano persecutio numeratur, quam tamen post exerceri prohibuit: injustum esse pronuncians, ut quisquam sine crimine reus constitueretur. Post Adrianum Antonino Pio imperante, pax Ecclesiis fuit. Sub Aurelio deinde Antonini filio, persecutio quinta agitata. Ac tum primum intra Gallias martyria visa, serius trans alpes Dei religione suscepta. Sexta deinde Severo imperante, Christianorum vexatio fuit. Quo tempore [5] Leonidas, Origenis pater, sacrum in martyrio sanguinem fudit. Interjectis deinde annis VIII & [6] XXX, pax Christianis fuit: nisi quod medio tempore, Maximinus nonnullarum Ecclesiarum clericos vexavit. Mox Decio imperante, jam tum septima persecutione sævitum in Christianos. Inde Valerianus octavus sanctorum hostis fuit. Post eum, interjectis annis fere quinquaginta, Diocletiano & Maximiano imperantibus, acerbissima persecutio exorta, quæ per X continuos annos plebem Dei depopulata est. qua tempestate omnis fere sacro martyrum cruore orbis infectus est: quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur, quam nunc

[3] *Judæũ.*
[4] *Episcopum.* *Chron. Euseb.*
Persecutio Christianorũ quarta, anno CXX. &c. *Euseb. l.8.c.2.3. 4.5.6.7. 8 & 9.*
Persecutio quinta, anno CLXVIII.
Persecutio sexta, anno CC.
[5] *Leonides, Chron. Eus.*
[6] *XX. Sig.*
Persecutio septima, anno CC LI.
Persecutio octava anno CCLVIII.
Persecutio nona, anno CCC III.

De Ambitione Episcoporum Ammianus lib. 27. [7] *sc. à Stiliconis consulatu.* Constantinus Imperatorum primus Christianus, ann. CCC VII. Persecutio decima. *Aug. de Civit. Dei, l.* 18. *c.* 52. *& Oros. lib.* 7. 15. Annus Christi CCC XV. [8] *id est, majorem Ecclesiã.* Vestigia Christi. [9] *Illud miraculum apud neminem alium legisse se testatur Sig. apocryphum est.*

nunc episcopatus pravis ambitionibus appetuntur. Nullis unquam magis bellis mundus exhaustus est: neque majore unquam triumpho vicimus, quam cum decem annorum stragibus vinci non potuimus. Extant etiam mandatæ literis præclaræ ejus temporis martyrum passiones: quas connectendas non putavi, ne modum operis excederem. Sed finis persecutionis illius fuit, abhinc [7] annos IX & LXXX, à quo tempore Christiani imperatores esse cœperunt. Namque tum Constantinus rerum potiebatur, qui primus omnium Romanorum principum Christianus fuit. Sane tum Licinius, quia adversum Constantinum de imperio certavit, milites suos litare præceperat: abnuentes, militia rejiciebat. Sed id inter persecutiones non computatur: adeo res levioris negotii fuit, quam ut ad Ecclesiarum vulnera perveniret. Exinde tranquillis rebus pace perfruimur: neque ulterius persecutionem fore credimus, nisi eam quam sub fine jam seculi Antichristus exercebit. Etenim sacris vocibus, X plagis mundum afficiendum, pronunciatum est: ita cum jam IX fuerint, quæ superest, ultima erit. Hoc temporum tractu mirum est quantum invaluerit religio Christiana. Tum siquidem Hierosolyma horrens ruinis, frequentissimis ac magnificentissimis Ecclesiis est adornata. Namque Helena, mater principis Constantini, quæ Augusta cum filio conregnabat, cum Hierosolymam agnoscere concupisceret, reperta ibi idola ac templa protrivit: mox usa regni viribus, basilicam [8] in loco Dominicæ passionis & resurrectionis & ascensionis constituit. Illud [9] mirum, quod locus ille, in quo postremum

mum institerant divina vestigia, cum in cœlum Dominus nube sublatus est, continuari pavimento cum reliqua stratorum parte non potuit. Siquidem quæcunque applicabantur, insolens humana suscipere terra respueret, excussis in ora apponentium sæpe marmoribus. quinetiam calcati Deo pulveris adeo perenne documentum est, ut vestigia impressa cernantur. Et cum quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diripiat, damnum tamen arena non sentiat: & eadem adhuc sui speciem, velut impressis signata vestigiis, terra custodit. Ejusdem reginæ beneficio crux Domini tum reperta: quæ neque in principio obsistentibus Judæis potuerat consecrari, & postea dirutæ civitatis oppressa ruderibus, non nisi tam fideliter requirenti meruit ostendi. Igitur Helena primum de loco passionis certior facta, admota militari manu, atque omnium provincialium multitudine in studia reginæ certantium, effodi terram, & contigua quæque ac vastissima ruinarum purgari jubet: mox precium fidei & laboris tres pariter cruces, sic ut olim Domino ac latronibus duobus fixæ fuerant, reperiuntur. Hic vero major dignoscendi patibuli, in quo Dominus pependerat, difficultas omnium animos mentesque turbaverat, ne errore mortalium forsitan pro cruce Domini latronis patibulum consecrarent. Capiunt [10] deinde consilium, ut aliquem recens mortuum crucibus admoverent. Nec mora, quasi Dei nutu funeris [11] extincti solennibus exequiis deferebatur, concursuque omnium feretro cor-

Ambros. in Orat. de obitu Theod.

Crux Domini inventa.

Paullinus ad Severum nostrum, epist. 11.

Ruf. c. 8. *hist. eccl. Nicep. l.* 8. *c.* 29. *Simeon Metaph. in vita Helenæ. Cassiod. l.* 1. *Tripartit. hist. Theod. l.* 1. *eccl. hist. c.* 10.

[10] *Nihil tale Ambrosius, qui ex titulo rei veritatem deprehensam dicit: ac pus subjicit: Invenit ergo Titulum, regem adoravit, non signum utique, quia hic Gentilis est error, & error impiorum: sed adoravit eum qui pependit in signo.*

[11] *funus. Sig.*

pus eripitur. Duabus prius frustra crucibus admotis, ubi Christi patibulo attactum est, dictu mirabile, trepidantibus cunctis, funus excussum, & inter spectatores suos astitit: Crux reperta, dignoque ambitu consecrata.

His per Helenam gestis, principe Christiano libertatem atque exemplum fidei mundus acceperat: sed longe atrocius periculum cunctis Ecclesiis illa pace generatum. namque tum hæresis Arrii prorupit, totumque orbem invecto errore turbaverat. Etenim duobus Arriis, acerrimis perfidiæ hujus autoribus, Imperator etiam depravatur: dumque sibi religionis officium videtur implere, vim persecutionis exercuit: actique in exilium episcopi, sævitum in clericos, animadversum in laicos, qui se ab Arrianorum communione secreverant. Quæ autem Arriani prædicabant, erant hujuscemodi: patrem Domini instituendi orbis caussa genuisse filium: eo [12] pro potestate sui ex nihilo, in substantiam novam atque alteram, factum Dominum novum, alterumque: fuisse autem tempus, quo filius non fuisset. Igitur hujus mali causa Synodus apud Nicæam ex toto orbe contrahitur, CCC siquidem & duodeviginti Episcopis congregatis, fides plena conscribitur: hæresis Arriana damnatur, Imperator decretum Episcopale complectitur. Arriani nihil contra sanam fidem retractare ausi, se quoque tanquam acquiescentes, nec aliud sentientes, Ecclesiis miscuerunt: manebat tamen in pectoribus eorum insitum in catholicos viros odium: & adversus quos de fide disceptare non poterant, eos subornatis accusatoribus, fictisque criminibus appetebant. Itaque primum Athanasium Alexandriæ Episcopum,

Arrianorum hæresis.

Duo Arrii: unus, author hæresis: alter, quem Constantia Constantino commendavit.

Socr. Epiph. contra Arrian.

[12] *eo, id est, eam ob caussam, Gis.*

Synodus Nicæna, anno CCCXXV.

Athanasius.

scopum, juris consultum, qui apud Nicænam synodum Diaconus adfuerat, aggrediuntur, absentemque condemnant. Etenim ad crimina, quæ falsi testes congesserant, aggregabant, quod Marcellum atque Photinum, hæreticos sacerdotes, Synodi judicio condemnatos, pravo studio recepisset. Sed de Photino dubium non erat, merito fuisse damnatum: in Marcello nihil tum damnatione dignum repertum videbatur, maximeque ei studium partium innocentum accesserat, quod eosdem illos judices, à quibus fuerat condemnatus, hæreticos esse nemo dubitabat. Cæterum Arriani non hos potius, quam Athanasium, removere cupiebant. Itaque Imperatorem eo usque compellunt, ut Athanasius exulatum ad Gallias mitteretur. Mox in Ægypto octuaginta episcopi congregati, Athanasium injuste condemnatum esse pronunciant. Res ad Constantinum [1] refertur. jubet ex toto orbe apud Sardicam episcopos congregari: atque omne judicium, quo Athanasius damnatus fuerat, retractari. Inter hæc Constantinus moritur: Synodus congregata jam Constantino [2] Imperatore, Athanasium absolvit: Marcellus quoque episcopatui redditur. Nam de Photino episcopo Syrmiensi non est rescissa sententia, quia etiam nostrorum judicio hæreticus probabatur. Et tamen hoc ipsum Marcellum gravabat, quia Photinus auditor ejus fuisse in adolescentia videbatur. Veruntamen ad Athanasii absolutionem etiam illud accesserat, quod Ursatius & Valens, principes Arrianorum, cum post Synodum Sardicensem viderentur à communione secreti, coram positi, à Julio Roma-

Synodus Antiochena, anno CCCXLI, & anno CCCXLV. in *Socrat. l. 3. c. 8. hist. Trip. Theod. l. 1. c. 30. hist. eccl. anno* CCCXLVIII.

Orthodoxa Sardicensis Synod.

[1] *Id ratio temporis non fert. obiit Const.* CCCXXXVII. *Sard. Syn. fuit Const.* CCCXLVII.

[2] *factum sub Constantio.* Constantius.

 nae *Socrat.*

l. 5. c. 8. Epiph. l. 3. tom. 1. contr. Phot. Photinus.

næ urbis episcopo veniam poposcerunt, quod innoxium condemnassent: meritoque eum sententia concilii Sardicensis absolutum professi sunt. Interjecto deinde tempore Athanasius, cum Marcellum parum sanæ fidei esse penitus comperisset, à communione suspendit. habuitque ille hanc verecundiam, ut tanti viri judicio notatus, sponte concederet. Cæterum antea innocens, postea depravatus, videri poterat jam tum nocens fuisse, cum de eo fuerat judicatum. Nacti ergo Arriani istiusmodi occasionem, conspirant penitus Sardicensis Synodi decreta [3] subvertere. Etenim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam injuste fuisset pro Athanasio judicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasii judicio hæreticus esse probaretur. Namque Marcellus Sabellianæ hæresis assertor extiterat: Photinus vero novam hæresim jam ante protulerat, à Sabellio quidem in unione dissentiens, sed initium Christi ex Maria prædicabat. Igitur Arriani astuto consilio miscent innoxium criminosis, damnationemque Photini & Marcelli & Athanasii eadem sententia comprehendunt: illud nimirum apud Imperatorum animos præstruentes, ut non putarentur de Athanasio perperam judicasse, qui de Marcello atque Photino vera sensissent. Veruntamen ea tempestate Arriani perfidiam suam occultabant, non ausi palam erroris sui dogmata prædicare: catholicos se gerebant, nihil sibi prius agendum rati, quam ut Athanasium Ecclesia submoverent, qui semper eis velut murus obstiterat: quo remoto, reliquos in libidinem suam cessuros sperabant. Sed pars Episcoporum

[3] *sc. in Synodo Syrmiensi Arrianorum.*

Photini error. *Epiph. l.3.tom.1. cont. Marcel.*

Conspiratio Arrianorum in Athanasium.

quæ

quæ Arrium sequebatur, damnationem Athanasii cupitam accepit: pars coacti metu & factione, in studia partium concesserant. pauci, quibus fides chara, & veritas potior erat, injustum judicium non receperunt: inter quos Paulinus, episcopus Treverorum, oblata sibi epistola ita subscripsisse traditur, se in Photini atque Marcelli damnationem præbere consensum, de Athanasio non [4] probare. Tum vero Arriani, ubi doli [5] parum processerant, vi agere decernunt. Nam quodlibet audere atque agere facile erat, regis [6] amicitia subnixis, quem sibi pravis adulationibus devinxerant. Quinetiam ex consensione multorum inexpugnabiles erant. nam omnes fere duarum Pannoniarum Episcopi, multique Orientalium, ac tota Asia in perfidia eorum conjuraverant. Sed principes mali istius habebantur, à Singiduno Ursatius, Valens à Mursia, ab Heraclia Theodorus, Stephanus Antiochenus, Acatius à Cæsarea, Menophanes Epheso, Georgius Laodicea, Narcissus à [7] Neapoli. Hi ita Palatium occupaverant, ut nihil sine eorum nutu ageret Imperator: obnoxius quidem omnibus, sed præcipue Valenti deditus. Nam eo tempore, quo apud Morsam [8] contra Magnentium armis certatum, Constantius descendere in conspectum pugnæ non ausus, in basilica martyrum extra oppidum sita, Valente tum ejus loci episcopo in solatium assumpto, diversatus est. Cæterum Valens callide per suos disposuerat, ut quis prælii fuisset eventus, primus cognosceret: vel gratiam regis captans, si prior bonum nuncium detulisset: vel vitæ consulens, ante capturus fugiendi spacium, si quid contra accidisset. Itaque pau-

[4] *præbere, Gis.*

[5] *doli mali, Drus.*

[6] *Constantii Arrianis addictissimi.*

Principes Arrianorum.

Sozom. l. 5. hist. Tripar. cap. 14.

[7] *Neronipoli, Sig.*

[8] *alias, Mursan.*

Constantius Imperator, anno Christi CCCLIII.

cis, qui circa regem erant, metu trepidis, Imperatore anxio, primus nunciat hostes fugere. Cum ille indicem ipsum intromitti posceret, Valens ut reverentiam sui adderet, angelum sibi fuisse nuncium respondit. Facilis ad credendum Imperator, palam postea dicere est solitus, se Valentis meritis, non virtute exercitus vicisse. Ab hoc initio illecti principis, extulere animos Arriani, potestate regis usuri, ubi autoritate sua parum valuissent. Igitur cum sententiam eorum, quam de Athanasio dederant, nostri non reciperent, edictum ab imperatore proponitur, ut qui in damnationem Athanasii non subscriberent, in exilium pellerentur. Cæterum à nostris tum apud Arelatum ac Buteras oppida Galliarum, episcoporum concilia fuere. Petebatur, ut priusquam in Athanasium subscribere cogerentur, de fide potius disceptarent: nec tum demum de re cognoscendum, cum de persona judicium constitisset. Sed Valens, sociique ejus, prius Athanasii damnationem extorquere cupiebant, de fide certare non ausi. Ab hoc partium conflictu agitur in exilium Paulinus. Interea Mediolanum convenitur, ubi tum aderat Imperator. eadem illa contentio nihil invicem relaxabat. Tum Eusebius [9] Vercellensium, & Lucifer, à [10] Caranalis Sardiniæ episcopi relegati. Cæterum Dionysius Mediolanensium sacerdos, in Athanasii damnationem se consentire subscripsit, dummodo de fide inter episcopos quæreretur. Sed Valens & Ursatius, cæterique, metu plebis, quæ catholicam fidem egregio studio conservabat, non ausi piacula profiteri, intra Palatium congregantur. Illinc epistolam sub Imperatoris nomine emittunt, omni

Concilium Arelatense & Buterense Arrianum. Annus CCCLIV.

9 *Vercellensis: & mox.*
10 *Caralensis. Galef. Caralis, forte, Gis. Soz. hist. Tripart. l. 5. c. 15. & 16. Rufin. hist. eccl. l. 10. cap. 20.*

omni pravitate refertam: eo nimirum consilio, ut si ea æquis auribus populus recepisset, publica authoritate cupita proferrent. Sin aliter fuisset excepta, omnis invidia esset in rege, & ipsa venialis: quia etiam tum catechumenus, sacramentum fidei merito videretur potuisse nescire. Igitur lectam in Ecclesia epistolam, populus aversatur. Dionysius, quia non esset assensus, urbe pellitur: statimque ejus in locum episcopus [11] subrogatur. Liberius quoque urbis Romæ, & Hilarius Pictavorum episcopus, dantur exilio. Rhodanium quoque, & [12] Dosanum antistitem (qui natura lenior, non tam suis viribus, quam Hilarii societate non cesserat) Arrianis eadem conditio implicuit: cum tamen homines parati essent Athanasium à communione suspendere, modo ut de fide inter Episcopos quæreretur. Sed Arrianis optimum visum, præstantissimos viros à certamine submovere. Ita pulsi in exilium, quos supra memoravimus, abhinc annos quinque & quadraginta, Arbitione & Lolliano consulibus. Sed Liberius paulo post [13] urbi redditur, ob seditiones Romanas. Cæterum exules satis constat totius orbis studiis celebratos, pecuniasque eis in sumptum affatim congestas, legationibus quoque eos plebis catholicæ ex omnibus fere provinciis frequentatos. Interea Arriani non occulte, ut antea, sed palam ac publice hæresis piacula prædicabant: quin etiam Synodum Nicænam pro se interpretantes, quam unius literæ adjectione corruperant, caliginem quandam injecerant veritati. Nam ubi ὁμοούσιον erat scriptum, quod unius est substantiæ: illi ὁμοιούσιον, quod est similis substantiæ, scriptum esse dicebant: conceden-

Proscriptio episcoporũ Arrianis. *Hist. tripar. l. 5. c. 17.*

[11] *scil. Auxentius episcopus, Sig.*

[12] *Hosiũ, Sig. Tholosanum, Theod. Canterus.*

Annus Christi CCCLV.

[13] *Secundo exilii anno, exorato ab uxoribus Romanorum Constantio. Theodoretus l. 2. cap. 17.*

Annus CCCLVII.

Conc. Nicæni depravatio.

tes similitudinem, dum adimerent unitatem: quia multum ab unitate similitudo distaret. ut, verbi gratia, pictura humani corporis esset homini similis, nec tamen haberet hominis [14] veritatem. Sed quidam ex his ultra processerant, Anomœousiam, id est, dissimilem substantiam confirmantes. Eoque his certaminibus processum, ut istiusmodi piaculis orbis terrarum implicaretur. Nam Italiam, Illyricum atque Orientem Valens & Ursatius, cæterique quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias nostras Saturninus Arelatensium episcopus, homo impotens & factiosus, premebat. Osium quoque ab Hispania in eandem perfidiam concessisse, opinio fuit: quod eo mirum atque incredibile videtur, quia omni fere ætatis suæ tempore constantissimus nostrarum partium, & Nicena Synodus auctore illo confecta habebatur: nisi fatiscente ævo (etenim major centenario fuit, ut sanctus Hilarius in epistolis refert) deliraverit. quibus rebus perturbato orbe terrarum, & morbo quodam Ecclesiis languentibus, segnior quidem, sed non minus gravis cura Principem exercebat: quod licet Arriani, quibus favebat, superiores viderentur, necdum tamen de fide inter Episcopos conveniret. Igitur apud Ariminum, urbem Italiæ, Synodum congregari jubet: idque Tauro præfecto imperat, ut collectos in unum non ante dimitteret, quam in unam fidem consentirent: promisso eidem Consulatu, si rem effectui tradidisset. Ita missis per Illyricum, Italiam, Aphricam, Hispanias, Galliasque magistris officialibus, acciti [15] numerative quadringenti & aliquanto amplius Occidentales Episcopi, Ariminum convenere: quibus

[14] *unitatem, Sig.*

Arrianorum antesignani.

Socr. l. 5. c. 9. Trip. hist. Isidor. de viris illustribus.

Ariminensis Synod. anno CCCLIX.

Trip. hist. l. 5. c. 16.

[15] *ita Galesi. Prius erat, aut. macti. quod tuetur Faber Semestr. l. 3. c. 12.*

quibus omnibus annonas & cellaria dare [15] Imperator præceperat. sed id nostris, id [16] est, Aquitanis, Gallis, ac Britannis indecens visum: repudiatis fiscalibus, propriis sumptibus vivere maluerunt. Tres tantum ex Britannia, inopia proprii, publico usi sunt, cum oblatam à cæteris collationem respuissent: sanctius putantes fiscum gravare, quam singulos. Hoc ego Gavidium episcopum nostrum, quasi obtrectantem referre solitum audivi. sed longe aliter senserim: laudique attribuo episcopis, tam pauperes fuisse, ut nihil proprium haberent, neque ab aliis potius quam fisco sumerent; ubi neminem gravabant, ita [17] in utriusque egregium exemplum. De reliquis nihil memoria dignum traditur. Sed redeo ad ordinem. Posteaquam omneis, ut supra dictum, in unum collecti sunt, fit partium secessio. Ecclesiam nostri obtinent, Arriani [18] tam [19] Edentum de industria vacantem, orationis loco capiunt: sed hi non amplius quam octoginta. Reliqui nostrarum partium erant. Igitur frequentibus conciliis nihil actum, nostris in fide manentibus, illis de perfidia non cedentibus. Ad postremum placuit, decem legatos mitti ad Imperatorem, ut quæ essent partium fides & sententia, cognosceret, sciretque pacem cum hæreticis esse non posse. Idem Arriani faciunt, mittuntque numero pari legatos, qui adversum nostros coram Imperatore confligerent. sed ex parte nostrorum leguntur homines adolescentes, parum docti, & parum cauti, ab Arrianis autem missi, senes, callidi, & ingenio valentes, veterno perfidiæ imbuti, qui apud regem facile superiores extiterunt. Sed nostris mandatum,

[15] *dari*, *Sig.*
[16] *Glossema hominis imperiti, idem.*
Divitiæ episcoporum eo seculo.
[17] *vita*, *Sig. ita in utrisque, Fab.*
[18] *adem tum, Gis.*
[19] *alii, jam. alii, tamen.*
Hist. Trip. l. 5. c. 10.
Orthodoxa Syno. Seleuciana in Oriente anno eodem.
Socr. l. 5. cap. 34.
Trip. hist.

ne quo modo cum Arrianis communionem inirent, omniaque integra Synodo reservarent. Interim in Oriente exemplo Occidentalium, Imperator jubet cunctos fere Episcopos apud Seleuciam Isauriæ oppidum congregari. Qua tempestate Hilarius, quartum jam exilii annum in Phrygia agens, inter reliquos episcopos, per vicarium ac præsidem data [20] vectionis copia, adesse compellitur: cum tamen nihil de eo specialiter mandasset Imperator, judices tantum generalem jussionem sequuti, qua omnes episcopos ad concilium cogere jubebantur, hunc quoque inter reliquos [21] volentes [22] miscere, ut ego conjicio: Dei nutu ita gestum, ut vir divinarum rerum instructissimus, cum de fide disceptandum erat, interesset. Is ubi Seleuciam venit, magno cum favore exceptus, omnium in se animos & studia converterat. ac primum quæsitum ab eo, quæ esset Gallorum fides: quia tum Arrianis prava de nobis vulgantibus, suspecti ab Orientalibus habebamur, trionymam solitarii Dei unionem secundum Sabellium credidisse. sed exposita fide sua, juxta ea quæ Nicææ erant à patribus conscripta, Occidentalibus perhibuit testimonium. Ita absolutis omnium animis, intra conscientiam communionis, nec non etiam in societatem receptus, concilioque ascitus est. Agi deinde cœptum: repertique pravæ hæresis auctores, atque ab Ecclesiæ corpore avulsi. In eo numero fuere, Georgius ab Alexandria, Acatius, Eudoxius, Vranius, Leontius [23], Theodosius, Euagrius, Theodulus. Sed confecta Synodo, decreta ad Imperatorem legatio, quæ gesta insinuaret. damnati quoque ad regem profecti, satis freti sociorum

[20] *id est, tuti itineris fide, sive libello publico liberi itineris.*

Annus Christi CCCLIX.

[21] *volentem*, *Sig.*

[22] *miscuere*, *Gis.* *Secr.*

Trip. hist. l. 5. c. 34. & seq.

[23] *Leontinus*, *Galesf.*

viri-

viribus, & Principis societate. Interea legatos Ariminensis concilii ex parte nostrorum compellit Imperator uniri hæreticorum communioni: eisdemque conscriptam ab improbis fidem tradit, verbis fallentibus involutam, quæ Catholicam disciplinam, perfidia latente, loqueretur. Namque Usiæ verbum tanquam ambiguum, & temere à patribus usurpatum, neque ex authoritate scripturarum profectum, sub specie falsæ rationis abolebat, ne unius cum patre substantiæ filius crederetur. Eadem fides similem patri filium fatebatur. sed interius aderat fraus parata, ut esset similis, non esset æqualis. Ita dimissis legatis, præfecto mandatum, ut Synodum non ante laxaret, quam conscriptæ fidei consentire se omnes subscriptionibus profiterentur. Ac, si qui pertinacius obsisterent, dummodo is numerus intra quindecim esset, in exilium pellerentur. Sed regressis legatis, licet vim regiam deprecantibus, negata communio. Enimvero compertis quæ decreta erant, major rerum & consiliorum perturbatio: dein paulatim plerique nostrorum, partim imbecillitate ingenii, partim tædio peregrinationis evicti, dedere se adversariis, jam post reditum legatorum superioribus, & Ecclesiam nostris inde detrusis obtinentibus, factaque semel inclinatione animorum, catervatim in partem alteram concessum: donec ad viginti usque nostrorum numerus imminutus est. Sed hi quanto pauciores, tanto validiores erant. constantissimusque inter eos habebatur, noster [24] Fægadius, & Servatio Tungrorum episcopus. hos, quia minis & terriculis non cesserant, Taurus precibus aggreditur, ac lachrymans obtestatur, mi-

Reditus ad Concilium Ariminense.

[24] *episcopus Aginensis, quem alii Fœbadium appellant, & melius.*

tiora

tiora uti consuleret. clausos intra unam urbem episcopos jam septimum mensem agere: injuria hyemis & inopia confectis, nullam spem reversionis dari. quis tandem esset finis? sequerentur plurium exemplum, auctoritatem saltem ex numero sumerent. Etenim vero Fœgadius paratum se exilio, atque ad omne supplicium, in quod deposceretur, profiteri: se ab Arrianis conceptam fidem non recepturum. Ita in hoc certamine aliquot dies tracti, ubi parum ad pacem [1] proficiebant, paulatim & ipse infractior, ad extremum proposita conditione evincitur. Namque Valens & Vrsatius affirmantes, præsentem fidem Catholica ratione conceptam, ab Orientalibus Imperatore auctore prolatam, cum piaculo repudiari, [2] ut quis discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus displiceret? Postremo si quid minus plene præsenti fide editum videretur, ipsi adderent, quæ addenda putarent: præbituros se, in his quæ essent adjecta, consensum. Favorabilis professio pronis omnium animis excepta, nec ultra nostri repugnare ausi, jam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Dein conceptæ à Fægadio & Servatione professiones edi cœpere: in quis primum damnatur Arrius, totaque ejus perfidia: cæterum [3] non etiam patri æqualis, & sine initio, sine tempore Dei filius pronunciatur. Tum Valens tanquam nostros adjuvans, subjecit sententiam, cui inerat occultus dolus: filium Dei non esse creaturam sicut cæteras creaturas. fefellitque audientes fraus professionis. Etenim his verbis, quibus similis esse cæteris creaturis filius negabatur, creatura tamen, potior tantum cæteris, pronunciabatur.

[1] *proficiebat*, Sig.

[2] *ecquis.* Sig.

Arrianorum de Occidentalibus victoria.

[3] *lege, quod.*

tur. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putare poterat: quia fides ipsa pro Arrianis, professiones vero postea adjectæ pro nostris erant: præter illam quam Valens subjunxerat, quæ tum non intellecta, sero demum animadversa est. Hoc vero modo concilium dimissum, bono initio, fœdo exitu est consummatum. Igitur Arriani rebus nimium prospere & secundum vota fluentibus, Constantinopolim ad Imperatorem concurrunt: ibi repertos Seleuciensis Synodi legatos, vi regia compellunt, exemplo Occidentalium, pravam illam fidem recipere. Plerique abnuentes injuriosa custodia ac fame vexati, captivam conscientiam dedere. Multi constantius retinentes, adempto Episcopatu in exilium detrusi, atque in eorum locum alii dati. Ita optimis sacerdotibus aut metu territis, aut exilio deductis, perfidiæ paucorum cuncti concesserant. Aderat ibi tum Hilarius, à Seleucia legatos secutus, nullis certis de se mandatis operiens Imperatoris voluntatem, si forsitan redire ad exilium juberetur. Is ubi extremum fidei periculum animadvertit, Occidentalibus deceptis, Orientales per scelus vinci: tribus libellis publice datis audientiam regis poposcit, ut de fide coram adversariis disceptaret. Id vero Arriani maximopere abnuere. Postremo quasi discordiæ seminarium & perturbator Orientis, redire ad Gallias jubetur, absque exilii indulgentia. Verum ubi permensus est orbem pene terrarum, malo perfidiæ infectum, dubius animi, & magna curarum mole æstuans, cum plerisque videretur non ineundam cum his communionem, qui Ariminensem Synodum recepissent, optimum factu arbitra-

Sozom. l.5.c.35. Trip. hist.

Ib. c. 36. & 37.

Orbis terrarum fere Arrianus, quod & deplorat Hieronymus.

bitratus, revocare cunctos ad emendationem & pœnitentiam frequentibus intra Gallias conciliis, atque omnibus fere epistolis de errore profitentibus, apud Ariminum gesta condemnant, & in statum pristinum Ecclesiarum fidem reformant. Resistebat sanis consiliis Saturninus Arelatensium episcopus, vir sane pessimus, & ingenio malo, pravoque. Verum etiam præter hæresis infamiam, multis atque infandis criminibus convictus, Ecclesia ejectus est. Ita partium vires amisso duce infractæ. Paternus etiam à Petrocoris æque vecors, nec detrectans perfidiam profiteri, sacerdotio pulsus, cæteris venia data. Illud apud omnes constitit, unius Hilarii beneficio Gallias nostras piaculo hæresis liberatas. Cæterum Lucifer tum Antiochiæ longe diversa sententia fuit. Nam in tantum eos qui Arimini fuerant condemnavit, ut se etiam ab eorum communione secreverit, qui eos sub satisfactione vel pœnitentia recepissent. Id recte, an perperam constituerit, dicere non ausim. Paulinus & Rhodanius in Phrygia defuncti. Hilarius sexto anno, postquam redierat, in patria obiit.

Histor. Trip. cap. 14.

Lucifer, & ejus schisma.

Nihil de his, quæ sub Iuliano & Ioviniano, Valentiniano & Valente, acciderunt Ecclesiæ, commemorat.

Sequuntur tempora ætatis nostræ gravia & periculosa, quibus non usitato malo pollutæ Ecclesiæ, & perturbata omnia. Namque cum primum infamis illa Gnosticorum hæresis intra Hispanias deprehensa, superstitio exitiabilis arcanis occultata secretis. Origo istius mali, oriens ab Ægyptiis. Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud facile est disserere. Primus eam intra Hispanias Marcus intulit, Ægypto profectus, Memphis [4] ortus. hujus auditores fuere, Agape quædam non ignobilis mulier, & rhetor

Gnosticorum hæresis, seu Priscillianistarum.

[4] *Memphi, Gelas.*

Priscillianus.

rhetor Helpidius. Ab his Priſcillianus eſt in-
ſtitutus, familia nobilis, prædives opibus, acer,
inquies, facundus, multa lectione eruditus, diſ-
ſerendi ac diſputandi promptiſſimus. Felix
profecto, ſi non pravo ſtudio corrupiſſet opti-
mum ingenium; prorſus multa in eo animi &
corporis bona cerneres. vigilare multum, fa-
mem ac ſitim ferre poterat, habendi minime
cupidus, utendi parciſſimus. Sed idem vaniſſi- *Leo Papa*
mus, & plus juſto inflatior profanarum rerum *ep. 93. ad*
ſcientia: quin & magicas artes ab adoleſcentia *Tur.*
eum exercuiſſe creditum eſt. Is ubi doctrinam
exitiabilem aggreſſus eſt, multos nobilium,
pluresque populares autoritate perſuadendi &
arte blandiendi allicuit in ſocietatem. Ad hoc
mulieres novarum rerum cupidæ, fluxa fide,
& ad omnia curioſo ingenio, catervatim ad
eum confluebant. Quippe humilitatis ſpeciem
ore & habitu prætendens, honorem ſui & re-
verentiam cunctis injecerat. Iamque paulatim
perfidiæ iſtius tabes, pleraque Hiſpaniæ perva-
ſerat: quin & nonnulli epiſcoporum deprava-
ti, inter quos Inſtantius & Salvianus, Priſcil-
lianum non ſolum conſenſione, ſed ſub qua-
dam etiam conjuratione ſuſceperant. Quo
[5] Adyginus epiſcopus Cordubenſis ex vicino [5] *Hyginus,*
agens comperto, ad Idatium [6] emeritæ [7] æta- *Sig.*
tis ſacerdotem refert. Is vero ſine modo, & [6] *Emeri-*
ultra quam oportuit, Inſtantium ſocioſque *ta.*
ejus laceſſens, facem quandam naſcenti incen- [7] *civita-*
dio ſubdidit: ut exaſperaverit malos potius, *tis, Sig.*
quam compreſſerit. Igitur poſt multa inter
eos, & digna memoratu certamina, apud Cæ- Synodus
ſar-auguſtam Synodus congregatur: cui tum Cæſar-
etiam Aquitani Epiſcopi interfuere. Verum auguſta-
hæretici committere ſe judicio non auſi, in ab- na.

ſentes

ſentes tum lata ſententia, damnatique Inſtantius & Salvianus [8] epiſcopus, Helpedius & Priſcillianus laici. Additum etiam, ut ſi quis damnatos in communionem recepiſſet, ſciret in ſe eandem ſententiam promendam. Atque id Ithacio Soſſubenſi epiſcopo negocium datum, ut decretum Epiſcoporum in omnium notitiam deferret, maximeque Iginum [9] extra communionem faceret: qui cum primus omnium inſectari palam hæreticos cœpiſſet, poſtea turpiter depravatus, in communionem eos recepiſſet. Interim Inſtantius & Salvianus damnati judicio ſacerdotum, Priſcillianum etiam laicum, ſed principem malorum omnium, una ſecum Cæſarauguſtana Synodo notatum, ad confirmandas vires ſuas Epiſcopum in Labinenſi [10] oppido conſtituunt: rati nimirum, ſi hominem acrem & callidum ſacerdotali auctoritate armaſſent, tutiores fore ſeſe. Tum vero Idacius atque Ithacius acrius inſtare, arbitrantes poſſe inter initia malum comprimi: ſed parum ſanis conſiliis, ſeculares judices adeunt, ut eorum decretis atque executionibus hæretici urbibus pellerentur. Igitur poſt multa & fœda Idacio ſupplicante, elicitur à Gratiano tum Imperatore reſcriptum, quo univerſi hæretici excedere non Eccleſiis tantum aut urbibus, ſed extra omnes terras propelli jubebantur. Quo comperto, Gnoſtici diffiſi rebus ſuis, non auſi judicio certare, ſponte ceſſere, qui Epiſcopi videbantur: cæteros metus diſperſit. At tum Inſtantius, Salvianus & Priſcillianus Romam profecti, ut apud Damaſum urbis ea tempeſtate epiſcopum objecta purgarent. Sed iter eis præter interiorem Aquitaniam fuit: ubi tum ab imperitis magnifice ſuſcepti, ſparſere perfidiæ

[8] *Epiſcopi forte.*

[9] *Hyginum, forte.*

[10] *Abulenſi, leg.*

Gratianus Imp.

diæ femina. maximeque Elusanam [11] plebem, sane tum bonam & religioni studentem, pravis prædicationibus pervertere. à Burdigala per Delphinum repulsi, tamen in agro Euchrociæ aliquantisper morati, infecere nonnullos suis erroribus. Inde iter cœptum ingressi, turpi sane pudibundoque comitatu, cum uxoribus atque alienis etiam fœminis, in quis erat [12] Euchrocia, ac filia ejus Procula: de qua fuit in sermone hominum, Priscilliani stupro gravidam, partum sibi graminibus abegisse. Hi ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem ejus admissi sunt. Regressi Mediolanum, æque adversantem sibi Ambrosium repererunt. Tum vertere consilia, ut quia duobus Episcopis, quorum ea tempestate summa authoritas erat, non illuserant, largiendo & ambiendo ab Imperatore cupita extorquerent. ita corrupto Macedonio, cum [13] Magistro officiorum, rescriptum eliciunt, quo calcatis quæ prius decreta erant, restitui Ecclesiis jubebantur. Hoc freti Instantius & Priscillianus, repetivere Hispanias. Nam Salvianus in urbe obierat: ac tum sine ullo certamine Ecclesias, quibus præfuerant, recepere. Verum Trachio [14] ad resistendum non animus, sed facultas defuit: quia hæretici corrupto Volventio proconsule, vires suas confirmaverant. Quinetiam Ithacius, ab his quasi perturbator Ecclesiarum reus postulatus, jussusque per atrocem executionem deduci, trepidus profugit ad Gallias: ibi Gregorium præfectum adiit. Qui compertis quæ gesta erant, rapi ad se turbarum autores jubet, ac de omnibus ad Imperatorem refert, ut hæreticis viam ambiendi præcluderet. Sed id frustra fuit: quia per libidinem

[11] *Elusô in finibus Nitiobrigum urbs: unde Elusanus.*

[12] *uxor Delphidii rhetoris.*

[13] *tum, forte.*

[14] *Ithacio, forte.*

bidinem & potentiam paucorum, cuncta ibi venalia erant. Igitur hæretici suis artibus grandi pecunia Macedonio data, obtinent, ut Imperiali autoritate præfecto erepta cognitio, Hispaniarum vicario [25]. Nam jam proconsulem habere desierant: missique à Magistro officiales, qui Ithacium tum in Treveris agentem ad Hispanias retraherent. Quos ille callide frustratur: ac postea per Pritannium episcopum defessus, illusit. Iam rumor incesserat Clementem Maximum intra Britannias sumpsisse imperium, ac brevi in Gallias erupturum. Ita tum Ithacius statuit, licet rebus dubiis, novi Imperatoris adventum expectare: interim sibi nihil agitandum. Igitur ubi Maximus oppidum Treverorum victor ingressus est, ingerit preces plenas in Priscillianum ac socios ejus invidiæ atque criminum. Quibus permotus Imperator, datis ad præfectum Galliarum atque ad vicarium Hispaniarum literis, omnes omnino quos labes illa involverat, deduci ad Synodum Burdegalensem jubet. Ita deducti Instantius & Priscillianus: quorum Instantius prior jussus causam dicere, postquam se parum expurgabat, indignus esse episcopatu pronunciatus est. Priscillianus vero, ne ab episcopis audiretur, ad Principem provocavit. permissumque id nostrorum inconstantia, quia aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut sibi ipsi suspecti habebantur, aliis epistolis audientiam reservare, non causam Imperatori de tam manifestis criminibus permittere. Ita omnes, quos causa involverat, ad regem deducti. Secuti etiam accusatores, Idacius & Ithacius episcopi: quorum studium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, si non studio vincendi plus

[25] *Deest aliquid.*

Maximus Imperator Galliarum.

Synodus Burdegalensis adversus Priscil.

plus quam oportuit certassent. Ac mea quidem sententia est, mihi tam reos quam accusatores displicere. Certe Ithacium nihil pensi, nihil sancti habuisse definio. Fuit enim audax, loquax, impudens, sumptuosus, ventri & gulæ plurimum impertiens. Hic stultitiæ eo usque processerat, ut omnes etiam sanctos viros, quibus aut studium inerat lectionis, aut propositum erat certare jejuniis, tanquam Priscilliani socios aut discipulos, in crimen arcesseret. Ausus etiam miser est, ea tempestate Martino episcopo [16], viro plane Apostolis conferendo, palam objectare hæresis infamiam. Namque cum Martinus apud Treveros constitutus, non desinebat increpare Ithacium, ut ab accusatione desisteret: Maximum orare, ut sanguine infelicium abstineret: satis superque sufficere, ut Episcopali sententia hæretici judicati Ecclesiis pellerentur: novum esse & inauditum nefas, ut causam Ecclesiæ judex sæculi judicaret. Denique quoad usque Martinus Treveris fuit, dilata cognitio est. & mox discessurus, egregia authoritate à Maximo elicuit sponsionem, nihil cruentum in reos constituendum. Sed postea Imperator per Magnum & Rufum episcopos depravatus, & à mitioribus consiliis deflexus, causam præfecto Euodio permisit, viro acri & severo. Qui Priscillianum gemino judicio auditum, convictumque maleficii, nec diffitentem obscœnis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium fœminarum egisse conventus, nudumque orare solitum, nocentem pronunciavit, redegitque in custodiam, donec ad principem referret. Gestis ad Palatium delatis, censuit Imperator, Priscillianum sociosque ejus capitis damnari oportere. Cæterum

Ithacius accusator.

[16] *Turonensi. Vitum desis in vita Martini cap. 7. & Dial. 3. segm. 15.*

rum Ithacius videns, quam invidiosum sibi apud Episcopos foret, si accusato etiam postremis rerum capitalium judiciis astitisset (etenim iterari judicium necesse erat) subtrahit se cognitioni, frustra callido jam scelere perfecto.

Hæretici à Maximo capitis damnati.

At tum per Maximum accusator apponitur patricius quidam, fisci patronus. Ita eo insistente, Priscillianus capitis damnatus est, unaque cum eo Fœlicissimus & Armenius, qui nuper à Catholicis, clerici Priscillianum secuti, descivérant. Latronianus [17] quoque, & Euchrocia, gladio peremti. Instantius quem superius ab episcopis damnatum diximus, in Sylinam insulam, quæ ultra Britanniam sita est, deportatus. Itum deinde in reliquos sequentibus judiciis, damnatique Asarinus & Aurelius diaconus gladio. Tyberianus, ademptis bonis, in Sylinam insulam datus. Tertullus, Potamius, & Iohannes, tanquam viliores personæ, & digni misericordia, quia ante quæstionem se ac socios prodidissent, temporario exilio intra Gallias relegati. Hoc fere modo homines luce indignissimi, pessimo exemplo necati, aut exiliis multati: quod initio jure judiciorum & egregio [18] publico defensum, postea Ithacius in jurgiis solitus, ad postremum convictus, in eos retorquebat, quorum id mandato & consiliis effecerat, solus tamen omnium episcopatu detrusus Nardacius, licet minus nocens, sponte se episcopatu abdicaverat. Sapienter id, & verecunde, nisi postea amissum locum repetere tentasset. Cæterum Priscilliano occiso, non solum non repressa est hæresis, quæ illo authore proruperat, sed confirmata, latius propagata est. namque sectatores ejus, qui eum prius ut sanctum honoraverant, postea ut martyrem

[17] *Matronianus, leg. ex Hieron. de viris illustr.*

Annus Christi CCCLXXXVII.

[18] *i. bono & emolumento publico. Tacitus ita locutus est. Annal. 3. Vide Semestr. Fabri l. 20. c. 12.*

tyrem colere cœperunt. Peremptorum corpora ad Hiſpanias relata, magniſque obſequiis celebrata eorum funera. Quin & jurare per Priſcillianum ſumma religio putabatur, ac inter noſtros perpetuum diſcordiarum bellum exarſerat: quod jam per quindecim annos fœdis diſſenſionibus agitatum, nullo modo ſopiri poterat. Et nunc, cum maxime diſcordiis Epiſcoporum turbari aut miſceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconſtantia, invidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, [19] deſidia, eſſent depravata: poſtremo plures adverſum paucos bene conſulentes, inſanis conſiliis & pertinacibus ſtudiis certabant: inter hæc plebs Dei, & optimus quiſque probro atque ludibrio habebatur.

[19] *ſomno, deſidia*, *Pariſ.*

SACRÆ HIST. SULPICI
CONTINUATIO
EX
SLEYDANO *De quatuor summis imperiis usque ad Carolum V perducta.*

Uoniam Historia à Sulpicio in Gratianum obiter deducta; idcirco nonnihil altius, scilicet à morte Constantini, eam repetemus.

Constantinus, Constantius, Constans.

Tres reliquit ille filios, Constantinum, Constantium, Constantem: hos inter divisum fuit imperii corpus: Constantino pars obtigit Alpium, Gallia, Hispania, Britannia, Orcades, Hybernia, Thyle: Constanti, Italia, Aphrica, cum Insulis, Illyricum, Macedonia, Achaia, Peloponnesus, Græcia: Constantio Asia & Thracia.

Constantinus ea divisione non contentus, bellum intulit fratri Constanti: jamque pervenerat Aquileiam: ibi congressus cum copiis Constantis, amisso exercitu, confoditur.

Constans qui interea cum Getis & Sarmatis in Dacia belligerabat, post eam victoriam, de qua diximus, in Italiam venit, & superatis Alpibus in Galliam penetravit, & biennio ditionem omnem mortui fratris obtinuit: sed paulo post insidiis & fraude Magnentii fuit interfectus.

Hunc Magnentium milites antea deliniti ac præmiis allecti, salutaverunt imperatorem. Magnentius.

Ea re cognita, Constantius, ex tribus fratribus adhuc superstes, relicto per Asiam legato patruele & sororio suo Gallo, magnis cum copiis in Italiam, ac inde in Galliam accedit & hostem ingenti prælio vincit. Elapsus autem Magnentius, de pace legatos mittit, sed rejectus à Victore, denuo præliatur, & infeliciter quidem: itaque Lugdunum fugiens, cum suos etiam comites insidiari sibi videret, nec, quo se reciperet, haberet, mortem sibi conscivit ipse.

Constantius deinde, Gallum patruelem, legatum suum per Asiam, ut dictum est, abutentem imperio ac potestate, cum alia ratione sanare non posset, interfici mandat: post in Asiam redit, perfecturus bellum Persicum, quod propter factionem Magnentii, ut supra diximus, intermiserat.

Et quoniam sub hoc ipsum tempus, Germani, facta impressione, Galliam vastabant, alterum suum patruelem, Julianum, Galli fratrem, adoptavit, & Galliæ tutelam illi commisit. Julianus. Ann. CCC, LXIII.

Julianus feliciter administrata re, multisque præliis victor, hostem trans Rhenum expulit, complures cœpit, ac Romanos milites captivos liberavit, & ad Argentoratum hostilem exercitum fere totum concidit, ideoque salutatus est ab exercitu non modo Cæsar, verum etiam Augustus, & diademate ornatus, licet invitus, ut præ se ferebat. Nam literis ad Constantium datis, invidiam facti conabatur à se derivare: sed Constantinus ea re plurimum offensus, omisso Persico bello, vicinisque populis liberaliter & amice compellatis, ut in fide

perſiſterent, iter ingreſſus eſt, ut Julianum ad officium reduceret: ſed in itinere, cum adhuc eſſet in Aſia, febri correptus, vitam finiit, Juliano prius conſtituto ſucceſſore.

Regnante Juliano populi Romani hoſtes intra ſuos fines ſe continebant, nec ullus erat uſpiam motus.

Ipſe contra Perſas profectus, & Aſſyriam populatus, exercitu hoſtili profligato, Cteſiphontem uſque pervenit: tandem reducturus copias, à tergo invaditur ab hoſte: cumque medius verſaretur inter ſuos milites, accepto vulnere, paulo poſt exceſſit è vita, Chriſtiani nominis hoſtis.

Jovinianus. Ann. CCCLXIII. Milites, amiſſo duce, cum in magnis verſarentur anguſtiis, Cæſarem faciunt Jovinianum.

Erat tum Epiſcopus Romanus Julius, ejus nominis primus, cujus exſtant epiſtolæ ad Epiſcopos Orientales, in quibus non ſemel inculcat, ſibi ſoli, qui ſit primæ ſedis, ut ait, præſul, ſingulari quodam privilegio & ex præſcripto divino, jus competere convocandi Synodos generales.

Mirum autem videri poſſit, qua fronte iſtud ſcribat, aut alii jactent, quum & ante ipſum Conſtantinus Nicenum, & poſt ipſum annis omnino centum, Martianus Imperator Chalcedonenſe coëgerit concilium. Ad ſe quoque ſolum, ejus urbis antiſtitem, pertinere dicit, ut de cauſis Epiſcoporum, & id genus aliis gravioribus negotiis cognoſcat.

Hanc ejus arrogantiam Epiſcopi illi ferre non poterant, & Antiochiæ congregati, maſcule reſpondent, ſententiam ab ſe latam retractari ab ipſo non oportere, quod eundem digni-

tatis

tatis gradum obtineant, quem ipse: nam inde à suis finibus, Christi doctrinam, Apostolorum opera & ministerio, Romam pervenisse tandem: quod si pergat, & nova decreta faciat, non se parituros, & nihil sibi fore commune cum ipso; consiliumque capturos esse, quemadmodum res ipsa postulabit.

In alia quoque Synodo ejus urbis, multò frequentiori, quam prius habita fuit, inter alia statuunt, quod sit Episcopi, quod officium Metropolitani, si quando graviores causæ disceptentur. Nam si dissentiant Episcopi, jubent, ut Metropolitanus è finitima provincia quosdam adhibeat judices, litemque definiat: sin autem episcopus aliquis de communi sententia reliquorum Episcoporum sit condemnatus ob crimen, firmum esse mandant judicium, neque retractandum ab alio. Decernunt etiam, ut bona sacra dispenset fideliter, & elargiatur Episcopus in usum pauperum, & ipse quoque, si sit opus, desumat ex illis, quod erit necessarium ad tolerandam vitam, quum Paulus dicat, victu & amictu nos oportere esse contentos: quodsi forsan in sua, suorumque privata commoda facultates illas avertat Episcopus, & suis propinquis eorum administrationem committat, synodo coërcendum esse dicunt.

Jovinianus, imminente hoste, pacem demum fecit, ignominiosam Reipublicæ: nam provincias illas quinque trans Tigrim, occupatas à Galerio, sicut antea diximus, ac simul Mesopotamiæ partem reddidit: deinde pactus fuit, populum Romanum non esse laturum opem Armeniæ regi, socio & amico. Progressus cum exercitu, ut domum rediret, in finibus Bithyniæ mortuus est.

Anno CCCLXIV. Valentinianus. Valens.

Illico Cæsarem fecit exercitus Valentinianum; qui deinde, postquam Constantinopolim venit, imperii collegam sibi sumsit fratrem suum Valentem, eique regiones illas commendans, profectus in Germanos, Saxones Oceano vicinos, domuit.

In Galliam postquam venit, ira concitatus periisse fertur.

Erat per id tempus in Asia frater ipsius Valens, alter Cæsar, ut Parthos, Armeniam vastantes, & Persarum regem rupto fœdere belligerantem, coërceret: sed cum Hunni, sive Tartari & Scythæ, Pannoniam, Epirum, & Thessaliam vastarent, in Europam rediit, & commisso prælio victus, ac in fuga vulneratus, inque tugurium quoddam delatus, immisso ab hostibus igne, conflagravit.

l. 26. de Decurionibus. Vide Aug. de civit. Dei l. 18. c. 52. & ibi Vivem.

Valentiniani Cæsaris atque Valentis edictum exstat, quo mandatur, ut qui monasticam vitam sectantur, atque solitudinem, eaque ratione militiam & onera publica defugiunt, extrahantur è suis latibulis, & aut patriæ serviant, aut omnibus aliis commoditatibus careant, quæ post conferantur in eos, qui laborem & periculum pro Republica sustinent.

Hostes deinde, circumsessa Constantinopoli, quum donis atque pecuniis essent ab Imperatore placati, discesserunt.

Valentinianus Cæsar, pacata Saxonia, filium suum Gratianum cooptarat collegam.

Gratianus. Anno CCCLXVII

Cum ergo tam pater, quam patruus Valens mortem obiissent, Gratianus utrique succedit, quumque variis turbarum fluctibus agitaretur Respublica, Theodosium belli ducem insignem allegit, & ad solem orientem misit.

Is

Is ad Constantinopolim Hunnos fudit, atque Gothos Thraciæ finibus ejecit.

Gratianus deinde à quodam suo belli duce, Maximo, affectante Imperium, per insidias fuit in Galliis interfectus.

Præceptorem habuit in literis Ausonium Burdegalensem, cujus exstant poëmata quædam, eumque tandem ad consularem dignitatem Romæ perduxit.

Eodem prope fato, filius ejus Valentinianus occubuit etiam, summa fraude sui familiaris Arbogasti.

De hoc legitur oratio funebris Ambrosii episcopi Mediolanensis.

Sed non tulerunt impune percussores: nam cæsi postea fuerunt uterque à Theodosio Cæsare, & Maximus quidem captus Aquileiæ fuit interfectus, alter vero mortem sibi conscivit ipse.

Theodosius. Ann. ccc lxxix.

Deletis ergo tyrannis, Theodosius rerum potitus, Imperii socios constituit filios, Honorium & Arcadium: & quoniam ætate juniores erant, duces, ac velut moderatores illis attribuit, Arcadio Ruffinum, Honorio Stiliconem, neque multo post vitam finiit.

Ipso jubente, Constantinopoli fuit habita Synodus, damnatumque in ea Macedonii dogma, divinitatem Spiritui sancto derogantis.

Qui fuerunt ibi patres, ad centum quinquaginta, sicut traditur, instituerunt Episcopos, tum ibi, tum Antiochiæ, quam vocant seniorum & vere Catholicam Ecclesiam, tum Hierosolymæ, quam Ecclesiarum omnium matrem esse dicunt; & hæc quidem acta sua perscribunt ad Damasum Episcopum Romanum, qui conatus fuerat eos evocare Romam.

In epist. ad Eva-

Damaso fuit familiaris Hieronymus, quum

grium ꝫ operum Hieronymi. esset juvenis. Ejus est dictum illud memorabile, Ubicunque Episcopus fuerit, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, ejusdem meriti est atque sacerdotium.

Theodosius magna fuisse pietate fertur; & ab Episcopo Mediolanensi Ambrosio reprehensus, adituque templi prohibitus, patienter tulit.

Arcadius. Honorius. Anno CCC XCV. Arcadius ad orientem solem Constantinopoli præerat: Honorius autem Romæ: sed Ruffinus, ut imperium ad se transferret, Gothorum regem clam hortabatur, ut Arcadio bellum faceret: intellecta perfidia, Ruffinus à militibus trucidatur.

Arcadium Cæsarem Innocentius ejus nominis primus, Episcopus Romanus, excommunicavit, quod consenserat; ut Joannes Chrysostomus ab Ecclesia sua pelleretur, sicut in Jure Pontificio refertur.

Floruit tunc etiam Augustinus, Hipponensis Episcopus, qui concilio Carthaginensi tertio interfuit & quarto: ubi decretum inter alia fuit: Ut Episcopus non longe ab Ecclesia suum haberet hospitiolum. Item, ut vilem suppellectilem & mensam, & victum pauperem haberet, & fide vitæque integritate sibi pararet authoritatem. Ut rebus Ecclesiæ, tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur.

Epist. 10. Innocent. Augustino quoque scripsit Innocentius primus, & Aurelio Carthaginensi Episcopo, & cohortatus ad mutuas precationes, germanos vocat & consacerdotes.

Ab Innocentio fuit Sozimus, qui patrum & antiquitatis decreta laudans, ne Romanæ quidem sedi, sicut vocant, licere dicit, ut in iis aliquid mutet, aut contra statuat.

Morem

Morem quoque sui temporis insectatur & corrigit, quod plerique nullis imbuti literis ad sacerdotalem ordinem aspirabant.

Sozimum excepit Bonifacius primus. Erat tunc Carthagine concilium sextum, valde frequens, cui & Augustinus interfuit. Eo missis legatis, Bonifacius ostendit, Synodum Nicenam sedi Romanæ tribuisse jus illud, ut ad ipsam ex omnibus provinciis undique provocaretur: petit igitur à patribus, ut hoc ipsi quoque sanciant & confirment. Respondent, nihil ejusmodi fuisse Niceæ decretum, quod quidem ipsi sciant; veruntamen ut certo res investigari posset atque sciri, placuit, ab Alexandrina & Constantinopolitana Ecclesia petendum esse verum ejus Synodi exemplar. Eo tandem allato, deprehensum est, plane contrarium fuisse statutum, hoc videlicet, ut de suis causis quæque provincia cognosceret, & ab Episcopis ad Synodum provinciæ, vel etiam ad Oecumenicum, ut vocant, concilium provocaretur.

Erat tum Alexandrinus Episcopus, Cyrillus. Antequam exemplar veniret, mortuus erat Bonifacius: cumque successor ejus Celestinus idem urgeret, responsum tulit juxta formam decreti.

Mortuo Arcadio successit filius Theodosius II, quo regnante, & jubente, Ephesina fuit habita Synodus; in eaque damnatus Nestorius, qui Christum, natum esse Deum ex Maria virgine, negabat. Augustinus tunc è vita discessit.

Theodosius secundus. Anno CCCCVIII.

Ab altera parte Stilico, tutor Honorii, perfidiose rem etiam egit, uti Ruffinus. Et cum in Gallia domicilium sedemque Gothis tribuisset:

ſet: commovit illos, ut in Italiam ingreſſi, duce Alarico Romam caperent, quod fuit anno conditæ urbis MCLXII, poſt Chriſtum vero natum CCCC XII.

Romæ paucis diebus Gothi commorati, cum Rhegium veniſſent populabundi, ac in Siciliam trajicerent, naufragium fecerunt, extincto etiam rege.

Cum deinde multa Stilico nequiter faceret, & inſidioſe, quo ſuum ad filium Eucherium Imperii ſummam transferret, intellecta fraude captus, & Honorii juſſu fuit interfectus.

Alarico rege mortuo, Gothi regem ſibi ſumſerunt Adolphum, ejus propinquum, eoque duce Romam redeunt, & quod reliquum erat abſumunt.

Eo interfecto, regnavit Genſericus, & hoc ſublato, Wallis; cum quo Conſtantinus, Honorii per Gallias legatus, & ſororius, ac deinde imperii ſocius, amicitiam, & fœdus iniit, conceſſa illi Aquitania, Galliæ parte, quam inhabitaret.

Vexabant tum Britanniam Scoti & Picti, verum auxiliis, ab Honorio Cæſare miſſis, profligati fuerunt. Per Hiſpaniam quoque Wandali & Alani, Genſerico duce, graſſabantur.

Anno CCCC XXV. Valentinianus III.

Honorio tandem Romæ mortuo ſucceſſit, ad occidentem ſolem atque Romæ, Valentinianus, ſororis filius: cum interim Theodoſius Arcadii filius, ut ſupra diximus, alteram mundi plagam Conſtantinopoli gubernaret.

Ad hoc tempus Wandali & Alani diſſidiis & factionibus Romanorum ducum, qui per Aphricam erant, invitati, penetrarunt ex Hiſpaniis

spaniis in Aphricam, ferroque regionem atque flamma vastabant. Ab ea clade pars quædam Aphricæ fuit illis ad habitandum attributa.

Gothi, qui Galliam Aquitaniam incolebant, Honorii Cæsaris voluntate atque permissu, ut paulo ante diximus, non contenti suis finibus, vim & injuriam inferebant vicinis, & Narbonem obsidione fatigabant: sed missus eo cum copiis Litorius, oppidum obsidione liberavit, annonam intulit, & commisso prælio feliciter primo pugnabat, post autem toto fere exercitu deleto, captus est: tantaque fuit ea clades, ut populus Romanus pacem orare cogeretur.

Wandalorum etiam rex Gensericus, pace violata, quam cum Romanis in Aphrica fecerat, ut antea diximus, Carthaginem ex improviso capit, ac multa crudeliter ibi facit: quæ quidem civitas per annos quingentos octoginta quinque populi Romani tum fuerat.

Occupata Carthagine, in Siciliam trajicit, magnisque cladibus eam afficit. Tum demum instructa classe Theodosius Imperator bellum in Wandalos movebat: sed cum eodem tempore Hunni Thraciam & Illyricum vastarent, exercitus è Sicilia fuit ad ea loca propugnanda revocatus.

Faciebant tunc denuo impressionem in Britanniam Picti, atque Scoti: cumque de Romanorum auxiliis Britanni desperarent, ab Anglis, populo Saxoniæ, opem petunt: Sed hi pulchritudine regionis allecti, quum paulatim majoribus copiis eo adnavigassent, maximam Insulæ partem suæ ditionis fecerunt, Britannis oppressis.

Non multo post Constantinopoli mortuus

est Theodosius II. Eo regnante solis deliquium fuisse traditur, & apparuisse cometa, inde ab Idibus fere Juliis ad mensem usque Septembrem.

Anno CCCCL. Martianus.

Theodosio ad orientem solem successit Martianus. De Genserico, Wandalorum rege, supra diximus: cum eo pacem fecit Valentinianus, divisa inter ipsos Aphrica.

Circiter hoc tempus Attila, rex Hunnorum, qui Dacia & Pannonia occupata, vicinas regiones, Macedoniam, Mysiam, Thraciam crudelissime vastabat, ad occupandam Imperii Romani partem, quæ est ad occidentem solem, animum adjecit. Et quoniam ejus belli summam fore difficultatem videbat, siquidem Gothi, qui tum pacem cum Romanis colebant, ut supra dictum est, auxilia Romanis ferrent: idcirco missis legatis amicitiam eorum atque fœdus expetebat: verum Aëtius Valentiniani Cæsaris legatus huic rei prævertit: & cum Theodorico Gothorum rege, firmato fœdere, totum se comparabat ad bellum.

Attila nihilo secius progreditur: fit prælium longe maximum in campis Catalaunicis, quæ quidem Galliæ pars, propter ingentem planiciem, hodie vocatur Campania.

Cecidisse in eo prælio feruntur CLXXX hominum millia: in his etiam Gothorum rex Theodoricus occubuit.

Victus autem Attila, se ipsum interficere cogitabat, ne vivus in potestatem hostis veniret: sed cum Theodorici regis filius, Aëtii ducis consilium secutus, cum suis copiis domum rediret, ut mortuo parenti succederet, Attila colligendi sui spacium adeptus, in Pannoniam redit, & novis collectis copiis, iræ plenus,

plenus, Italiam ingreditur: Aquileiam urbem obsidione diuturna fatigatam demum expugnat, diripit, incendit: inde Concordiam, Patavium, Vicentiam, Veronam, Brixiam, Bergomum, Mediolanum, & Papiam capit: postea grassatus per Flaminiam, castra tandem facit ad Mincii confluentem atque Padi. Quo quidem in loco, quum deliberaret, an Romam iturus esset cum exercitu, Leo venit ad ipsum, urbis Romæ Episcopus, ejus nominis primus, idque perfecit, ut mutata voluntate, non solum non Romam peteret, verum etiam Italia omni relicta, rediret in Pannoniam, ubi non multo post vitam finiit.

Hic est Leo ille, cujus exstant epistolæ complures ad Theodosium II, & Martianum Imperatorem, in quibus partim excusat, quamobrem ad concilia venire non possit ab illis indicta, & deprecatur ne moleste ferant, quod legatos eo mittat: partim etiam orat, ut in Italia potius, quam in Asia concilii locum designent; sed nihil impetravit.

Dum per Italiam ita sæviret Attila, Venetorum urbs condita fuit, quando ex vicinis locis plerique potentiores in illa maris æstuaria, & insulas, tumulosque, veluti in portum aliquem, sese receperunt.

Humile fuit igitur ac prope desperatum & calamitosum hujus urbis initium, & nunc in tantam, uti videmus, amplitudinem excrevit. Octoginta quinque numerantur illorum duces, ad hoc usque tempus: ex iis primus fuit Paulus Anazatus, anno salutis septingentesimo sexto, quum ante ducentos quinquaginta duos annos urbs ædificari cœpta fuisset.

Interfecto postea Valentiniano, Wandalorum

Anno CCCCLV. rex Gensericus, classe devectus in Italiam ex Aphrica, cum exercitu longe maximo, & adjutus à Mauris, Romam contendit, & urbem prope desertam ab omnibus capit: sed exoratus à Leone Episcopo, qui & Attilam placaverat, uti diximus, ab incendiis abstinuit atque cæde.

Direpta urbe, captivi maximo numero Carthaginem deportati sunt. Hostes deinde Campaniam magnis calamitatibus afficiunt, Capuam, Nolam, Neapolim aliasque civitates evertunt: superstites à cæde conjiciunt in catenas, & opibus Italiæ facti divites, in Aphricam revertuntur.

Martianus ad Orientem solem Imperator, pacem coluit, natura quietus: ac dicere solebat, quamdiu pacate vivere liceret, non esse principi decorum ut arma sumat.

Ipso regnante, & jubente, Chalcedone fuit coactum concilium amplissimum, & damnatus Eutyches, duas naturas in Christo confundens.

Ibi decretum inter alia fuit, ne quis clericus, uti vocant, in duarum civitatum Ecclesiis recipiatur.

Non erat nota tunc temporis illa, quæ dicitur pluralitas beneficiorum, quæ nunc sic inolevit, ut nihil sit ea frequentius. Et nostra quidem fere memoria, consuetudo illa inter alias Ecclesiæ maculas obrepit, uni ut duos attribueret Pontifex Episcopatus. Quod si jam eum, qui superiori proxima ætate fuit, hac in parte morem restitueret, officium suum faceret: sed quoniam id ferre non potest, an putamus unquam esse permissurum, ut juxta sacras literas, & Apostolorum atque primi temporis decreta,

res

res emendentur? Nimirum frustra laborant, qui facta Paparum ad antiquæ religionis rationem exquirunt.

Imperii anno septimo, Martianus mortuus est, eique Leo successit: Romæ autem & ad solem occidentem, ubi Roma capta Gensericus in Aphricam revertisset, Valentiniano successit Avitus, deinde Majoranus, postea Severus, ab hoc Anthemius, post alii parum celebres, qui mutuis lanienis & insidiis interierunt, neque diu regnarunt, adeo quidem, ut jam altera pars Imperii Romani, versus occidentem solem valde esset afflicta. An. CCCCLVII. Leo I.

De Leone Cæsare nihil memorabile proditum est, nisi quod cum Gothis, Illyricum vastantibus, amicitiam atque fœdus iniit.

Exstant ad ipsum quoque Leonis Episcopi Romani una & altera Epistola. Successorem habuit Zenonem Isauricum. Zeno Isauricus.

Inter eos, qui Romæ præfuerunt, à morte Valentiniani, fuit etiam Augustulus quidam. Augustulus.

Ad hoc tempus, Odoacer, cum ingenti manu Herulorum & Scirorum, ex Pannonia in Italiam invadit: Orestem, patricium Romanum, qui Papiam cum suis copiis sese receperat, capit & occidit, oppidum diripit & incendit: progressus omnem regionem usque Romam occupat. Augustulus animo fractus, Imperium sponte deponit: Odoacer urbem ingreditur, & Italiæ regnum adeptus, per annos XIV nullo resistente præfuit. Anno CCCCLXXIV. Anno CCCCLXXV. Odoacer.

Tum demum Theodoricus Ostrogotorum rex, missus à Zenone Imp. & Constantinopoli profectus, Gepidas & Bulgaros resistentes vincit: deinde per Mysiam & Pannoniam iter faciens, in Italiam accedit, & non procul ab

Aqui-

Aquileia castra ponit, quo postquam & Odoacer venisset, summis copiis dimicatur: victus Odoacer in fugam conjicitur: sed recollectis copiis denuo præliatur non procul à Verona, iterumque victus, & quamplurimis desideratis, qui partim in conflictu, partim in Athesi flumine perierant, Romam fugiens contendit. Illinc exclusus, vastato circum agro, Ravennam venit, ibi per triennium fere circumsessus, ac deditione tandem captus, interficitur.

Theodoricus. Theodoricus, Odoacro sublato, factus Italiæ Dominus, Romam venit, ibique concilium habuit unum & alterum Episcoporum, quos ex diversis Italiæ provinciis eo convocaverat, ut de Symmachi causa cognoscerent Episcopi Romani, quem plerique repudiabant, ut indignum & vitio creatum.

Joh. I. ad Episcop. Ital. Theodoricus hic fuit Arrianus, ut quidem Pontificiorum libri dicunt.

Est autem ille, qui cognomine dicitur Veronensis, Theodorici illius, qui in prælio contra Hunnorum regem Attilam occubuit, ut supra dictum est, propinquus.

Odoacer erat Rugus, qui est ad mare Balthicum Germaniæ populus.

Theodoricus, muniendi sui causa, Wandalorum, Visigotorum, & Burgundiorum reges, per affinitatem sibi conciliavit.

Dum hæc in Italia geruntur, magni fuerunt motus per Thraciam, Aphricam, Britanniam, in qua superiores tandem exstiterunt Saxones.

Anno CCCCXCI. Anastasius. Zenoni mortuo Constantinopoli, succedit Anastasius. Is nonnullos fovebat, qui dogma probabant Eutychianum: ideoque dissidium ei fit cum Episcopo Romano Gelasio, qui lite-

ris

ris prolixis eum dehortatur, ut quidem ipsorum habent libri, ne tutelam eorum suscipiat: duo enim esse præcipue, quibus hic mundus gubernetur, sacram Pontificum authoritatem, & potestatem regalem: & sacerdotibus quidem eo plus oneris incumbere, quod aliorum etiam nomine, Deo sint aliquando reddituri rationem: ipsum quidem civili præesse politiæ, sed tamen subjici sacrorum ministris, & ab eorum pendere judicio: cumque sacerdotes legibus politicis obtemperent, æquum esse, ut ipse vicissim non recuset ea, quæ rerum divinarum antistites decernunt: & quum hic honos omnibus Ecclesiæ ministris debeat impendi, rem ipsam postulare, ut ei cum primis deferatur, quem & sua voce Deus, & Ecclesiæ deinde consensus toti sacerdotum ordini voluit præesse: desistat igitur, & in hac vita deprecatorem se potius audiat, quam in altera sentiat accusatorem.

Subjungitur postea decretum ejus de sacrosanctis Bibliis, in eoque sedi Romanæ, quam vocant, principatum, post Alexandriæ, tertium locum dat Antiochiæ.

Regnante Anastasio, turbæ fuerunt & bellici motus per Ciliciam, sed sedati, oppresso autore.

Hunni tum etiam vastabant Armeniam & Cappadociam, Getæ vero Macedoniam, Thessaliam, Epirum: utrosque Cæsar coactus est præmiis & maximis jacturis placare.

Hoc fere tempore, quod erat anno salutis quingentesimo, rex Francorum Clodovetus, Christi religionem primus fuit amplexus, quum sæpe multumque fuisset ab uxore, quæ familiæ Burgundicæ erat, sollicitatus, ut id faceret, relictis idolis atque superstitione. Anno CCCCXCIX.

Conci-

Concilium exſtat Aurelianenſe, triginta trium Epiſcoporum Gallorum habitum ipſo regnante, quo ſtatuitur inter alia, ſi raptor virginis confugerit ad templum, etiamſi vim puellæ fecerit, ne mortis adeat diſcrimen, ſed vel ſervili ſit conditione, vel ab ea ſeſe redimat.

Anaſtaſium, fulmine extinctum, vel, ut Ius pontificium ait, emiſſis inteſtinis exanimatum,

Iuſtinus I. Iuſtinus excepit, obſcuro genere natus, & è ſubulco factus miles, ut ſcribitur.

Diſſidium huic erat cum Theodorico, Gothorum rege, Italiæ domino, propter diverſam religionem: ſed ab armis tamen temperatum fuit.

Alaricus. Mortuo deinde Theodorico ſucceſſit Alaricus, è filio nepos, magna Gothorum alacritate atque ſtudio.

Erat tum Epiſcopus Romæ, Iohannes, ejus nominis primus. hic à Theodorico rege, quem diximus, Conſtantinopolim fuit miſſus legatus cum aliis, & exceptus honorificentiſſime, ſicut ipſorum habent libri, non à populo tantum, ſed ab ipſo quoque Cæſare.

Nam ſumma lætitia fuiſſe dicunt affectos, quod beati Petri vicarium, uti loquuntur, nunc demum Græciæ contingeret videre, & ſuſcipere, quod inde à Conſtantini Magni tempore, & à Sylveſtro, datum ipſis non fuiſſet. Illud autem de Sylveſtro mirum eſt cur dicant, cum Græciam non adierit, ut conſtat: nam tunc, cum inprimis oportuit & opus erat, nimirum in Synodo Nicena, non ſe commovit, ſed legatos miſit eo Victorem atque Vicentium, & alteram ipſe poſt habuit Romæ, ſicuti tradunt, qua concilii Niceni decreta confirmat.

Exſtat etiam Iohannis primi ad Epiſcopos

Italiæ

Italiæ consolatoria quædam Epistola, qua monet eos, quanquam rex Theodoricus, hæresi pollutus Arriana, vastitatem ipsis & toti minaretur Italiæ, ne tamen ab instituto desistant, sed fortiter agant.

Post Iustinum factus est Imperator Iustinianus, sororis Iustini filius. Iustinianus.

Is ad restaurandam Rempublicam animum adjecit, & initio quidem toti administrationi Belisarium præfecit. Is Persas egressos extra fines, ac Romanorum ditioni vim adferentes, magnis præliis vicit, Illyricum à Gepidis & Bulgaris vastatum liberat: Parthos belligerantes ad amicitiam adducit. Wandalorum maximas copias in Aphrica fundit: regem capit: Carthaginem recuperat: inde transgressus in Siciliam, accepto nuncio de rebellione per Aphricam, eo reversus feliciter rem gerit. Anno IƆ. XXVIII.

Tunc demum in Italiam profectus, Neapolim occupat, diripit, Gothosque fundit, quorum rex tunc erat Theodatus.

Postea Romam venit, amanter ab omnibus exceptus & honorifice: illinc digressus, oppida passim & munitiones occupat, & in his Perusiam: ibi congressus cum eo Vitiges, Gothorum rex, amisso exercitu, capitur, Constantinopolim ductus à Belisario.

Gothi redintegratis viribus, in regione Transpadana regem sibi sumunt Hildebrandum.

Huic successit unus & alter, ac deinde Totilas. Is, absente Belisario, per totam Italiam grassatus, Romam obsessam capit, diripit, incendit.

Itaque revocatus Belisarius, confecto bello Parthorum, qui Syriam denuo vastabant, revertitur in Italiam, & urbem prope desertam

recreat.

recreat. Inde cum hoste congressus, feliciter prœliatur, & annonæ causa, navigans in Siciliam, à Iustiniano revocatur, quæ quidem res occasionem Totilæ præbuit, ut restauratis viribus, Romam rediret.

Cæsar deinde Narsetem Eunuchum Italico bello præficit, qui Gothos omni expulit Italia, quod eo facilius fuit, cum Totilam regem ex vulnere mortuum illi amisissent.

Bellum illud Gothicum, in annos octodecim fuit productum.

Iustinus. II. Iustinianus ergo, recuperata Italia & Aphrica, quum ex filia nepotem Iustinum imperii socium assumpsisset, mortem obiit.

Sunt qui socordis ingenii principem & uxoris imperio Theodoræ subjectum fuisse tradunt.

Erat apud eum in summa gratia Tribonianus Iureconsultus, qui, veterum scriptis ac disputationibus abolitis, legum centones ex illis collegit, & fragmenta nobis tantum reliquit, quæ nunc Pandectarum nomine censentur. Ejus autem operis quosdam habuit adjutores, qui passim nominantur.

Idem postea fecit in principum rescriptis atque legibus, quas tribus libris comprehensas, Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano, contraxit in unum volumen, & Iustinianeum Codicem vocat, usus aliorum opera, quos in ejus libri præfatione Cæsar enumerat.

Sunt authores, qui Tribonianum fuisse hominem avarum, & pretio fixisse leges, ut ille ait, ac refixisse tradunt.

In eo, quem diximus, Codice, quamplurimæ sunt Iustiniani leges, quæ superioribus derogant: accessit etiam opus peculiare Novellarum

rum conſtitutionum, quod per omnia Iuſtiniani nomen atque titulum habet.

Eum, quem dixi, Beliſarium, quo duce tot tamque glorioſas conſecutus erat victorias, ignominioſiſſime tractavit Cæſar, & valde ſenem excœcavit etiam.

Ipſo regnante, Conſtantinopoli fuerunt aliquot habitæ Synodi, quibus Menna præerat, ejus urbis Patriarcha, qui ſanctiſſimus & beatiſſimus vocatur, & Oecumenicus, ut ipſorum habent libri.

Initio codicis Epiſtola ponitur Cæſaris ad Iohannem Archiepiſcopum urbis Romæ, qua caput ipſum vocat omnium Eccleſiarum, eique ſubjicit omnia. Porro, quanquam homines docti commentitiam eſſe judicant, tamen, etiamſi vera eſſet, certum eſt, controverſiam illam duraſſe multis poſt annis, donec tandem Epiſcopi Romani, facultatibus amplificati, pervincerent, & in Eccleſiæ poſſeſſione ſibi conſtituerent arcem, quæ manibus hominum exædificata, ſeu favore principum, nunc titulum habet, quaſi divinitus eo ſit collocata.

Diximus antea, quemadmodum Auguſtini tempore ſextum fuit habitum Carthagine concilium, in eoque fraus deprehenſa Paparum, Bonifacii primi & Celeſtini, quando Niceæ conſtitutum fuiſſe dicebant, ut ad ipſos ex omnibus undique locis provocaretur. Iuſtiniani vero tempore Romæ erat Epiſcopus, Bonifacius II. Hujus exſtat epiſtola, qua graviter taxat Aurelium, qui ſuperiori concilio, Carthaginis fuerat Epiſcopus, eumque cum ſuis collegis impugnaſſe Romanam Eccleſiam ait, inſtigante Diabolo: ſimul Deo gratias agit, quod hujus temporis Epiſcopus Eulalius, Aurelii

ſucceſſor,

successor, cum Ecclesia Romana redierit in gratiam: Deinde scriptum Eulalii recitat, quo profitetur ille, se damnare suos majores & successores, quicunque sanctæ Romanæ Apostolicæ Ecclesiæ privilegia labefactare conantur.

Alter à Bonifacio, Agapetus Anthemium Patriarcham Constantinopolitanum loco removit, negantem duas naturas in Christo: tulit hoc in primis ægre Theodora, Cæsaris uxor, & Sylverium Agapeti succcessorem monuit per Belisarium, ut illum restitueret: cum etiam aliæ quædam criminationes accederent, Belisarius eum loco dejicit, & in exilium mittit, subrogato Vigilio: sed cum & iste, Constantinopolim evocatus, Anthemium nollet revocare, consimili pœna fuit mulctatus: unde satis apparet, quomodo in Cæsarum tunc potestate fuerint urbis Romæ Episcopi.

Anno IↃLXVI. Iustino II Cæsare renovatum est bellum Persicum, quod cum primum feliciter gereretur, Cæsaris legatus, Archelaus, pacem denuo fecit.

Narses, Cæsaris per Italiam legatus, expulsis Gothis & mortuo Totila, per annos XVI obtinuit Italiam: post revocatus à Cæsare, quum parum lætas accepisset literas & ingratitudinem in iis reprehenderet, non solum non revertit, verum etiam ulciscendi sui causa missis legatis, Longobardos, qui tunc in Pannonia consederant, maximis propositis emolumentis, excitavit, ut Pannonia relicta, in Italiam venirent, omnium regionum & pulcherrimam & fructuosissimam. Itaque partem illam Italiæ, quæ nomen ab ipsis ad hoc usque tempus retinet, occuparunt.

Iustinus hic per Italiam instituisse scribitur magi-

magiſtratum Exarchum: is erat tanquam Cæſaris vicarius atque legatus: Ravennæ potiſſimum habitabat, neglecta Roma: ſingulisque civitatibus & oppidis unum aliquem præficiebat.

Itali ſcriptores novum hoc inſtitutum, Romæ ac Italiæ fuiſſe tradunt exitiale. Narſes deinde Romæ mortuus eſt.

Iuſtini ſucceſſor fuit Tiberius jam ante co- Anno
optatus, & imperii factus collega. Is contra IↃLXXVI.
Perſas bis feliciter pugnavit: pacem cum Lon- Tiberius.
gobardis fecit, qui tum, inde à Samnitibus, ad Alpes uſque regnabant, excepta tantum urbe Roma, quam ubi graviter obſediſſent aliquandiu, vi tempeſtatis & imbrium coacti, tandem caſtra moverunt.

Tiberii gener, Mauritius, factus Cæſar, per Mauri-
legatos prælìis aliquot fudit Perſas, ac demum tius.
pacem cum iis fecit: revocato exercitu Scythas expulit è Myſia: Longobardos per Italiam repreſſit: Hunnos è Pannonia ejecit: propter avaritiam exoſus militi, coactus eſt, orta ſeditione, profugere Chalcedonem. ibi tandem cum uxore, & liberis omnique ſtirpe fuit interfectus
à Phoca Centurione, qui per ſeditionem dein- Phocas.
de ſalutatus eſt imperator.

Mauritio regnante, cometa ſenis menſibus apparuiſſe fertur: Tunc etiam natus eſſe traditur Mahometus, de quo paulo poſt dicetur.

Eo tempore Conſtantinopolitanus Epiſcopus Iohannes, univerſalem ſe vocabat Patriarcham: Pelagius vero ſecundus, Epiſcopus Romanus, vehementer obſtitit, ejuſque decreta pronunciavit irrita.

Qui ſucceſſit huic, Gregorius primus; graviter hoc ipſum in illo reprehendit, & in concilio

cilio Chalcedonensi, titulum hunc atque honorem suis majoribus attributum quidem fuisse, verum ex ipsis neminem usurpasse dicit.

Datis etiam literis ad Mauritium Imperatorem, hortatur ut illum coërceat: nam ad ipsius authoritatem hoc quoque pertinere, quam ille, dum talem sibi potestatem sumit, multum imminuat.

Alter autem post Gregorium, Bonifacius III, à Phoca scribitur obtinuisse primatum, divulgatis in eam rem edictis atque diplomatis.

Anno IↃCXI. Phoca rerum potiunte, Persæ magnis incommodis Rempublicam affecerunt, occupata Mesopotamia & Assyria; & nemine resistente, in Asiam usque progressi. tanta erat principis ignavia. sed & Germania, Gallia, Hispania, bonaque pars Italiæ defecerunt: Ægyptum vastabant Saraceni. Sic ille, propter crudelitatem & neglectam Rempublicam, occisus, Heraclium habuit successorem.

Heraclius. Anno IↃC XV. Tunc iterum Persæ longissime progressi ex Ægypto, in Aphricam invadunt, & suæ ditionis efficiunt. Europam varie lacerabant Scythæ: profectus tandem in Asiam Heraclius, cum pacem impetrare non posset parum etiam honestis nomini Romano propositis conditionibus, pene coactus decertavit cum Persis, qui jam Iudæam vastabant, eosque uno aut altero prælio fudit: inde Tigrim flumen transgressus, & Persiam longe lateque populatus, amicitia demum inita cum Persarum regis filio Sirocho, qui necato parente, regnum invaserat, Aphricam, Ægyptum, & quicquid omnino Persæ occupaverant, recepit, pactumque fuit, ut Persicam ditionem à Romana separaret Tigris.

Ad

Ad hoc tempus, Saraceni, Heraclio militantes, quum ſtipendiis fraudarentur, maxima multitudine deficiunt, & Mahometo duce, per Syriam graſſati, Damaſcum occupant, Ægyptum vaſtant, Arabiam ſubigunt, & in Perſas quoque feliciter prælianturur.

Fuit Mahometus obſcuro genere natus, verũ aſtutus & audax, poſt etiam locupletatus matrimonio: cumque propter animi promptitudinem authoritate valeret, novum doctrinæ genus rationi valde jucundum, ſed magna ſui parte ridiculum & ineptum propoſuit, quo ſic animos hominum magis atque magis devinciret, & regnum ſibi firmius conſtitueret. & quanquam initio facile potuiſſet hoc incendium reſtingui: tamen quia neglectum fuit, brevi tempore crevit in immenſum: ab eoque tempore, magis atque magis populi Romani majeſtas & Imperium, ad orientem ſolem, interiit, deficientibus aliis provinciis atq; populis.

Anno Io-cxxxii.

Heraclio regnante, quartum fuit concilium Toletanum.

Et quia per Hiſpaniam plerique ſacerdotes precationem, quam Chriſtus ipſe nos docuit, non quotidie, ſed eo die ſolum orabant, quem Dominicum vocamus, decretum inter alia fuit, ut id corrigeretur: item ut Apocalypſis Johannis Euangeliſtæ, ſicut aiunt, à Paſchate doceretur in templis ad uſque Pentecoſten.

Regnabant tunc in Hiſpaniis Gothi, cumque dominationis externæ, ſicut fieri ſolet, Hiſpani pertæſi, res novas captarent, gravi pœna Synodus edicit, nequa conjuratio fiat in Gothicam gentem, utque mortuo rege, primores totius gentis atque ſacerdotes communi conſilio ſucceſſorem conſtituant. Idem poſt in

aliquot aliis ipsorum conventibus repetitum.

Prohibetur etiam, ne per quadragesimæ tempus, uti vocant, Hebræum illud Alleluja cantetur in templis: nam esse mœstitiæ tempus illud, non lætitiæ.

Anno IↃCXLII. Constans.

Heraclio successit Constans, è filio Constantino nepos; hic infelicissime mari pugnavit cum Saracenis, qui victoria potiti, Rhodum occuparunt, longius haud dubie progressuri, nisi factiones inter ipsos ortæ, biennii inducias à Romanis impetrassent. eo dato respirandi spacio, Cæsar cum exercitu transmisit in Italiam, quo ab hostibus eam liberaret, ut quidem jactabat: cumque Tarentum esset delatus, Luceriam & alia quædam Apuliæ loca, ditionis Longobardorum, expugnat & evertit. In itinere, cum Neapolim iret, postremum agmen cæsum fuit à Longobardis.

Romam placide ingressus, omnibus tandem ornamentis eam spoliat, & paucis diebus ibi commoratus, in Siciliam trajicit.

Ibi demum in balneo fuit interfectus: cumque post ejus mortem de successione essent nata dissidia, Saraceni nacti eam occasionem, magna cum classe ingrediuntur Siciliam, vastam edunt hominum stragem, Syracusas capiunt, & prædam omnem Constantis ablatam ex urbe Roma, secum asportant.

Anno IↃCLXIX. Constantinus IV.

Constanti successit Constantinus quartus, vulgo dictus Barbatus: hic per annos aliquot cum Saracenis congressus, tandem eos fudit, ita quidem, ut pacem illi peterent, & inducias armorum annos XXX, simul vectigal annuum paciscerentur: ea re commoti, qui erant ad occidentem solem, populi Romani hostes, pacem quoque petebant.

Bulgari

Bulgari autem ſuis finibus egreſſi, Thraciam vaſtabant: cum his tandem pacificatum eſt, & conceſſa illis utraque Myſia, tametſi poſtea, cum ignaviam Romanorum deprehenderent, violata pace rurſus evolarunt, & imperii vires attenuabant.

Hic Cæſar omnium primus conſtituiſſe traditur, ut, quem clerus populuſque Romanus cum exercitu creaſſet civitatis Epiſcopum, is plenam obtineret poteſtatem. nam ad hoc uſque tempus, Epiſcopi Romani dignitas, vel à Cæſaris vel ab ejus per Italiam vicarii confirmatione pendebat.

Exſtat ad Conſtantinum Papæ Leonis II Epiſtola prolixa, qua damnat omnis generis hæreticos, & ipſum propter ſtudium ac patrocinium religionis, & liberalitatem atque munificentiam, ſummis laudibus extollit, & Eccleſiam, quæ talem ſit nacta propugnatorem, plane triumphare dicit.

Eo regnante, Synodus fuit ſexta Conſtantinopoli, centum quinquaginta Epiſcoporum.

In ea ſub finem ipſum fit mentio canonum, qui dicuntur Apoſtolorum, ſed obſcuris verbis.

Gratianus autem contrarias opiniones recenſet, nam dicit eſſe, qui conſcriptos ab hæreticis, & ab Eccleſia veteri repudiatos, affirment, & inter Apocrypha numerent. Zepherinus autem Epiſcopus Romanus, ordine decimus ſextus, approbaſſe illos dicitur, & poſt eum, iſta, quam dixi, Synodus, quam Juſtiniani II tempore, qui filius erat Conſtantini quarti, tradunt abſolutam fuiſſe. Breviter, incertis rationibus omnia fluctuant. Sed & de numero Canonum non convenit, alii nam-

que L, alii LX ponunt, alii LXXXIV; & eo quidem numero exſtant: unde facile conjici poteſt, paulatim additos fuiſſe plures, & uno poſtea nomine comprehenſos, cum à diverſis emanaſſent.

Tunc etiam Archiepiſcopus Ravennas Epiſcopo Romano ſe ſubjeciſſe fertur, quum antea, maxime vero poſt eo tranſlatum Exarchatum, nihil Romano concederet.

Anno IↃCLXXXVI. Juſtinianus II. Conſtantino ſucceſſit Juſtinianus filius: is per ætatem & imperitiam male Rempublicam gerebat, & violata pace, quam ejus pater cum Saracenis fecerat & Bulgaris, eo demum redactus eſt, ut pacem ab utriſque cogeretur ipſe petere. Tandem ob crudelitatem ejectus, & præciſis naribus relegatus, Leontium habuit ſucceſſorem, qui propter affectati Imperii ſuſpicionem per biennium fuerat captivus.

In his motibus Aphricam invadunt Saraceni: ſed biennio poſt illinc ejecti fuerunt, commiſſo prælio.

Milites Romani, præſidio in Aphrica relicti, quum lente & ignave omnia adminiſtrarentur à Cæſare, veriti ne à Saracenis, quorum tunc erat ingens potentia, rurſus ejicerentur, Tiberium quendam faciunt imperatorem. Is cum copiis profectus Conſtantinopolim, & urbe potitus, Leontium capit, naribus truncat, in catenas conjicit, & per Italiam novum conſtituit Exarchum.

Et cum ad hunc modum tumultuoſe omnia fierent, Saraceni tempus idoneum nacti, maximiſque cum copiis ex Ægypto profecti, Aphricam rurſus occupant, & Libyam & Hiſpaniam prope totam.

Anno IↃCXCVI. Is, quem ſupra dixi, Juſtinianus, à Leontio Impera-

Imperatore ejectus & relegatus, Trebellii Bulgariæ regis auxilio Constantinopolim tandem occupat, & Leontium Tiberiumque captos interfecit: per annos deinde sex crudeliter imperavit, ingratus etiam in Trebellium regem: tandem commisso prælio, cum Philippico Bardane, ad quem exercitus defecerat, occubuit tum ipse, tum filius Tiberius.

Philippicum Constantinus Pontifex ob diversam religionem, pronunciat schismaticum. Tandem à suis exoculatus Cæsar, Anastasium II habuit successorem. Anno IↃCCXII. Anastasius II.

Is classem insignem misit Rhodum, belligerandi causa cum Saracenis, eique bello quendam ordinis Ecclesiastici virum præfecit: sed cum ei parere milites recusarent, orta seditione, factus est imperator quidam obscuri generis Theodosius, qui mutata navigatione, Constantinopolim venit, urbem occupat, & Anastasium prælio victum, sacris addicit: sed non multo post ejectus à Leone, copiarum præfecto, vitamque monasticam fuit amplexus. Anno IↃCCXV. Theodosius II. Anno IↃCCXVI. Leo III.

Ad hoc tempus, quod erat anno salutis septingentesimo decimo septimo, Mauritani totis viribus irruunt in Hispaniam, & suæ ditionis illam faciunt, Roderico Hispaniarum rege, quem etiam Gothi elegerant. Anno IↃCCXVII.

Leone regnante, Saraceni, vastata Thracia, Constantinopolim per triennium obsident terra marique; tandem pestilentia prope consumpti, domum redire coacti sunt.

Erat Leo valde infestus Episcopo Romano, Gregorio II: suoque per Italiam Vicario, sive Exarcho, mandaverat, ut illum quocunque modo tolleret è medio: Papam vero defendebant Longobardi, non quidem illius charitate

quadam, ſed ut in eo diſſidio ſuos ipſi fines amplificarent: nam Exarchatus oppida multa per hanc occaſionem occuparunt.

Hujus Gregorii quædam exſtant epiſtolæ ad clerum & plebem Thuringiæ, monentes, ut in cognitione Dei magis atque magis proficiant: Item ad Saxones, graviter eos deterrentes ab Idolorum cultu. Bonifacio quodam fuit uſus in his rebus adminiſtro, quem in Germaniam emiſerat.

Leo Cæſar ſtatuas omnes, & divorum imagines è templis ejicit. Papæ quoque mandat, ut idem faciat: ille vero, non modo non morem gerit, ſed illi, in ſuo propoſito perſeveranti, graves pœnas denunciat.

Anno IↃCCXLI. Conſtantinus V.

Leoni ſucceſſit filius Conſtantinus, ejus nominis quintus, cognomento Copronymus, ejuſdem cum patre religionis. Hic magna cum claſſe profectus in Saracenos, ut Alexandriam Ægypti recuperaret, accepto nuntio de ſeditione, dominatu, & Artabaſto novo Imperatore electo, Conſtantinopolim revertit, urbem vi capit, & Artabaſtum exoculat.

Huic etiam, ſicut parenti Leoni, grave fuit cum Epiſcopo Romano Gregorio III diſſidium: qui ſubinde miſſis internunciis, eum excommunicabat, & cum in vincula conjicerentur nuncii, collecta Synodo, decretum fecit, ut qui poſthac divorum imagines demolirentur, aut contumelioſe tractarent, ab Eccleſiæ conſortio plane rejicerentur: deinde omni ſtudio & opera ſtatuas in variis templis erexit, & magnifice, quantum potuit, exornabat.

A Gregorio III fuit Zacharias. Hujus exſtat ad Epiſcopum quendam Bonifacium epiſtola, qui per Germaniam erat, ille ipſe, ut apparet, cujus

cujus opera fuit usus Gregorius II, ut paulo supra diximus. Ejus postulatis respondet Zacharias, & permittit, ut Merseburgi, Bambergæ, Erphurdiæ sint Episcopatus. Concedit etiam, ut ad Carlomannum, Caroli Martelli filium, qui in aliqua urbe regni Francorum petebat haberi Synodum, proficiscatur, & Ecclesiæ mores diligenter reformet, inprimis autem ab ordine sacerdotali removeat adulteros, & eos, qui plures habent uxores: cum enim post susceptum ministerium sacrum, ne unam quidem uxorem habere, vel attrectare liceat, multo minus, ut eodem tempore plures quis habeat, licere: nam quod Paulus ait, ut Episcopus sit unius vir uxoris, intelligendum esse non de præsenti, sed de præterito tempore, ne videlicet plures habuerit, quam unam uxorem, is qui cupit in sacerdotum ordinem cooptari.

Huic epistolæ subjungitur Carlomanni, qui se Francorum ducem vocat, edictum, quo statuit, ut ipso præsente, quotannis habeatur Synodus: adulteros autem sacerdotes & scortatores loco suo moveri jubet: venationibus etiam & aucupiis illis interdicit, neve mulierem ullam domi foveant, mandat: sed de uxoribus verbum nullum.

Ab hoc tempore Aistulphus, Longobardorum rex, tributum annuum à Romanis petebat, gravia minatus, nisi dependerent.

Qui tum erat Episcopus urbis Romæ, Stephanus, ejus nominis secundus, cum blanditiis atque donis hominem placare non posset, Constantinum Cæsarem de auxiliis interpellat, cumque nihil ab eo præsidii veniret, Pipinum, nuper factum Francorum regem, ut infra dicemus, orat, ut opem ferat.

Is cum cōpiis in Italiam profectus, Papiam obsidet, & illum ad pacis conditiones adigit: cum autem domum revertisset, hostis ferocior factus iterum arma movet. Quare denuo solicitatus, in Italiam Pipinus venit: tunc demum Aistulphus Exarchatum Pipino tradit: qua quidem in regione, hæ sunt urbes primi nominis, Ravenna, Faventia, Cæsena, Forum Livii, Forum populi, Bononia, Rhegia, Parma, Placentia.

Regionem hanc omnem Pontificis fidei Pipinus permisisse fertur, quum Cæsar antea rogasset, ut eam sibi restitueret, quod esset Imperii, non Ecclesiæ Romanæ.

Anno Iɔcc-LXXVII. Leo IV. Constantinus VI.

Constantino successit filius Leo IV. Is unicam suscepit profectionem in Syriam: repulsus domum rediit, neque multo post mortuus est ejusdem cum patre religionis, filio relicto Constantino sexto. Sed cum is per ætatem regere non posset, mater ejus Irene rempublicam gerebat: ille autem grandior factus, dejecta matre, cœpit insolenter admodum & acerbe regnare: cumque idcirco conjurationes in ipsum fierent, inter alios mulctavit etiam Nicephorum patruum, & exoculavit.

Irene. Nicephorus. Anno Iɔcccııı.

Tandem & ipse fuit exoculatus, consilio matris, & aliquanto post luctu mortuus est. itaque rerum summa rediit ad Irenen matrem, quæ quarto demum anno sui imperii dejecta inque exilium relegata, successorem habuit eum, quem diximus, Nicephorum.

Imperium occidentis. Anno Iɔccc.

Interea dum ita Constantinopoli tumultuose res aguntur, celebris erat Caroli, regis Francorum, fama. Nam is Aquitanico bello confecto, rogatus ab Adriano Episcopo Romano, cum exercitu venit in Italiam. & sicut ipsius

parens

parens Pipinus Aistulphum regem Longobardorum oppresserat, ut supra dictum est: ita hic Aistulphi successorem Desiderium, gravem Italiæ & Adriano primo, post longam obsidionem cepit, ejusque filium Adalgisium regno dejecit, & omni expulit Italia.

Nam Cæsares Romani, quoniam & longius aberant, Constantinopoli videlicet, inde à tempore Constantini Magni, & quia non solum externis bellis, verum etiam domesticis & civilibus erant impediti dissidiis, Italiam fere negligebant, aut certe non poterant idoneè tueri, præsertim Longobardis ibi grassantibus: deinde, ex ipsis plerique diffidebant etiam graviter à Romanis Episcopis, ut ante diximus, & ipsorum odio non admodum movebantur illis Longobardorum successibus. Hac de causa Pontifices externam defensionem circumspiciebant: & quia tum temporis nulla erat illustrior aut potentior familia, quam Franciæ regum, propter magnitudinem rerum gestarum, idcirco ad eam, velut ad portum aliquem, rebus turbulentis, confugiebant.

Hunc etiam ad modum Adriano mortuo, cui successit Leo tertius, quum graves haberet Romæ adversarios, Carolum, Pipini filium, implorabat: qui, cum ad urbem quarto venisset, à Pontifice simul & omni populo salutatus est Imperator. quod quidem accidit, quo tempore Constantinopoli fervebant omnia factionibus, ita quidem, ut etiam tempus ipsum, & Reipublicæ status, huic mutationi videretur causam & occasionem præbere.

Carolus Magnus, Imperator.

Sic igitur occidentis Imperium ad Germanos devenit: nam Germanos fuisse Pipinum atque Carolum, dubitari non potest. Fuit hoc

Anno DCCCI. post natum Christum anno octingentesimo primo.

Cæterum inde à Nicephoro, Imperatores Orientis, continuis fere bellis agitati fuerunt. Nam initio Bulgari sæpe cum illis conflixerunt: deinde Saraceni ex Aphrica profecti, Cretam insulam, post quoque Siciliam occuparunt, & Asiam longe lateque vastarunt: postremo etiam Turcæ, Scythiæ populus.

A Nicephoro autem usque ad Constantinum Palæologum postremum, circiter quinquaginta numerantur Imperatores Græci, & in his aliquot fœminæ: ex ipsis plerique fuerunt ignavi.

Turcarum Imperium. Et Constantino Monomacho regnante, qui vigesimus est à Nicephoro, Turcæ, ab humili origine paulatim progressi, longius Asiam vastare cœperunt, & auctis quotidie viribus, monarchiam demum constituerunt, non quidem novam aut quintam aliquam, sed ex ea natam Imperii Romani parte, quæ fuit ad solem orientem.

Ejus autem Monarchiæ princeps fuit Ottomanus ad annum Christi circiter M CCC.

Mahometus deinde, ejus nominis secundus, proavus Solymanni, qui nunc rerum potitur, capta Constantinopoli, & Constantino Palæologo Cæsare, quem diximus, interfecto cum omni familia, nomen & successionem Imperatorum nostræ religionis iis in locis funditus delevit.

Tenent autem Turcæ ad hoc usque tempus, Asiam, Syriam, Ægyptum, Mesopotamiam, Judæam, Rhodum, Græciam omnem, Thraciam, Bulgariam, Macedoniam, Illyricum, utramque Mysiam, & nuper alteram fere Pannoniam, & Aphricæ partem aliquam.

De

De primatu dimicarunt olim inter se vehementer Ecclesiæ, Hierosolymitana, Antiochena, Constantinopolitana, Romana, & hæ quidem duæ potissimum, uti supra docuimus; Turca vero litem diremit, & sic omnia tribus illis locis conturbavit, nullum ut existat Ecclesiæ vel Christiani cœtus vestigium. Ejus autem, quæ superest, Ecclesiæ, quæque sublatis æmulis, nunc sola triumphat, cujusmodi sit facies, qui status, res ipsa declarat. *Nimis hyperbolice.*

Romanæ Ecclesiæ facies.

Postquam ergo demonstravimus, quemadmodum Imperii Romani pars altera corporis, orientem solem spectans, omnino concidit, & in alienam potestatem devenit, reliquum est, quemadmodum & eà pars, quæ pertinet ad occidentem solem, prorsus interierit, & novos adepta sit dominos, breviter explicemus.

Hic autem obiter considerandum est, quomodo mirabili quodam fortunæ ludibrio à Romanis illis atque priscis familiis, augustum illud imperii decus & fastigium ad exteros delatum sit, & quidem aliquot pudendæ conditionis homines. Nam ex iis quidam fuerunt Hispani: nonnullis Pannonia, Dacia, Dardania, Dalmatià, Gallia, Thracia, Cappadocia dedit originem.

In primis autem observari debet, quam fuerit anceps & misera Imperatorum conditio: nam ipsorum dignitas omnis atque salus erat, non in senatus aut populi, sed in legionum atque militum potestate: sic, ut permirum videri possit, ullos fuisse, qui munus hoc tam periculosum & injuriis opportunum susciperent. Etenim inde à C. Cæsare, qui spectante senatu concidit, ad Carolum usque Magnum circiter triginta fuerunt ex iis interfecti, quatuor vero

ſibi mortem ipſi conſciverunt. Semper aliquid erat, quod in ipſis deſiderarent milites: neque bonos magis quam improbos ferre poterant, & ad minimam occaſionem, concitata turba, jugulabant eos, quos etiam invitos ad culmen illud honoris pertraxerant, ſicut Aëtio Pertinaci conſtat accidiſſe. Cæſarem metuebat Senatus: ipſe vero Cæſar, ab impuri militis voluntate propemodum atque nutu pendebat.

Hos autem ſpiritus, inde poſt C. Cæſaris mortem ſibi ſumpſerant, præſertim legiones veteranæ, quibus per Galliam, Hiſpaniam,
Philip. Aphricam ille fuerat uſus: & Cicero hoc ipſum
10. deplorans, fortes illæ quidem ſunt, inquit, ſed propter memoriam rerum, quas geſſerunt pro populi Romani libertate & dignitate Reipublicæ, nimis feroces, & ad ſuam vim omnia noſtra conſilia revocantes.

Antequam de Carolo Magno loquamur, ad quem diximus Imperium Occidentis eſſe delatum, explicanda ſunt quædam de Germanis, à quibus originem ille deducit.

Et primo quidem certo conſtat, Germanos perſæpe tranſiiſſe Rhenum, & in Gallias penetraſſe, ut ibi propter agri bonitatem conſiderent.

Nam Theutoni in provinciam Galliam invaſerunt, & à C. Mario conſule fuerunt profligati.

Deinde cum Arverni & Hedui, Galliæ populi, de principatu contenderent, Germani mercede conducti ab Arvernis & Sequanis, primo quidem non ita magnis copiis eo venerunt: paulatim vero ſic augeſcebant, ut Arioviſto rege, bonam ejus agri partem occuparent. Eos autem C. Cæſar prælio ſuperavit, & aliquot

aliquot post annis,cum bellum gereret in Eburones, Galliæ populum, Germani denuo Rhenum trajecerunt, ut exercitum Romanum oppugnarent: sed ad Mosæ confluentem atque Rheni fuerunt ab illo concisi.

Multis deinde post annis intra suos fines se continebant, eo quod Romani Cæsares bellum ipsis inferrent: sed tamen quoties tempus aliquod idoneum essent adepti, non deerant suis ipsi commodis,& Galliam perpetuo vastabant. Hunc ad modum, Gallieno Cæsare, homine ignavo & voluptuario,impressionem fecerunt, & paulatim eo potentiæ creverunt, ut Probus Cæsar, quartus à Gallieno, vix magna difficultate illos rejiceret.

Iulianus etiam, Constantii Cæsaris legatus, bella cum illis gessit: post hæc, Honorio Cæsare,Gothi in Galliam irruperunt,iisque Cæsar, diversis bellis occupatus, Aquitaniam concessit inhabitandam.

Ab altera parte Francones Germani, per Belgicam irruptione facta, Treviris, Menapiis, Eburonibus, Morinis, Nerviis, Ambianis, Bellovacis, Suessionibus oppressis, in ea parte Galliæ consederunt, quæ nomen ad hoc usque tempus retinet, & Francia dicitur, cujus quidem regionis caput Lutetia, nec procul illinc oppidum Sandenisium, Franciæ regum sepulturæ postea consecratum est in hodiernum usque diem.

Ad eum modum amplificati, quum antea bonam Germaniæ partem possiderent, omnem videlicet regionem illam, quæ est ad Mœnum flumen atque Rhenum, facile non solum defendebant illatum bellum, sed etiam aliis inferebant, & labente indies magis atque magis

imperio Romano, per Asiam & Aphricam, Longobardis etiam Italiam vastantibus, admodum suos fines per Galliam extenderunt: & quum ordine multi ipsorum reges ibi dominarentur, tandem ad Pipinum etiam ejusque filium Carolum, regni summa devenit.

Carolus Martellus, Francorum Rex Anno IↃCCXX.

Pipini pater, Carolus Martellus, non quidem ipse rex, verum ex proceribus unus, & Palatii præfectus, vel, ut loquuntur, Major domus, Bavaros & Suevos devicit.

Nam sicut Annalium scriptores Galliæ tradunt, aliquot nunc annis, præter titulum atque nomen, nihil reges habebant, sed omnis authoritas erat & summa rerum penes præfectum regiæ domus. Etenim à superiorum regum virtute prorsus isti degeneraverant, & voluptatibus dediti, nullam Reipublicæ curam suscipiebant. Itaque præfectus Palatii magistratum gerebat: & quo major erat ignavia regis, eo plus potentiam iste suam augebat.

Anno IↃCCL.

Hac demum occasione, Pipinus, qui Childerico regnante, præfectus erat, quum apud Pontificem Zachariam res in disceptationem venisset, ut aiunt, regnum obtinuit.

Hujus rei mentio fit in decreto, quod vocant, Gratiani, quod nimirum Papæ liceat regibus abrogare principatum, sed ejus loci titulus & inscriptio falsa est. Quum enim duo sint Anastasii Cæsares, neutri potest attribui. nam prior ducentis & amplius, alter vero triginta septem annis ante regnavit, quam istud accideret: deinde, posteriori ætate, nullus fuit Papa Gelasius.

Admonendi causa lectores hoc addendum putavi, quo pontificiorum scripta prudenter evolvant atque caute. Nec enim uno loco deprehen-

prehenditur, id eos agere potissimum, ut suis legibus opinionem vetustatis addant, quo plus habeant ponderis & authoritatis.

Pipinus, præterquam quod Longobardos per Italiam compressit, rogatu Pontificis, ut supra dictum est, bellum quoque gessit in Saxones, & deinde cum Aquitanis, eorumque ducem captum interfecit: cumque non multo post è vita migrasset, ac illi subinde rebellarent, Carolus filius, rex, utrumque bellum vix tandem ingenti labore perfecit. Anno Io- CCLXXIV.

Cum Saxonibus enim totos annos XXXIII belligeravit: eoque durante bello, confecit & alia: nam & Bavariam Tassilone duce rebellantem, suæ ditionis fecit, & bis contra Longobardos profectus, & in Campaniam usque progressus, omnem Italiam domuit & legibus constituit.

Illas etiam Galliæ civitates, quæ sunt ad Oceanum, & à C. Cæsare vocantur Armoricæ, nunc autem minoris Britanniæ nomine censentur, ad officium redegit, quum stipendium annuum Franciæ regibus debitum, nollent amplius dependere.

In Hispaniam quoque profectus cum exercitu feliciter quidem rem gessit adversum Saracenos: rediens autem in saltibus Pyrenæis per insidias gravissime cæsus fuit à Vasconibus, Aquitaniæ populo: sed & Hunnos, qui Pannoniam tunc tenebant, octavo demum anno vicit, & per legatos Bohemiam quoque placavit.

Postremum vero bellum fuit adversus Danos, sive Nordmannos, qui maritimam oram Germaniæ Galliæque magna classe vastabant.

His tantis rebus gestis, effectum est, ut Magnus diceretur.

Cum

Cum enim Francorum reges antea ſolum tenerent eam Germaniæ partem: quæ eſt inter Saxoniam & Danubium, interque Rhenum & Salam, adhæc, Sueviam atque Bavariam: ipſe totam Saxoniam adjecit; deinde utramque Pannoniam, Daciam, Iſtriam, Hyberniam & mediterraneam Dalmatiæ partem, cumque item Francorum reges per Galliam tenerent eam partem, quæ eſt inter Rhenum & Ligerim, inter Oceanum & mare Balearicum, ipſe omnem Aquitaniam totumque jugum Pyrenæi montis, ad Iberum uſque flumen, &, quod primo loco dictum oportuit, Italiam totam inde ab Alpibus ad extremam uſque Calabriam adjecit: & poſtea quarto Romam profectus, à Leone tertio & ab omni populo Romano ſalutatus eſt Imperator Auguſtus, cum jam annos regnaſſet XXXIII.

Anno IↃCCC. Romanum igitur Imperium, quod eſt ad occidentem ſolem, varie dilaceratum, præſertim ab eo tempore, poſtquam Cæſares domicilium atque ſedem Conſtantinopoli ſibi delegerunt, ut ex iis quæ ſupra commemoravimus, apparet, à Carolo Cæſare redintegratum eſt, ac veluti novum corpus colorem atque ſpeciem reſumpſit, tot tantiſque provinciis ad unius principatum redactis.

Nicephorus, alter ad orientem ſolem Cæſar, factum iſtud indigne quidem tulit, ſed humanitate modeſtiaque ſua Carolus eum delinivit, & miſſis donis amicitiam uterque coluerunt, & utriuſque Imperii conſtituti fuerunt certi limites.

Præter alios conventus, concilium habuit etiam Rhenenſe, in quo decretum fuit inter alia multa, ut Epiſcopi ſacram ſcriptu-

ram

ram diligenter evolvant, & Dei verbum annuncient.

Moguntiæ quoque Synodus fuit, anno prius, quam è vita decederet, & superioribus annis alia, Turoni, Cabillone, Arelatæ, de emendatione Ecclesiarum, ut tradunt, qui per id tempus vixerunt.

Ludovico deinde filio, regni & imperii hærede designato, mortuus est Aquisgrani, quod est Galliæ Belgicæ oppidum, septuaginta natus annos, post Christi natalem, anno IↃcccxiv, quum per annos fere XIV Cæsar fuisset, Germanorum omnium primus ad eam evectus dignitatem. Anno IↃcccxiv.

Ipso regnante, per Italiam, Germaniam, Galliam, XXI tantum erant civitates, uti vocant, Metropolitanæ, Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum Iulii, Gradus, Colonia, Moguntia, Salisburgum, Treveris, Rotomagus, Senones, Vesuntio, Lugdunum, Rhemi, Arelatum, Vienna, Tarentesia, Ebrodunum, Burdegala, Tarones, Bituriges.

Ejus parens Pipinus, exarchatum, Longobardis ereptum, Episcopi Romani fidei commiserat, ut supra diximus, quemadmodum quidem memoriæ proditum est: ipse vero plane illis dedisse eum fertur, quod tamen in dubium à multis vocatur.

Qui fuit ei familiaris, & scriba juratus, Eginhardus, divi Petri, quam vocant, Ecclesiam Romæ, præ cæteris ei valde caram fuisse, magnamque vim auri, argenti, gemmarum, illuc deportatam, & plurima pontificibus ab eo munera esse missa scribit: nam hoc illum inprimis egisse diligenter, ut ipsius opera studioque urbs Roma veteri polleret authoritate,

&

& sancti Petri Ecclesia, non solum ipsius esset incolumis tutaque patrocinio, sed etiam opibus inter alias maxime floreret. Hæc ille duntaxat: quod vero tot tamque potentes urbes dederit, quæ ditionis erant imperii, ne verbum quidem: imo, quum à quarta in Italiam profectione, factus esset Cæsar, urbis Romæ, & pontificis, & totius Italiæ, non publicas tantum, sed Ecclesiasticas etiam res & privatas ordinasse scribitur.

Etenim, cum nondum esset Cæsar, sed Franciæ tantum rex, debellato Longobardorum rege Desiderio, sicut diximus, Romam venit, & concilium habuit, in eoque, sicut ipsorum libri dicunt, Adrianus primus totaque Synodus, eligendi Pontifices & ordinandi sedem, ut vocant, Apostolicam, & Episcopos confirmandi jus atque potestatem ei concessit.

Multas Carolo tribuit & principe viro dignas virtutes Eginhardus, temperantiam, modestiam, frugalitatem, studium religionis, doctrinam, eloquentiam, & non Latinæ tantum, sed & Græcæ linguæ cognitionem: adhæc, summam curam ac diligentiam in educandis & ad easdem res instituendis liberis.

Parisinam quoque traditur Academiam instituisse, tum sua sponte, tum Albini præceptoris impulsu, quem habuit in discendis artibus magistrum, sicut Eginhardus dicit.

Mensibus etiam nomina Germanica dedit & ventis duodecim, quibus etiamnum utimur: quum ante id tempus, ut idem scriptor ait, Francones partim Latinis, partim uterentur barbaris.

Hucusq; veluti præfatus de Germanis, deque Carolo, paucis percurram deinceps, & ostendam,

dam, quemadmodum hæc ipsa imperii Romani pars, quæ est ad occidentem solem, à Carolo vix demum restituta & recollecta, rursus interiit, & in varias divisa provincias, facta sit multorum ditionis, qui veluti peculium suum illas possident, nec fontem ipsum, unde manarunt, agnoscunt, ita quidem, ut illud augustum & tantopere celebratum Imperii Romani fastigium, nihil aliud sit hodierno die, quam tenuis quædam magni corporis umbra, postquam ex tam immensa mole redactum est ad unicam Europæ particulam, Germaniam. Postremo, quemadmodum hanc imperiorum vicissitudinem & occasum Romanæ Monarchiæ Daniel prænunciaverit, breviter exponam.

Ludovicus ergo Caroli filius, alter Imperator Germanus, cum Cæsare Græco Leone Armeno renovavit amicitiam: cumque ipsius regni anno tertio mortuus esset Leo Papa: successor Stephanus quartus in Galliam profectus, Rhemis eum consecravit. Anno Iↄcccxiv. Ludovicus.

Hunc excepit Paschalis: & quia Cæsaris authoritas non intervenerat, ille per legatos diligenter atque sollicite factum purgans, pontificatum sibi prorsus invito dicebat esse obtrusum.

Libri Pontificii habent, Ludovicum Cæsarem Paschali, cæterisque post eum, & confirmasse possessionem honorum, & electionem permisisse liberam, ut, quem omnes Romani judicassent eo munere dignum, is pro Pontifice haberetur. quantum fidei sit ejusmodi scriptis tribuendum, non video: sic enim inter se dissident, sic nullo sunt ordine perscripta, ut, quid sequendum sit, intelligi non possit.

Filios Ludovicus habuit tres: Lotharium, Lotha-

imperii rius,

Carolus, Ludovicus II.

imperii & regni consortem allegit: Carolum, qui Pipino fratri mortuo successit, Aquitaniæ: Ludovicum Bavariæ præfecit.

Conjuratione facta, captus à filiis, & regno privatus, Compenii oppido Suessionum, ad monasticum vitæ genus fuit detrusus.

Galliæ scriptores Annalium tradunt, proceres Ecclesiasticos, quorum ille fastum atque luxum coërcere volebat, habitis Aquisgrani comitiis, hanc ei concitasse turbam, & filios, ut facinus impium auderent, impulisse.

Liberatus autem sexto post mense, maximo populi desiderio, regnum & omnia recuperavit.

Quia locus ita fert, notandum hic est obiter, multa fuisse per Galliam habita concilia nationis. Nam proximum ab illo, quod diximus, Aquensi, Troiæ fuit, oppido Campaniæ: Deinde Rhemis, Gergoviæ, Turoni, Diveone, Lutetiæ, Lugduni, Viennæ, Avione, Avarici, Aureliæ, & quidem, iisdem in locis, plura.

Cum enim status rerum ita posceret, ipsi reges ordinem Ecclesiasticum cæterosque proceres convocabant, ut publicis incommodis mederentur.

Ad hunc modum Ludovicus XII, qui cum Iulio II graves exercuit inimicitias, Turoni concilium habuit suorum atque Lugduni, salutis anno cIɔ Iɔ x & xi.

Lotharius. Anno Iɔcccxl.

Nunc ad institutum. Ludovico mortuo, Metique sepulto, successit Lotharius, cui bellum fuit cum fratribus, quo demum sedato, & nova facta divisione, Ludovico Germania cessit, Galliæque pars, inde à Mosa usque ad Rhenum: Carolo autem obvenit Gallia, inde ab

Oceano

Oceano Britannico & Pyrenæo saltu usque ad Mosam: Lotharius, præterquam quod Cæsar esset, Italiam & Narbonensem quoque provinciam obtinuit.

Ei successit filius Ludovicus secundus, qui Saracenos in Italiam irruentes repressit. Ludovicus II.

Eo regnante, Papa fuit inter alios Adrianus II, & quidem non assentiente Cæsare, sicut ipsorum habent libri, creatus à nobilitate Romana, civibus atque clero, quem vocant. Nam licet essent in urbe Cæsaris legati, tamen ad electionem vocati non fuerunt, cumque graviter id & moleste ferrent, responsum eis fuit, nullo hoc factum esse Cæsaris contemptu, sed cautione quadam in posterum, ne videlicet, quum est creandus Papa, mos ille, Cæsaris exspectandi legatos, tanquam necessarius, inolescat. Eo responso non solum illos fuisse placatos, verum etiam officii causa demisse pontificem salutasse tradunt. Anno IↃCCCLV.

Hic autem videre licet mirabilem quandam in ipsorum scriptis varietatem & inconstantiam. Etenim, si Ludovicus primus liberam eis electionem concessit, uti ferunt, & paulo supra dictum est, cur ejus nepos Ludovicus II injuriam sibi factam esse putabat? Sed quoquo modo res habeat, titulus quidem ejus decreti, quod est in centonibus Gratiani, manifeste falsus est. Nam Gregorio quarto tribuitur, cum is viginti duobus annis è vita decesserit ante, quam Adrianus II fieret Pontifex. An historiam scripsit mortuus eorum, quæ post acciderunt?

Ante Adrianum proximus fuit Nicolaus primus, cujus exstat ad Michaëlem Imperatorem Græcum epistola valde prolixa, de sua in

omnes

omnes Ecclesias potestate. Nam Constantinopoli fuit ab Episcopatu remotus Ignatius, & institutus Photius inconsulto Episcopo Romano: sed & ejectæ statuæ. Clamat ergo contra quam vehementissime potest: exstant etiam ejus decreta plurima, plena majestatis Papalis.

Anno Iↄccclxxv. Carolus Galliæ rex, ut supra diximus, magna celeritate proficiscitur in Italiam, resistente licet altero fratre natu majore Ludovico Germaniæ rege, & à Ioanne octavo Romano pontifice consecratur.

Secundo profectus in Italiam rogatu Pontificis, ut Saracenis, qui Campaniam rursus invaserant, resisteret, Mantuæ mortuus est.

Anno Iↄ ccclxxvii. Ludovicum filium habuit successorem cognomine Balbum: sed is per biennium modo præfuit.

Ludovicus Balbus. Anno Iↄ ccclxxix. Carolus Crassus. Annò Iↄ ccclxxxvii. Ab eo imperii Romani summa venit ad Carolum Crassum, Ludovici Germani regis filium, qui duobus, quos habebat, fratribus mortuis, Germaniam omnem & Italiam & Galliam obtinuit, & Saracenos Italiam vexantes, profligavit, & belligeratus aliquandiu cum Nordmannis, inferioris Germaniæ populo, Galliam Belgicam vexantibus, eam Galliæ partem illis demum concessit, quæ nomen illorum ad hoc usque tempus retinet.

Arnulphus. Post hunc fuit Arnolphus Cæsar, fratris filius, egregius princeps. in Italiam profectus, ut Formosum Pontificem Romanum ab adversariis liberaret, Romam capit, & in seditionis authores vindicat.

Ludovicus III. Ipso rerum potiunte, Hungari ex Scythia pulsi, in Pannoniam ruunt, & Ludovico III, Arnolphi filio, Cæsare, in Germaniam progressi, & non procul à Læcho flumine, insigni victo-

victoria potiti, Bavariam, Sueviam, Franciam, Saxoniam, cædibus, rapinis & incendiis vaſtant. Anno Iↄ cccc.

Arnolpho Cæſare, Triburiæ, quod fuit ad Mœni ripam oppidum aliquando, concilium eſt habitum XXII Epiſcoporum Germaniæ, & inter alia multa decretum, ut ſepulturam mortuorum nemo vendat, & ne quis laicus, uti vocant, in templo ſepeliatur.

Ad hoc tempus magnum exarſit incendium per Italiam. Berengarius enim & alii quidam Longobardiæ proceres, multis ornati beneficiis à Carolo Calvo, conjurarunt adverſus Galliam, quo tempore Carolus Craſſus imperabat: ſed cum fruſtra molirentur, ad Italiam animum adjiciunt, & inter ſe diu multumque conflictati, ſicut fieri ſolet, magnis cladibus illam afficiunt.

Tandem Berengarius victor, Italiæ regnum & Ludovicum Cæſarem, eo cum exercitu profectum, ubi cepiſſet, exoculaſſe ſcribitur.

Hoc etiam tempore, ne quid omnino calamitatis deeſſet, Saraceni, Aphri & Hungari immaniſſime vaſtant Italiam.

Cumque ſub Berengariis, Hugone, Rudolpho, Lothario, Alberto, & quibusdam aliis, tam eſſet funeſtus & miſerabilis pulcherrimæ regionis ſtatus, atque in his turbis mortem obiiſſet Ludovicus Cæſar: Germani, Saxones præſertim atque Francones, Cæſarem ſalutabant Othonem, Saxonum & Thuringorum principem: ſed is ætate gravis author ipſis fuit, ut Conradum Franconiæ ducem ſumerent: qui Cæſar factus, pleraque omnia de conſilio faciebat Othonis: ac deinde Othone mortuo, cum ipſe graviter ægrotaret, convocatis

Otho. Conradus. Anno Iↄ cccc. xix.

cx

Henricus Auceps. Anno Dccccxx.

ex nobilitate primis, orabat, ut Othonis filium Henricum, tunc absentem, pro Cæsare agnoscerent. Is est Henricus vulgo dictus Auceps.

Itaque videmus quemadmodum à Francis & à Caroli familia splendor & dignitas imperatoria pervenerit ad domum Saxonicam.

Hi duo Cæsares, Conradus & Henricus, ab Episcopo Romano non fuerunt consecrati, sicut vocant, ideoque prætermittuntur à nonnullis: Henricus quidem oblatam à Papa consecrandi ceremoniam neglexisse fertur, quod bonorum virorum judiciis atque suffragiis contentum sese diceret.

Aliquanto post Arnolphus Malus, Bavariæ dux, rei summam ad se traducere cogitabat, & collectis utrimque copiis, cum ad Ratisbonam essent ambo exercitus expediti, Cæsar illum ad privatum colloquium evocat, & commemorans quemadmodum à plerisque Germaniæ populis esset creatus Cæsar, dehortatus etiam, ne tot hominum millia, in quibus plerique essent innocentes & ignari causæ belli, velit periclitari, flexit ejus animum, atque ita discessum est ab armis.

Burchardus etiam Sueviæ dux rebellarat, sed territus potentia Cæsaris, in deditionem venit.

Hungari Saxoniam denuo vastabant: capto autem ipsorum duce, novem annorum pacti sunt inducias.

Cæsar deinde ad militiam instituto suo populo, Daleminnios debellat, Pragam urbem & Venceslaum Bohemorum ducem capit, & vectigalem sibi facit Bohemiam: Hungaros finitis induciis denuo in Saxoniam irruentes, maximo prælio vincit, & tributum, quod illis

illis pendebant Saxones, in egenos distribuit.

Erat ejus consilii, proficisci Romam, sed valetudine impeditus, filium suum natu majorem Othonem, imperii designat hæredem. Is cum Bohemis, qui tum rebellabant, multis annis belligeravit: Hungaros etiam, cum apud Vangiones trajecto Rheno Franconiam essent ingressi, Saxoniam inde populaturi, cædit atque fugat: Burgundiam sibi subjugat: in Italiam deinde profectus magno cum exercitu, & debellatis Berengariis, alteram uxorem ibi ducit Adelheydam. Otho Magnus.

Id ægre ferens Luitholdus filius, insidias illi struit, & passim multos habuit consilii sui adjutores, ac in his Conradum Sueviæ ducem, sororium suum: verum obsessus à patre Ratisbonæ, & in angustias redactus, veniam supplex petit, & impetrat.

Post hæc, Hungari, vastata Gallia, majore quam unquam antea, multitudine in Germaniam irrumpunt, & prope Vindelicorum Augustam, in ea planitie, quæ nomen habet à Læcho flumine, castra faciunt. Eo Cæsar profectus cum Saxonibus, Francis, Suevis, Bavaris, Bohemis, post ancipitem multamque pugnam, ad internecionem prope cecidit hostem, aliquot ipsorum regulis in crucem actis. An. Iↄcc-ccxxxvi.

In Saxoniam reversus, ac rebus ibi constitutis, in Italiam denuo suscepit iter, sed ante profectionem Othonem filium suum imperii collegam designavit.

Ubi tandem Romam venit, concilium habuit, eique præfuit, & Johannem XII propter crimina loco removit, & Leonem, ejus nominis octavum, instituit.

Ejus exſtat inſertum Iuri pontificio decretum, ubi Adriani primi exemplo conferre ſe dicit Othoni Cæſari, ejuſque ſucceſſoribus in perpetuum, eligendi Papam, ordinandi ſedem Apoſtolicam, & Epiſcopos confirmandi facultatem: ſimul graviſſimam pœnam iis conſtituit, qui non exſpectata Cæſaris approbatione, conſecrant Epiſcopos. En alterum decretum, ſuperioribus aliquot contrarium.

Subjungitur poſt formula jusjurandi, quo Johanni Papæ ferunt Othonem imperatorem ſeſe devinxiſſe: verum, quis ille fuerit Johannes, & quotus ejus nominis, quotus etiam Otho, non additur. Sed profecto mirum eſt, res tam arduas tantique momenti tam eſſe negligenter conſcriptas. Quodſi primus Otho ſic juravit, eſt, quod ei ſtatim poſſet objici, Quum enim ea, quam dicimus, formula juret inter alia, fore, ut nullum Papæ creet vitæ periculum, nec honorem etiam atque dignitatem abroget, quomodo conſiſtet; quando Johannem, ſicut diximus, loco dejecit, & alterum inſtituit? conciliet iſta qui poteſt.

Otho propter motus iterum in Italiam contendit, & rebus compoſitis domum revertens, ad initium Maii mortuus eſt, & Magdeburgi ſepultus, anno ſalutis, nongenteſimo ſeptuageſimo quarto. Propter rerum geſtarum amplitudinem & præſtantem virtutem vocatur Magnus.

Othoni II rebellabat Henricus Bavariæ dux, verum armis fuit ad officium adductus.

Erat tum Galliæ rex Lotharius: fratrem hujus Carolum, Lotharingiæ ducem Cæſar conſtituit, ea lege, ut eſſet Imperii beneficiarius. Nam provinciam hanc à Carolo Simplici,

Galliæ

Galliæ rege, Cæsar Henricus obtinuerat, ut tradunt Annales, & ad posteros ordine transmisit.

Hoc ipsum autem ægre ferens Lotharius, collecto repente exercitu Aquisgrani, celeriter accurrit & inopinantem Cæsarem fere oppresserat. Cæsar eam contumeliam ulturus, cogit manus, & Lutetiam usque progressus, magna & illata & accepta clade, pacem demum fecit.

Domum reversus & inde Romam profectus, Græcis, qui Calabriam & Apuliam tenebant, bellum fecit: sed amisso exercitu, per mare fugiens, & interceptus à piratis, cum non agnosceretur, depensa pecunia, dimissus est, ac Romam ubi revertit, cum reliquiis copiarum Beneventum obsidet, capit, incendit, neque multo post in prælio cum Græcis & Saracenis, telo sauciatus, decessit è vita, Romæ sepultus.

Ei surrogatur voluntate procerum, Otho filius, inauguratus Aquisgrani. Papam ille constituit Brunonem, hominem Germanum, Gregorium V. Crescentius autem Consul Romanus, Johannem Episcopum Placentinum obduxit illi adversarium. Ubi Romam ergo Cæsar venit, Crescentium sociosque gravi & ignominioso supplicio afficit. Joannem autem, ejus nominis XVII, oculis privat. Anno Iↄcccc-LXXIII. Otho III.

Et, quia propter successionem Imperii perpetuæ erant turbæ, constituit, adjutore pontifice, ut certi Germaniæ principes viri jus & potestatem deinceps haberent eligendi Cæsares: ne quis videlicet dignitatem illam, velut hæreditariam posthæc invaderet. decretum hoc incidit in annum post Christi natalem circiter millesimum.

H 2 Regna-

Regnabat tum in Galliis Robertus, vir pacis amans & literarum. Annales eum celebrant, quod templa multa construxerit & magnifice dotarit, quodque Romam adierit religionis causa.

Poloniæ duci, Bodeslao, regiam dignitatem Otho Cæsar & immunitatem tribuit, ut ipsorum habent Annales. Est igitur hoc illius regni principium.

Ex Italia domum rediens Otho, in itinere mortuus est.

Anno cIɔ III. Henricus II. Post eum fuit Cæsar Henricus, ejus nominis secundus, Bavariæ dux, Othonis Magni Saxonum ducis, atque Cæsaris propinquus.

Is pacatis in Germania rebus, & adversariis partim humanitate summa deductis ad amicitiam, partim debellatis, Italiam accessit, & Saracenis ereptam Apuliam Imperio restituit.

Consecratus deinde à Benedicto VIII misso exercitu in Germaniam, ipse per Sequanos profectus, in colloquium venit cum Roberto Gallorum rege, firmata utrinque amicitia.

Fuit hic Ecclesiasticis admodum gratus Cæsar, quod plurima in ipsos beneficia conferret.

Henrico mortuo, cum inter principes Electores non conveniret, interregnum fuit aliquandiu: demum successit Franconiæ dux, Conradus. Is Hungariæ regem Stephanum ad pacis conditiones adegit, & compositis Germaniæ rebus, in Italiam, ubi ad defectionem plerique spectabant, contendit.

Anno cIɔXXVII. Conradus II.

Et primo quidem Mediolanum obsidet, postea Romam profectus, & à Joanne XXIII consecratus, acclamante populo, salutatur Augustus. Mulctatis demum iis, qui res novas moliebantur, Italiam pacavit, & in Germaniam rever-

reversus, cum denuo per Italiam novi motus orirentur, profectus illuc, in conjurationis authores animadvertit: in his erat Archiepiscopus Mediolani. nec prius conquievit, quam omnia suæ ditionis fecisset.

His rebus perfectis, domum reversus, Trajecti, quod est ad Batavorum fines oppidum, mortuus est.

Successorem habuit de principum voluntate filium Henricum, ejus nominis tertium, qui Bohemos rebellantes domuit, & vectigales fecit. Henricus III. Ann. cIↃ-XXXIX.

Hungariæ regem Petrum, à suis ejectum, aliquoties restituit, totamque regionem pacavit, etsi non sine magna suorum cæde.

Romæ tum erant permagni tumultus, quia de pontificatu tres contendebant, & malis artibus omnia tentabant, Benedictus IX, Sylvester III, Gregorius VI. Ejus rei causa Cæsar eo profectus, & per obsidionem urbe capta, conventus agit, & Bambergensem Episcopum Suigerum constituit Papam: qui mutato nomine dictus est Clemens secundus, à quo deinde fuit ipse consecratus.

Tunc cives denuo jurarunt, in creando Papa, nihil, nisi de Cæsaris arbitrio sese facturos. Pacata iterum Italia, cum in Germaniam venisset Cæsar, mortuus est Clemens Pontifex, & Bambergæ sepultus. Quo cognito, Cæsar Popponem, Frisingensem Episcopum, illis constituit Papam. Is est Damasus II. Cumque & hic non amplius viginti tres dies præfuisset, mortuo suffectus est, mandato Cæsaris, Tullensis Episcopus, Leo IX.

Hujus exstat pars quædam Epistolæ, qua dicit, Episcopo, presbytero, diacono, non licere

causa religionis uxorem deserere, sed æquum esse, ut, quæ necessaria sunt ad tolerandam vitam, ei subministret: veruntamen, ut cum ea det operam liberis, minime licere; quum Paulus dicat, sibi quoque liberum esse non minus quam reliquis Apostolis, uxorem circumducere. quod quidem ille sic interpretatur, Apostolis ideo fuisse præsto semper uxores, ut ab iis, quos Christi religionem atque fidem mariti docebant, una cum ipsis alerentur, non autem ut conjugii munus exercerent, & in complexum venirent: nam idcirco Paulum circumducendi verbo, non amplectendi voluisse uti.

Anno supra millesimum quinquagesimo, Roma Leo profectus, concilium habuit Episcoporum XLII, Moguntiæ, præside Cæsare.

Triennio post mortuus, Eistetensem Episcopum, Geberhardum, ita volente Cæsare, successorem habuit. Is fuit Victor II.

Cæsar in Italiam profectus, ac ibi rebus compositis, in Germaniam reversus, cumque Galliarum rege Henrico, ejus nominis primo, collocutus, in Saxonia mortem obiit, sepultus autem Spiræ. Morienti aderat Papa, multique alii proceres.

Anno cIↃ LVI. Henricus IV. Erat ei filius Henricus, adolescentulus admodum, sed jam antea designatus Cæsar: administratio autem penes matrem erat, & Episcopum Augustanum.

Non multo post moritur etiam Victor II, Papa, quum paulo amplius biennio præfuisset: ei successit Fridericus, è familia Lotharingica, dictus Stephanus IX. Eo paucis post mensibus extincto Florentiæ, Benedictus quidam, auxilio suorum, inconsulto Cæsare, Papatum invasit, ejus nominis decimus. Romani hoc fa-

ctum

ctum minime probant, suique purgandi causa missis ad Cæsarem legatis, quam ipsius parenti fidem præstitissent, eandem ei quoque deferunt, & ut legitimum aliquem Pontificem constituat, orant. Itaque dejecto Benedicto, Florentinum Episcopum Gerhardum Cæsar illis tribuit, qui fuit Nicolaus II.

Rempublicam geri per fœminam Cæsaris matrem, ut supra dictum est, Germaniæ principes moleste ferebant: quapropter inventa ratio fuit, ut ab illa distraheretur filius: quo facto, rei summa penes Moguntinum & Coloniensem Archiepiscopum in primis erat. Ab his nonnunquam adhibitus Bremensis Archiepiscopus Adelbertus, mire gratiosus regi adolescenti fuit: cumque solus illum possideret, bona sacra sibi suisque distribuit, Abbatias inprimis; & ut minori flagraret invidia, Cæsari persuasit, ut aliis etiam principibus illas conferret.

Interea Nicolaus II moritur, cui Parmensem Episcopum Cæsar substituit: & quia senatui Romano nihil communicaverat, ideoque ad turbam res spectabat, Lucensis Episcopus fuit electus, Alexander II. Dimicatum quidem fuit inter eos acerrime, sed Alexander tamen superior armis, rem obtinuit.

Bremensis Archiepiscopus, quum solus administraret apud Cæsarem omnia, collegas in se concitavit Episcopos, ab iisque demum fuit ejectus: & quanquam loco deinde restitutus fuit, tamen non diu supervixit, & Cæsar necessitate coactus, quum de Reipublicæ statu plerique omnes quererentur, Coloniensem Archiepiscopum, Annonem, ut procurationem susciperet, orabat. Is autem quum inso-

lenter & inique multa fieri videret, excusans ætatem & valetudinem, munus ei postea resignat.

Tunc vero Cæsar XXII annorum adolescens, natura proclivis ad vitia, magis etiam lascivire cœpit: & quum uxorem Bertham alioqui non amaret, multas fovebat concubinas: deinde passim in Saxonia castellis excitatis, in servitutem eos redigere cogitabat, neque suos administros, qui libidinose multa facerent, & insolenter, coërcebat.

Saxones igitur, tam proceres, quam episcopi, sancito fœdere, de vindicanda libertate arma capiunt, quæ vix tandem post multam intercessionem deposuerunt, cum postulatis eorum ille satisfecisset, fuga nocturna vix elapsus. Alexandro II mortuo, Romani proceres, inconsulto Cæsare, substituerunt Hildebrandum, qui Gregorius dicitur, ejus nominis septimus. Eo cognito, Cæsar per legatos cum illis expostulat: simul Papam, ut sibi de eo satisfaciat, monet. Ille, se invitum, nihilque tale cogitantem, ad munus hoc esse pertractum, nec inaugurari voluisse respondet, ante, quam ipse, cæterique Germaniæ Principes, Electionem approbassent. Ita Cæsarem placavit, & ipsius voluntate postea fuit confirmatus.

Missis deinde legatis in Germaniam Episcopis aliquot, Synodum per illos habere volebat: Episcopi vero nostrates illud recusabant, quod contra morem & nationis privilegium esse dicerent. Cum hoc non succederet, conciliis aliquot habitis per Italiam, decernit, ne sacrifici habeant uxores, verum ut eas a se dimittant, aut loco decedant. Hoc suum decretum in Germaniam emissum ad Episcopos, urgebat

urgebat omnino sanciri, constituta pœna: clerus autem, uti vocant, & sacrificorum turba strenue reclamabat, hæreticum vocans, qui tam impium dogma proponeret: Christi dictum videlicet esse, quod non omnes verbum istud capiant: Pauli dictum esse, ut, qui non continent, uxorem ducant: istum autem, posthabito Christi verbo, & contempta Pauli authoritate, velle homines cogere, ut legitimum, & à Deo sancitum usum matrimonii, projiciant, & turpissimis flammis urantur, & in manifesta flagitia ruant: se potius ab Ecclesiæ ministerio discessuros, quam à matrimonio. *Mat. 19.* *1 Cor. 7.*

Cum ille nihilo secius, identidem missis internunciis rem urgeret, & acriter instaret, Moguntinus Episcopus ei morem gerere cogitabat: & primo quidem leniter suos monebat: post autem Erphurdiæ, habito concilio, plane rem conficere volebat: sed parum abfuit, quin impetu facto, trucidaretur.

Interea Cæsar, ut anni superioris ignominiam ulcisceretur, quando circumsessus à Saxonibus, fuga sibi salutem nocturno tempore quæsierat, arma parat, rupta pace, quam anno superiori fecerat, quantas omnino potest, copias colligit, & mense Julio Saxones, qui crebris legatis pacem frustra sollicitarant, aggressus, ingenti prælio vincit, non absque magna clade suorum, desideratis ex prima nobilitate non paucis.

A victoria progressus, longe lateque fines eorum populatur, & per internuncios, ut sese dedant, hortatus, à sua benignitate sperare omnia jubet. sed id frustra fuit, tametsi pauci quidam obtemperarunt. Saxonicum bellum gubernabant inprimis Halberstatensis Episco-

pus, Bucco, & Bavariæ dux, Otho, profligatus à Cæſare.

Moguntinus iterum ſollicitatus à Gregorio VII concilium alterum habet, deque cleri cœlibatu denuo proponit: ſed eodem modo fuit exceptus ut nuper, inque magno verſabatur vitæ diſcrimine: quare cogitationem hanc omnem ſibi deponendam eſſe judicabat.

Saxonibus profligatis, exercitum Cæſar dimiſerat, & principes auxiliares: verum ea lege tamen, ut ad XI Kalendas Novembris iterum ſibi præſto eſſent armati. Cum is dies veniſſet, aderant plerique, & in his Epiſcopi multi, ſed non eo numero, quo prius. Ibi denuo Saxones de pace legatos mittunt, poſitis caſtris apud Northuſium. Cæſar hanc unam eſſe pacis rationem oſtendit, ſi ſeſe dedant: & quanquam illi quidvis facturi potius viderentur, quam hoc ipſum, tamen, cum interceſſores & legati à Cæſare miſſi viri principes ampliſſime illis pollicerentur, fore nimirum, ut neque libertatis, neque bonorum facerent ullam jacturam, aſſenſerunt tandem, inque poteſtatem ejus venerunt Magdeburgenſis, Halberſtatenſis Epiſcopi, Bavariæ dux Otho, Saxoniæ dux Magnus, Fridericus comes Palatinus: deinde ex reliqua nobilitate quamplurimi.

Cæſar initio quidem cuſtodias illis poſuit non illiberales, verum poſtea diſcedens à pactis, in diverſa loca juſſit eos deportari, Bavariæ vero ducem Othonem deinde non ſolum liberavit, ſed perfamiliarem habuit, reliquos autem, neque miſſos fecit, & ipſorum bona dedit aliis diripienda: deinde novis caſtellis atque propugnaculis extructis, omnino cervicibus

cibus imminebat & libertati Saxonum: toti vero administrationi per suam absentiam præfecit Othonem Bavarum, qui genus ducebat à Saxonia.

Bambergensibus deinde constituit Episcopum, & Coloniensibus: & Fuldensibus Abbatem.

Delatus autem jampridem ad Papam fuit, hoc nomine potissimum, quod præfecturas Ecclesiasticas divenderet: itaque per legatos pontifex eum citat, ut intra certum diem Romæ sit præsto, causamque dicat: ille autem Vormatiæ conventus agit Episcoporum & Abbatum: ibi decernitur, quia malis artibus ad pontificatum ille venisset, removendum esse loco: simulque per legatos hoc Romam nunciatur: sed pontifex nihil eo commotus, & illum excommunicat, & Moguntinum, & Trajectensem, & Bambergensem Episcopos, inprimis, cum antea quosdam ejus familiares excommunicasset, quorum consiliis putabat eum ad ejusmodi res impelli.

Porrò, Germaniæ principes aliquot vehementer offensi moribus ingenioque Cæsaris, præsertim, quod præter datam fidem Saxones odio tam obstinato persequeretur, conjurant in illum, eoque magis, quod ei sacris esset interdictum: ideoque captivos dedititios, quorum ipsi custodiam haberent ab Cæsare demandatam, dimittunt, quod nulla fide se putarent ei devinctos.

Eodem tempore, quidam ex nobilitate per Saxoniam, concitatis aliis, & in suas partes adductis, castella passim exstructa, partim vi, & imperio, partim deditione capiunt, & præsidiarios dimittunt incolumes, jurejurando

prius obstrictos, ne post in Saxoniam militarent.

Eo cognito, Cæsar, astuto quodam consilio; reliquos principes captivos ultro dimittit, ut in Saxoniam reversi, fidelem operam ei præstarent in plectendis rebellibus: nec enim alia ratione facilius ad optatum finem se posse pervenire videbat, quam si factiones inter ipsos excitaret, & alteros ab alteris divelleret: sed non respondit eventus: nam domum illi reversi, quod perspectum haberent ejus ingenium, conjunctis animis & viribus, pro communi libertate sibi pugnandum judicabant: idem quoque dux Otho fecit, illo deserto: cùmque bonæ spei plenus per Bohemiam Cæsar in agrum Misenum irruisset, Bohemicis copiis adjutus, certior factus de concordia Saxonum, & exercitu jam instructo, rebus desperatis abiit.

Tunc demum Germaniæ principes constituta die, maximo numero conveniunt: venit etiam eo legatus Papæ, & causis explicatis, hortatur eos, ut alterum crearent, quod illi sua sponte facturi erant alioqui. Nam inde à teneris annis repetita Cæsaris vita, labem & dedecus & opprobrium imperii illum esse demonstrant: & quia gravissimis cladibus Rempublicam affecerit, abrogandum ei magistratum esse decernunt. In his angustiis ille positus, deprecari cœpit per legatos, atque supplicare. Post multam actionem hæc ei conditio proponitur: Judicio se sistat, & cognitioni subjiciat Papæ, quem Augustam evocaturi sint ad Kalendas Februarias: absolutionem impetret illius ante diem anniversarium excommunicationis: nisi faciat, tota causa ceciderit: copias dimit-

dimittat: Spiræ privatus interim vivat, parva cum familia: publicam rem nullam gerat, neque fasces vel imperii sibi sumat insignia; donec legitime sit decisa controversia. Recipit ille conditionem, & Spiræ dum esset, consilium init adeundæ Italiæ, quo Papam sibi mature placaret.

Ingressus iter cum uxore & filiolo, per Burgundiam atque Sabaudiam, hyeme acerrima, non sine summa difficultate vitæque periculo; vix tandem in Italiam descendit, amanter exceptus à magnatibus & Episcopis ejus regionis, quod animo in Pontificem irato illum eo venisse putarent.

Pontifex interim, Germaniæ principum rogatu, susceperat iter, & progressus aliquo usque de Cæsaris adventu cognoscit. Itaque subsistit; ut ejus rei causam intelligat.

Cæsar deinde, missa legatione splendida, & in hac fœminis aliquot illustribus, quas inter una ferebatur obsequentior esse Papæ, de absolutione pontificem orat: gravate quidem ille primo, neque sibi licere quicquam in eo facere dicebat, nisi coram adsint accusatores: post multam actionem expugnatus demum precibus, non abnuit.

Cæsar autem, antequam in illius conspectum veniret, totum triduum permansit in arcis, ubi pontifex erat, area & vestibulo, tenui simplicique cultu, depositis regiis insignibus, nudis pedibus, & ad vesperam usque jejunus. Quarto demum die admissus est: ibi tum has ei leges Papa proponit: sistat se cognitioni suæ, respondeat accusationibus principum, convictus ab Imperio decedat, neque vindictam ullo tempore moliatur: interea vivat privatus: ne-

que publico nomine aliquid gerat: fidem etiam & jusjurandum suis remittat: consiliarios & familiares ab se removeat: si quid contra faciat, nullum fore, quod nunc ei detur beneficium, & principibus futurum esse liberum, ut mox alium sibi deligant. Has leges ubi probasset ille, Papa missificat: & ut de criminibus intentatis sese purgaret, panem azymum, quem corpus domini vocant, sumit, magnis imprecationibus caput salutemque suam devovens, nisi conficta sint ab adversariis omnia: deinde Cæsarem, si principum criminationes objectas esse falsas, & injuriam sibi fieri putet, hortatur, ut idem ipse faciat, & alteram consecrati panis particulam sumat: cum autem ille excusaret, neque se commode jam hoc posse facere doceret, nihil amplius urgebat Papa, sed exceptum convivio perhumaniter dimisit.

Ea re cognita, proceres Italiæ vehementer offensi fuerunt, quod tam fœde tamque indigne se submisisset illi, qui pessimis artibus Papatum invasisset, qui cædibus & adulteriis omnia polluisset: in ipso, qui justitiæ sit patronus, & ara præsidiumque legum, omnem sese spem habuisse collocatam, & non solum excommunicationem contemsisse, verum etiam in ejus gratiam acres cum Papa exercuisse inimicitias: nunc vero ipsum, turpissimo plane ad omnem posteritatem exemplo, gravem hanc & indelebilem Imperio maculam inussisse, cumque publico, tam Ecclesiæ, quam Reipublicæ hoste, in gratiam rediisse. Hæc, & id genus alia multa jactabant, deque filiolo Cæsaris eligendo, Romamque traducendo, & dejiciendo pontifice cogitabant.

Cæsar, eo cognito, nulla se ratione melius posse

posse placare illos videbat, quam si à pactione discederet, & ipsis conjungeretur. Quòd cum faceret, pontificis consilia plane turbavit, sic ut ille susceptum in Germaniam iter omittere cogeretur.

Quod ergo proximum erat, Germaniæ principibus, quid actum esset, per legatos nunciat, utque Reipublicæ provideant, hortatur. Fuit hoc anno supra millesimum septuagesimo septimo.

Principes ergo Rudolphum, Sueviæ ducem, creant Cæsarem: eum consecrat Moguntinus: in Germaniam autem revertens Henricus colligit copias: idem facit Rudolphus, qui Saxonum auxiliis potissimum nitebatur, & tertio conflictu graviter vulneratus, non multo post è vita decessit.

Rudolphus creatus Cæsar cæditur. Ann. cIↃ LXXVII.

Henricus ab ea victoria conventus agit Brixiæ: fit decretum ab Episcopis, qui aderant, tam Italis, quam Germanis, Gregorium non esse legitimum urbis Romæ Episcopum. Itaque surrogatur in ejus locum Archiepiscopus Ravennas, Victor III. Eo facto decreto, Cæsar Romam contendit, Gregorium obsidet, fuga tandem dilapsum Victorem III confirmat, ab eoque consecratur.

Gregorio mortuo, qui fuit alter ab eo pontifex, Vrbanus secundus, Gergoviæ, Avernorum oppido, Claremontium vulgo vocant, ubi conventus erat multorum procerum, Philippo ejus nominis primo in Galliis regnante, bellum Saracenicum persuadet. cujus deinde fuit imperator Godefridus Bulionius, qui feliciter multa gessit, ac Hierosolymam recuperavit.

Vrbani successor, Paschalis II, infestus quoque Cæsari fuit. Profecturus igitur ejus rei

causa

causa in Italiam, filium sibi successorem Cæsar designat.

Is autem exstimulatus ab aliis, & oblitus officii, quod natura nobis insitum est, in summas angustias parentem conjecit, & abdicare se magistratu coëgit, quum & Papam & plerosque Germaniæ principes haberet sui consilii factique socios. Itaque Cæsar factus est, ejus nominis quintus, patre Leodii post mortuo in ærumnis.

Anno cIↄcxxi. Henricus V.

Aliquot post annis in Italiam invadit, ingenti cum exercitu, ut dissidium quod erat inter Rempublicam imperii & pontificatum, componeret, & ferro patefacta sibi via, Romam demum venit.

Cæterum, inde à Constantino, Cæsares conferebant honores ac dignitates ecclesiasticas; id autem ægre tandem tulerunt pontifices opibus amplificati, quasi rem indignam, eaque de causa pleræque simultates omnes inter ipsos exarserunt.

Hic ergo Cæsar quum jus atque potestatem suam urgeret, magnus est Romæ natus tumultus, ita quidem, ut excitatus noctu Cæsar, subvenire suis, qui passim cædebantur in urbe, cogeretur. Profligatis autem factiosis, Paschalem II capit, neque prius, quam sibi factum esset satis, dimisit, sancito fœdere: sed, reverso in Germaniam Cæsare, Pontifex à pacto discedit, quod sanctissimis verbis juraverat, & Cæsarem excommunicat. Ea res multos Germaniæ principes ad rebellionem commovit, & in his præcipue Moguntinum.

Cæsar in Italiam profectus, legatos ad Pontificem mittit de pace, sed inter agendum moritur pontifex: ei succedit Gelasius II. Cæsar, quod

quod de electione non esset interpellatus, Romam venit, & alium constituit: Gelasius ejectus, Cæsarem & Papam ab eo constitutum excommunicat: cumque per Germaniam ejus legati defectionem suaderent, ac principes idcirco convenissent, demum redire Cæsar coactus est: sed interea mortuo Gelasio, Romani Calixtum II eligunt. Is loco deturbat eum, quem odio Gelasii Cæsar creaverat, & intercedentibus nonnullis, cum Cæsare transigit.

Henrico V succedit Lotharius, ejus nominis tertius, è Saxoniæ ducum familia. Hunc Sueviæ dux Conradus oppugnabat, indigne ferens, ad Saxones rediisse rerum summam, & in Italiam profectus, occupandi regni causa, cum interim Lotharius Germaniam teneret, destitutus auxiliis, domum rediit, pacemque cum Cæsare fecit. Ann. cIↃ c xxv. Lotharius III.

Erat tum Romæ Pontifex Innocentius II. Huic adversabatur Anacletus, & quoniam ampla natus erat familia, cedere fuit coactus Innocentius: verum implorato Cæsaris auxilio, restitutus est.

In Germaniam reversus, & ibi rebus compositis, in Italiam redit Cæsar ingenti cum exercitu: civitates aliquot rebellantes domat, & in his Anconam atque Spoletum. Siciliæ regem Rogerium ex Apulia atque Campania profligat, & inde à Carolo Magno vix alius majora per Italiam egisse fertur.

In lucem quoque tunc revocatum fuisse traditur, bellorum tempestatibus oppressum, jus civile, quod Iustiniani Cæsaris mandatu consutum esse diximus. Anno cIↃcxxxviii.

Succesorem habuit Conradum Sueviæ ducem. Bavariæ dux tum erat Henricus, cogno- Conradus III.

mento

mento Superbus, & idem Saxoniæ dux per matrimonium, quod Lotharii Cæsaris esset gener. Is imperium affectans, & multa molitus in Cæsarem, proscriptus fuit, ejusque possessiones aliis concessæ. Henricus autem recuperata Saxonia, cum in Bavariam contenderet, mortuus est, relicto in cujus gratiam Saxones rebellabant Cæsari. nec id modo, verum etiam Welpho, Henrici mortui frater, armis sibi vendicabat Bavariam, ejecto Lupoldo, cui Cæsar eam provinciam dederat.

Paulo ante diximus, quemadmodum regem Siciliæ Rogerium Cæsar ejecerit: cum autem ad hunc modum tumultuaretur Germania, Rogerius occasionem nactus, invasit Siciliam, & Cæsaris præfectum exturbat: deinde Welphonem magnis instigat pollicitationibus, ut pergat facessere negotium Cæsari: facit idem Hungariæ rex & ipse Cæsarem metuens.

Tandem profectus in Saracenos, & amisso exercitu, domum reversus, cum in Italiam proficisci cogitaret, rebus omnibus instructis, Bambergæ mortuus est.

Fridericus Ænobarbus.

Successit ei fratris filius Fridericus Ænobarbus Sueviæ dux, ejus nominis primus, heroici vir ingenii.

Is initio regni principes Germaniæ pacavit, & dissidium illud, quod erat in Saxonia Bavariaque, sustulit. post magno cum exercitu Italiam adit: Veronenses, à quibus erat contemptus, mulctat, &, exempli causa, primis aliquot laqueo gulam frangit. Circa Placentiam excubias sibi fieri jubet à principibus omnibus, imperii beneficiariis. Mediolanum obsidet, Astam diruit, Dertonem complanat.

Anno CIↃCLII.

Romam profectus, consecratur ab Adriano IV: ci-

IV: cives tumultuantes opprimit: Spoletum evertit, vastamque cædem facit: Longobardos domat, & superatis insidiis, quas Veronenses ei collocaverant, in Germaniam redit: Palatinum principem, qui se absente turbas excitarat, ignominiose mulctat: Bohemiæ ducem constituit regem.

Interea Mediolanenses multa superbe faciebant in vicinos, & Dertonam à Cæsare dirutam restaurabant. Itaque cum ingenti exercitu reversus, Mediolanum expugnat, adjutus à Cremonensibus, à Papianis, & Novatianis: capta urbe, parcitum est multitudini, principum Germaniæ intercessu, quibus illi supplicaverant. Longobardia tota in suam potestatem redacta legibusque constituta civitate, discedit ad alios ibi populos.

Post ejus abitum illi rebellant, leges præfixas contemnunt, munitiones ab eo factas demoliuntur. Rursus igitur eo profectus, agrum totum populatur, & quicquid ipsorum ditionis erat, evertit.

Interea graves fiunt adversus illum per Italiam conspirationes: in his etiam erat is, quem diximus, Adrianus Papa, qui cum plane statuisset eum excommunicare, mortuus est.

In Italiam tertio profectus Cæsar, Mediolanum funditus evertit, rebellionis authores capite mulctat, reliquam multitudinem in exilium ire cogit, & Romam obsidens, magnam exercitus partem ex morbi contagione desideravit. Soluta igitur obsidione, & per Hetruriam collocatis præsidiis, Spoleti, Anconæ, Ravennæ constitutis pro suo arbitratu, qui rempublicam gererent, in Germaniam redit.

Adriano Pontifice mortuo, duo de principatu

patu contendebant, absente Cæsare, Victor & Alexander III. In Victorem Cæsar quidem magis inclinabat: sed Alexander competitorem, post etiam augescente dissidio, Cæsarem excommunicat.

Eam occasionem conspicati Mediolanenses, rebellionem faciunt, Cæsarisque præfectos multis Italiæ locis ejiciunt, quosdam etiam laqueo suspendunt. Regressus igitur in Italiam, dubio marte cum illis confligit: pontifex belli socius profugit Venetias.

Facta demum pace per inducias, in Asiam profectus adversus Christianæ religionis hostes, & oppressus impetu fluminis, in quod lavandi causa sese demiserat, periit.

Anno cIↄcXCI. Henricus VI. Successor ei fuit filius Henricus, ejus nominis sextus. Is mortuo Siciliæ rege, Gulielmo, Rogerii filio, quum in Italiam secundo venisset, Apulia & Calabria devictis, Neapoli quoque capta, Siciliam domat, magnis ibi relictis præsidiis propter mobile gentis ingenium.

Deinde Ravennæ & Anconæ, perque Apuliam & Hetruriam, optimates constituit: cum deinde filium suum Fridericum, adhuc infantem, imperii successorem designasset, de voluntate Germaniæ Principum; in Siciliam profectus, vitam finiit.

Et quoniam ætate puer erat Fridericus filius, ut dictum est, plerique omnes Philippum, ejus patruum, suscipiendum judicabant: sed vehementissime Romanus pontifex obstabat, Innocentius III.

Philippus. Divisis autem principum animis, cum hi Philippum, alii vero Saxoniæ ducem Othonem, crearent, magnus ex ea re motus fuit exortus,

tus, præsertim ad oram Rheni. Philippus vero, partim armis, partim humanitate summa deduxit adversarios ad officium: ac deinde pacem cum pontifice quoque fecit, quem expertus erat infestissimum. Anno cIↃcxcix.

Occisus deinde in cubiculo, successorem habuit eum, de quo diximus, Othonem, Saxoniæ ducem, qui in pontificis odium incurrit, quem prius habuerat amicissimum. Tandem etiam excommunicatus est ab illo, ideoque habitis comitiis, principes electores à pontifice sollicitati, ut alium crearent, Henrici sexti filium, Siciliæ regem, Fridericum, cui fidem dederant adhuc infanti, ut paulo supra diximus, evocant è Sicilia. Anno cIↃccix. Otho.

Occurrit quidem illi Cæsar Otho cum exercitu ad Rhenum, ut transitu prohiberet: sed ejectus, & in Saxoniam reversus, mœrore, ut creditur, interiit.

Atque ita Fridericus est factus Cæsar, ejus nominis II, Friderici Ænobarbi Cæsaris è filio nepos. Anno cIↃccxII. Fridericus II.

Innocentius tertius, de quo dictum est ante, concilium habuit Romæ, quod Lateranense vocant. Ibi decretum inter alia fuit:

Vt Chrisma simul & Eucharistia, quam dicunt hostiam, sub clavi serventur.

Vt quotannis privata fiat confessio peccatorum.

Vt electio, facta per civilem magistratum, in sacris beneficiis vim nullam habeat.

Ne, qui sunt ordinis Ecclesiastici, fidelitatem iis, qui laici dicuntur, sine causa promittant.

Ne constitutiones principum Ecclesiis præjudicent.

Vt

Vt ab omni contributione sint immunes Ecclesiastici.

Ne tributa solvantur ante decumas.

Ne divorum reliquiæ monstrentur extra capsulam.

Adhæc grave tum erat inter Græcos atque Latinos dissidium: nam super quibus aris Latini missificassent, eas contrectare Græci nolebant, nisi prius lavissent eas & expiassent: deinde baptisatos à Latinis rebaptisabant. Fit ergo decretum, ut ad Ecclesiam Romanam matrem suam revertantur, quo scilicet ovile sit unum & unus pastor: nisi pareant, excommunicati priventur ordine.

Romam profectus Fridericus, ab Honorio III consecratur. Qui passim erant per Italiam rebelles, domat, quosdam autem proscribit. Ex iis nonnulli Romam confugiunt, & pontificis opem implorant. Ea res maximi dissidii dedit occasionem: nam suos adversarios habere portum ibi atque domicilium Cæsar molestissime tulit.

Gliscente odio, filium suum Henricum, de consilio principum, designat imperii successorem, & principes Cremonam evocat ad conventum: sed cum aditu prohiberentur factione pontificis & Longobardorum, in Apuliam Cæsar revertit, & aliquanto post moritur pontifex, eique succedit Gregorius IX, qui Cæsarem excommunicat, quod profectionem in Turcas, cui se voto adstrinxisset, non susciperet.

Cæsar deprecatus offensionem, seseque purgans, cum nihil proficeret, Romam petit, Pontificem dejicit, ejusque socios graviter mulctat, & altero indicto Ravennæ conventu, impe-

impeditur à pontifice profugo, qui paſſim ei multos excitaverat adverſarios.

Mortua demum uxore, Cæſar, ut promiſſa præſtaret, ac Reipublicæ conſuleret, profectionem in Aſiam ſuſcipit: per ipſius abſentiam vero pontifex bellum facit, & Apuliam occupat. Re feliciter geſta, multiſque locis recuperatis: & in his Hieroſolyma, certior factus de Italiæ ſtatu Cæſar, pactuſque cum hoſte decem annorum inducias, redit cum exercitu, ſuaque facile recuperat. Pontifex novo fœdere ſe communit Italiæ procerum, quos Cæſar mulctaverat, ac deinde rurſus eum excommunicat, quod cum hoſte pepigiſſet.

Cæſar quietis amans, per legatos agit de pace, quam vix demum impetravit, ac in Germaniam idcirco redit. Pontifex autem, cum naturam mutare non poſſet, vaſtato Viterbio, Cæſarem rurſus excommunicat. Ea re commotus vehementiſſime Cæſar, fremens & iratus in Italiam redit: per Hetruriam, per Vmbriam, per Longobardiam, per oram Paduanam, mulctat omnes rebelles: pontifex idcirco ingeminat excommunicationem, & Venetos fœdere ſibi conjungit. Cæſar per Italiam graſſatus, & pleriſque omnibus ad officium reductis, Romam obſidet, neque multo moritur poſt Gregorius pontifex, cum Ravennam ſuos evocaſſet ad concilium, quo tamen illi, viis omnibus obſeſſis à Cæſare, pervenire non poterant: quidam etiam capti fuerunt.

Hic ille eſt, qui Decretales, uti vocant, Epiſtolas conſarcinavit, magnam Iuris pontificii partem, plurimis onuſtam commentariis. Qua quidem in re mirum videri poſſit, eſſe homines, qui tantum elaborare velint, ut ea, quæ parum

parum apte, perperam etiam & minus prudenter atque pie, sed & ridicule dicta sunt, tanquam oraculum aliquod mordicus arripiant, & in iis interpretandis, enucleandis, vestiendis, omnem operam & ætatem consumant, quasi eo conducti essent, ut alienam stultitiam & errorem, vigiliis & labore suo maximo defendant, & in alterius impudentia, sui pudoris existimationem amittant.

Ex decretalibus capita quædam.

Illud quod Gratiani decretum vocant, diversis locis habet inter alia:

Sequendam esse regulam Ecclesiæ Romanæ, quæ sit beati Petri sedes.

Non licere concilium habere, nisi permittente Romano pontifice.

Leges Ecclesiæ Romanæ servandas esse, tanquam ipsius Petri voce pronunciatas.

Quod Ecclesia Romana jugum imponit, etiamsi tolerabile non sit, esse perferendum.

Ecclesiæ ministros debere castitatem promittere, ne videlicet ducant uxores.

Ei qui non habet uxorem, licere concubinam habere.

Papam in suo munere negligentem & remissum, nocere quidem, tum sibi, tum aliis, veruntamen à nemine posse judicari, quod omnes ipse judicat.

Imperatorem debere subesse Papæ, non præesse.

Reliquos omnes mortales ab hominibus judicari, Papam vero, Petri successorē, à solo Deo.

Papæ licere populum eximere à fide & jurejurando, quo principi suo tenentur.

In Gregorii decretalibus epistolis, & Sexti Bonifacii, & Clementinis, & Extravagantibus, uti vocant, est inter cætera:

Decre-

Decretis conciliorum authoritatem Papæ non ſubjici.

Pontificis eſſe; Cæſarem electum approbare, vel minus idoneum rejicere.

Duo præeſſe mundo luminaria magna, ſolem atque lunam: ſolis loco Papam eſſe, Cæſarem vero Lunæ.

De adulterio & aliis criminibus, quod minora ſint, Epiſcopis licere cum iis, qui deliquerunt, agere remiſſius.

De Eccleſiæ Romanæ privilegiis Papam ſolum cognoſcere.

Excommunicatorum oſſa jam ſepulta debere exhumari & projici.

Papæ licere Imperatorem removere loco & magiſtratu.

Cæſarem teneri, ut fidem & fidelitatem Pontifici præſtet per jusjurandum.

Eccleſiaſticos oportere ſolutos eſſe ac liberos ab omni ſumptu, moleſtia, munere.

Poſt mortem poſſe aliquem declarari hæreticum, ejuſque bona publicari.

Filios hæreticorum ad præfecturam ullam civilem aut ſacram non debere admitti.

Ad ſalutem eſſe neceſſarium, ut omnes homines Pontifici Romano ſubſint.

Hæc paucula, ex ingenti acervo deſumpta, cujuſmodi ſint, nemo ſanæ mentis eſt, qui non videat.

Lex eſt, ut eam definiunt homines doctiſſimi, ratio ſumma inſita in natura, quæ jubet ea, quæ facienda ſunt, prohibetque contraria: Lex autem omnis ad communem utilitatem referri, & legiſlator ſic erga multitudinem atque Rempublicam affectus eſſe debet, ut pater ſuos erga liberos: quid autem in iis, quæ dicta

Cic. 1. de legibus.

Cic. 2. de legibus.

ſunt, ſimile apparet? Ea vero non excuſare tantum, ſed etiam veſtire, & ornare, & illuſtrare novis commentationibus, & quidvis dicere potius, quam pati dignitatem illorum imminui, quæſo, cujus hoc eſt impudentiæ? ne quid gravius dicam.

Si faſtus & avaritia, & dominandi cupiditas, & literarum inſcitia perſuaſit illis, ut ejuſmodi facerent decreta, ſi ſententiis ipſi variant, nec alii volunt aliorum adſtringi legibus, quod pari ſint poteſtate præditi, quæſo, cur te maceras, ut diſtorta & repugnantia componas & concilies?

Omitto pelagus illud, aut ſentinam verius, eam videlicet Juris papiſtici partem, quæ beneficiorum, uti vocant, & bonorum ſacrorum nundinationem continet. Quis enim fraudes atque technas enumerare poſſit? ne ipſi quidem, qui plurimis annis in eo mercaturæ genere verſati ſunt. ſatis etiam omnes intelligunt aut norunt, quando novæ ſemper excogitantur: ſed hoc argumentum & tempus aliud, & librum ſingularem poſcit: nunc ad propoſitum redeamus.

Ut Fridericus Cæſar, ita Galliæ quoque rex Ludovicus, ejus nominis nonus, in Syriam & Ægyptum cum exercitu penetravit, & poſt in obſidione Tunetæ urbis, vitam finiit; anno ſalutis M CC LXX.

Eo regnante, Gulielmus, Epiſcopus Pariſinus, quæſtionem propoſuit de beneficiis Eccleſiaſticis. re palam diſceptata, vicit ea ſententia, non eſſe fas cuiquam habere plus uno: ſed ejuſmodi decreta, ſatis eſt recitaſſe tantum atque ſcripſiſſe.

Gregorio ſucceſſit Innocentius IV, ad quem velut

velut hæreditaria ſucceſſione, venit odium Cæſaris. Itaque Lugduni indicto concilio, Cæſarem evocat, non venientem excommunicat, dignitate privat, hortatus Germaniæ principes, ut alium eligant: & hoc ejus decretum eſt, inter alia typis excuſum, quemadmodum & Cæſaris quædam exſtant ad diverſos reges Epiſtolæ, quibus & pontificum iniquitatem, & ſuam prolixe demonſtrat innocentiam.

Decreverat Cæſar proficiſci Lugdunum, & periclitari fortunam; ſed orta denuo rebellione per Italiam, vires omnes eo convertit, & cum minus feliciter res gereretur, in Apuliam reverſus, cœpit languere, ac demum mortuus eſt.

Alii periiſſe veneno, alii ſtrangulatum fuiſſe dicunt à filio ſuo notho, Manfredo, qui Italiam poſt invaſit.

Erat tunc magni nominis Azo juriſconſultus, quem deinde ſecuta fuit ingens illa ſcriptorum turba, qui violato Juſtiniani Cæſaris edicto, gravi quidem illo atque ſevero, mundum referſerunt innumerabilibus libris, unde nunc petenda ſunt ea, quæ veteres illi copioſiſſime doctiſſimeque tractarant.

Nam aliorum alii ſcrinia compilant: neque *Hor. l. 1.*
ſcribendi finis eſt ullus aut modus, & opinio- *Sat. 1.*
nibus contrariis omnia redundant, ut proprie *Terent.*
locum hic habeat, quod ſenex ille dicit quum *Phorm.*
treis de jure conſuluiſſet: *Feciſtis probe, incertior* *Actu. 2.*
multo ſum, quam dudum. *Scen. 4.*

Omitto technas, quæ plures quotidie exco- *Ter. Eun.*
gitantur. Plane enim hic accidit, quod Comi- *Act. 5.*
cus inquit: *Vt in aſtu veniat aliud ex alio ma-* *Scen. 6.*
lum. Præclare multa legibus eſſe conſtituta, ſed ea Jureconſultorum ingeniis pleraque cor-

2 de leg. rumpi, Cicero queritur, atque depravari: quid si nunc viveret, & pyramides illas librorum & praxin nostram,& sacrarium illud legum, tam fœde pollutum, misereque contaminatum esse videret? Quanquam sane, sicut alias artes omnes in lucem Deus hac nostra memoria reduxit, ita quoque multos excitavit, qui bonarum literarum instructi præsidio, non pœnitendam operam in hac etiam parte collocant, ut rem videlicet pulcherrimam, hominumque societati plane necessariam,imo donum cœleste,depromptum & haustum ex mediis Philosophiæ fontibus,nitori suo restituant & æquitati. *Cicer. 1. de legib.* Qui quidem ipsorum conatus, publicam non modo laudationem, sed remunerationem quoque meretur.

Ann. cIↃ-ccLIV. Ab ejus morte per annos XXII fere fuit interregnum, quum subinde alii & alii eligerentur, qui tamen in ea temporum perturbatione summam rei non tenebant.

Interea regnum Neapolitanum à familia Friderici Cæsaris in potestatem Gallorum devenit, ac post etiam Sicilia. Nam Gallicis armis tum nitebantur Pontifices: quamquam deinde gravissima bella super his regnis orta sunt inter Arragoniam & Andegavensem Gallicam familiam: Verum hæc non sunt hujus loci.

Anno cIↃ cc-LXXIII. Rudolphus Habsburgius. Cum in eo statu fluctuasset tot annis Respublica, sicut dictum est, Rudolphus Habsburgius creatur Cæsar. Is initio regni, motus, qui passim erant per Germaniam, componit: inde conventibus aliquot actis, Bohemiæ regem Ottacarum rebellantem invadit, & ad pacis conditiones cogit, quas tamen ille, suæ conjugis impulsu, non multo post violat, & in Austria secundo congressus in prælio interficitur.

Rudol-

Rudolphum adjuvabat Ungariæ rex, Ladiſlaus Chunus.

Pace demum facta cum Bohemis per matrimonia, Cæſar filio ſuo Alberto Auſtriam dedit, quam multis annis Bohemiæ rex poſſederat.

Impeditus autem variis Germaniæ negotiis, non eſt in Italiam profectus: quanquam alioqui non multum huc inclinabat: & per jocum fertur narraſſe fabulam aliquando de vulpe, quæ leonem ſimulate ægrotantem, quodam in ſpecu, non adibat, quod veſtigiis aliorum animantium terreretur, ex quibus nulla rediiſſent. Præfectum tamen in Italia conſtituit, ac velut imperii vicarium: deinde Flaminiam & Exarchatum, de quo non ſemel diximus, Eccleſiæ Romanæ confirmaſſe traditur, quum tenuis admodum fructus ex iis locis ad ipſum rediret.

Refert hunc apologum Plato in Alcibiade priore, & Horat. lib. 1. Epiſt. 1.

Perpetuis enim ſimultatibus & Paparum inimicitiis defatigati Cæſares, facti ſunt paulatim remiſſiores. Nec enim prius acquieverunt Pontifices, quam illos extra fines Italiæ ſubmoviſſent, & quia regum Galliæ præſidiis fere nitebantur, ac per Epiſcopos Germaniæ factionem alebant, effecerunt tandem, quod pridem animo concupiverant.

Hic vero memoria repetendum eſt, quæ facta ſit rerum viciſſitudo, quando illi qui beneficio Cæſarum incolumes fuerunt, vitamque tolerarunt, & locum ſuum atque dignitatem retinuerunt, amplificati bonis illorum atque munificentia, dominatum ſibi ſumpſerunt in eos, & patrimonio quoque fraudarunt. Non ſolum enim Italiæ bonam partem occuparunt, ſed Siciliæ quoque reges atque Neapolis

arcte sibi devinxerunt. Nam hi & tributum illis annuum dependunt, & dignitatem imperatoriam suscipere prohibentur, nisi permissu illorum ; & quum in possessionem ab iis mittuntur, hoc ipsum jurant inter alia.

Vesperæ Sicilianæ.

In Rudolphi tempus incidit illa memorabilis Gallorum clades per Siciliam. Quum enim insulam hanc tenerent, & more militari multa facerent insolenter atque libidinose, per occultam conjurationem, dato signo, passim trucidati fuerunt omnes, cum ad preces vespertinas campanæ impellerentur. Facinus hoc vulgo vocant vesperas Siculas : Fuit hoc anno M CC LXXXI die Paschatis.

Accepta pecunia, Rudolphus Italiæ civitates multas, quæ ditiones erant imperii, liberas & immunes fecit, Bononienses, Florentinos, Genuates, Lucenses & alios.

Convocatis deinde Francofurtum principibus, filium suum Albertum designari sibi successorem frustra petebat.

Ann. cIↃccxcII. Adolphus Nassov. Anno cIↃccxcVIII. Albertus.

Mortuo successit Adolphus familiæ Nassovicæ, qui non multo post inimicitias exercere cœpit cum Alberto, Austriæ duce. quumque suis moribus Germaniæ principes admodum offenderet, ac ipsum quoque Moguntinum, cujus opera factus erat Cæsar : loco removetur, & eligitur Albertus, Austriæ dux, Rudolphi filius, qui, contractis copiis, & adjutus à principibus, Adolphum petit, & commisso prælio, in agro Spirensi, Adolphus ab Alberto gravissime sauciatus, à reliqua multitudine post interficitur.

Post eam victoriam Albertus, confirmandi sui causa, ne quis priorem electionem esse vitiosam diceret, solenniter creari Cæsar petiit.

Ea

Ea re perfecta, Bonifacius octavus pontifex reclamabat, neque ratum habere voluit, quod reliqui principes fecissent.

Quum autem aliquanto post gravissimum esset natum dissidium inter ipsum, & Philippum Pulchrum, Galliæ regem, approbavit Albertum, in ejusque familiæ laudem multa dicebat. Albertus demum à suis propinquis interfectus est, quum rebus omnibus instructus, iter suscepisset, ut Bohemis filium suum Fridericum obtruderet regem.

Bonifacius hic Gregorii noni decretalibus epistolis, quæ libris quinque continentur, alterum volumen adjecit, quod sextum vocat. Inter alia statuit, licere Pontifici abdicare se papatu. Nam ipse illud Cælestino V, cui successit, persuasisse scribitur. Ann. CIↃCCCVIII.

Ab Alberto fit Cæsar, Henricus, ejus nominis septimus, è familia Luceburgica. Is filio suo Johanne, per matrimonium facto Bohemiæ rege, proficiscitur in Italiam, cujus quidem status tunc erat miserrimus. Nam inde à morte Friderici II Cæsaris, per annos circiter LVII neglecta fuit à nostris Imperatoribus Italia: quo factum est, ut varie dilaceraretur ab iis, qui potentiores erant, præsertim à Guelphis & Gibellinis, quæ duæ factiones plurimas habent iis in locis clientelas. Henricus VII.

Primum ergo per Longobardiam præfectos constituit oppidis ac municipiis, & jurejurando sibi populos adstringit: deinde Mediolani commoratus aliquandiu, frustra conatus eas, de quibus modo dixi, factiones conciliare: cumque ejus urbis præfectus, Turrianus, illum ex improviso cogitaret opprimere, patefacta conjuratione, & repulsis adversa-

riis, Vicecomiti præfecturam urbis committit.

Quæ sunt ejus regionis urbes, omnes illius fidei se permittebant atque potestati, sola Brixia rebellabat, quam longa captam obsidione, mœnibus nudavit. Inde per Genuam profectus, & Pisis facto itinere, Romam venit, coronatus ab aliquot Cardinalibus, quoniam Pontifex Romanus, Clemens, urbe relicta, migraverat in Galliam,& Avenione habitabat.

Quum ab eo jusjurandum exigerent Cardinales, quod Pontifici præstandum esse dicerent, ille recusabat, neque tale voluit esse quo Papæ devinciretur. Ea re cognita Pontifex, augendæ potentiæ causa, formulam illam generalem jusjurandi latissime post explicavit,& reliquis decretis, quæ nunc exstant, inseruit. Nam ipse quoque leges multas composuit, quæ nomen ab eo retinent,& Clementinæ dicuntur.

Templarii trucidati.

Ad hoc tempus, illi, qui Templarii vocantur, quorum ingentes erant opes, eodem impetu, diversis locis trucidati fuerunt, & extincti. Galliæ rex Philippus Pulcher, magnam facultatum ipsorum partem, permissu Pontificis occupavit. Damnatum deinde fuit nomen eorum atque memoria: & in concilio Viennensi, quod per Galliam erat, ipsorum possessiones attributæ fuerunt iis, qui Rhodii dicuntur equites.

Rhodii equites.

Hoc etiam tempore, & Papæ Clementis authoritate, fuit Aurelianensis Academia instituta.

Mortuo tandem Henrico non absque gravissima veneni suspicione, sepultoque Pisis, acerrimæ contentiones ortæ sunt in Germania super electione.

Nam

Nam de principatu contendebant Fridericus Ann. cIↄ-
Austriæ dux, Alberti Cæsaris filius, & Ludo- cccxiv.
vicus, Bavariæ dux: Ludovicum Aquisgrani, Conten-
Moguntinus Episcopus: Fridericum vero Bon- tio de
næ, Coloniensis inaugurabat: Joannes autem Imperio,
XXII Pontifex Romanus utrumque salutabat inter Fri-
Cæsarem: in Fridericum tamen propensior. dericum
Quæ quidem res magis etiam simultatem in- & Ludo-
cendit. Collectis utrinque copiis, magna vi vicum.
dimicatur ad Eslingam, Sueviæ oppidum, sed æquo fere marte: deinde rursus majori impetu in Bavaria: quo quidem in prælio captus est Fridericus, bona suorum militum parte desiderata. Dimissus tandem, domumque reversus, aliquot post annis moritur.

Ludovicus ergo rerum potitus, Italiam cum Ludovi-
exercitu petit, quamvis invito Pontifice: mu- cus.
nicipiis & oppidis passim constituit præfectos: deinde Mediolani coronatur ab Archiepiscopo, & missis Avenionem legatis ad Papam semel atque iterum, de solenni inauguratione, cum non impetraret, Romam proficiscitur, ubi Mediolani res constituisset. Magna cum gratulatione exceptus Romæ, coronatus est ab uno & altero Cardinali. Cumque pontifex ingeminaret excommunicationem, ille de consilio procerum, Papam alterum creat. Ad hunc modum flagrabat odium inter eos longe vehementissimum: & intercedebant gravissimæ utrimque criminationes.

Annales Galliæ tradunt, Carolum Pulchrum, regem, Philippi filium, omnium primum Johanni Papæ decumas in Galliis permisisse bonorum sacrorum, & prædam inter ipsos fuisse divisam, Pontificem autem hoc sollicitasse potissimum, ut in Cæsarem ei pecunia suppeteret.

In Germaniam reverso Cæsare, moritur Papa: successor ejus Benedictus XII Cæsarem & ipse excommunicat, & dignitate privat.

Cæsaris querela de Pontificibus.

Francofurtum ergo convocatis principibus, Cæsar de Pontificum injuriis queritur, fidei suæ rationem exponit, vetustas imperii leges profert & explicat: simul ostendit, quam nihil ad Episcopum Romanum pertineat imperii res publica: nam qui de voluntate principum sit electus, eum esse revera Cæsarem, etiamsi nullus interveniat pontificis vel assensus, vel consensus, vel consecratio: totum enim istud, quandam esse ceremoniam, quæ paulatim irrepserit, & nunc nimium aucta sit, non absque magno imperii tum dedecore, tum detrimento.

Mortuo demum Benedicto, succedit Clemens VI.; qui longe fuit omnium violentissimus, & conditiones proponit vehementer ignominiosas, iisque repudiatis, acerbior multo factus, gravissime monet principes, ut alterum eligant, ejusque rei tempus etiam præfinit: nisi faciant, se daturum operam, ne diutius Ecclesia patrono careat & advocato. Fluctuante ad hunc modum Republica, quum interea mortem obiret Ludovicus, eligitur Bohemiæ rex, Carolus, Johannis filius, Henrici VII nepos.

Carolus IV. Ann. CIↃCCCXLIX.

Paulo ante hoc tempus maximi belli nata fuit inter Gallos & Anglos occasio. Cum enim Carolus Pulcher Galliæ rex, non relictis liberis maribus, è vita discederet, quod fuit anno MCCCXVII, Eduardus Angliæ rex, ejus nominis tertius, quod esset Caroli sororis Isabellæ filius, regnum sibi deberi contendebat: proceres autem Galliæ, qui dicuntur Pares, ad Philippum

lippum Valesium, mortui regis Caroli patruelem, rei summam deferunt, excluso non solum Eduardo, sororis filio, sed etiam regis filia Posthuma, quod ejus regni hæreditatem ad filias minime pertinere dicerent. Hinc bellum gravissimum, quod ne nunc quidem est consopitum.

Carolus ejus nominis quartus, Cæsar, initium habuit regni turbulentum. Delata fuit etiam summa rerum Eduardo Angliæ regi, verum is impeditus bello Gallico, recusasse traditur.

Post varias deinde simultates in Germania sedatas, Carolus in Italiam proficiscitur, deque consensu Papæ Innocentii VI, qui in Galliis erat, Romæ coronatus ab aliquot Cardinalibus, ea lege, ne vel Romæ, vel in Italia diutius hæreret, Mediolanum redit, & familiæ Vicecomitum, qui tunc Mediolani multum poterant, concessit, ut per Longobardiam essent Cæsaris perpetui vicarii: cujus quidem beneficii causa, ingentem pecuniæ vim ab illis accepit, nec ab iis modo, verum ab aliis etiam populis, quibus aliquid esset largitus. Quæ sane res imperii vires, ea quidem in regione, plurimum enervavit.

Ex Italia postquam rediit, conventum egit principum, & decretum illud imperii fecit, quod Bullam auream vulgo vocant: postremo filium suum Wenceslaum, Imperii successorem designavit, quod magnis largitionibus vix tandem obtinuisse scribitur, neque multo post mortuus est. Wenceslaus.

Ipso Rempublicam gerente, Galliæ rex, Johannes, Philippi Valesii filius, commisso prælio cum Anglis, qui tunc bonam Aquitaniæ

partem, & urbem Burdegalam tenebant, captus non procul à Pictavio fuit, cum natu minimo Philippo, qui postea Burgundiæ dux fuit, cognomento Fortis, vel Audax. In eo prælio ex prima nobilitate complures occubuerunt. Annalium scriptores tradunt, Anglos fuisse non supra septem millia, quum Galli maximis copiis eo venissent, ad sexaginta circiter millia: fuit hoc anno MCCCLVI duodecimo Kalend. Octobris. Deductus in Angliam rex captivus, anno septimo post vitam ibi finiit.

Anno cIↃCCC-LXXIX. Ignavus Cæsar. Wenceslaus natura & educatione, & vitæ genere admodum vitiosus, ut quidem de illo proditum est literis, plane Rempublicam neglexit. Accepta pecunia, Joannem Galeatium, ex Vicecomitum familia, Mediolani ducem & Insubriæ constituit, hominem avarum & crudelem.

Jagello Poloniæ Rex. Eo regnante, Jagello, dux Lituaniæ, post mortem Ludovici regis, creatur Poloniæ rex de voluntate procerum, ejus, qui nunc ibi rerum potitur, Sigismundi II proavus, tunc primum sacro fonte initiatus, vocatus Vladislaus.

Ungariæ rex autem Sigismundus, prælio victus fuit à Bajazete Turcarum Imperatore, ad Nicopolim, tertio Kalendas Octobris.

Galliæ rex Carolus, ejus nominis sextus, insignem equitatum auxilio miserat in Ungariam, ductore Joanne Philippi Audacis Burgundiæ ducis filio: qui captus eo prælio fuit, & adductus ad Turcam, in maximo vitæ discrimine, quod tamen evasit. Id autem sic accidisse ferunt Galliæ scriptores Annalium: Erat Bajazeti familiaris quidam Physiognomus, ex eorum grege, qui se profitentur hominum mores.

mores naturaſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere: is contemplatus captivum, autor fuit Imperatori atque ſuaſor, ut eum dimitteret incolumem: foreenim, ut, domum reverſus, maximum excitaret incendium, quo bona pars eſſet Europæ vel orbis Chriſtiani conflagratura. Sic ille perſuaſus, hominem dimittit, & reliquos ex nobilitate captivos, ubi precium perſolviſſent liberationis ad ducenta coronatorum aureorum millia.

Cum in Galliam rediiſſet ille, ſimultatem cœpit exercere cum Ludovico, Aureliano duce, fratre regis. Nam is per valetudinem regis prope deploratam, volebat Rempub. gerere, quod proximus eſſet agnatus: Burgundus vero, quod & patruelis eſſet regis, & ætate præcederet, mortuo jam patre Philippo, ſibi potius deberi contendebat adminiſtrationem. Augeſcente igitur indies magis atque magis offenſione, dux Aureliæ tandem, nocturno tempore, Lutetiæ fuit interfectus, à cæna domum rediens. Erant autem à duce Burgundiæ ſubmiſſi percuſſores, quod nec ipſe poſtea diffitebatur, & factum etiam defendebat. Fuit hoc anno MCCCCVII, nono Kalend. Decembris.

Anno duodecimo poſt, quum pacificandi causa dux Burgundiæ veniſſet ad locum conſtitutum, perfide circumventus à quibusdam Aureliani ducis mortui familiaribus, qui conjuraverant in ejus caput, fuit interfectus, præſente Carolo Delphino, regis filio, qui diſceptationi cauſæ præerat.

Hoc illud eſt ſeminarium belli, quod inde ab eo tempore inter familias illas duas, ad hanc noſtram ætatem uſque ſubinde revireſcit.

Cum propter ignaviam contemptus eſſet Anno cIↄcccc.

Robertus. Wenceslaus principes ei magistratum abrogant, & Bavariæ ducem Robertum Palatinum eligunt.

Is ad emendandum ea,quæ Wenceslaus peccasset, animum statim adjecit, neque ratum habere voluit, quod ille Iohanni Galeatio concesserat, & Insubriam denuo cogitabat in ditionem Imperii redigere: cumque propter hanc,& id genus alias causas in Italiam contenderet, impeditus fuit, & repulsus ab eo, quem diximus, Galeatio.

Valde tum erat turbulentus Italiæ status, Caroli & Wenceslai potissimum culpa, qui nimium iis populis indulserat. Nam, præter Galeatium nuper factum Mediolani ducem, Veneti etiam & Florentini, & Genuates bellum faciebant vicinis, totumque jus in armis positum erat atque potentia.

Deinde per diuturnam absentiam Pontificum, frequentes Romæ fuerant natæ ac plenæ periculi simultates. Mediolani dux Galeatius bellum tunc inferebat etiam Florentinis, qui sui ulciscendi causa Cæsarem magnis pollicitationibus in Italiam rursus evocarunt: cumque Patavium venisset Cæsar voluntate Venetorum, qui & ipsi Galeatium oderant, nec apparatum videret amplissimis respondere promissis, in Germaniam revertit, Italiæ deposita omni cura, quæ post intestinis malis gravius etiam labefactata fuit.

Ann.cIↄccccxI. Sigismundus. Roberto successit Sigismundus Wenceslai frater, Hungariæ, ac deinde Bohemiæ quoque rex.

Antipapæ. Ad hoc tempus tres erant Pontifices, Iohannes XXIII, Gregorius XII, Benedictus XIII. Ita quidem, ut horum factionibus prope omnes Euro-

Europæ provinciæ divellerentur. Nam inde ab Innocentio III, ſicut ipſorum habent libri, per annos ducentos nullum fuerat concilium publicum, & corruptiſſimus erat ordinis Eccleſiaſtici ſtatus, quum inexhauſta quædam vitiorum & morborum colluvies inundaſſet, ac fere medicinam reſpueret.

Fuit enim interea Bonifacius octavus, qui ſibi papalem ſimul & imperatoriam dignitatem arrogabat: poſt, alter ab eo, Clemens V Burdegalenſis, rogatu Philippi Pulchri, Galliæ regis, urbe Roma deſerta, curiam tranſtulit in Gallias: ab ejus vero morte, quum Cardinales graviter diſſiderent inter ſe, per annos aliquot fuit interregnum, & Lugduni tandem creatus eſt Papa Ioannes XXII Cadurcus.

Qui fuit ab hoc Papa quintus, Gregorius, ejus nominis undecimus, quum in Galliis Romana curia per annos jam LXXI conſediſſet, Romam revertit: ſed eo mortuo, de papatu certabant Vrbanus VI, Neapolitanus, & Clemens VI, Sabaudus, quorum ille quidem Italorum, hic vero Gallorum præſidio nitebatur: ille Romæ commoratus, hic autem Avenione: cumque vitam hi finiiſſent, illi, quos diximus, tres in eorum locum, diverſis factionibus electi fuerunt, eratque tum papatus triceps.

Deplorabant tunc ſtatum Eccleſiæ multi doctrina præſtantes viri, tam Itali, quam Galli, ſatis acriter inſectati temporis illius corruptelam atque mores, quantum quidem in illis tenebris licuit.

Ex iis Petrarcha, quum hærerent Avenione Pontifices atque Cardinales, urbem illam vocabat, meretricem Babylonicam.

Ejus ergo diſſidii componendi cauſa, concilium

Constantiensis Synodus. lium in Germania cogitur Constantiæ, de cujus arbitrio tribus illis abrogatur magistratus; & eligitur Martinus V. Hoc in concilio propter dogma, fuerunt exusti Ioannes Hussus, Hieronymus Pragensis, tametsi fide publica Cæsaris eo venissent.

Sigismundus Cæsar admodum laudatur, quod tunc Reipublicæ causa plerosque omnes Christiani nominis reges adiit, hortatus, ut in commune consulerent.

Rebus igitur in Germania compositis, in Italiam venit: gerebant tunc bellum terra marique Veneti & Florentini cum Philippo Maria, Ioannis Galeatii filio, Mediolani duce.

Romam deinde profectus, à Pontifice Eugenio IV consecratus est, inde Basileam rediit, ubi tum alterum erat coactum concilium.

Anno cIɔcccc-xxxviii. Albertus Austriacus. Hic successorem habuit Albertum, Austriæ ducem, Hungariæ Bohemiæque regem, qui civilibus & Turcicis bellis impeditus, in Italiam non venit.

Linguarum studium excitatur. Hoc circiter tempore, rursus excitata fuerunt ingenia, quæ bonas artes, linguas atque literas excolere cœperunt, in Italia quidem primo, quum Græcorum illi studiis adjuvarentur, post etiam apud Germanos, Gallos, aliosque populos: & cum typographicum inventum accederet, maximasque commoditates adferret, incredibile est quam felix & optata fuerit progressio.

Nunc enim, perpetuis ab illo tempore studiis, eo deventum est, ut cum eruditissimis olim sæculis hæc ætas nostra conferri possit, & hoc nomine sic inprimis beata, quod hanc optimarum artium & linguarum scientiam, veraſti cognitione Deus illustravit etiam, quum vete-

veteres illi tanquam literarum præsidiis instructi, homines eloquentissimi, profundis essent immersi tenebris, & summum illud bonum, de quo tam multa scripserunt, frustra investigarent.

Alberto successit Fridericus III, Austriæ dux, qui Romam placide profectus, & consecratus à Pontifice Nicolao quinto, domum rediit, nec in Italia quicquam movit.

Fridericus III. An. cIↃ CCCCXL.

Regni ipsius anno quarto, Vladislaus, Vladislai filius, Poloniæ simul & Vngariæ rex, quum Eugenii Pontificis impulsu violasset inducias, ab Amurathe, secundo ejus nominis Turcarum Imperatore, prælio victus ad Varnam, seu Dionysiopolim, undecima die Novembris occubuit.

Nono post anno, Constantinopolim vi cepit Mahometus, Amurathi filius, quam ejus hæredes jam per annos centum & tres occupant, constituta sede regia.

Ann. cIↃ CCCC LIII.

Vladislao successit, in Polonia quidem Casimirus frater, in Vngaria vero Ladislaus, Alberti II Cæsaris filius posthumus.

Constantinopolis expugnata à Mahomete.

Successorem Cæsar Fridericus habuit filium Maximilianum.

Paulo sub mortem Friderici Ferdinandus, rex Hispaniæ, pulsis Barbaris, Beticam, quæ Granatæ regnum vulgo dicitur, suis finibus adjunxit.

Ann. cIↃ CCCC XCII. Maximilianus I.

Maximilianus, inter alia multa, cum Venetis quoque bella gessit.

Ann. cIↃ IↃ XIX.

Hunc secutus est Carolus, è filio Philippo nepos, Cæsar ejus nominis quintus, longe potentissimus, qui rerum hodie potitur.

Carolus V.

Ex iis igitur, quæ commemoravimus, liquido apparet, quomodo Romanum imperium,

Imperii Romani status.

quo-

quo nullum fuit nec erit potentius, prope sit omnino dissipatum. Nam per Asiam ne vestigium quidem, aut latum unguem, sicut proverbio dicitur, habemus: occupant omnia Turcæ, Scythæ, & alii nostræ religionis hostes: Aphricam totam amisimus, nisi quantum superioribus annis à Carolo V Cæsare recuperatum est, quando Ænobarbo, Turcico legato, Tunetam ademit, gloriosam adeptus victoriam, & regem ibi constituit, ipsi vectigalem, & anno decimo quinto post, Aphricam urbem oppugnatione cœpit.

Avulsa est Lusitania, Hispania, Gallia, Britannia, Dania, Sarmatia, Pannonia, Illyricum, Græcia tota, cum vicinis regionibus: ad hæc Sicilia, Sardinia, Corsica, Baleares insulæ, Allobroges: quæ quidem provinciæ suos habent dominos, qui plenam in omnibus potestatem obtinent, & ad imperii rationes ne tantillum quidem conferunt.

Videamus nunc Italiam, priscum & avitum ac primum Romani imperii patrimonium: hæc ipsa vero, quid nobiscum habet commune? Calabriam, Apuliam, Campaniam, Neapolim, avita successione tenent Hispaniarum reges.

Vrbem Romam, Cæsarum domicilium atque sedem, agrum Picenum & Flaminiam, & Hetruriæ partem, occupant Romani Pontifices; qui non modo non agnoscunt imperium, sed Cæsares etiam imperiique præfectos tenent sibi devinctos.

Quæ sunt iis locis potentiores civitates, aut suos habent regulos, aut factionibus indulgent, nihilque plane ad nos pertinent.

Iam Veneti, quam possident egregias non

solum

ſolum urbes & municipia, verum etiam provincias, ipſi interim liberrimi, & ab Imperio Romano plane ſejuncti!

Inſubria vero, quæ vulgo Longobardia dicitur, aliquanto quidem propius ad nos pertinet, ſed & ipſa fluctuat, nec certum ullum emolumentum ad nos illinc redit. Poſtquam enim noſtri quidam Cæſares, ut ſupra dictum eſt, primo Vicecomites, ut vocant, ac deinde duces ibi conſtituerunt, quam miſere dilacerata fuit, & quam nihil ab eo tempore nobis contulit! Ortis enim bellis, cum noſtri Cæſares eam negligerent, ejectis Vicecomitibus, occupavit illam Sfortiarum familia, quam deinde Galliæ reges Ludovicus XII & Franciſcus primus ejecerunt: & hic quidem per annos ſex regionem illam tenuit, donec Carolus V Cæſar eam recuperavit.

Ex omni igitur Italia nihil fructus ad imperium redit: nam neque noſtris conventibus interſunt: nec ad publicos uſus atque neceſſitates aliquid contribuunt: niſi quantum vel ſua ſponte, vel alioquin in gratiam Cæſaris faciunt.

Sola ſupereſt Germania, quæ ſemper adverſata Romanorum Imperio, & ſubinde rebellans, ut è ſuperioribus conſtat, tandem à Carolo Magno, Cæſare, collecta fuit, & in unum redacta corpus: ac deinde, quum eligendi Cæſaris poteſtas ad Septemviros delata fuiſſet, ut ſupra demonſtravimus, facta eſt Cæſarum domicilium atque ſedes.

Atque hic tandem conſiderandum eſt etiam, quam ægre potuit coaleſcere hoc ipſum quantulumque corpuſculum Imperii, conflatum in Germania. Quæ enim non diſſidia fuerunt apud nos, & bella civilia?

Totum

Totum igitur illud quod hodie Imperii nomine censetur, intra Germaniæ fines includitur, nam foris & extra limites illos, nihil supereſt. Quanquam & intra ipſos fines tam modice circumſcriptos, videmus, quemadmodum non pauci tergiverſantur, & ſe, ſuoſque, quantum poſſunt, ab Imperii ditione ſubducunt: ut interim de vicinis regibus & aliis nihil dicam, qui ab hoc ipſo tam tenui & exangui corpuſculo, quod vix oſſibus hæret, decerpunt & avellunt quotidie, quantum poſſunt, & ſuæ ditionis efficere conantur, quod erat Reipublicæ.

Atque huc-uſque ex Sleidano Hiſtoriæ Sulpicii continuatio producta eſt.

FINIS.

SULPICII SEVERI AD DESIDERIUM, IN LIB. SUUM DE VITA B. MARTINI,

Præfatio.

SEverus Desiderio fratri carissimo salutem. Ego quidem, frater unanimis, libellum quem de vita sancti Martini scripseram, scheda sua premere, & intra domesticos parietes cohibere decreveram: quia, ut sum natura infirmus, judicia humana vitabam, ne (quod fore arbitror) sermo incultior legentibus displiceret, omniumque reprehensione dignissimus judicarer, qui materiam disertis merito scriptoribus reservandam, impudens occupassem. sed petenti tibi sæpius, negare non potui. Quid enim esset, quod non amori tuo, vel cum detrimento mei pudoris impenderem? Verumtamen ea tibi fiducia libellum edidi, qua nulli à te prodendum reor, quia id spopondisti. Sed vereor, ne tu ei janua

sis

ſis futurus: & emiſſus ſemel, non queat revocari. Quod ſi acciderit, & ab aliquibus eum legi videris: bona id venia à lectoribus poſtulabis, ut res potius quam verba perpendant, & æquo animo ferant, ſi aures eorum vitioſus forſitan ſermo perculerit: quia regnum Dei non in eloquentia, ſed in fide conſtat. Meminerint etiam, ſalutem ſæculo non ab oratoribus, ſed à piſcatoribus prædicatam: cum utique, ſi utile fuiſſet, id quoque Dominus præſtare potuiſſet. Ego enim cum primum animum ad ſcribendum appuli, quia nefas putarem tanti viri latere virtutes, apud me ipſe didici, ut ſolœciſmis non erubeſcerem: quia nec magnam iſtarum unquam rerum ſcientiam contigiſſem: & ſi quid ex his ſtudiis olim fortaſſe libaſſem, totum id deſitudine tanti temporis perdidiſſem. Sed tamen ne nos maneat tam moleſta defenſio, ſuppreſſo, ſi tibi videtur, nomine, libellus edatur. Quod ut fieri valeat, titulum frontis erade, ut muta ſit pagina: &, quod ſufficit, loquatur materiam, non loquatur auctorem.

SVLPICII SEVERI
DE
B. MARTINI VITA
LIBER.

PLerique mortales studio gloriæ sæcularis inaniter dediti, exinde perennem (ut putabant) memoriam nominis sui quæsiverunt, si vitas clarorum virorum stylo illustrassent. Quæ res utique non perennem quidem, sed aliquantulum tamen conceptæ spei fructum afferebat: quia & sui memoriam, licet incassum, propagabant: & propositis magnorum virorum exemplis, non parva æmulatio legentibus excitabatur. sed tamen nihil ad beatam illam æternamque vitam hæc eorum cura pertinuit. Quid enim aut ipsis occasura cum sæculo scriptorum suorum gloria profuit? aut quid posteritas emolumenti tulit, legendo Hectorem pugnantem, aut Socratem philosophantem? cum eos non solum imitari stultitia sit, sed non accerrime etiam impugnare, dementia: quippe qui humanam vitam præsentibus tantum actibus æstimantes, spes suas fabulis, animas suas sepulcris dederint. Siquidem ad solam hominum memoriam se perpetuandos crediderunt: cum hominis officium sit, perennem potius vitam, quam perennem memo-

Prologus.

memoriam, quærere, non scribendo, aut pugnando, vel philosophando, sed pie, sancte, religioseque vivendo. Qui quidem error humanus, literis traditus, in tantum valuit, ut multos plane æmulos vel inanis philosophiæ vel stultæ illius virtutis invenerit. Vnde facturus mihi operæ pretium videor, si vitam sanctissimi viri, exemplo aliis mox futuram, perscripsero: quo utique ad veram sapientiam, & cælestem militiam, divinamque virtutem legentes incitabuntur. in quo ita nostri quoque rationem commodi ducimus, ut non inanem ab hominibus memoriam, sed æternum à Deo præmium exspectemus. quia etsi ipsi non viximus, ut aliis exemplo esse possimus: dedimus tamen operam, ne is lateret, qui esset imitandus. Igitur S. Martini vitam scribere exordiar, ut quæ vel ante episcopatum, vel in episcopatu gesserit. quamvis nequaquam ad omnia illius potuerim pervenire: adeo ea, in quibus ipse tantum sibi conscius fuit, nesciuntur: quia laudem ab hominibus non requirens, quantum in ipso fuit, omnes virtutes suas latere voluisset. Quamquam etiam ex his, quæ comperta nobis erant, plura omisimus: quia sufficere credidimus, si tantum excellentiora notarentur. Simul & legentibus consulendum fuit, ne quod his pareret copia congesta fastidium. Obsecro autem eos qui lecturi sunt, ut fidem dictis adhibeant: neque me quidquam nisi compertum & probatum scripsisse, arbitrentur: alioquin tacere, quam falsa dicere, maluissem.

Libri argumentum.

2. IGITVR MARTINVS Sabariæ Panno-niarum oriundus fuit, sed intra Italiam Ticini altus est, parentibus secundum sæculi digni-ta-

gnitatem non infimis, gentilibus tamen. Pater ejus miles primum, poſt tribunus militum fuit. Ipſe armatam militiam in adoleſcentia ſecutus, inter ſcholares alas ſub rege Conſtantino, deinde, ſub Juliano Cæſare militavit: non tamen ſponte: quia à primis fere annis divina potius ſervitute, ſacra illuſtris pueri ſpiravit infantia. Nam cum eſſet annorum decem, invitis parentibus ad eccleſiam confugit, ſeque catechumenum fieri poſtulavit. Mox mirum in modum totus in Dei opere converſus, cum eſſet annorum duodecim, eremum concupivit: feciſſetque votis ſatis, ſi ætatis infirmitas non obſtitiſſet. animus tamen aut circa monaſteria, aut circa eccleſiam ſemper intentus, meditabatur adhuc in ætate puerili, quod poſtea devotus implevit. Sed cum edictum eſſet à regibus, ut veteranorum filii ad militiam ſcriberentur, prodente patre, qui felicibus ejus actibus invidebat, cum eſſet annorum quindecim, raptus & catenatus, ſacramentis militaribus implicatus eſt, uno tantum ſervo comite contentus: cui tamen verſa vice dominus ſerviebat: adeo ut plerumque ei & calceamenta detraheret, & ipſe detergeret: cibum una caperent, hic tamen ſæpius miniſtraret. Triennium fere ante baptiſma in armis fuit, integer tamen ab iis vitiis, quibus illud hominum genus implicari ſolet. Multa illi circa commilitones benignitas, mira caritas: patientia vero atque humilitas ultra humanum modum. Nam frugalitatem in eo laudare non eſt neceſſe, qua ita uſus eſt, ut jam illo tempore non miles, ſed monachus putaretur. Quibus rebus ita ſibi omnes commilitones ſuos devinxerat, ut eum miro affectu venerarentur. Nec dum

B. Martini militia.

tamen regeneratus in Christo, agebat quendam bonis operibus baptismatis candidatum: assistere scilicet laborantibus, opem ferre miseris, alere egentes, vestire nudos, nihil sibi ex militiæ stipendiis præter quotidianum victum reservans: jam tum euangelii non surdus auditor, de crastino non cogitabat.

II. Quodam itaque tempore, cum jam nihil præter arma & simplicem militiæ vestem haberet, media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, adeo ut plerosque vis algoris exstingueret, obvium habet in porta Ambianensium civitatis pauperem nudum: qui cum prætereuntes, ut sui misererentur, oraret, omnesque miserum præterirent: intellexit vir Deo plenus, sibi illum, aliis misericordiam non præstantibus, reservari. Quid tamen ageret? nihil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat: jam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro, quo accinctus erat, mediam dividit, partemque ejus pauperi tribuit, reliqua rursus induitur. Interea de circumstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur: multi tamen, quibus erat mens sanior, altius gemere, quod nihil simile fecissent: cum utique plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cum se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissime Dominum, vestemque, quam dederat, jubetur agnoscere. mox ad angelorum circumstantium multitudinem, audit Jesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus, hac me veste contexit. Vere memor Dominus dicto-

Pauperem vestit apud Ambianenses.

Martino apparet Christus.

rum

rum suorum, (qui ante prædixerat: Quamdiu fecistis hæc uni ex minimis istis, mihi fecistis) se in paupere professus est fuisse vestitum: & ad confirmandum tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostendere. Quo viso, vir beatus non in gloriam est elatus humanam, sed bonitatem Dei in suo opere cognoscens, cum esset annorum duodeviginti, ad baptismum convolavit. Nec tamen statim militiæ renuntiavit, tribuni sui precibus evictus, cui contubernium familiare præstabat. etenim transacto tribunatus sui tempore, renuntiaturum se sæculo pollicebatur. Qua Martinus exspectatione suspensus, per biennium fere, posteaquam est baptisma consecutus, solo licet nomine, militavit.

Quo tempore baptizatus est.

III. Interea irruentibus intra Gallias Barbaris, Julianus Cæsar, coacto in unum exercitu apud Vangionum civitatem, donativum cœpit erogare militibus: ut est consuetudinis, singuli citabantur, donec ad Martinum ventum est. Tum vero opportunum tempus existimans, quo peteret missionem. (neque enim integrum sibi fore arbitrabatur, si donativum non militaturus acciperet:) Hactenus, inquit ad Cæsarem, militavi tibi: patere ut nunc militem Deo: donativum tuum, militaturus accipiat: Christi ego miles sum. pugnare mihi non licet. Tum vero adversus hanc vocem tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ, quæ postera die erat futura, non religionis gratia, detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato sibi terrore constantior: Si hoc, inquit, ignaviæ ascribitur, non fidei, crastina die ante aciem inermis adstabo: & in nomine

Militiam mundi deserit ut Christum sequatur.

Domini Jesu, signo crucis, non clypeo protectus, aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodiam jubetur, facturus fidem dictis, ut inermis barbaris objiceretur. Postera die hostes legatos de pace miserunt, sua omnia seseque dedentes. Unde quis dubitet, hanc vere beati viri fuisse victoriam, cui præstitum sit, ne inermis ad prœlium mitteretur. Et quamvis pius Dominus servare militem suum, licet inter hostium gladios & tela potuisset: tamen ne vel aliorum morte sancti violarentur obtutus, exemit pugnæ necessitatem. Neque enim aliam pro milite suo Christus debuit præstare victoriam, quam ut subactis sine sanguine hostibus, nemo moreretur.

IIII. Ad B. Hilarium festinat.

Exinde relicta militia, sanctum Hilarium Pictavæ episcopum civitatis, cujus tunc in Dei rebus spectata & cognita fides habebatur, expetivit: & aliquamdiu apud eum commoratus est. Tentavit autem idem Hilarius, imposito diaconii officio, sibi eum arctius implicare, & ministerio vincire divino. sed cum sæpissime restitisset, indignum se esse vociferans: intellexit vir altioris ingenii, hoc eum modo posse constringi, si id ei officii imponeret, in quo quidam locus injuriæ videretur. Itaque exorcistam eum esse præcepit. Quam ille ordinationem, ne despexisse tamquam humiliorem videretur, non repudiavit. Nec multo post admonitus per soporem, ut patriam parentesque, quos adhuc gentilitas detinebat, religiosa solicitudine visitaret, ex voluntate sancti Hilarii profectus est, multisque ab eo adstrictus precibus & lacrymis ut rediret, mœstus (ut ferunt) peregrinationem illam aggressus est, contestatus

Parentes B. Martini gentiles.

testatus fratres, multa se adversa passurum. Quod postea probavit eventus. Ac primum inter Alpes devia secutus, incidit in latrones. Cumque unus securim elevatam in caput ejus librasset, ictum ferientis dextera sustinuit alter: vinctis tamen post tergum manibus, uni servandus & spoliandus traditur. Qui cum eum ad remotiora duxisset, percontari ab eo cœpit, quisnam esset? Respondit, Christianum se esse. Quærebat etiam ab eo, an timeret. Tum vero constantissime profitetur, numquam se fuisse tam securum, quia sciret misericordiam Domini maxime in tentationibus affuturam: se magis illi dolere, qui Christi misericordia, utpote latrocinia exercens, esset indignus. Ingressusque Euangelicam disputationem, verbum Dei latroni prædicabat. Quid longius morer? Latro credidit, prosecutusque Martinum viæ reddidit, orans ut pro se Dominum precaretur. idemque postea religiosam agens vitam visus est, ut hæc quæ supra retulimus, ab ipso audita dicantur. Igitur Martinus inde progressus, cum Mediolanum præterisset, diabolus in itinere, humana specie assumpta se ei obvium tulit, Quo tenderet, quærens. Cumque id à Martino responsi accepisset, se quo Dominus vocaret, intendere: ait ad eum, Quocumque ieris, vel quæcumque tentaveris, diabolus tibi adversabitur. Tunc ei prophetica voce respondit: Dominus mihi adjutor est, non timebo, quid faciat mihi homo. Statimque è conspectu ejus inimicus evanuit. Itaque ut animo ac mente conceperat, matrem Gentilitatis absolvit errore, patre in malis perseverante: plures tamen suo salvavit exemplo. Deinde cum hæresis Arriana per totum orbem & maxi-

A latronibus capitur.

Latronem convertit ad fidem.

Diabolus occurrit illi.

Arrianis resistens

virgis cæditur. maxime intra Illyricum pullulasset, cum adversus perfidiam sacerdotum solus pæne acerrime pugnaret, multisque suppliciis esset affectus (nam publice virgis cæsus est, & ad extremum de civitate exire compulsus) Italiam repetens, cum intra Gallias quoque discessu sancti Hilarii, quem ad exsilium hæreticorum vis coëgerat, turbatam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi Monasterium statuit. ibi quoque eum Auxentius, auctor & princeps Arrianorum, gravissime insectatus est: multisque affectum injuriis, de civitate exturbavit. Cedendum itaque tempori arbitratus, ad insulam Gallinariam nomine secessit: comite quodam presbytero, magnarum virtutum viro. Hic aliquamdiu radicibus vixit herbarum: quo tempore elleborum, venenatum, ut ferunt, gramen, in cibum sumpsit. Sed cum vim veneni in se grassantis vicina jam morte sensisset, imminens periculum oratione repulit, statimque omnis dolor fugatus est. Nec multo post cum sancto Hilario comperisset regis pœnitentia potestatem indultam fuisse redeundi, Romæ ei tentavit occurrere, profectusque ad urbem est.

Monasterium Mediolani statuit.

Radicibus & helleboro vescitur.

Anno Christi fere 360. aut 361.

Cum jam Hilarius præterisset, ita eum est vestigiis prosecutus: cumque ab eo gratissime fuisset susceptus, haud longe sibi ab opido monasterium collocavit. quo tempore se ei quidam catechumenus junxit, cupiens sanctissimi viri institui disciplinis: paucisque interpositis diebus languore correptus, vi febrium laborabat. ac tum Martinus forte discesserat: & cum per triduum defuisset, regressus corpus exanime invenit: ita subita mors fuerat, ut absque baptismate humanis rebus excederet. corpus

in

in medio poſitum triſti mœrentium fratrum frequentabatur officio, cum Martinus flens & ejulans accurrit. tum vero ſanctum ſpiritum tota mente concipiens, egredi cellulam, in qua corpus jacebat, cæteros jubet: ac foribus obſeratis, ſuper exanimata defuncti fratris membra proſternitur: & cum aliquamdiu orationi incubuiſſet, ſenſiſſetque per ſpiritum Domini adeſſe virtutem, erectus paullulum, & in defuncti ora defixus, orationis ſuæ ac miſericordiæ Domini intrepidus exſpectabat eventum: vixque duarum fere horarum ſpatium interceſſerat: vidit defunctum paullatim membris omnibus commoveri, & laxatis in uſum videndi palpitare luminibus. Tum vero magna ad Dominum voce converſus gratias agens, cellulam clamore compleverat: quo audito, qui pro foribus aſtiterant, ſtatim irruunt. Mirum ſpectaculum, quod videbant vivere, quem mortuum reliquiſſent. Ita redditus vitæ, ſtatim baptiſma conſecutus, plures poſtea vixit annos: primuſque apud nos Martini virtutum vel materia vel teſtimonium fuit. Idem tamen referre erat ſolitus, ſe corpore exutum ad tribunal judicis ductum, deputatumque obſcuris locis & vulgaribus turbis triſtem excepiſſe ſententiam: tum per duos angelos judici fuiſſe ſuggeſtum, hunc eſſe pro quo Martinus oraret: ita per eoſdem angelos ſe juſſum reduci, & Martino redditum, vitæque priſtinæ reſtitutum. Ab hoc primo tempore beati viri nomen enituit, ut qui ſanctus jam ab omnibus habebatur, potens etiam & vere Apoſtolicus haberetur.

Catechumenum ſibi ſocium in vitam revocat.

VI. Nec multo poſt, dum agrum Lupicini cujuſdam honorati ſecundum ſæculum viri præteri-

ret: clamore & luctu turbæ plangentis excipitur. ad quam solicitus cum astitisset, & quis esset hic fletus, inquireret, indicatur, unum è familia servulum laqueo sibi vitam extorsisse: quo cognito, cellulam, in qua corpus jacebat, ingreditur: exclusisque omnibus turbis, superstratus corpori, aliquantisper oravit: mox vivescente vultu, marcescentibus oculis in ora illius defunctus erigitur: lentoque conamine enisus assurgere, adprehensa beati viri dextera, in pedes constitit: atque ita cum eo usque ad vestibulum domus, turba omni inspectante, processit.

Suffocatus à mortuis suscitatur.

Sub idem fere tempus ad episcopatum Turonicæ ecclesiæ petebatur: sed cum erui à monasterio suo facile non posset, Ruricius quidam, unus è civibus, uxoris languore simulato, ad genua illius provolutus, ut egrederetur obtinuit. Ita dispositis jam in itinere civium turbis, sub quadam custodia ad civitatem usque deducitur. mirum in modum incredibilis multitudo non solum ex illo oppido, sed etiam ex vicinis urbibus ad suffragia ferenda convenerat. Una omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Martinum episcopatu esse dignissimum, felicem fore tali Ecclesiam sacerdote. pauci tamen, & nonnulli ex Episcopis, qui ad constituendum antistitem fuerant evocati, impie repugnabant, dicentes: Scilicet contemptibilem esse personam, indignum esse episcopatu, hominem vultu despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Ita à populo sententiæ sanioris hæc illorum irrisa dementia est, qui illustrem virum dum vituperare cupiunt, prædicabant. Nec vero aliud his facere licuit, quam quod populus Domino volente

coge-

cogebat. inter Episcopos tamen qui affuerant, præcipue Defensor quidam nomine, dicitur restitisse: unde animadversum est, graviter illum lectione prophetica tunc notatum. Nam cum fortuito lector, cui legendi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum exspectatur qui non aderat, unus è circumstantibus sumpto psalterio, quem primum versum invenit, arripuit. Psalmus autem erat: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & defensorem. quo lecto clamor populi tollitur, pars diversa confunditur. Atque ita habitum est, divino nutu psalmum hunc lectum fuisse, ut testimonium operis sui Defensor audiret, quia ex ore infantium atque lactentium in Martino Domini laude perfecta, & ostensus pariter & destructus est inimicus.

Psal. 8. a. 3.

Jam vero sumpto episcopatu, qualem se quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis evolvere. Idem enim constantissime perseverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde ejus humilitas, eadem in vestitu ejus vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis & gratiæ, implebat episcopi dignitatem, ut non tamen propositum monachi, virtutemque desereret. Aliquamdiu ergo adhærente ad Ecclesiam cellula usus est: deinde cum inquietudinem frequentantium ferre non posset, duobus fere extra civitatem milibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus & remotus erat, ut eremi solitudinem non desideraret. Ex uno enim latere, præcisa montis excelsa rupe ambiebatur: reliquam planiciem Liger fluvius reducto paullulum sinu clauserat: una tantum eademque arcta admodum via adiri poterat: ipse ex lignis con-

Episcopus Turonensis creatur.

Monasterium construit apud Ligerim.

contextam cellulam habebat. Multi quidem è fratribus in eundem modum, plerique saxo superjecti montis cavato, receptacula sibi fecerant. Discipuli vero octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quidquam proprium habebat: omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere (ut plerisque monachis moris est) quidquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur: cui tamen operi minor ætas deputabatur: majores orationi vacabant. Rarus cuiquam extra cellulam fuit egressus, nisi cum ad locum orationis conveniebant. Cibum una omnes post horam jejunii accipiebant. vinum nemo noverat, nisi quem infirmitas coëgisset. Plerique camelorum setis vestiebantur. mollior ibi habitus pro crimine erat. quod eo magis sit mirum necesse est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longe aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coëgerant: pluresque ex his postea episcopos vidimus. Quæ enim esset civitas, aut ecclesia, quæ non se de Martini monasterio cuperet habere sacerdotes?

Monasticæ vitæ ratio.

VIII. Sed ut reliquas virtutes ejus, quas in episcopatu egit, aggrediar, erat haud longe ab opido proximus monasterii locus, quem falsa hominum opinio, velut consepultis ibi martyribus, sacraverat. nam & altare ibi à superioribus episcopis constitutum habebatur. sed Martinus non temere adhibens incertis fidem, ab his qui majores natu erant presbyteris, vel clericis, flagitabat sibi nomen martyris, vel tempora passionis ostendi: grandi se scrupulo permoveri, quod nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset. Cum aliquamdiu

ergo

ergo à loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat: nec auctoritatem suam vulgo accommodans, ne superstitio convalesceret: quodam die paucis secum adhibitis fratribus, ad locum pergit. Deinde super sepulcrum ipsum astans, oravit ad Dominum, ut quis esset, vel cujus meriti sepultus, ostenderet. Tum conversus ad lævam, vidit prope assistere umbram sordidam, trucem. imperat, nomen meritumque ut loqueretur. nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse, ob scelera percussum, vulgi errore celebratum, sibi nihil cum Martyribus esse commune; cum illos gloria, se pœna retineret. Mirum in modum vocem loquentis; qui aderant, audiebant, personam tamen non videbant. Tum Martinus, quid vidisset, exposuit: jussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoveri: atque ita populum superstitionis illius absolvit errore.

Aram latroni consecratam demolitur.

IX.

Accidit autem insequenti tempore, dum iter ageret, ut Gentilis cujusdam corpus, quod ad sepulcrum cum superstitioso funere deferebatur, obvium haberet: conspicatusque eminus venientium turbam, quidnam id esset ignarus, paullulum stetit: nam fere quingentorum passuum intervallum erat, ut difficile fuerit dignoscere quid videret. tamen quia rusticam manum cerneret, & agente vento linteamina corpori superjecta volitarent, profanos sacrificiorum ritus agi credidit: quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulacra dæmonum candido tecta velamine misera per agros suos circumferre dementia. Elevato ergo in adverso signo crucis, imperat turbæ, non moveri loco, onusque deponere: hic vero mi-

Obvios resistere cogit redditque sui impotes.

rum in modum videres miseros primum velut saxa riguisse. dein, cum promovere se summo conamine niterentur, ultra accedere non valentes, ridiculam in vertiginem rotabantur: donec victi pondere, corporis onus deponunt; attoniti & semet invicem aspectantes, quidnam sibi accidisset, taciti cogitabant. Sed beatus vir cum comperisset, exsequiarum esse illam frequentiam, non sacrorum, elevata rursum manu, dat eis abeundi & tollendi corporis potestatem. Ita eos & cum voluit, stare compulit: & cum libuit, abire permisit.

X. Item, dum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, & arborem pinum quæ fano erat proxima, esset aggressus excidere, tum vero antistes loci illius, cæteraque gentilium turba cœpit obsistere. & cum iidem illi dum templum evertitur, imperante Domino quievissent, succidi arborem non patiebantur. ille eos sedulo commonere, nihil esse religionis in stipite: Deum potius, cui serviret ipse, sequerentur. arborem illam excidi oportere, quia esset dæmoni dedicata. Tum ex illis unus, qui erat audacior cæteris: Si habes, inquit, aliquam de Deo tuo, quem dicis te colere, fiduciam, nosmet ipsi succidemus hanc arborem, tu ruentem excipe: & si tecum est tuus, ut dicis, Dominus, evades. Tum ille intrepide confisus in Domino, facturum se pollicetur. Hic vero ad istiusmodi conditionem omnis illa Gentilium turba consentit: facilemque arboris suæ habuere jacturam, si inimicum sacrorum suorum casu illius obruissent. Itaque cum unam in partem pinus illa esset acclinis, ut non esset dubium quam in partem succisa corrueret, eo loco vinctus statuitur pro arbitrio rustico-

Fana Gentilium diruit.

rusticorum, quo arborem esse casuram nemo dubitabat. Succidere igitur ipsi suam pinum cum ingenti gaudio lætitiaque cœperunt. aderat eminus turba mirantium. jamque paullatim nutare pinus, & ruinam suam casura minitari. Pallebant eminus monachi, & periculo jam propiore conterriti, spem omnem fidemque perdiderant, solam Martini mortem exspectantes. At ille confisus in Domino, intrepidus opperiens, cum jam fragorem sui pinus concidens ediderit, jam cadenti, jam super se ruenti, elevata obviam manu, signum salutis opponit. tum vero turbinis modo (retroactam putares) diversam in partem ruit: adeo, ut rusticos qui tuto loco steterant, pæne prostraverit. Tum vero in cælum clamore sublato, Gentiles stupere miraculo, monachi flere præ gaudio, Christi nomen in commune ab omnibus prædicari: satisque constitit, eo die salutem illi venisse regioni. Nam nemo fere ex immani illa multitudine gentilium fuit, qui non impositione manus desiderata, Dominum Iesum, relicto impietatis errore, crediderit. Et vere ante Martinum pauci admodum, imo pæne nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quod adeo virtutibus illius, exemploque convaluit, ut jam ibi nullus locus sit, qui non aut ecclesiis frequentissimis, aut monasteriis sit repletus. Nam ubi fana destruxerat, statim ibi aut ecclesias, aut monasteria construebat.

Ruentem arborem excipiens liberatur.

Ædificatur templa Deo.

Nec minorem sub idem fere tempus eodem in opere virtutem edidit. Nam cum in vico quodam, fano antiquissimo & celeberrimo ignem immisisset, in proximam, immo adhærentem domum agente vento, flammarum globi ferebantur. Quod ubi Martinus advertit, exstin-

XI. Adventu B. Martini ignis rapido guitur.

rapido cursu tectum domus scandit, obvium se advenientibus flammis inferens. tum vero mirum in modum cerneres contra vim venti ignem retorqueri, ut compugnantium inter se elementorum quidam conflictus videretur. ita virtute Martini ibi tantum ignis est operatus, ubi jussus est.

In vico autem, cui Leprosum nomen est, cum idem templum opulentissimum superstitione religionis voluisset evertere, restitit ei multitudo Gentilium, adeo ut non absque injuria sit repulsus. Itaque secessit ad proxima loca, ibique per triduum cilicio tectus & cinere, jejunans semper atque orans, precabatur à Domino: ut quia templum illud evertere humana manu non potuisset, virtus illud divina dirueret. Tum subito ei duo angeli hastati atque scutati instar militiæ cælestis se obtulerunt, dicentes, missos se à Domino, ut rusticam multitudinem fugarent, præsidiumque Martino ferrent, ne quis, dum templum dirueretur, obsisteret. rediret ergo, & opus cœptum devotus impleret. Ita regressus ad vicum, inspectantibus Gentilium turbis, & quiescentibus, dum profanam ædem usque ad fundamentum dirueret, aras omnes atque simulacra redegit in pulverem. quo viso, rustici cum se intelligerent divino nutu obstupefactos atque perterritos, ne Episcopo repugnarent, omnes fere in Iesum Dominum crediderunt, clamantes palam, & confitentes Deum Martini colendum, idola negligenda, quæ sibi adesse non possent.

Ab angelis juvatur in diruendo fano.

XIII. Quid etiam in pago Æduorum gestum sit, referam. Vbi dum templum itidem everteret, furens Gentilium rusticorum in eum irruit multitudo. Cumque unus audacior cæteris, stri-

cto eum gladio peteret, rejecto pallio nudam cervicem percussori præbuit. Nec cunctatus ferire Gentilis; sed cum dexteram altius extulisset, resupinus ruit: consternatusque divino metu, veniam precabatur. Gladio ferientis se subjicit.

XIIII. Nec dissimile huic fuit illud, cum eum idola destruentem cultro quidam ferire voluisset, in ipso ictu ferrum ei de manibus excussum, non comparuit. Plerumque autem contradicentibus sibi rusticis, ne fana eorum destrueret, ita prædicatione sancta Gentilium animos mitigabat, ut luce eis veritatis ostensa, ipsi sua templa subverterent. Curationum vero tam potens in eo gratia erat, ut nullus fere ad eum ægrotus accesserit, qui non continuo receperit sanitatem: quod vel ex consequenti liquebit exemplo.

XV. Treveris puella quædam dira paralysis ægritudine tenebatur, ita ut jam per multum tempus nullo ad humanos usus corporis officio fungeretur, omni ex parte præmortua, vix tenui spiritu palpitabat. Tristes ad solam funeris exspectationem adsistebant propinqui: cum subito nuntiatur ad civitatem illam venisse Martinum. Quod ubi pater puellæ comperit, cucurrit, exanimi pro filia rogaturus. Et forte Martinus jam Ecclesiam fuerat ingressus. Ibi inspectante populo, multisque aliis Episcopis præsentibus, ejulans senex, genua ejus amplectitur, dicens: Filia mea moritur misero genere languoris, & quod ipsa est morte crudelius, solo spiritu vivit, jam carne præmortua. rogo ut eam adeas, atque benedicas: confido enim quod per te reddenda sit sanitati. Qua ille voce confusus obstupuit, & refugit dicens, hoc suæ non esse virtutis, senem errare judicio,

non

non esse se dignum per quem Dominus signum virtutis ostenderet. Perstare vehementius flens pater, & orare ut exanimem visitaret. Postremo à circumstantibus episcopis ire compulsus, descendit ad domum puellæ. Ingens turba pro foribus exspectabat, quidnam Dei servus esset facturus. Ac primum, quæ erant illius familiaria in istiusmodi rebus arma, solo prostratus oravit. Deinde ægram intuens, dari sibi oleum postulat: quod cum benedixisset, in os puellæ vim sancti liquoris infudit, statimque vox reddita est. Tunc paullatim singula contactu ejus cœperunt membra vivìscere, donec firmatis gressibus, populo teste, surrexit.

Oleo sanat filiam.

XVI. Eodem tempore Tetradii cujusdam proconsularis viri servus dæmonio correptus, dolendo exitu cruciabatur. Rogatus ergo Martinus, ut ei manum imponeret, deduci eum ad se jubet: sed nequam spiritus nullo proferri modo ex cella in qua erat potuit. ita in advenientes rabidis dentibus sæviebat. Tum Tetradius ad genua beati viri advolvitur, orans ut ad domum in qua dæmoniacus habebatur, ipse descenderet. Tum vero Martinus negare, se profani & Gentilis domum adire posse. Nam Tetradius eodem tempore adhuc Gentilitatis errore implicitus tenebatur. Spondet igitur se, si de puero dæmon fuisset exactus, Christianum fore. Ita Martinus imposita manu puero, immundum ab eo spiritum ejecit. quo viso, Tetradius Dominum Iesum credidit: statimque catechumenus factus, nec multo post baptizatus est, semperque Martinum salutis suæ auctorem miro coluit affectu.

Dæmoniacum curat.

XVII. Per idem tempus in eodem opido ingressus patris-

patrisfamilias cujusdam domum, in limine ipso restitit, dicens: Horribile in atrio domus dæmonium se videre. Cui cum, ut discederet, imperaret, quendam è familia, qui in interiore parte ædium morabatur, arripuit: sævire dentibus miser cœpit, & obvios quoscunque laniare. Commota domus, familia turbata, populus in fugam versus. Martinus se furenti objecit, ac primum stare ei imperat. Sed cum dentibus fremeret, hiantique ore morsum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit: Si habes, inquit, aliquid potestatis, hos devora. Tum vero, ac si candens ferrum faucibus accepisset, longe reductis dentibus digitos beati viri vitabat attingere: & cum fugere de obsesso corpore pœnis & cruciatibus cogeretur, nec tamen exire ei per os liceret, fœda relinquens vestigia fluxu ventris egestus est. Curat item alterum.

Interea cum de motu atque impetu barbarorum subita civitatem fama turbasset, dæmoniacum ad se exhiberi jubet: imperat, ut an verus esset hic nuntius, fateretur. Tunc confessus est: sedecim dæmones fuisse, qui rumorem hunc per populum disseminassent, ut hoc saltem metu ex illo Martinus opido fugaretur, barbaros nihil minus quam irruptionem cogitare. ita cum hæc immundus spiritus media in ecclesia fateretur, metu & turbatione præsenti civitas liberata est. XVIII. Dæmonum stratagema eludit.

Apud Parisios vero, dum portam civitatis illius magnis secum turbis euntibus introiret, leprosum miserabili facie horrentibus cunctis osculatus est, atque benedixit, statimque omni malo emundatus est. Postero die ad Ecclesiam veniens nitenti cute, gratias pro sanitate, quam receperat, agebat. Sed nec hoc prætereundum XIX. Osculo leprosum sanat.

cundum est, quod fimbriæ vestimenti ejus, ciliciοque detractæ, crebras super infirmantibus egere virtutes. Nam aut digitis illigatæ, aut collo inditæ persæpe ab ægrotantibus morbos effugaverunt.

XX. Epistola ejusdem curat quartanam.

Arborius autem, vir præfectorius, sancti admodum & fidelis ingenii, cum filia ejus gravissimis quartanæ febribus ureretur, epistolam Martini, quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statimque fugata febris est. Quæ res apud Arborium intantum valuit, ut statim puellam Deo voverit, & perpetuæ virginitati dicarit: profectusque ad Martinum, puellam ei, præsens virtutum ejus testimonium, quæ per absentem licet curata esset, obtulit: neque ab alio eam, quam à Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari.

XXI. Oculum sanat tactu peniculi.

Paullinus vero, vir magni postmodum futurus exempli, cum oculum graviter dolere cœpisset, & jam pupillam ejus crassior nubes superducta texisset, oculum ei Martinus peniculo contigit, pristinamque ei sanitatem sublato omni dolore restituit.

XXII. Ipse casu vulneratus ab angelo curatur.

Ipse autem cum casu quodam esset de cenaculo devolutus, & per confragosos scalæ gradus decidens, multis vulneribus esset affectus, cum exanimis jaceret in cellula, & immodicis doloribus cruciaretur, nocte ei angelus visus est eluere vulnera, & salubri unguine contusi corporis membra contingere: atque ita postero die restitutus est sanitati, ut nihil unquam pertulisse incommodi putaretur. Sed quia longum est ire per singula, sufficiant hæc vel pauca de plurimis: satisque sit nos & in excellentibus non subtrahere veritatem, & in multis vitare fastidium. At-

Atque ut minora tantis inseram (quamvis, XXIII.
ut est nostrorum ætas temporum, quibus jam
depravata omnia atque corrupta sunt, pæne
præcipuum fit, adulationi regiæ sacerdotalem
non cessisse constantiam) cum ad Imperatorem Maximum, ferocis ingenii virum, & bellorum civilium victoria elatum, plures ex diversis partibus episcopi convenissent, & fœda Adulatio
circa principem omnium adulatio notaretur, episco-
seque degeneri inconstantia regiæ clientelæ sa- porum.
cerdotalis dignitas subdidisset, in solo Martino Apostolica auctoritas permanebat. Nam etsi pro aliquibus supplicandum regi fuit, imperavit potius quam rogavit: & à convivio ejus frequenter rogatus abstinuit, dicens, se mensæ ejus participem esse non posse, qui duos Imperatores unum regno, alterum vita expulisset. Postremo cum Maximus se non sponte sumpsisse imperium affirmaret, sed impositam sibi à militibus divino nutu regni necessitatem armis defendisse, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, penes quem tam incredibili eventu victoria fuisset, nullumque ex adversariis nisi in acie occubuisse. tandem victus vel ratione vel precibus, ad convivium venit: mirum in modum gaudente rege, quod id impetrasset. Convivæ autem aderant veluti ad diem festum evocati, summi atque illustres viri, præfectus, idemque consul Evodius, vir quo nihil unquam justius fuit, comites duo summa potestate præditi, frater regis & patruus: medius inter hos Martini presbyter accubuerat: ipse Anno
autem sellula juxta regem posita consederat. Ad Christi
medium fere convivium (ut moris est) pateram 386.
regi minister obtulit. ille sancto admodum Dignitas
episcopo potius dari jubet, exspectans atque sacerdo-

ambiens

talis regia dignior.

ambiens ut ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus ubi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem, qui post se biberet: nec integrum sibi fore, si aut regem ipsum, aut eos qui à rege erant proximi, presbytero prætulisset. Quod factum Imperator, omnesque qui tunc aderant, ita admirati sunt, ut hoc ipsum eis in quo contempti fuerant placeret. celeberrimumque per omne palatium fuit, fecisse Martinum in regis prandio, quod in infimorum judicum conviviis episcoporum nemo fecisset. eidemque Maximo longe ante prædixit futurum, ut si ad Italiam pergeret, quo ire cupiebat, bellum Valentiniano Imperatori inferens, sciret se primo quidem impetu futurum esse victorem, sed parvo post tempore esse periturum. Quod quidem ita vidimus. Nam primo adventu ejus Valentinianus in fugam versus est: deinde post annum fere resumptis viribus, captum intra Aquileiæ muros Maximum interfecit.

XXIIII. Angelorum consortio sæpe est usus.

Constat autem etiam angelos ab eo plerumque visos, ita ut conserto invicem apud eum sermone loquerentur: Diabolum vero tam conspicabilem & subjectum oculis habebat, ut sive se in propria substantia contineret, sive in diversas figuras spiritualesque nequitias transtulisset, qualibet ab eo sub imagine videretur. Quod cum diabolus sciret se effugere non posse, conviciis eum urgebat frequenter, quia fallere non posset insidiis. Quodam autem tempore cornu bovis cruentum in manu tenens, cum ingenti fremitu cellulam ejus irrupit, cruentamque ostentans dexteram, & admisso recens scelere congaudens: Vbi est, inquit, Martine, virtus tua? unum de tuis modo interfeci.

Cellam ejus irrumpit diabolus.

feci. Tunc ille convocatis fratribus refert, quid diabolus indicaſſet: ſolicitos eſſe præcepit per cellulas ſingulorum, quiſnam hoc caſu fuiſſet adfectus. Neminem quidem deeſſe de monachis, ſed unum ruſticum mercede conductum, ut vehiculo ligna deferret, iſſe ad ſilvam nuntiant. Iubet igitur aliquos ire ei obviam. Itaque haud longe à monaſterio jam pæne exanimis invenitur. extremum tamen ſpiritum trahens, indicat fratribus caſum mortis & vulneris: junctis ſcilicet bubus dum diſſoluta arctius lora cônſtringit, bovem ſibi excuſſo capite inter inguina cornu injeciſſe. nec multo poſt vitam reddidit. Videtis quo judicio Domini, diabolo data fuerit hæc poteſtas. In Martino illud mirabile erat, quod non ſolum hoc quod ſupra retulimus, ſed multa iſtiuſmodi, quoties accidiſſent, longe ante prævidebat, & ſibi nuntiata fratribus indicabat. Frequenter autem diabolus, dum mille nocendi artibus ſanctum virum conabatur illudere, viſibilem ſe ei formis diverſiſſimis ingerebat. nam interdum in Iovis perſonam, plerumque Mercurii, perſæpe etiam ſe Veneris ac Minervæ transfiguratum vultibus offerebat. adverſus quem ſemper interritus, ſigno ſe crucis & orationis auxilio protegebat. Audiebantur etiam plerumque convicia, quibus illum turba dæmonum protervis vocibus increpabat. ſed omnia falſa & vana cognoſcens, non movebatur objectis. Teſtabantur etiam aliqui ex fratribus, audiſſe ſe dæmonem protervis Martinum vocibus increpantem, cur intra monaſterium aliquos ex fratribus, qui olim baptiſmum diverſis erroribus perdidiſſent, converſos poſtea recepiſſet, exponentem crimina ſingulorum: Martinum

Diaboli variæ formæ & illuſiones.

diabo-

diabolo repugnantem respondisse constanter, antiqua delicta melioris vitæ conversatione purgari: & per misericordiam Domini absolvendos esse peccatis, qui peccare desinerent. contradicente diabolo, non pertinere ad veniam criminosos, & semel lapsis nullam à Domino clementiam præstari, tunc in hanc vocem fertur exclamasse Martinus: Si tu ipse, ô miserabilis, ab hominum insectatione desisteres, & te factorum tuorum vel hoc tempore, cum dies judicii in proximo est, pœniteret, ego tibi vere confisus in Domino, Christi misericordiam pollicerer. O quam sancta de Domini pietate præsumptio, in qua etsi auctoritatem præstare non potuit, ostendit affectum. Et quia de diabolo, ejusdemque artibus sermo exortus est, non ab re videtur licet extrinsecus, referre quod gestum est: quia & quædam in eo Martini virtutum portio est, & res digna miraculo recte memoriæ mandabitur, in exemplum cavendi, si quid deinceps uspiam tale contigerit.

XXV. Clarus quidam nomine, adolescens nobilissimus, mox presbyter, nunc felici beatus excessu, cum relictis omnibus se ad Martinum contulisset, brevi tempore ad summum fidei virtutumque omnium culmen enituit. Itaque cum haud longe sibi ab episcopi monasterio tabernaculum constituisset, multique apud eum fratres commorarentur, juvenis quidam ad eum Anatolius nomine, sub professione monachi omnem humilitatem atque innocentiam mentitus accessit, habitavitque aliquamdiu in commune cum cæteris. Dein procedenti tempore, angelos apud se loqui solere dicebat. cum fidem nullus adhiberet, signis quibusdam

Anatolii mentita sanctitas.

plerof-

plerosque ad credendum cohortabatur. Postremo eousque processit, ut inter se ac Deum angelos discurrere prædicaret: jamque se unum ex prophetis haberi volebat. Clarus tamen nequaquam ad credendum cogi poterat. ille ei iram Domini & præsentes plagas, cur sancto non crederet, comminari. Postremo in hanc vocem erupisse fertur: Ecce hac nocte vestem mihi candidam Dominus de cælo dabit, qua indutus in medio vestrum diversabor: idque vobis signum erit, me Dei esse virtutem, qui Dei veste donatus sim. Tum vero grandis omnium ad hanc professionem exspectatio. Itaque ad mediam fere noctem fremitu insultantium commoveri omne monasterium loco visum est. cellulam autem, in qua idem adolescens continebatur, crebris cerneres micare luminibus, fremitusque in ea discurrentium, & murmur quoddam multarum vocum audiebatur. Deinde facto silentio egressus, unum de fratribus, Sabatium nomine ad se vocat, tunicamque ei, qua erat indutus, ostendit. Obstupefactus ille convocat cæteros. ipse etiam Clarus accurrit: adhibitoque lumine, vestem omnes diligenter inspiciunt. erat autem summa mollitie, candore eximio, micanti purpura, nec tamen cujus esset generis aut velleris, poterat agnosci. curiosius tamen oculis aut digitis attrectata, non aliud quam vestis videbatur. Interea Clarus fratres admonet orationi instare, ut manifestius eis Dominus quidnam esset ostenderet. Itaque reliquum noctis hymnis psalmisque consumitur. At ubi illuxit dies, adprehensum dextera trahere ad Martinum volebat, bene conscius, illudi illum diaboli arte non posse. Tum vero reniti ac reclamare miser

cœpit,

cœpit, interdictumque sibi esse dicebat, ne se Martino ostenderet. Cumque invitum ire compellerent, inter trahentium manus vestis evanuit. Vnde quis dubitet hanc etiam Martini fuisse virtutem, ut phantasiam suam diabolus, cum erat Martini oculis ingerenda, dissimulare diutius, aut tegere non posset. Animadversum est tamen eodem fere tempore fuisse in Hispaniis juvenem, qui cum sibi multis signis auctoritatem paravisset, eousque elatus est, ut se Heliam profiteretur. Quod cum plerique temere credidissent, addidit, ut se Christum esse diceret: in quo etiam adeo illusit, ut eum quidam episcopus nomine Rufus, ut Dominum adoraret: propter quod eum postea ab episcopatu dejectum vidimus. Plerique etiam nobis è fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quendam exstitisse, qui se Ioannem esse jactitaret. ex quo conjicere possumus, istiusmodi pseudoprophetis existentibus, Antichristi adventum imminere, qui jam in istis mysterium iniquitatis operatur. Neque enim prætereundum videtur, quanta Martinum sub iisdem diebus diabolus arte tentaverit. Quodam enim die præmissa præ se, & circumjectus ipse luce purpurea, quo facilius claritate adsumpti fulgoris illuderet, veste etiam regia indutus, diademate ex gemmis auroque redimitus, calceis auro illitis, sereno ore, læta facie, ut nihil minus quam diabolus putaretur, oranti in cellula astitit. Cumque Martinus primo aspectu ejus fuisset hebetatus, diu multumque silentium ambo tenuerunt. Tunc prior diabolus: Agnosce, inquit, Martine, quem cernis. Christus ego sum: descensurus ad terram prius me manifestare tibi volui. Ad hæc cum Martinus

Pseudopropheta Hispanus.

Diaboli arte tentatur B. Martinus.

taceret, nec quidquam responsi referret, iterare ausus est diabolus professionis audaciam. Martine quid dubitas credere, cum videas? Christus ego sum. Tum ille, revelante sibi spiritu, ut intelligeret diabolum esse, non Deum: Non se, inquit, Jesus Dominus purpuratum & diademate renitentem venturum esse prædixit. Ego Christum, nisi in eo habitu, formaque qua passus est, nisi crucis stigmata proferentem, venisse non credam. Ad hanc ille vocem statim ut fumus evanuit, & cellulam tanto fœtore complevit, ut indubia indicia relinqueret, diabolum se fuisse. Hoc ita gestum, ut supra retulimus, ex ipsius Martini ore cognovi, ne quis forte existimet fabulosum.

Christi apparentis imago.

XXVI.

Nam cum olim audita fide ejus, vita atque virtutibus, desiderio illius æstuaremus, gratam nobis ad eum videndum peregrinationem suscepimus. simul quia jam ardebat animus vitam illius scribere: partim ab ipso, inquantum ille interrogari potuit, sciscitati sumus: partim ab his qui interfuerant, vel sciebant, cognovimus. Quo quidem tempore credi non potest, qua me humilitate, qua benignitate susceperit: congratulatus plurimum, & gavisus in Domino, quod tanti esset habitus à nobis, quem peregrinatione suscepta expetissemus. Miserum me (pæne non audeo confiteri) cum me sancto convivio suo dignatus est adhiberi: aquam manibus nostris ipse obtulit, ad vesperum autem ipse nobis pedes abluit: nec reniti ad hoc aut contraire constantia fuit. ita auctoritate illius oppressus sum, ut nefas putarem si non acquievissem. Sermo autem illius non alius apud nos fuit, quam mundi hujus illecebras, & sæculi onera relinquenda, ut Dominum Jesum

Auctoris cum Martino congressus, & convictus.

Paullini perfectio ad imitandum proposita.

liberi expeditique sequeremur: præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paullini, cujus supra mentionem fecimus, exemplum ingerebat, qui summis opibus abjectis, Christum secutus, solus pæne his temporibus Euangelica præcepta complesset: illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum: beatumque esse præsens sæculum, tantæ fidei virtutisque documento, cum secundum sententiam Domini dives & possidens multa, vendendo omnia & dando pauperibus, quod erat factu impossibile, possibile fecisset exemplo. Jam vero in verbis & confabulatione ejus quanta gravitas, quanta dignitas erat! quam alacer, quam efficax, & quam in exsolvendis scripturarum quæstionibus promptus & facilis! Et quia multos ad hanc partem incredulos scio, quippe quos viderim, me ipso etiam referente, non credere: Jesum testor, spemque communem, me ex nullius unquam ore tantum scientiæ, tantum ingenii, tam boni, & tam puri sermonis audisse. Quamquam in Martini virtutibus quantula est ista laudatio? nisi quòd mirum est, homini illitterato ne hanc quidem gratiam defuisse. Sed jam finem liber postulat, sermo claudendus est: non quod omnia quæ de Martino fuerant dicenda, defecerint; sed quia nos, ut inertes poëtæ, extremo in opere negligentes, victi materiæ mole succumbimus. Nam etsi facta illius explicari verbis utcumque potuerunt: interiorem vitam illius, & quotidianam conversationem, & animum cælo semper intentum nulla unquam (vere profiteor) explicabit oratio, illam scilicet perseverantiam, & temperamentum in abstinentia & jejuniis, potentiam in vigiliis & oratio-

orationibus: noctéſque ab eo perinde ac dies actas, nullumque vacuum ab opere Dei tempus, quo vel otio indulſerit, vel negotio. Sed nec cibo aut ſomno quidem, niſi inquantum naturæ neceſſitas cogebat. Vere fatebor, non ſi ipſe (ut ajunt) ab inferis Homerus emergeret, poſſet exponere: adeo omnia majora in Martino ſunt, quam ut verbis concipi queant. Nunquam hora ulla momentumque præteriit, quo non aut orationi incumberet; aut ſi quid aliud forte agebat, nunquam animum ab oratione laxabat. Nimirum ut fabris ferrariis moris eſt, qui inter operandum pro quodam laboris levamine incudem ſuam feriunt: ita Martinus etiam dum aliud agere videretur, ſemper orabat. O vere beatus, in quo dolus non fuit: neminem judicans, neminem condemnans, nulli malum pro malo reddens! Tantam quippe adverſum omnes injurias patientiam adſumpſerat, ut cum eſſet ſummus ſacerdos, impune etiam ab infimis clericis læderetur: nec propter id eos aut loco unquam amoverit, aut à ſua, quantum in ipſo fuit, caritate repulerit. Nemo unquam illum vidit iratum, nemo commotum, nemo mœrentem, nemo ridentem: unus idemque ſemper, cæleſtem quodammodo lætitiam vultu præferens, extra naturam hominis videbatur. Nunquam in illius ore niſi Chriſtus, nunquam in illius corde niſi pietas, niſi pax, niſi miſericordia inerat. Plerumque etiam pro eorum qui obtrectatores illius videbantur, ſolebat flere peccatis, qui remotum & quietum venenatis linguis & vipereo ore carpebant. Et vere nonnullos experti ſumus invidos virtutibus vitæque ejus, qui in illo oderant quod in ſe non videbant, & quod imi-

Ejus facta explicari non poſſe.

imitari non valebant. Atque, ô nefas dolendum & ingemiſcendum, non alii fuere inſectatores ejus, licet pauci admodum, non alii tamen quam epiſcopi ferebantur. Nec vero quemquam nominare neceſſe eſt, licet noſmet ipſos plerique circumlatrent. ſufficit, ut ſi quis ex his hæc legerit, & agnoverit, erubeſcat. nam ſi iraſcitur, de ſe ipſe dictum fatebitur, cum fortaſſe nos de alio ſenſerimus. Non refugimus autem, ut ſi qui ejuſmodi ſunt, nos quoque cum tali viro oderint. Illud facile confido, omnibus ſanctis opuſculum iſtud gratum fore. de cætero ſi quis hæc infideliter legerit, ipſe peccabit. Ego mihi conſcius ſum, me rerum fide, & amore Chriſti impulſum, ut hæc ſcriberem, manifeſta expoſuiſſe, vera dixiſſe: paratumque, ut ſpero, habebit à Deo præmium, non quicunque legerit, ſed quicumque crediderit.

SULPICII SEVERI

EPISTOLÆ.

Ad Euſebium Presbyterum, contra æmulos virtutum B. Martini, epiſt. I.

ESTERNA die cum ad me plerique Monachi veniſſent, inter fabulas juges, longumque ſermonem, mentio incidit libelli mei, quem de vita B. viri Martini edidi, ſtudioſeque eum à multis legi, libentiſſime audiebam. Interea indicatur mihi, dixiſſe quendam malo ſpiritu ſuſcitatum, cur Martinus, qui mortuos ſuſcitaſſet, flammas domibus depu-

depulisset, ipse nuper adustus incendio, periculosæ fuisset obnoxius passioni. O istum, quisquis est, miserum! Judæorum in verbis ejus perfidiam & dicta cognoscimus, qui in cruce positum Dominum his verbis increpabant: *Mat. 27. E.* Alios salvos fecit, se ipsum salvum facere non potest. Vere plane iste, quicumque est, si illis temporibus natus esset, & in Dominum hac voce dicere potuisset, qui simili sanctum Domini blasphemat exemplo. Quid ergo, quisquis es? Martinus ideo non potens, ideo non sanctus, quia est periclitatus incendio? O beatum, & per omnia similem Apostolis, etiam in his conviciis, virum! Nempe hoc & de Paullo gentiles illi, cum eum vipera momordisset, sensisse referuntur: Hic homo debet homicida esse, quem salvum factum de mari; fata vivere non sinunt. At ille, excussa vipera in ignem, nihil mali patiebatur. Illi autem subito casurum, & repente moriturum eum putabant: sed cum viderent nihil mali contingere ei, convertentes se, dicebant eum Deum esse. Alioquin, vel horum exemplo, omnium mortalium infelicissime, perfidiam tuam coarguere ipse debueras: ut si tibi scandalum moverat, quod Martinus flamma ignis videbatur attactus, hunc rursum attactum ad merita illius & virtutem referres, quod circumseptus ignibus non perisset. Agnosce enim miser, agnosce quod nescis, omnes fere sanctos magis insignes periculorum suorum fuisse virtutibus. Video quidem Petrum fide potentem, rerum obstante natura mare pedibus supergressum, & instabiles aquas corporeo pressisse vestigio. sed non ideo minor mihi videtur gentium prædicator, quem fluctus absorbuit, & post triduum toti-

demque noctes emergentem è profundo unda restituit: atque haud scio, an pæne plus fuerit vixisse in profundo, an supra maris profunda transisse. Sed hæc tu,ut arbitror, stulte non legeras, aut lecta non audieras. Neque enim absque divino consilio istiusmodi exemplum beatus Euangelista sacris litteris protulisset,nisi ut ex his humana mens erudiretur naufragiorum atque serpentium casus: &, sicut Apostolus refert, qui nuditate, fame, latronumque periculis gloriatur, omnia hæc sanctis hominibus, atque omnibus ad perpetiendum quidem esse communia: sed his tolerandis atque vincendis præcipuam semper justorum fuisse virtutem, dum per omnia tentamenta patientes, semper invicti, tanto fortius vincerent, quanto gravius pertulissent. Unde hoc, quod ad Martini infirmitatem vocatur, plenum est dignitatis & gloriæ: si quidem periculosissimo casu tentatus, evicerit. Cæterum id omissum à me in libello illo, quem de vita illius scripsimus,nemo miretur: cum ibidem sim professus, me non omnia illius facta complexum: quia si persequi universa voluissem, immensum volumen legentibus edidissem. Neque sunt tam parva quæ gessit, ut omnia potuerint comprehendi. Sed tamen hoc de quo quæstio incidit, latere non patiar, & rem omnem, ut gesta est, referam, ne forte inconsultum hoc, quod ad vituperationem beati viri poterat opponi,prætermisisse videamur.† Cum ad diœcesim quandam pro solenni consuetudine (sicut Episcopis visitare Ecclesias suas moris est) media fere hyeme Martinus venisset, mansionem ei in secretario Ecclesiæ clerici paraverunt,multumque ignem scabro jam & pertenui pavimento subdiderunt, lectum-

†Miraculu[m]?

lectumque ei plurimo stramine exstruxerunt. Dein cum se Martinus cubitum collocasset, insuetam mollitiem strati male blandientis horrescit: quippe qui nuda humo, uno tantum cilicio superjecto, cubare consueverat. Itaque quasi accepta permotus injuria stramentum omne projecit. Casu super fornaculam partem paleæ illius, quam removerat, aggessit. Ipse, ut erat moris, nuda humo, lassitudine itineris urgente requievit. Ad mediam fere noctem, per interruptum, ut supra diximus, pavimentum ignis æstuans, arescentes paleas apprehendit. Martinus somno excitus, re inopinata, ancipiti periculo, & maxime (ut referebat) diabolo insidiante atque urgente præventus, tardius quam debuit ad orationis confugit auxilium. Nam erumpere foras cupiens, cum pessulo, quem ostio obdiderat, diu multumque luctatus, gravissimum circa se sensit incendium: adeo ut vestem, qua indutus erat, ignis absumpserit. Tandem in se reversus, non in fuga, sed in Domino esse præsidium: scutum fidei & orationis arripiens, mediis flammis totus ad Dominum conversus, incubuit. Tum vero divinitus igne submoto, innoxio sibi orbe flammarum, orabat. Monachi autem, qui pro foribus erant, crepitante & colluctante incendii sono, obseratas effringunt fores: dimotoque igne, mediis flammis Martinum auferunt, cum jam penitus esse consumptus tam diuturno incendio putaretur. Cæterum (ut verbis meis Dominus est testis) mihi ipse referebat, & non sine gemitu fatebatur, in hoc se diaboli arte deceptum, ut excussus è somno consilium non haberet, quo per fidem & orationem periculo repugnaret: denique tam diu

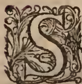
E mediis flammis liberatur.

circa se sævisse ignem, quamdiu erumpere ostium turbatus mente tentaverit. Ubi vero auxilium crucis & orationis arma reperisset, medias cessisse flammas: seque tunc sensisse rorantes, quas male esset expertus urentes. Unde intelligat, quisquis hæc legerit, tentatum quidem illo Martinum periculo, sed probatum.

EPISTOLA II.

Ad Aurelium Diaconum,

De obitu, & apparitione B. Martini.

SUlpicius Severus Aurelio diacono Salutem. Postleaquam à me mane digressus es, eram residens solus in cellula, subieratque me illa quæ sæpius occupat, spes futurorum, præsentiumque fastidium, judicii metus, formido pœnarum, & quod consequens erat, atque unde cogitatio tota descenderat, peccatorum meorum recordatio tristem me confectumque reddiderat. Deinde cum fatigata angore animi in lectulo membra posuissem, ut plerumque ex mœstitudine solet, somnus obrepsit: qui ut semper matutinis horis levior incertusque, ita suspensus & dubius per membra diffunditur: ut quod in alio sopore non evenit, pæne vigilans dormire te sentias. Cum repente sanctum Martinum episcopum videre mihi videor, prætextum toga candida, vultu igneo, stellantibus oculis, crine purpureo: atque ita mihi in ea habitudine corporis, formaque, quam noveram, videbatur, ut quod eloqui nobis pæne diffi-

In somno apparet B. Martinus Sulpicio.

difficile eſt, non poſſet aſpici, cum poſſet agnoſci. Arridenſque mihi paullulum, libellum quem de vita illius ſcripſeram, dextra præferebat. Ego ſancta genua ejus amplexus, benedictionem pro conſuetudine flagitabam: ſuperpoſitamque capiti meo manum tactu blandiſſimo ſentiebam, cum inter benedictionis verba ſollennia familiare illud ori ſuo crucis nomen iteraret. mox in eum luminibus intentis, cum exſatiari vultu illius conſpectuque non poſſem, ſubito mihi in ſublime ſublatus eripitur: donec emenſa aëris iſtius vaſtitate, cum tamen rapida nube ſubvectum acie ſequeremur oculorum, patenti cœlo receptus, videri ultra non potuit. Nec multo poſt, presbyterum ſanctum Clarum, diſcipulum illius, qui nuper exceſſerat, video eandem, quam magiſtrum, viam ſcandere. Ego impudens ſequi cupiens, dum altos greſſus molior & connitor, evigilo: ſomnoque excitus, congratulari cœperam viſioni, cum ad me puer familiaris ingreditur, ſolito triſtior vultu loquentis pariter & dolentis. Quid tu tam triſtis loqui geſtis? Duo, inquit, monachi modo à Turonis adfuerunt: Dominum Martinum obiiſſe nuntiant. Concidi fateor, obortiſque lacrymis flevi uberrime. quinetiam dum hæc ad te frater ſcribimus, fluunt lacrymæ, nec ullum impatientiſſimi doloris admitto ſolatium. Te vero, ubi hoc nuntiatum eſt, participem eſſe volui luctus mei, qui eras ſocius amoris. Veni ergo ad me ſtatim, ut pariter lugeamus quem pariter amamus: quamquam ſciam virum illum non eſſe lugendum, cui poſt evictum triumphatumque ſæculum, nunc demum reddita eſt corona juſtitiæ. Sed tamen ego non poſſum mihi impe-

Clarus diſcipulus ejuſdem.

rare, quin doleam. Præmiſi quidem patronum, ſed ſolatium vitæ præſentis amiſi: & ſi rationem ullam dolor admitteret, gaudere deberem. Eſt enim ille, ut eſt conſertus apoſtolis ac prophetis, &, quod pace ſanctorum omnium dixerim, in illo juſtorum grege nulli ſecundus, ut ſpero, credo, confido, illis potiſſimum, qui ſtolas ſuas in ſanguine agni laverunt, adgregatus: agnum ducem ab omni integer labe comitatur. Nam licet ei ratio temporis non potuerit præſtare martyrium, gloria tamen martyris non carebit, quia voto atque virtutibus & potuit eſſe martyr, & voluit. Quodſi ei Neronianis Decianiſque temporibus, in illa quæ tunc exſtitit, dimicare congreſſione licuiſſet, teſtor Deum cæli atque terræ, ſponte equuleum aſcendiſſet, ultro ſe ignibus intuliſſet: Hebræiſque pueris æquandus, inter flammarum globos media licet hymnum Domini in fornace cantaſſet. Quod ſi Eſaianum illud ſupplicium perſecutori forte placuiſſet, nunquam profecto impar Prophetæ, ſerris & laminis diſſecari membra timuiſſet. ac ſi præciſis rupibus, abruptiſque montibus agere felicem furor impius maluiſſet, perhibeo confiſus teſtimonium veritatis, ſponte cecidiſſet. Si vero gentium doctoris exemplo gladio deputatus inter alias, ut ſæpe provenit, victimas duceretur, primus omnium carnifice compulſo, palmam ſanguinis occupaſſet. Jam vero adverſus omnes pœnas atque ſupplicia, quibus plerumque humana ceſſit infirmitas, ita à confeſſione Domini non recedens, immobilis ſtetiſſet, ut lætus ulceribus congaudenſque cruciatibus quælibet inter tormenta riſiſſet. Sed quamquam iſta non tulerit, implevit

Cur gloria martyris tribuenba ſit B. Martino.

vit tamen etiam sine cruore martyrium. nam quas ille pro spe æternitatis humanorum dolorum non pertulit passiones, fame, vigiliis, nuditate, jejuniis, opprobriis invidorum, insectationibus improborum, cura pro infirmantibus, solicitudine pro periclitantibus? Quo enim ille dolente non doluit? quo scandalizante non ustus est? quo pereunte non gemuit? præter illa quotidiana illius adversum humanæ spiritalisque nequitiæ diversa certamina, dum in eo variis tentationibus appetito, semper exsuperat fortitudo vincendi, patientia exspectandi, æquanimitas sustinendi. O vere ineffabilem virum, pietate, misericordia, caritate, quæ quotidie etiam in sanctis viris seculo frigente frigescit: in illo tamen usque ad finem aucta, indies perseveravit! quo ego illius bono vel specialiter fruitus sum, cum me indignum & non merentem unice diligebat. En rursus lacrymæ fluunt, imoque de pectore gemitus erumpit: in quo mihi post hæc homine similis requies, in cujus erit caritate solatium? Me miserum, me infelicem, poterone unquam, si diutius vixero, non dolere, quod Martino superstes sum? Erit mihi posthæc vita jucunda, erit dies aut hora sine lacrymis: aut tecum, frater dilectissime, potero illius mentionem habere sine fletu: aut unquam loquens apud te aliud quam de illo loqui potero? Sed quid te in lacrymas fletusque commoveo? ecce nunc consolatum esse te cupio, qui me consolari ipse non possum: non deerit nobis ille, mihi crede, non, non deerit, intererit de se sermocinantibus, adstabit orantibus: quodque jam hodie præstare dignatus est, videndum

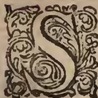
se in gloria sua sæpe præbebit, & assidua, sicut ante paullulum fecit, benedictione nos proteget. Inde secundum ordinem visionis, qua cælum sequentibus se patere monstravit, quo sequendus esset, edocuit: quo spes nostra tendenda, quo animus dirigendus instruxit. Quid tamen fiet frater? quod mihi ipse sum conscius, conscendere arduum illud, ac penetrare non potero. ita sarcina molesta me prægravat, & peccati mole depressum negato in astra conscensu, sæva miserabilem ducit in tartara. Spes tamen superest, illa sola, illa postrema, ut quod per nos obtinere non possumus, saltem pro nobis orante Martino mereamur. Sed quid te frater diutius occupo epistola tam loquaci, demororque venturum? simul jam pagina impleta non recipit. Mihi tamen hæc fuit ratio, sermonem istum longius proferendi, ut quia doloris nuntium epistola deferebat, eadem tibi ex quadam nostri confabulatione præstaret charta solatium.

EPISTOLA III.

Ad Bassulam Socrum suam,

Quomodo B. Martinus ex hac vita ad immortalem transierit.

Queritur ludens cum Bassula de evulgatione episto-

ULPICIUS Severus Bassulæ parenti venerabili salutem. Si parentes vocari in jus liceret, te plane expilationis furtique ream, ad prætoris tribunal justo loro traheremus. Quid enim non conquerar, quam à te patior injuriam? Nullam.

Iam mihi domi chartulam, nullum libellum, nullam epistolam reliquisti: ita furaris omnia, ita universa divulgas. Si quid ad amicum familiariter scripsi, si quid forte dum ludimus, quod velim tamen occultum esse, dictavi, omnia ad te prius pæne, quam fuerint scripta, aut dictata, perveniunt. nimirum obæratos habes notarios meos, per quos tibi nostræ ineptiæ publicantur. Nec tamen adversum eos possum moveri, si tibi parent, qui in jus nostrum ex tua potissimum liberalitate venerunt, seque adhuc tuos quam meos esse meminerunt. Tu sola es rea, tu sola culpabilis, quæ & mihi insidiaris, & illos fraude circumvenis, ut sine delicto ullo familiariter scripta, aut negligenter emissa, inlucubrata tibi penitus atque impolita tradantur. Nam ut de reliquis taceam, rogo quemadmodum tam cito ad te epistola illa potuit pervenire, quam nuper ad Aurelium Diaconum scripseramus. Ego enim Tolosæ positus, tu Treveris constituta, & tam longe à patria filio inquietante divulsa, qua tandem familiarem illam epistolam occasione furata es? Namque accepi litteras tuas, quibus scribis, in eadem epistola, qua de obitu Domini Martini fecerim mentionem, ipsum beati viri transitum exponere debuisse. Quasi vero ego illam epistolam aut legendam alii, præterquam ipsi, ad quem missa videtur, ediderim: aut ego tanto sim operi destinatus, ut omnia quæ de Martino cognosci oportet, me potissimum scribente notescant. Itaque si qua de obitu sancti episcopi audire desideras, ab illis potius qui interfuere, cognosce. ego tibi statui nihil scribere, ne ubique me publices. tamen si das fidem, nulli te esse lecturam, paucis tuæ satisfaciam:

læsu-perioris

ciam voluntati. itaque præstabo te his, quæ mihi sunt comperta, participem.

Dies obitus præsisus à B. Martino.

Martinus igitur obitum suum longe ante præscivit, dixitque fratribus dissolutionem sui corporis imminere. Interea caussa exstitit, qua Condatensem diœcesim visitaret. nam clericis inter se ecclesiæ illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret, proficisci tamen istiusmodi ob caussam non recusavit: bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem ecclesiæ redditam reliquisset. Ita profectus cum suo illo, ut semper frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu, mergos in flumine conspicatur piscium prædam sequi, & rapacem ingluviem assiduis urgere capturis. Forma, inquit, hæc dæmonum est, insidiantur incautis, capiunt nescientes: captos devorant, exsaturarique non queunt devoratis.

Imperat avibus.

Imperat deinde potenti virtute verborum, ut eum cui innatabant gurgitem relinquentes, aridas peterent, desertasque regiones: eo nimirum circa aves illas usus imperio, quo dæmones fugare consueverat. Ita grege facto, omnes in unum illæ volucres congregatæ, relicto flumine, montes silvasque petierunt, non sine admiratione multorum, qui tantam in Martino virtutem viderent, ut etiam avibus imperaret.

Visitat diœcesim Condatensem.

Aliquamdiu ergo in vico illo, vel in ecclesia ad quam ierat, commoratus, pace inter clericos restituta, cum jam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis cœpit repente destitui: convocatisque discipulis, indicat se jam resolvi. Tum vero mœror & luctus omnium, vox una plangentium: Cur nos pater deseris? aut cui nos desolatos relinquis? invadent gregem

Virg. 4. Æneid. vers. 323.

gem tuum lupi rapaces: & quis eos à morsibus nostris, percusso pastore, prohibebit? Scimus quidem desiderare te Christum: sed salva tibi sunt tua præmia: nec dilata minuentur: nostri potius miserere, quos deseris. Tunc ille motus his fletibus, ut totus semper in Domino misericordiæ visceribus affluebat, lacrymasse perhibetur: conversusque ad Dominum, hac tantum flentibus voce respondit: Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: fiat voluntas tua. Nimirum inter spem amoremque positus, dubitavit pæne quid mallet: quia nec hos deserere, nec à Christo volebat diutius separari: nihil tamen in voto suo ponens, aut voluntati relinquens, totum se Domini arbitrio potestatique committens. Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videtur: Gravis quidem est Domine corporeæ pugna militiæ, & jam satis est, quod hucusque certavi; sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso, nec fatiscentem caussabor ætatem. Munia tua devotus implebo, sub signis tuis quod ipse tu jusseris militabo. & quamvis optata sit seni missio post laborem, est tamen animus victor annorum, & cedere nescius senectuti. ac si jam parcis ætati, bonum est mihi Domine voluntas tua: hos vero, quibus timeo, ipse custodies. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum qui in nullam se partem pronior inclinaverat, nec mori timuit, nec vivere recusavit. Itaque cum jam per aliquot dies vi febrium teneretur, non tamen à Dei opere cessabat: pernox in orationibus & vigiliis, fatiscentes artus servire spiritui cogebat, nobili illo stratu suo, in cinere & cilicio recubans. Et cum

Nec mori, nec vivendo laborare recusat.

Quo in stratu mori conveniat Christianis.

cum à discipulis rogaretur, ut saltem vilia sibi sineret stramenta supponi: Non decet, inquit, filii, Christianum, nisi in cinere mori. Ego si aliud vobis exemplum relinquo, ipse peccavi. Oculis igitur ac manibus in cælum semper intentus, invictum ab oratione spiritum non relaxabat. & cum à presbyteris, qui tum ad eum confluxerant, rogaretur, ut corpusculum lateris mutatione relevaret: Sinite, inquit, sinite me fratres, cælum potius respicere, quam terram, ut suo jam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. Hæc locutus, diabolum videt prope assistere: Quid hic, inquit, astas cruenta bestia? nihil in me, funeste, reperies. Abrahæ me sinus recipit. Cum hac ergo voce flagitantem divinis operibus spiritum cælo reddidit: testatique nobis sunt, qui affuerant, jam exanimo corpore glorificati hominis vidisse se gloriam. Vultus luce clarior renitebat, cum membra cætera ne tenuis quidem macula fuscaret. in aliis etiam, & in illo tantum artubus non pudendis, septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis istum unquam cilicio tectum, quis cineribus crederet involutum? ita vitro purior, lacte candidior, jam in quadam futuræ resurrectionis gloria, & natura demutatæ carnis, ostensus est. Iam vero in obsequium funeris, credi non potest, quanta hominum multitudo convenerit. tota civitas obviam corpori ruit, cuncti ex agris atque vicis, multique ex vicinis etiam urbibus affuerunt. O quantus luctus omnium! quanta præcipue mœrentium lamenta monachorum! qui eo die fere ad duo millia convenisse dicuntur, specialis Martini gloria. ejus exemplo in Domini servitutem stirps tanta fructificaverat. Agebat nimirum

Alloquitur diabolum moriturus.

Obitus B. Martini.

mirum ante se pastor exstinctus greges suos, sanctæ illius multitudinis pallidas turbas, agmina palliata, & aut emeritorum laborum senes, aut juratos Christi in sacramenta tirones. Tum virginum chorus, fletu abstinens præ pudore, cum lætandum potius illi esse sentiret, quem jam suo Dominus gremio consoveret. quam sancto dissimulabat gaudio quod dolebat! siquidem fides flere prohiberet, gemitum extorqueret affectus. Etenim tam erat sancta de illius gloria exsultatio, quam pia de morte confusio. Ignosceres flentibus, gratularere gaudentibus: quia & pium est gaudere Martino, & pium est flere Martinum, dum unusquisque & sibi præstat ut doleat: & illi debet ut gaudeat. Hoc igitur beati viri corpus usque ad locum sepulcri, hymnis canora cælestibus turba prosequitur. Comparetur, si placet, sæcularis illa pompa, non dicam funeris, sed triumphi: quid simile Martini exsequiis conferetur? Ducant illi præ curribus suis vinctos, post terga captivos: Martini corpus, hi qui mundum ductu illius vicerant, prosequuntur. Illos confusis plausibus populorum honoret insania, Martino divinis plauditur psalmis, Martinus hymnis cælestibus honoratur. illi post triumphos suos in tartara sæva truduntur, Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur; Martinus hic pauper & modicus, cælum dives ingreditur: illinc nos, ut spero, custodiens me hæc scribentem respicit, te legentem.

Exsequiarum honor.

SVL-

SVLPICII SEVERI

DIALOGI TRES.

Dialogus I. De virtutibus Monachorum Orientalium.

1. VM in unum locum ego & Gallus noster convenissemus, vir mihi & propter Martini memoriam (ex illius enim discipulis erat) & propter sua merita carissimus, intervenit nobis Postumianus meus, nostri causa ab Oriente, quo se ante triennium patriam relinquens contulerat, regressus. Complexi hominem amantissimum, exosculatique genua & pedes ejus, cum uno atque altero spatio quasi obstupefacti, invicem flentes gaudio, deambulassemus: jactis in terram ciliciis consedimus. Tum prior Postumianus me intuens: Cum essem, inquit, in remotis Ægypti, libuit ut ad mare usque procederem. navim illinc onerariam offendi, quæ cum mercibus Narbonam petens, solvere parabat. Eadem nocte astare in somnis mihi visus es, & injecta me manu trahere, ut navim illam conscenderem, mox tenebras rumpente diluculo, cum eo loco, in quo quieveram, surrexissem, somnium meum ipse mecum reputans, tanto tui desiderio subito correptus sum, ut nihil cunctatus, navim conscenderem: tricesimo die Massiliam adpulsus, inde huc decimo pervenerim. Adeo prospera navigatio piæ adfuit voluntati. Tu modo, propter quem tot maria transnavigavimus, tantum terræ transcucurrimus, complectendum, perfruendumque te, remotis omnibus,

bus, trade. Ego vero, inquam, etiam cum tu in Ægypto morareris, totus tecum ſemper animo & cogitatione verſabar: meque de te dies ac noctes cogitantem, totum tua caritas poſſidebat: nedum modo me tibi æſtimes puncto temporis defuturum, quo minus amore tuo pendens, te intuear, te audiam, tecum loquar: nullo penitus in ſecretum noſtrum, quod nobis hæc remotior cellula præſtat, admiſſo. Nam hujus noſtri, ut arbitror, Galli præſentiam non moleſte feres: quia hoc adventu tuo, ut vides, perinde atque ego ipſe, triumphat gaudio. Recte plane, inquit Poſtumianus, in ſocietate noſtra Gallus iſte retinebitur: quia etſi mihi parum cognitus eſt, pro eo tamen quod tibi eſt cariſſimus, non poteſt mihi non eſſe carus, maxime cum ex Martini ſit diſciplina. Neque gravabor quamlibet conſerte vobiſcum, ut poſcitis, fabulari: quippe cum huc propter hoc venerim, ut me hujus Sulpicii mei (me autem utraque manu complectebatur) deſiderio etiam verboſus impenderem. Enimvero, inquam, ſatis probaſti, quantum pius amor poſſit, qui noſtri cauſſa tot maria, tantumque terrarum emenſus, à ſummo (ut ita dicam) ſolis egreſſu, uſque in ejus occidua veniſti. Age ergo, quia & ſecreti inter nos, nec occupati ſumus, & ſermoni tuo vacare debemus, ediſſeras nobis velim omnem peregrinationis tuæ hiſtoriam, qualiter in Oriente fides Chriſti floreat, quæ ſit ſanctorum quies, quæ inſtituta monachorum, quantiſque ſignis ac virtutibus in ſervis ſuis Chriſtus operetur. Nam certe, quia in his regionibus, inter iſta quæ vivimus, ipſa nobis vita faſtidio eſt: libenter ex te audiemus, ſi vel in eremo vivere Chriſtianis licet.

licet. Ad hæc Postumianus: Faciam, inquit, ut desiderare te video. Sed quæso prius ex te audiam, an isti omnes quos hic reliqueram sacerdotes, tales sint, quales eos antequam proficiscerer, noveramus. Tum ego: Absit, te, inquam, ista quærere, quæ aut una mecum, ut puto, nosti, aut si ignoras, non audire sit melius. Illud reticere non possum, non solum illos de quibus interrogas, nihil meliores quam noveras factos: sed unum illum nostri quondam amantem, in quo respirare ab istorum insectationibus solebamus, asperiorem nobis fuisse, quam debuit. Nec vero quidquam in illum inclementius dicam, quia & amicum colui, & tunc etiam amavi, cum putabatur inimicus. Me autem hæc tacitis cogitationibus revolventem, admodum dolor iste compungit, pæne nos sapientis & religiosi viri amicitia destitutos, illum quondam tam amicum nobis, tam amarum in nos esse potuisse. Verum hæc quæ mœroris plena sunt, relinquamus: te potius, ut dudum sponderas, audiamus. Ita, inquit, fiat, Postumianus. Quód cum dixisset, paullulum omnes conticuimus. dein cilicium cui insederat, ad me propius admovit, atque ita exorsus est.

II. Ante hoc triennium, quo tempore tibi Sulpici hinc abiens valedixi, ubi Narbona navim solvimus, quinto die portum Africæ intravimus, adeo prospera Dei nutu navigatio fuit. libuit animo adire Carthaginem, loca visitare sanctorum, & præcipue ad sepulcrum Cypriani Martyris adorare. Quintodecimo die ad portum regressi, provectique in altum, Alexandriam petentes, reluctante Austro, pæne in Syrtes illati sumus: quod providi nautæ caven-

tes, jactis navim anchoris sistunt. Sub oculis Insula in- Insula incognita.
autem terra continens erat, in quam scaphis
egressi: cum vacua ab humano cultu omnia
cerneremus, ego studiosius explorandorum
locorum gratia longius processi, tribus fere
milibus à litore parvum tugurium inter arenas
conspicio: cujus tectum, sicut Sallustius ait,
quasi carina navis erat, contiguum terræ, satis firmis tabulis constratum, non quod ibi vis
imbrium ulla timeatur: fuisse autem illic pluviam, nequando quidem auditum est: sed
quod ventorum ea vis est, ut si quando vel clementiori cælo aliquantulus spirare flatus cœperit, majus in illis terris, quam in ullo mari naufragium sit. Nulla ibi semina, germina nulla
proveniunt; quippe instabili loco arantibus
arenis, ad omnem motum ventorum cedentibus. Verum ubi aversa quædam à mari promontoria ventis resistunt, terra aliquantulum
solidior, herbam raram atque hispidam gignit.
ea ovibus est pabulum satis utile. incolæ lacte
vivunt. qui sollertiores sunt, vel, ut ita dixerim, ditiores, hordeaceo pane utuntur. ea ibi
sola messis est, quæ celeritate proventus, per
naturam solis sive aëris ventorum casus evadere solet. Quippe fertur à die jacti seminis, tricesimo die maturescere. Consistere autem ibi Maturitas frugum mirabilis.
homines non alia ratio facit, quam quod omnes tributo liberi sunt. extrema siquidem Cyrenorum ora est, deserto illi contigua, quod
inter Ægyptum & Africam interjacet, per quod
olim Cato, Cæsarem fugiens, duxit exercitum.
Ergo ut ad tugurium illud, quod eminus conspexeram, pertendi, invenio senem in veste
pellicea, molam manu vertentem. Consolatus
accepit nos benigne, ejectos nos in illud litus
expo-

exponimus, & ne ſtatim repetere curſum poſſimus, maris mollitie adtineri: egreſſos in terram (ut eſt mos humani ingenii) naturam locorum, cultumque habitantium voluiſſe cognoſcere: Chriſtianos nos eſſe: id præcipue quærere, an eſſent aliqui inter illas ſolitudines Chriſtiani. Tum vero ille flens gaudio, ad genua noſtra provolvitur: iterum nos ac ſæpius exoſculatos invitat ad orationem: deinde impoſitis in terram vervecum pellibus facit nos diſcumbere. Apponit prandium ſane locupletiſſimum, dimidium panem hordeaceum. Eramus autem nos quatuor, ipſe erat quintus. Faſciculum etiam herbæ intulit, cujus nomen excidit, quæ mentæ ſimilis, exuberans foliis, ſaporem mellis præſtabat: hujus prædulci admodum ſuavitate delectati atque exſatiati ſumus. Ad hæc ſubridens ego, ad Gallum meum, Quid, inquam, Galle, placetne tibi prandium, faſciculus herbarum, & panis dimidius viris quinque? Tum ille, ſicut eſt verecundiſſimus, aliquantulum erubeſcens, dum fatigationem meam accepit: Facis, inquit, Sulpici, tuo more, qui nullam occaſionem, ſi qua tibi porrecta fuerit, omittis, quin nos edacitatis fatiges. ſed facis inhumane, qui nos Gallos homines cogis exemplo Angelorum vivere. quamquam ego ſtudio manducandi etiam Angelos manducare credam. Nam iſtum dimidium hordeaceum timeo vel ſolus attingere. ſed contentus ſit hoc Cyrenenſis ille, cui vel neceſſitas, vel natura eſt eſurire: vel poſtremo iſti, quibus credo marina jactatio inediam cibi fecerat. nos procul à mari abſumus, & quod tibi ſæpe teſtatus ſum, Galli ſumus. Sed pergat hic potius explicare ſui Cyrenenſis hiſtoriam. Enimvero,

Prandiũ opimum quinque convivarum.

Gallorũ & Orientalium vita diſſimilis.

Poſtu-

Poſtumianus ait, cavebo poſthac cujuſquam abſtinentiam prædicare, ne Gallos noſtros arduum penitus offendat exemplum. Statueram autem etiam cenam Cyrenenſis illius, vel conſequentia (ſeptem enim diebus apud ipſum fuimus) referre convivia. ſed ſuperſedendum eſt, ne Gallus ſe æſtimet fatigari. Cæterum poſtero die cum aliqui ex incolis ad nos viſendos confluere cœpiſſent, cognoſcimus illum hoſpitem noſtrum eſſe presbyterum, quod ſumma nos diſſimulatione celaverat. Deinde cum ipſo ad eccleſiam proceſſimus, quæ fere duobus millibus aberat, à conſpectu noſtro interjectu montis excluſa. Erat autem vilibus texta virgultis, non multo ambitioſior, quam noſtri hoſpitis tabernaculum, in quo niſi incurvus quis non poterat conſiſtere. Cum hominum mores quæreremus, illud præclarum animadvertimus, nihil eos neque emere, neque vendere. quid ſit fraus aut furtum, neſciunt. Aurum atque argentum, quæ prima mortales putant, neque habent, neque habere cupiunt. Nam cum ego presbytero illi decem nummos aureos obtuliſſem, refugit, altiore conſilio proteſtatus, Eccleſiam auro non ſtrui, ſed potius deſtrui. aliquantulum ei veſtimentorum indulſimus. Quod cum ille benigne accepiſſet, revocantibus nos ad mare nautis, diſceſſimus.

Gens ſine dolo.

III. Proſperoque curſu ſeptimo die Alexandriam pervenimus, ubi fœda inter epiſcopos atque monachos certamina gerebantur, ex ea occaſione, quia congregati in unum ſæpius Sacerdotes frequentibus decreviſſe Synodis videbantur, ne quis Origenis libros legeret, aut haberet: qui tractator ſacrarum ſcripturarum peritiſſimus

Concertatio sacerdotū de Originis scriptis.

mus habebatur. Sed episcopi quædam in libris ipsius insanius scripta memorabant, quæ adsertores ejus defendere non ausi, ab hæreticis potius fraudulenter inserta dicebant: & ideo non propter illa, quæ in reprehensionem merito vocarentur, etiam reliqua esse damnanda, cum legentium fides facile possit habere discrimen, ne falsata sequeretur, & tamen catholice disputata retineret. Non esse autem mirum, si in libris neotericis & recens scriptis fraus hæretica fuisset operata, quæ in quibusdam locis non timuisset incidere Euangelicam veritatem. Adversum hæc episcopi obstinatius renitentes pro potestate cogebant recta etiam universa cum pravis & cum ipso auctore damnare: quia satis superque sufficerent libri, quos ecclesia recepisset: respuendam esse penitus lectionem, quæ plus esset nocitura insipientibus, quam profutura sapientibus. Mihi autem ex illius libris quædam curiosius indaganti, admodum multa placuerunt: sed nonnulla deprehendi, in quibus illum prava sensisse non dubium est, quæ defensores ejus falsata contendunt. Ego miror unum eundemque hominem tam diversum à se esse potuisse, ut in ea parte qua probatur, neminem post Apostolos habeat æqualem: in ea vero quæ jure reprehenditur, nemo deformius doceatur errasse. Nam cum ab episcopis excerpta in libris illius multa legerentur, quæ contra catholicam fidem scripta constaret, locus ille vel maximam parabat invidiam, in quo editum legebatur, quia Dominus Iesus, sicut pro redemptione hominis in carne venisset, crucem pro hominis salute perpessus, mortem pro hominis æternitate gustasset, ita esset eodem ordine passionis

Errores Origenis deformes.

etiam

etiam diabolum redempturus: quia hoc bonitati illius pietatique congrueret, ut qui perditum hominem reformaſſet, prolapſum quoque angelum liberaret. Cum hæc atque alia iſtiuſmodi ab epiſcopis proderentur, ex ſtudiis partium orta eſt ſeditio. Quæ cum reprimi ſacerdotum auctoritate non poſſet, ſcævo exemplo ad regendam eccleſiæ diſciplinam præfectus aſſumitur, cujus terrore diſperſi fratres, ac per diverſas oras monachi ſunt fugati, ita ut propoſitis edictis in nulla conſiſtere ſede ſinerentur. Illud me admodum permovebat, quod Hieronymus vir maxime catholicus, & ſacræ legis peritiſſimus, Origenem ſecutus primo tempore putabatur, quem nunc idem præcipue, vel omnia illius ſcripta damnaret. nec vero auſus ſum de quoquam temere judicare: præſtantiſſimi tamen viri & doctiſſimi ferebantur in hoc certamine diſſidere. Sed tamen ſive illud error eſt, ut ego ſentio, ſive hæreſis, ut putatur, non ſolum reprimi non potuit multis animadverſionibus ſacerdotum, ſed nequaquam tam late ſe potuiſſet effundere, niſi contentione creviſſet. Iſtiuſmodi ergo turbatione cum veni Alexandriam, fluctuabat. me quidem epiſcopus illius civitatis benigne admodum, & melius quam opinabar excepit, & ſecum tenere tentavit. Sed non fuit animus ibi conſiſtere, ubi recens fraternæ cladis fervebat invidia. nam etſi fortaſſe videantur parere Epiſcopis debuiſſe, non ob hanc tamen cauſſam multitudinem tantam ſub Chriſti confeſſione viventem, præſertim ab epiſcopis oportuiſſet affligi.

Hæreſes ſeditionibus creſcunt.

Igitur inde digreſſus, Bethleëm opidum petii, quod ab Hieroſolymis ſex millibus diſpara- IIII.

B. Hieronymus in Bethlem rexit ecclesiam.

tur, ab Alexandria autem ſedecim manſionibus abeſt. Eccleſiam loci illius Hieronymus presbyter regit: nam parochia, eſt Epiſcopi, qui Hieroſolymam tenet. mihi jam pridem Hieronymus ſuperiore illa mea peregrinatione compertus, facile obtinuerat, ut nullum mihi expetendum rectius arbitrarer. Vir enim præter fidei meritum, dotemque virtutum, non ſolum Latinis atque Græcis, ſed & Hebræis etiam ita litteris inſtitutus eſt, ut ſe illi in omni ſcientia nemo audeat comparare. Miror autem, ſi non & vobis per multa quæ ſcripſit opera compertus eſt, cum per totum orbem legatur. Nobis vero, Gallus inquit, nimium nimiumque compertus eſt. nam ante hoc quinquennium quendam illius libellum legi, in quo tota noſtrorum natio monachorum ab eo vehementiſſime vexatur, & carpitur. Unde interdum Belgicus noſter valde iraſci ſolet, quod dixerit, nos uſque ad vomitum ſolere ſatiari. Ego autem illi viro ignoſco; atque ita ſentio, de Orientalibus illum potius monachis, quam de Occidentalibus diſputaſſe. Nam edacitas in Græcis gula eſt, in Gallis natura. Tum ego: Scholaſtice, inquam, Galle defendis gentem tuam: ſed quæſo te, liber iſte, nunquid hoc ſolum vitium damnat in monachis? Immo vero, inquit, nihil penitus omiſit, quod non carperet, lacerarет, exponeret: præcipue avaritiam, nec minus vanitatem inſectatus eſt. Multa de ſuperbia, non pauca de ſuperſtitione diſſeruit: vere fatebor, pinxiſſe mihi videtur vitia multorum. Cæterum de familiaritatibus virginum & monachorum, atque etiam clericorum, quam vera, quam fortia diſputavit! unde à quibuſdam, quos nominare nolo, dicitur

Laus B. Hieronymi.

Græcorum & Gallorum vita diſpar.

Epiſtola eſt ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis.

tur non amari. Nam ſicut Belgicus noſter iraſcitur, edacitatis nimiæ nos notatos: ita illi fremere dicuntur, cum in illo opuſculo ſcriptum legunt, Cælibem ſpernit virgo germanum fratrem, quærit extraueum. Ad hæc ego: Nimium, inquam, Galle progrederis: cave ne & te aliquis, qui hæc fortaſſis agnoſcit, exaudiat, teque una cum Hieronymo incipiat non amare. nam quia ſcholaſticus es, non immerito te verſu Comici illius admonebo: Obſequium amicos, veritas odium parit. Tua nobis potius, ut cœperas, Poſtumiane, repetatur Orientalis oratio. Ego, inquit, ut dicere inſtitueram, apud Hieronymum ſex menſibus fui: cui jugis adverſus malos pugna, perpetuumque certamen. Concivit odia perditorum. oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non deſinit: oderunt clerici, quia vitam eorum inſectatur, & crimina. Sed plane eum boni omnes admirantur, & diligunt: nam qui eum hæreticum eſſe arbitrantur, inſaniunt. Vere dixerim, catholica hominis ſcientia, ſana doctrina eſt. Totus ſemper in lectione, totus in libris eſt: non die, non nocte requieſcit: aut legit aliquid ſemper, aut ſcribit. quod niſi mihi fuiſſet fixum animo, & promiſſum, Deo teſte, propoſitam eremum adire, vel exigui temporis punctum à tanto viro diſcedere noluiſſem. huic ergo traditis atque commiſſis omnibus meis, omnique familia, quæ me contra voluntatem animi mei ſecuta tenebat implicitum, exoneratus quodammodo gravi faſce penitus, ac liber regreſſus Alexandriam, viſitatis ibi fratribus, ad ſuperiorem inde Thebaida, id eſt, ad Ægypti extrema contendi. Ibi enim vaſtæ patentis eremi ſolitudines plurimum ferebantur habere monachorum.

Terent. Andr. ſcen. 1.

Odium in illum.

 Lon-

V. Longum eſt, ſi omnia cupiam referre, quæ vidi: tamen pauca perſtringam è pluribus. Haud longe ab eremo contigua Nilo, multa ſunt monaſteria. habitant uno loco plerunque centeni: quibus ſummum jus eſt, ſub abbatis imperio vivere, nihil arbitrio ſuo agere, per omnia ad nutum illius poteſtatemque pendere. ex his, ſi qui majorem virtutem mente conceperint, ut acturi ſolitariam vitam ſe ad eremum conferant, non niſi permittente abbate diſcedunt. hæc illorum prima virtus eſt, parere alieno imperio. Tranſgreſſis ad eremum, abbatis illius ordinatione panis, vel quilibet cibus alius miniſtratur. Caſu per illos dies, quibus illo adveneram, cuidam, qui nuper ad eremum ſeceſſerat, neque amplius ab hoc monaſterio, quam ſex millibus tabernaculum ſibi conſtituerat, panem abbas per duos pueros miſerat, quorum major habebat ætatis annos quindecim, minor duodennis erat. His ergo inde redeuntibus, aſpis miræ magnitudinis fit obviam. cujus occurſu nihil perterriti, ubi ante pedes eorum venit, quaſi incantata carminibus, cærula colla depoſuit. minor è pueris manu adprehenſam, ac pallio involutam ferre cœpit. deinde monaſterium quaſi victor ingreſſus, in occurſum fratrum, inſpectantibus cunctis, captivam beſtiam, reſoluto pallio, non ſine jactantiæ tumore depoſuit. Sed cum infantium fidem atque virtutem cæteri prædicarent, abbas ille altiori conſilio, ne infirma ætas inſoleſceret, virgis utrumque compeſcuit, multum objurgatos, cur ipſi, quod per eos Dominus operatus fuerat, prodidiſſent. opus illud non ſuæ fidei, ſed divinæ fuiſſe virtutis; diſcerent potius, Deo in humilitate ſervire, non

Varia monaſteria in Ægypto.

Aſpidem puer illæſus defert.

Cæditur ab abbate.

non in ſignis & virtutibus gloriari: quia melior eſſet infirmitatis conſcientia, virtutum vanitate. Hoc ubi ille monachus audivit, & periclitatos infantulos ſerpentis occurſu, & ipſos inſuper multa verbera victo ſerpente meruiſſe, abbatem obſecrat, ne ſibi poſt hæc panis ullus, aut cibus aliquis mitteretur. Jamque octavus dies fuerat emenſus, quo ſe homo Chriſti intra periculum famis ipſe concluſerat: arebant membra jejunio, ſed deficere mens cælo intenta non poterat: corpus inedia fatiſcebat, fides firma durabat. Cum interim admonitus abbas ille per ſpiritum, ut diſcipulum viſitaret, pia ſolicitudine cognoſcere cupiens, qua vitæ ſubſtantia vir fidelis aleretur, qui miniſtrari ſibi panem ab homine noluiſſet, ad requirendum eum ipſe proficiſcitur. Ille ubi eminus ſenem venire conſpexit, occurrit: agit gratias, ducit ad celluſam, cum ingreſſi pariter ambo, conſpiciunt palmiciam ſportam calido pane congeſtam, foribus affixam de poſte pendere. Ac primum calidi panis odor ſentitur: tactu vero acſi ante paullulum focis eſſet ereptus, oſtenditur. Ægyptii tamen panis forma non cernitur. Obſtupefacti ambo, munus cæleſte cognoſcunt. Cum ille hoc abbatis adventui præſtitum fateretur, abbas vero illius fidei ac virtuti id potius adſcriberet, ita ambo cæleſtem panem cum multa exſultatione fregerunt. Quod cum ſenex ad monaſterium poſt regreſſus fratribus retuliſſet, tantus omnium incenderat ardor animos, ut certatim ad eremum & ſacras ſolitudines ire properarent: miſeros ſe fatentes, qui diutius in congregatione multorum, ubi humana eſſet patienda converſatio, reſediſſent.

Deus paſcit ſuos.

VI. In hoc monasterio duos ego senes vidi, qui jam per quadraginta annos ibi degere, ita ut nunquam inde discesserint, ferebantur. quorum prætereunda mihi commemoratio non videtur: siquidem id de eorum virtutibus, & abbatis ipsius testimonio, & omnium fratrum audierim sermone celebrari, quod unum eorum sol nunquam vidisset epulantem, alterum vidisset iratum nunquam. Ad hæc Gallus, me intuens, O si vester ille (nolo nomen edicere) nunc adesset, vellem admodum istud audiret exemplum: quem in multorum sæpe personis nimium experti sumus vehementer irasci: sed tamen, quia inimicis suis, quantum audio, nuper ignovit, si istud audiret, magis magisque proposito confirmaretur exemplo, præclaram esse virtutem, iracundia non moveri. Nec vero infitiabor justas illi caussas irarum fuisse: sed ubi durior pugna, ibi gloriosior est corona. unde quendam, si agnoscis, censeo jure laudandum, quod cum eum libertus deseruerit ingratus, miseratus est potius, quam insectatus abeuntem. Sed neque illi irascitur, à quo videtur abductus. Ego autem, nisi istud vincendæ iracundiæ Postumianus prodidisset exemplum, graviter irascerer discessione fugitivi: sed quia irasci non licet, tota istorum commemoratio, quæ nos compungit, abolenda est. Te, inquam, Postumiane, te potius audiamus. Faciam, inquit, Galle, quod præcipis, quatenus tam studiosos audiendi esse vos video. Sed mementote, quia non sine fenore istum apud vos depono sermonem, libens præsto quod poscitis: dummodo paullo post quod poposcero, non negetis. Nos vero, inquam, nihil habemus, in quo tibi mutuum vel sine

Perseverantia in proposito.

fenore

fenore restituere possimus. sed tamen quidquid putaveris, imperato, dummodo, ut cœperas, desideriis nostris satisfacias. valde enim nos delectat tua oratio. Nihil, inquit Postumianus, vestra studia fraudabo: & quia eremitæ unius incipientis agnovistis virtutem, referam adhuc vobis pauca de plurimis.

Ergo ubi prima eremi ingressus sum, duodecim fere à Nilo millibus, (habebam autem unum è fratribus ducem, locorum peritum) pervenimus ad quendam senem monachum, sub radice montis habitantem. ibi, quod in illis locis rarissimum est, puteus erat. bovem unum habebat, cujus hic erat totus labor, impulsa rotali machina aquam producere. nam fere mille aut amplius pedum, profundum putei ferebatur. hortus illic erat multis oleribus copiosus: id quidem contra naturam eremi, ubi omnia arentia, exusta solis ardoribus, nullius unquam seminis vel exiguam radicem ferunt. Verum hoc sancto illi labor cum pecore communis, & propria præstabat industria. Frequens enim irrigatio aquarum tantam pinguedinem arenis dabat, ut mirum in modum virere atque fructificare horti illius olera videremus: Ex iis igitur una cum domino bos ille vivebat. nobis quoque ex ea copia, cœnam sanctus dedit. Ibi vidi, quod vos Galli forte non creditis, ollam cum oleribus, quæ nobis in cœnam præparabatur, sine igne fervere. Tanta vis solis est, ut quibuslibet coquis etiam ad Gallorum pulmenta sufficiat. Post cœnam autem jam inclinante vespera, invitat nos ad arborem palmam, cujus interdum pomis uti solebat: quæ fere duobus millibus aberat. Nam hæ tantum in eremo arbores, licet raro, haben-

VII.

Hortus fertilis in loco sterilissimo.

Olla in Ægypto fervet ardore solis.

tur tamen. quod utrum sollers antiquitas procuraverit, an solis natura gignat, ignoro: nisi si Deus præscius habitandam quandoque à sanctis eremum, hæc servis suis paraverit. Ex majore enim parte, qui intra illa secreta consistunt, cum alia ibi germina nulla succedunt, istarum arborum pomis aluntur. Ergo ubi ad illam, ad quam nos humanitas nostri hospitis ducebat, arborem pervenimus, leonem ibi offendimus: quo viso, ego & ille dux meus intremuimus. sanctus vero ille incunctanter accessit: nos, licet trepidi, secuti sumus. Fera paullulum (cerneres imperatam à Deo) modesta discessit, & constitit: dum ille adtigua ramis humilioribus poma decerperet. cumque plenam palmulis manum obtulisset, accurrit bestia, accepitque tam libere quam nullum animal domesticum: & cum comedisset, abscessit. nos hæc intuentes, & adhuc trementes, facile potuimus expendere, quanta in illo fidei virtus, & quanta in nobis esset infirmitas.

Leo Anachoretæ conviva.

VIII. Alium æque singularem virum vidimus, parvo tugurio, in quo non nisi unus recipi posset, habitantem. de hoc illud ferebatur, quod lupa ei solita erat adstare cœnanti: nec facile unquam bestia falleretur, quin illi ad legitimam horam refectionis occurreret, & tamdiu pro foribus exspectaret, donec ille panem, qui cœnulæ superfuisset, offerret: illam manum ejus lambere solitam: atque ita quasi impleto officio, & præstita consolatione discedere. Sed forte accidit, ut sanctus ille, dum fratrem qui ad eum venerat, deducit abeuntem, diutius abesset, & non nisi sub nocte remearet. Interim bestia ad consuetudinarium illud cœnæ tem-

Lupa astat cœnanti eremitæ.

tempus occurrit. vacuam cellulam, cum familiarem patronum abesse sentiret, ingressa, curiosius explorans ubinam esset habitator: casu contigua cum panibus quinque palmicia sportella pendebat. Ex his unum præsumit, & devorat: deinde perpetrato scelere discedit. Regressus eremita, vidit sportulam dissolutam, non constante panum numero. damnum rei familiaris intelligit, ac prope limen panis absumpti fragmenta cognoscit. Sed non erat incerta suspicio, quæ furtum persona fecisset. Ergo cum sequentibus diebus secundum consuetudinem bestia non venisset, nimirum audacis facti conscia, ad eum venire dissimulans cui fecisset injuriam, ægre patiebatur eremita, se alumnæ solatio destitutum. Postremo illius oratione revocata, septimum post diem affuit, ut solebat ante, cœnanti. Sed ut facile cerneres verecundiam pœnitentis, non ausa propius accedere, dejectis in terram profundo pudore luminibus, quod palam licebat intelligi, quandam veniam precabatur: quam illius confusionem eremita miseratus, jubet eam propius accedere, ac manu blanda caput triste permulcet. Dein pane duplicato ream suam refecit. ita indulgentiam consecuta, officii consuetudinem deposito mœrore reparavit. Intuemini quæso Christi etiam in hac parte virtutem, cui sapit omne quod brutum est, cui mite est omne quod sævit. Lupa præstat officium, lupa furti crimen agnoscit, lupa conscio pudore confunditur: vocata adest, caput præbet: & habet sensum indultæ sibi veniæ, sicut pudorem gessit errati. Tua hæc virtus Christe, tua sunt hæc Christe miracula. Etenim quæ in tuo nomine operantur servi tui, tua sunt: & in hoc inge-

Bestia sceleris sui conscia.

miſcimus, quod majeſtatem tuam feræ ſentiunt, homines non verentur.

IX. Necui autem hoc incredibile forte videatur, majora memorabo. Fides Chriſti adeſt, me nihil fingere, neque incertis auctoribus vulgata narrare: ſed quæ mihi per fideles viros comperta ſunt, explicabo. Habitant plerique in eremo ſine ullis tabernaculis, quos Anachoretas vocant. vivunt herbarum radicibus: nullo unquam certo loco conſiſtunt, ne ab hominibus frequententur. quas nox coëgerit, ſedes habent. Ad quendam igitur hoc ritu atque hac lege viventem, duo ex Nitria monachi, licet longe & diverſa regione, tamen quia olim ipſis in monaſterii converſatione carus & familiaris fuiſſet, auditis ejus virtutibus, tetenderunt: quem diu multumque quæſitum, tandem menſe ſeptimo repererunt extremo illo deſerto, quod eſt Memphis contiguum, demorantem: quas ille ſolitudines jam per annos duodecim dicebatur habitare. Qui licet omnium hominum vitaret occurſus, tamen agnitos non refugit, ſeque cariſſimis per triduum non negavit. Quarto die aliquantulum progreſſus, cum proſequeretur abeuntes, leænam miræ magnitudinis ad ſe venire conſpiciunt. beſtia licet tribus repertis, non incerta quem peteret, Anachoretæ pedibus advolvitur, & cum fletu quodam & lamentatione procumbens indicabat gementis pariter & rogantis affectum. movit omnes, & præcipue illum, qui ſe intellexerat expetitum. præcedentem ſequuntur. nam præiens, & ſubinde reſtans, ſubinde reſpectans, facile poterat intelligi, id eam velle, ut quo illa ducebat, Anachoreta ſequeretur. Quid multis? Ad ſpeluncam

Anachoretarum domicilia & vivendi ratio.

Leæna Anachoretæ ſupplicat, & viſum catulis ſuis impetrat.

beſtiæ

bestiæ pervenitur, ubi illa adultos jam quinque catulos male feta nutriebat: qui, ut clausis luminibus ex alvo matris exierant, cæcitate perpetua tenebantur. quos singulos de rupe prolatos, ante Anachoretæ pedes mater exposuit. Tum demum sanctus animadvertit, quid bestia postularet: invocatoque Dei nomine, contrectavit manu lumina clausa catulorum: ac statim cæcitate depulsa, apertis oculis bestiarum diu negata lux patuit. Ita fratres illi, Anachoreta quem desiderabant visitato, cum admodum fructuosa laboris sui mercede redierunt: qui in testimonium tantæ virtutis admissi, fidem sancti, gloriam Christi, quæ per ipsos esset testificanda, vidissent. Mira dicturus sum: Leænam post dies quinque ad auctorem tanti beneficii revertisse, eidemque inusitatæ feræ pellem pro munere detulisse: qua plerumque sanctus ille quasi amiculo circumtectus, non dedignatus est munus per bestiam sumere, cujus alium potius interpretabatur auctorem. Leænæ gratitudo.

Erat etiam alterius Anachoretæ in illis regionibus nomen illustre, qui in ea parte deserti quæ Syenis jungitur, habitabat. hic cum primum se ad eremum contulisset, & herbis herbarumque radicibus, quas prædulces interdum, & saporis eximii fert arena, victurus, ignarus germinis eligendi, noxia plerumque carpebat. nec erat facile vim radicum sapore discernere: quia omnia æque dulcia: sed pleraque occultiore natura virus lethale cohibebant. Cum ergo edentem vis interna torqueret, & immensis doloribus vitalia universa quaterentur, ac frequens vomitus cruciatibus non ferendis ipsam animæ sedem stomacho X.

jam fatiſcente diſſolveret, omnia penitus quæ eſſent edenda formidans, ſeptimum in jejuniis diem ſpiritu deficiente ducebat. Tum ad eum fera, cui Ibicis eſt nomen, acceſſit. huic propius aſtanti, faſciculum herbarum, quem collectum pridie attingere non audebat, objecit. Sed fera, quæ virulenta erant, ore diſcutiens, quæ innoxia noverat, eligebat. ita vir ſanctus ejus exemplo quid edere, quid reſpuere deberet, edoctus, & periculum famis evaſit, & herbarum venena vitavit. Sed longum eſt de omnibus, qui eremum incolunt, comperta nobis, vel audita memorare. Annum integrum & ſeptem fere menſes intra ſolitudines conſtitutus exegi, magis virtutis admirator alienæ, quam quod ipſe tam arduum atque difficile potuerim tentare propoſitum. Sæpius tamen cum ſene illo, qui puteum & bovem habebat, habitavi.

Fera docet ſigno uſum bonarum herbarum & radicum.

XI. Duo beati Antonii monaſteria adii, quæ hodieque ab ejus diſcipulis incoluntur. Ad eum etiam locum, in quo beatiſſimus Paullus primus eremita eſt diverſatus, acceſſi. Rubrum mare vidi: jugum Sina montis aſcendi, cujus ſummum cacumen cælo pæne contiguum, nequaquam adiri poteſt. Inter hujus receſſus Anachoreta eſſe aliquis ferebatur, quem diu multumque quæſitum videre non potui, qui fere jam ante quinquaginta annos à converſatione humana remotus, nullo veſtis uſu, ſetis corporis ſui tectus, nuditatem ſuam divino munere veſtiebat. Hic quoties eum religioſi viri adire voluerunt, curſu avia petens, congreſſus vitabat humanos. uni tantummodo ferebatur ſe ante quinquennium præbuiſſe, qui credo potenti fide id obtinere promeruit: cui inter

Anachoreta in Sina monte degit nudus.

inter multa colloquia percunctanti, cur homines tantopere vitaret, respondisse perhibetur, Eum qui ab hominibus frequentaretur, non posse ab angelis frequentari. Unde non immerito recepta opinione multorum fama vulgaverat, sanctum illum ab angelis visitari. Ego autem à Sina monte digressus, ad Nilum flumen regressus sum, cujus ripas frequentibus monasteriis consertas utraque ex parte lustravi. Plerumque vidi, ut dudum dixeram, uno in loco habitare centenos: sed & bina & terna millia in iisdem viculis degere constabat. Nec sane ibi minorem putetis diversantium in multitudine monachorum esse virtutem, quam eorum esse cognoscitis, qui se ab humanis cœtibus removerunt. Præcipua, ut jam dixeram, ibi virtus, & prima, est obedientia: neque aliter adveniens ad monasterium abbatis suscipitur, quam qui tentatus prius fuerit, & probatus, nullum unquam recusaturus, quamlibet arduum ac difficile, indignumque toleratu, abbatis imperium.

Monachorum Orientalium virtus prima.

Duo vobis referam incredibilis obedientiæ admodum magna miracula, licet suppetant plura recolenti: sed ad excitandam virtutum æmulationem, cui pauca non sufficiunt, multa non proderunt. Ergo cum quidam sæculi actibus abdicatis, monasterium magnæ dispositionis ingressurus, cœpisset rogare: Abbas ei cœpit multa proponere, graves esse istius disciplinæ labores, sua vero dura imperia, quæ nullius facile valeret implere patientia. aliud potius monasterium, ubi facilioribus legibus viveretur, expeteret: non tentaret aggredi, quod implere non posset. Ille vero nihil his terroribus permoveri, sed magis ita omnem obedien- XII.

tiam polliceri, ut si eum Abbas in ignem ire præciperet, non recusaret intrare. quam illius professionem ubi magister accepit, non cunctatur probare profitentem. Casu clibanus propter ardebat, qui multo igne succensus, coquendis panibus parabatur: exundabat abruptis flamma fornacibus: & intra camini illius concava totis habenis regnabat incendium. hoc igitur advenam illum jubet magister intrare, nec distulit parere præcepto: medias flammas nihil cunctatus ingreditur: quæ mox tam audaci fide victæ, velut illis quondam Hebræis pueris cessere venienti. Superata natura est, fugit incendium: & qui putabatur arsurus, velut frigido rore perfusus se ipse miratus est. Sed quid mirum, si tuum Christe tironem ignis ille non attigit? ut nec abbatem pigeret dura mandasse, nec discipulum pœniteret imperio paruisse, qui eo die quo advenerat, dum tentaretur infirmus, perfectus inventus est: merito felix, merito gloriosus, probatus obedientia, glorificatus est passione.

Abbas initiandum igne explorat.

Illæsus ab igne egreditur.

XIII. In eodem autem monasterio factum id quod dicturus sum, recenti memoria ferebatur. Quidam itidem ad eundem abbatem recipiendus advenerat, cum prima ei lex obedientiæ poneretur, ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam: casu abbas storacinam virgam jampridem aridam manu gerebat. hanc solo fixit, atque illi advenæ id operis imponit, ut tamdiu virgulæ aquam irriguam ministraret, donec, quod contra omnem naturam erat, lignum aridum in solo arente vivisceret. Subjectus advena duræ legis imperio, aquam propriis humeris quotidie convehebat, quæ à Nilo flumine per duo fere milia petebatur. jamque emen-

Monachi miranda patientia.

emenſo anni ſpatio, labor non ceſſabat operantis, & de fructu operis ſpes eſſe non poterat: tamen obedientiæ virtus in labore durabat. Sequens quoque annus vanum laborem jam affecti fratris eludit. Tertio demum ſuccedentium temporum labente curriculo, cum neque nocte neque interdiu, aquarius ille ceſſaret operator, virga floruit. Ego ipſam ex illa virgula arbuſculam, quæ hodieque intro atrium monaſterii eſt ramis virentibus, vidi: quæ quaſi in teſtimonium manens, quantum obedientia meruit, & quantum fides poſſit, oſtendit. Sed me dies ante deficiet, quam diverſa miracula, quæ mihi de virtutibus Sanctorum ſunt comperta, conſummem. Virga arida floruit.

Duo vobis adhuc præclara memorabo. quorum unum egregium erit adverſus inflationem miſeræ vanitatis exemplum: alterum adverſus falſam juſtitiam non mediocre documentum. Quidam ergo Sanctus fugandorum de corporibus obſeſſis dæmonum incredibili præditus poteſtate, inaudita per ſingulos dies ſigna faciebat. non ſolum enim præſens, neque verbo tantum, ſed abſens quoque interdum cilicii ſui fimbriis, aut epiſtolis miſſis, corpora obſeſſa curabat. Hic ergo mirum in modum frequentabatur à populis ex toto ad eum orbe venientibus. Taceo de minoribus: Præfecti Comiteſque, ac diverſarum Iudices poteſtatum pro foribus illius ſæpe jacuerunt. Epiſcopi quoque ſanctiſſimi, ſacerdotali auctoritate depoſita, contingi ſe ab eo, atque benedici humiliter poſtulantes, ſanctificatos ſe ac divino munere illuſtratos, quoties manum illius veſtemque contigerant, non immerito crediderunt. Hic ferebatur omni potu in perpetuum penitus abſtine- XIIII. Perpetui potus carentia.

tinere, ac pro cibo (tibi Sulpici in aurem loquar, ne Gallus hoc audiat) septem tantum caricis sustentari. Interea sancto viro, ut ex virtute honor, ita ex honore vanitas cœpit obrepere. quod malum ille ubi primum potuit in se sentire grassari, diu multumque discutere conatus est: sed repelli penitus vel tacita conscientia vanitas, perseverante virtute, non potuit. Ubique nomen ejus dæmones fatebantur: excludere à se confluentium populos non valebat. Virus interim latens serpebat in pectore, & cujus nutu ex aliorum corporibus dæmones fugabantur, se ipsum occultis cogitationibus vanitatis purgare non poterat. Totis igitur precibus conversus ad Dominum fertur orasse, ut permissa in se mensibus quinque diaboli potestate, similis his fieret, quos ipse curaverat. Quid multis morer? ille præpotens, ille qui signis atque virtutibus toto Oriente vulgatus, ille ad cujus limina populi ante confluxerant, ad cujus fores summæ istius sæculi se prostraverant potestates, correptus à dæmone est, tentus in vinculis, omnia illa quæ energumeni solent ferre, perpessus. Quinto demum mense purgatus est non tantum dæmone, sed, quod illi erat utilius atque optatius, vanitate. Sed mihi ista replicanti, nostra infelicitas, nostra occurrit infirmitas. Quis enim nostrum est, quem si unus homunculus humilis salutaverit, aut fatuis atque adulantibus verbis fœmina una laudaverit, non continuo elatus sit superbia, non statim inflatus sit vanitate? ut etiamsi non habeat conscientiam sanctitatis, tamen quia vel stultorum adulatione, aut fortassis errore sanctus esse dicatur, sanctissimum se putabit. Iam vero si ei munera crebra mittantur, Dei se

Dæmonum celeberrimus fugator à dæmone possideri optat.

se munificentia asserit honorari, cui dormienti atque resoluto necessaria conferantur. Quodsi vel de modico ei aliqua virtutis signa succederent, angelum se putaret. Cæterum cum neque opere neque virtute conspicuus sit, si quis clericus fuerit effectus, dilatat continuo fimbrias suas, gaudet salutationibus, inflatur occursionibus: ipse etiam ubique discurrit. Et qui ante pedibus aut asello ire consueverat, spumante equo superbus invehitur: parva prius ac vili cellula contentus habitare, erigit celsa laquearia, construit multa conclavia, sculpit ostia, pingit armaria, vestem respuit grossiorem, indumentum molle desiderat. atque hæc caris viduis ac familiaribus mandat tributa virginibus: illa, ut birrum rigentem, hæc ut fluentem texat lacernam. Verum hæc describenda mordacius, beato viro Hieronymo relinquamus: ad propositum revertamur. Tu vero, inquit Gallus meus, nescio quid Hieronymo reliqueris disputandum, ita breviter universa nostrorum instituta complexus es, ut pauca hæc tua verba, si æquanimiter acceperint, & patienter expenderint, multum eis arbitrer profutura, ut non indigeant libris post hæc Hieronymi coërceri. Sed tu illa potius evolve, quæ cœperas, & illud quod adversus falsam justitiam dicturum te esse promiseras, prode documentum. nam ut vere tibi fatear, nullo perniciosius malo intra Gallias laboramus. Ita faciam, Postumianus inquit, nec te diutius tenebo suspensum.

Ecclesiasticorum superbia & luxus.

XV.

Adolescens quidam ex Asia prædives opibus, genere clarus, habens uxorem & filium parvulum, cum in Ægypto tribunus esset, & frequentibus adversum Blembos expeditioni-

bus.

bus quædam eremi contigiſſet, ſanctorum etiam tabernacula complura vidiſſet, à beato viro Iohanne verbum ſalutis accepit. Nec moratus inutilem militiam cum vano illo honore contemnere, eremum conſtanter ingreſſus brevi tempore in omni genere virtutum perfectus emicuit: potens jejuniis, humilitate conſpicuus, fide firmus, facile ſe antiquis monachis ſtudio virtutis æquaverat: cum interim ſubiit eum cogitatio, injecta per diabolum, quod rectius eſſet, ut rediret ad patriam filiumque unicum ac domum totam cum uxore ſalvaret: quod utique eſſet acceptius Deo, quam ſi ſolum ſe ſæculo eripere contentus, ſalutem ſuorum non ſine impietate negligeret. Iſtiuſmodi ergo falſæ juſtitiæ colore ſuperatus, poſt quadriennium fere cellulam ſuam atque propoſitum eremita deſeruit. Sed ubi ad proximum monaſterium, quod à multis fratribus habitabatur, acceſſit, cauſſam diſceſſionis atque conſilium quærentibus, confitetur. Renitentibus cunctis, & præcipue loci illius abbate renitente, malo animo fixa ſententia non potuit avelli. Igitur infelici ſe obſtinatione proripiens, cum dolore omnium digreſſus à fratribus, vix è conſpectu abſceſſerat, impletus à dæmone, cruentaſque ſpumas ore provolvens, ſuis dentibus ſe ipſe lacerabat. deinde ad idem monaſterium fratrum humeris reportatus, cum coërceri in eo immundus ſpiritus non valeret, neceſſitate cogente, ferreis nexibus alligatur, pedes cum manibus vinciuntur. non immerita pœna fugitivo, ut quem non cohibuerat fides, catenæ cohiberent. Poſt biennium demum oratione ſanctorum ab immundo ſpiritu liberatus, ad eremum, unde diſceſſerat, mox regreſſus,

Inconſtantia ob amorem mundanorum.

Pœnitentia ductus eremum repetit.

greſſus, & ipſe correptus & aliis poſt futurus
exemplo, ne quem aut falſæ juſtitiæ umbra
decipiat, aut incerta mobilitas inutili levitate
compellat ſemel cœpta deſerere. Hæc vos de
virtutibus Domini, quas in ſervis ſuis vel imi-
tanda operatus eſt, vel timenda, ſcire ſufficiat.
Sed quia ſatisfeci veſtris auribus, immo etiam Hacte-
verboſior fui fortaſſe, quam debui, tu modo nus Po-
(ad me autem loquebatur) debitum fenus ex- ſtumia-
ſolve, ut te de Martino tuo, ut es ſolitus, plura nus.
referentem, jam pridem in hoc deſideriis meis
æſtuantibus audiamus. Quid? inquam, tibi de
Martino meo liber ille non ſufficit, quem ipſe
tu noſti me de illius vita atque virtutibus edi-
diſſe?

Agnoſco id quidem, Poſtumianus inquit, XVI.
neque unquam à dextera mea liber ille diſce-
dit. nam ſi agnoſcis, (aperit librum, qui ſub Libri de
veſte latebat) en ipſum. hic mihi, inquit, ter- vita B.
ræ ac mari comes, hic in peregrinatione tota Martini
ſocius & conſolator fuit. Sed referam tibi pla- laus &
ne, quo liber iſte penetraverit: & quam nullus celebri-
fere in orbe terrarum locus ſit, ubi non mate- tas.
ria felicis hiſtoriæ pervulgata teneatur. Primus
eum Romanæ urbi, vir ſtudioſiſſimus tui,
Paullinus invexit. deinde cum tota certatim
urbe raperetur, exſultantes librarios vidi: quod
nihil ab his quæſtuoſius haberetur: ſiquidem
nihil illo promptius, nihil carius venderetur.
Hic navigationis meæ curſus, longe ante pro- *de quo*
greſſus: cum ad Africam veniſſem, jam per to- *ſupra*
tam Carthaginem legebatur. ſolus eum Cyre- *cap. 2.*
nenſis ille presbyter non habebat: ſed me lar-
giente deſcripſit. Nam quid ego de Alexandria
loquar? ubi pæne omnibus magis quam tibi
notus eſt. hic Ægyptum, Nitriam, Thebaidam,

ac tota Memphitica regna tranſivit. hunc ego in eremo à quodam ſene legi vidi: cui cum me familiarem tuum eſſe dixiſſem, & ab illo & à multis fratribus hæc mihi injuncta legatio eſt, ut ſi unquam terras iſtas te incolumi contigiſſem, ea te ſupplere compellerem, quæ in illo tuo libro de virtutibus beati viri profeſſus es præteriſſe. Age ergo, quia non illa à te audire deſidero, quæ ſcripta ſufficiunt, illa quæ tum vel propter legentium, ut credo, faſtidium præteriſti, multis in una mecum à te poſcentibus explicentur. Equidem Poſtumiane, inquam, cum te jam dudum de ſanctorum virtutibus intentus audirem, tacitis ad Martinum meum cogitationibus recurrebam, merito perſpiciens omnia illa quæ ſinguli diverſa feciſſent, per unum iſtum facile completa. Nam cum excelſa retuleris (quod mihi dixiſſe liceat pace ſanctorum) nihil à te penitus audivi, in quo Martinus eſſet inferior.

XVII. Omnia ſingulorum monachorum inſignia in uno ſunt B. Martino.

Sed ſicut nullius unquam cum illius viri meritis profiteor conferendam eſſe virtutem: ita & illud animadverti decet, iniqua illum cum eremitis, vel etiam anachoretis, condicione conferri. illi enim ab omni impedimento liberi, cælo tantum, atque angelis teſtibus plane admirabilia docentur operari. Iſte in medio cœtu & converſatione populorum, inter clericos diſſidentes, inter epiſcopos ſævientes, cum fere quotidianis ſcandalis hinc atque inde premeretur, inexpugnabili tamen adverſus omnia virtute fundatus ſtetit: & tanta operatus eſt, quanta ne illi quidem, quos ante audivimus eſſe in eremo vel fuiſſe, fecerunt. Ac ſi illi paria feciſſent, quis judex tam eſſet injuſtus, ut non iſtum eſſe potiorem merito judicaret?

caret? Puta enim istum fuisse militem qui pugnaverit in iniquo loco, & tamen victor evaserit: illos autem æque compone militibus, sed qui ex æquo loco, aut etiam de superiore certaverint. Quid ergo? & si omnium una victoria est, non potest esse par gloria. Et tamen cum præclara retuleris, à nemine retulisti mortuum suscitatum: quo uno utique te necesse est confiteri Martino neminem conferendum. Nam si admirandum est, quod illum Ægyptium flamma non attigit: hic quoque sæpius imperavit incendiis. Si revolvas, quod Anachoretis feritas bestiarum victa succubuit: hic familiariter & rabiem bestiarum, & serpentium venena compescuit. Quodsi illum conferas, qui immundis spiritibus obsessos verbi imperio, ac etiam fimbriarum virtute curabat: ne in hac quidem parte inferiorem fuisse Martinum multa documenta sunt. Si etiam ad illum recurras, qui setis suis pro veste contectus, putabatur ab angelis visitari: cum isto angeli quotidie loquebantur. Iam vero adversus vanitatem atque jactantiam ita invictum spiritum gessit, ut illa vitia fortius nemo contempserit, cum quidem immundis spiritibus adflatos absens plerumque curaverit: nec solum Comitibus, aut Præfectis, sed ipsis etiam Regibus imperaret. minimum id quidem in illis virtutibus: sed credas velim, non solum vanitati, sed caussis etiam atque occasionibus vanitatis, neminem fortius repugnasse. Parva quidem, sed non prætereunda dicturus sum: quia & ille laudandus est, qui summa præditus potestate, tam religiosam ad reverentiam beati viri ostenderit voluntatem. Memini Vincentium Præfectum, virum egregium, & quo nullus sit intra Gallias

Idem insi comparabilis declaratur.

lias omni virtutum genere præstantior, dum Turonos præteriret, à Martino sæpius poposcisse, ut ei convivium in suo monasterio daret: in quo quidem exemplum B. Ambrosii episcopi præferebat: qui eo tempore Consules & Præfectos subinde pascere ferebatur: sed virum altioris ingenii, ne qua ex hoc vanitas atque inflatio obreperet, noluisse. Ergo fatearis necesse est, in Martino omnium illorum quos enumerasti, fuisse virtutes: Martini autem in illis omnibus non fuisse. Quid tu, inquit Postumianus, ita mecum? quasi non eadem tecum sentiam semperque senserim.

XVIII. Ego vero quoad vivam semper, & sapiam, Ægypti monachos prædicabo. laudabo anachoretas, mirabor eremitas: Martinum semper excipiam: non illi ego quemquam audebo monachorum, certe non episcoporum quempiam comparare. Hoc Ægyptus fatetur, hoc Syria, hoc Æthiops comperit, hoc Indus audivit, hoc Parthus & Persa noverunt: nec ignorat Armenia: Bosphorus exclusa cognovit, & postremo si quis aut Fortunatas insulas, aut glacialem frequentat Oceanum. Quo miserior est regio ista nostra, quæ tantum virum cum in proximo habuerit, nosse non meruit. Nec tamen huic crimini miscebo populares: soli illum clerici, soli nesciunt sacerdotes, nec immerito. Nosse illum invidi noluerunt: quia si virtutes illius nossent, sua vitia cognovissent. Horreo dicere, quod nuper audivi, infelicem dixisse nescio quem, te in illo libro tuo plura mentitum. Non est hominis vox ista, sed diaboli: nec Martino in hac parte detrahitur, sed fidei Euangelii derogatur. Nam cum Dominus ipse testatus sit istiusmodi opera, quæ Martinus

Martinum ignorant Galli soli, præcipue clerici.

tinus implevit, ab omnibus fidelibus eſſe facienda: qui Martinum non credit iſta feciſſe, non credit Chriſtum iſta dixiſſe. Sed infelices, degeneres, ſomnolenti, quæ ipſi facere non poſſunt, facta ab illo erubeſcunt: & malunt illius negare virtutes, quam ſuam inertiam confiteri.

Verum nobis ad alia properantibus, omnis iſtorum memoria relinquatur: tu potius, ut jamdudum deſidero, reſidua Martini opera contexe. At ego, inquam, arbitror rectius iſtud à Gallo eſſe poſcendum, quippe qui plura noverit (neque enim ignorare potuit magiſtri facta diſcipulus) & qui non immerito iſtam vicem non ſolum Martino, ſed etiam nobis debeat; ut, quia ego jam librum editum, ac tu hactenus Orientalium geſta memoraſti, iſtam demum neceſſarii ſermonis hiſtoriam Gallus evolvat: quia, ut dixi, & nobis debet loquendi vicem, & Martino ſuo credo præſtabit, ut non gravate illius facta commemoret. XIX.

Ego plane, inquit Gallus, licet impar ſim tanto oneri, tamen relatis ſuperius à Poſtumiano obedientiæ cogor exemplis, ut munus iſtud quod imponitis, non recuſem. Sed dum cogito me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum, vereor ne offendat veſtras nimium urbanas aures ſermo ruſticior. Audietis me tamen ut Gurdonicum hominem, nihil cum fuco aut cothurno loquentem. Nam ſi mihi tribuitis Martini me eſſe diſcipulum: illud etiam concedite, ut mihi liceat exemplo illius inanes ſermonum phaleras & verborum ornamenta contemnere. Tu vero, inquit Poſtumianus, vel Celtice, aut ſi mavis Gallice loquere, dummodo jam Martinum loquaris. Ego autem profiteor, quia etiamſi mutus eſſes, non defutura XX.

tura tibi verba, quibus Martinum facundo ore loquereris : ſicut Zachariæ in Ioannis nomine lingua reſoluta eſt. Cæterum cum ſis ſcholaſticus, hoc ipſum quaſi ſcholaſticus artificioſe facis, ut excuſes imperitiam, quia exſuperas eloquentia. ſed neque monachum tam aſtutum, neque Gallum decet eſſe tam callidum. Verum aggredere potius, & quod te manet explica. nimium enim dudum alias res agentes conſumimus tempus : & jam ſolis occidui umbra prolixior monet, non multum diei, vicina nocte, ſupereſſe. Deinde cum paullulum omnes conticuiſſemus, Gallus ita cœpit : Cavendum mihi imprimis eſſe arbitror, ne ea de Martini virtutibus repetam, quæ in libro ſuo Sulpicius iſte memoravit. Vnde prima illius inter militandum geſta prætereo : neque ea attingam, quæ laicus egit, ac monachus : nec vero audita ab aliis potius, quam quæ vidi ipſe, dicturus ſum.

DIALOGVS II.

de virtutibus B. Martini.

VO primo igitur tempore, relictis ſcholis, beato me viro junxi, paucos poſt dies euntem ad eccleſiam ſequebamur. Interim ei ſeminudus hibernis menſibus pauper occurrit, orans ſibi veſtimentum dari. Tunc ille, accerſito archidiacono, juſſit algentem ſine dilatione veſtiri. deinde ſecretarium ingreſſus, cum ſolus, ut erat illi conſuetudo, reſideret (hanc enim ſibi etiam in eccleſia ſolitudinem

Nudos veſtit.

dinem

dinem permissa clericis libertate præstabat) cum quidem in alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati, Martinum vero usque in eam horam qua solennia populo agi consuetudo deposceret, sua solitudo cohibebat. Illud non præteribo, quod in secretario sedens, nunquam cathedra usus est. nam in ecclesia nemo unquam illum sedere conspexit: sicut quendam nuper (testor Dominum) non sine meo pudore vidi, sublimi solio quasi regio tribunali, celsa sede residentem. Sedebat autem Martinus in sellula rusticana, ut est in usibus servulorum, quas nos rustici Galli tripetias, vos scholastici, aut certe tu qui de Græcia venis, tripodas nuncupatis. Hoc ergo secretum beati viri pauper ille captatum, cum ei archidiaconus dare tunicam distulisset, irrupit, dissimulatum se à clerico querens, algere deplorans. Nec mora, sanctus, paupere non vidente, intra amphibalum sibi tunicam latenter eduxit, pauperemque contectum discedere jubet. Dein paullo post archidiaconus ingressus, admonet, pro consuetudine exspectare in ecclesia populum, illum ad agenda sollennia debere procedere. Cui ille respondens ait, pauperem prius (de se autem dicebat) oportere vestiri: se ad ecclesiam non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet. Diaconus vero nihil intelligens, quia extrinsecus indutum amphibalo, veste nudum interius non videbat, postremo pauperem non comparere caussatur. Mihi, inquit, vestis quæ præparata est, deferatur: pauper non deerit vestiendus. Arctatus demum clericus, necessitate compulsus, jamque felle commoto, à proximis taber-

 nis

nis bigerrigam vestem, brevemque atque hispidam, quinque comparatam argenteis rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit En, inquit, vestem, sed pauper hic non est. Ille nihil motus, jubet eum paullulum stare pro foribus, secretum utique procurans, dum sibi vestem nudus imponeret: totis viribus elaborans, ut posset occultum esse quod fecèrat. Sed quando in sanctis viris latent ista, quærentibus velint nolint cuncta produntur.

II. Globus ignis in capite ejus micat.

II. Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quo quidem die (mira dicturus sum) cum jam altarium, sicut est sollenne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita ut in sublime contendens, longius collum crinemque flamma produceret. Hoc, licet celeberrimo factum die, in magna populi multitudine viderimus, una tantum de virginibus, & unus de presbyteris, tres tantum videre de monachis: cæteri cur non viderint, non potest nostri esse judicii.

III. Per idem fere tempus, cum Evantius, avunculus meus, vir licet sæculi negotiis occupatus, tamen admodum Christianus, gravissima ægritudine extremo mortis periculo cœpisset urgeri, Martinum evocavit. nec cunctatus ille properavit: prius tamen quam medium viæ spatium vir beatus evolveret, virtutem advenientis sensit ægrotus: receptaque continuo sanitate, venientibus nobis obviam ipse processit: Altera die redire cupientem, magna prece detinuit: cum interim unum è familia puerum lethali ictu serpens perculit: quem jam exanimem vi veneni ipse Evantius suis humeris illatum ante pedes sancti viri, nihil illi impossibile confisus, exposuit. jamque se malum serpentis

pentis per omnia membra diffuderat. Cerneres omnibus venis inflatam cutem, & ad utris instar tensa vitalia. Martinus porrecta manu, universa pueri membra pertractans, digitum prope ipsum vulnusculum, quo bestia virus infuderat, fixit. Tum vero (mira dicturus sum) vidimus venenum ex omni parte revocatum, ad Martini digitum cucurrisse: deinde per illud ulceris foramen exiguum, ita virus stipasse cum sanguine, ut solet ex uberibus caprarum aut ovium, pastorum manu pressis, longa linea copiosi lactis effluere. Puer surrexit incolumis. nos obstupefacti tantæ rei miraculo, id quod ipsa cogebat veritas, fatebamur, non esse sub cælo qui Martinum possit imitari.

Veneno mortuus revivisсit.

IIII. Consequenti itidem tempore iter cum eo dum diœceses visitat, agebamus. nobis nescio qua necessitate remorantibus, aliquantulum ille processerat. Interim per aggerem publicum plena militantibus viris fiscalis rheda veniebat. sed ubi Martinum in veste hispida, nigro & pendulo pallio circumtectum, contigua de latere jumenta viderunt, paullulum in partem alteram pavefacta hæserunt. Deinde funibus implicatis, protentos illos, quibus, ut sæpe vidistis, misera illa animalia conglobantur, ordines miscuerunt: dumque ægre expediuntur, moram fecere properantibus. qua permoti injuria militantes, præcipitatis in terram saltibus se dederunt. Dein Martinum flagris ac fustibus urgere cœperunt: cum quidem ille mutus & incredibili patientia præbens terga cædentibus, majorem insaniam infelicibus commoveret; magis ex hoc furentes, quod ille quasi non sentiens verbera illata contemneret. Nos illico consecuti, fæde cruentum, atque universa cor-

Martini vestis.

B. Martinus à militibus cæditur.

poris parte laniatum, cum exanimis in terram procubuiſſet, invenimus : ſtatimque eum aſello ſuo impoſuimus, ac locum cædis illius exſecrantes, raptim abire properavimus. Interea

Dant pœnas ſui delicti.

illi regreſſi ad rhedam ſuam, furore ſatiato, agi quo ire cœperant jumenta præcipiunt. Quæ cum omnia ſolo fixa, acſi ænea ſigna, riguiſſent; tollentibus altius vocem magiſtris, flagris hinc atque inde reſonantibus nihil penitus movebantur. Conſurgunt deinde omnes pariter in verbera. conſumit Gallicas mularum pœna maſtigias. Tota rapitur ſilva de proximo : trabibus jumenta tunduntur: ſed nihil penitus ſævæ manus agebant : uno atque eodem in loco ſtabant fixa ſimulacra. Quid agerent infelices homines, neſciebant. Nec jam ultra diſſimulare poterant, quin, quamlibet brutis pectoribus, agnoſcerent, divino numine ſe teneri. Tandem ergo in ſe regreſſi, cœperunt quærere, quis ille eſſet quem in eodem loco ante paullulum cecidiſſent; cum percunctantes cognoſcunt ex viantibus, Martinum à ſe tam crudeliter verberatum. Tunc vero apparere omnibus cauſſa manifeſta, nec ignorare jam poterant quin ob illius viri injuriam tenerentur. Igitur omnes rapidis nos paſſibus conſequuntur, conſcio facti ac meriti pudore confuſi, flentes, & pulvere, quo ſe ipſi fœdaverant, caput atque ora

Veniam rogant, & impetrant.

conſperſi, ante Martini ſe genua provolvunt, veniam precantes, & ut eos abire ſineret, poſtulantes : ſatis ſe vel ſola conſcientia dediſſe pœnarum : ſatiſque intellexiſſe, quam eoſdem ipſos vivos abſorbere terra potuiſſet, vel ipſi potius amiſſis ſenſibus in immobilem ſaxorum naturam rigeſcere debuiſſent, ſicut affixa locis quibus ſteterant jumenta vidiſſent. orare ſe

ſe atque obſecrare, ut indulgeret ſceleri veniam, & copiam præſtaret abeundi. Senſerat etiam, priuſquam accurrerent, vir beatus, illos teneri, nobiſque id ante jam dixerat. veniam tamen clementer indulſit, eoſdemque abire permiſit, animalibus reſtitutis.

V. Ante potiora, quam in epiſcopatu edidit.

Illud autem animadverti ſæpe Sulpici, Martinum tibi dicere ſolitum, nequaquam ſibi in epiſcopatu eam virtutum gratiam ſuppetiſſe, quam prius ſe habuiſſe meminiſſet. quod ſi verum eſt, immo quia verum eſt, conjicere poſſumus, quanta fuerunt illa quæ monachus operatus eſt, & quæ teſte nullo ſolus exercuit, cum tanta illum in epiſcopatu ſigna feciſſe, ſub oculis omnium viderimus. Multa quidem illius geſta prius innotuere mundo, neque potuere celari: ſed innumerabilia eſſe dicuntur, quæ dum jactantiam vitat, occultavit, neque in hominum notitiam paſſus eſt pervenire: quippe qui humanam ſubſtantiam ſupergreſſus, virtutis ſuæ conſcientia mundi gloriam calcans, cælo teſte frueretur. Quod verum eſſe, vel ex his quæ comperta nobis ſunt, nec latere potuerunt, poſſumus æſtimare: ſiquidem ante epiſcopatum duos mortuos vitæ reſtituerit, quod liber tuus plenius eſt locutus: in epiſcopatu vero, quod prætermiſiſſe te miror, unum tantummodo ſuſcitaverit. cujus rei ego teſtis ſum, ſi tamen nihil de minus idoneo teſte dubitatis. id ipſum autem vobis, qualiter geſtum ſit, explicabo. Fuerat cauſſa neſcio quæ, qua Carnotum opidum petebamus. interea dum vicum quendum habitantium multitudine frequentiſſimum præterimus, obviam nobis immanis turba proceſſit, quæ erat tota gentilium. nam nemo in illo vico noverat Chri-

Christum. Verum ad famam tanti viri campos omnes late patentes confluentium multitudo contexerat. Sensit hic Martinus operandum, & annuntiante sibi spiritu totus infremuit: nec mortale sonans verbum Dei gentilibus prædicabat: sæpius ingemiscens, cur tanta Dominum Salvatorem turba nesciret. Interea sicut nos incredibilis circumdederat multitudo, mulier quædam, cujus filius paullo ante defecerat, corpus exanimum beato viro protensis manibus cœpit offerre, dicens: Scimus quia amicus Dei es, restitue mihi filium meum, quia unicus est mihi. junxit se cætera multitudo, & matris precibus acclamat. Tum Martinus videns pro exspectantium salute, ut postea nobis ipse dicebat, consequi se posse virtutem, defuncti corpus propriis manibus accepit: & cum inspectantibus cunctis, genua flexisset, ubi consummata oratione surrexit, vivificatum parvulum matri restituit. Tum vero multitudo omnis in cælum clamore sublato, Christum Dominum fateri: postremo cuncti catervatim ad genua beati viri ruere cœperunt, fideliter postulantes, ut eos faceret Christianos. nec cunctatus, in medio ut erat campo, cunctos imposita universis manu catechumenos fecit, cum quidem ad nos conversus diceret, non irrationabiliter in campo catechumenos fieri, ubi solerent martyres consecrari. Vicisti, inquit Postumianus, Galle, vicisti: non utique me, qui Martini sum potius adsertor, & qui hæc omnia de illo viro & scivi semper, & credidi: sed eremitas omnes, anachoretasque vicisti. Nemo enim illorum, sicut Martinus hic vester, immo noster, mortibus imperavit. meritoque hunc iste Sulpicius Apostolis comparat

Filium mortuum vitæ & matri restituit.

rat

rat & prophetis: quem per omnia illis esse consimilem, fidei virtus, ac virtutum opera testantur. Sed perge quæso, quanquam nihil magnificentius audire possimus, perge tamen Galle, quod etiam nunc de Martino superest sermonis evolvere. nam etiam minima illius, & quotidiana, animus festinat agnoscere: quia minima illius, aliorum maximis majora esse, nulli dubium est. Ita faciam, Gallus inquit. Verum id quod dicturus sum, ipse non vidi: prius enim gesta res est quam me illi viro jungerem. Sed factum celebre est, fidelium fratrum, qui interfuerant, sermone vulgatum.

VI. Anno Christi 368. aut paucis sequentibus. Imperat. uxor Arriana Martinum antla arcet.

Eodem fere tempore, quo primum episcopus datus est, fuit ei necessitas adire comitatum. Valentinianus tum major rerum potiebatur. is cum Martinum ea petere cognovisset, quæ præstare nolebat, jussit eum palatii foribus arceri. etenim ad animum illius immitem ac superbum uxor accesserat Arriana, quæ totum illum à sancto viro, ne ei debitam reverentiam præstaret, averterat. Itaque Martinus, ubi semel atque iterum superbum principem frustra adire tentavit, recurrit ad nota præsidia: cilicio obvolvitur, cinere conspergitur, cibo potuque abstinet, orationes diebus noctibusque perpetuat. Septimo vero die astitit ei angelus: jubet eum ad palatium ire securum, regias fores quamlibet clausas sponte reserandas, imperatoris spiritum superbum molliendum. Igitur istiusmodi præsentis angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, palatium petit. Patent limina, nullus obsistit: postremo usque ad regem nemine prohibente pervenit. Qui cum venientem eminus videret, infrendens cur fuisset admissus, nequaquam assurgere est dignatus

Coactus Valentinianus ei assurgit.

astanti, donec regiam sellam ignis operiret, ipsumque regem ea parte corporis, qua sedebat, adflaret incendium. Ita solio suo superbus excutitur, & Martino invitus assurgit: multumque complexus, quem spernere ante decreverat, virtutem sensisse divinam emendatior fatebatur: nec exspectatis Martini precibus, prius omnia præstitit, quam rogaretur. Colloquio illum atque convivio frequenter adscivit: postremo abeunti multa munera obtulit, quæ vir beatus, ut semper paupertatis suæ custos, cuncta rejecit. Et quia palatium semel ingressi sumus, licet diversis in palatio temporibus gesta connectam. Nequaquam enim prætermittendum videtur, circa Martini admirationem, reginæ fidelis exemplum.

Idem munera respuit.

VII. Maximus Imperator rempublicam gubernabat, vir omni vitæ merito prædicandus, si ei vel diadema non legitime, tumultuante milite, impositum repudiare, vel armis civilibus abstinere licuisset. sed magnum imperium nec sine periculo renui, nec sine armis potuit teneri. Hic Martinum sæpius evocatum, receptumque intra palatium, venerabiliter honorabat. totus illi cum eo sermo de præsentibus, de futuris, de fidelium gloria, de æternitate sanctorum: cum interim diebus ac noctibus de ore Martini regina pendebat, Euangelico illo non inferior exemplo, pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla unquam fœmina contigisset, istius assiduitatem, immo potius servitutem non poterat evadere. non illa opes regni, non imperii dignitatem, non diadema, non purpuram cogitabat: divelli à Martini pedibus solo strata non poterat, postremo à viro suo poposcit, deinde Martinum uter-

Maximi uxor Martini prandentis famula.

uterque compellunt, ut ei remotis omnibus ministris, præberet sola convivium. nec potuit vir beatus obstinatius reluctari. Componitur castus reginæ manibus apparatus: sellulam ipsa consternit, mensam admovet, aquam manibus subministrat: cibum, quem ipsa coxerat, apponit. ipsa, illo sedente, eminus secundum famulantium disciplinam solo fixa consistit immobilis, per omnia ministrantis modestiam, & humilitatem exhibens servientis: miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit. Finita cœnula, fragmenta panis assumpti, micasque collegit, satis fideliter illas reliquias imperialibus epulis anteponens. Beata mulier, tantæ pietatis affectu illi merito comparanda, quæ venit à finibus terræ, audire Salomonem, siquidem simplicem sequamur historiam. sed si fides reginarum est conferenda (quod mihi liceat separata mysterii majestate dixisse) illa expetiit audire sapientem: ista non tantum audisse contenta, sed & meruit servire sapienti. Ad hæc Postumianus: Jamdudum, inquit, Galle, audiens te loquentem, vehementer admiror reginæ fidem. sed illud ubi est, quod nulla unquam fœmina ferebatur propius astitisse Martino? Ecce ista regina non solum astitit, sed etiam ministravit. Et vereor, ne isto aliquantulum se tueantur exemplo, qui libenter fœminis inferuntur. Tum Gallus: Quid tu, inquit, non vides quod solent docere grammatici, locum, tempus, personam? Propone enim tibi ante oculos captum in palatio Imperatoris precibus ambiri, reginæ fide cogi, temporis necessitate constringi, ut clausos carcere liberaret, exsiliis datos restitueret, bona adempta redhiberet. Hæc quanti putes constare episcopo de-

buisse, ut pro his omnibus non aliquantulum de rigore propositi relaxaret? Verumtamen quia occasione hujus exempli male usuros esse aliquos arbitraris, illi vero felices erunt, si à disciplina exempli istius viri non recedant. Videant enim, quia Martino semel tantum in vita sua, jam septuagenario, non vidua libera, non virgo lasciviens, sed sub viro vivens, ipso viro pariter supplicante, regina servivit & ministravit. hæc edenti astitit, non cum epulante discubuit: nec ausa est participari convivio, sed deferebat obsequium. Disce igitur disciplinam: serviat tibi matrona, non imperet: & serviat, non recumbat: sicut Martha illa ministravit Domino, nec tamen est ascita convivio: immo prælata est ministranti, quæ verbum potius audiebat. Sed in Martino ista regina utrumque complevit: & ministravit ut Martha: & audivit ut Maria. Quodsi quis hoc uti voluerit exemplo, per omnia teneat exemplum: talis caussa sit, talisque persona, tale obsequium, tale convivium, & in omni vita semel tantum. Præclare, inquit Postumianus, nostros istos, ut Martini non egrediantur exemplum, tua constringit oratio: sed profiteor tibi, quia hæc surdis auribus audientur. Nam si Martini sequeremur vias, nunquam caussas de osculo diceremus, & universis scævæ opinionis opprobriis careremus. Verum sicut tu soles dicere, cum edacitatis argueris, Galli sumus: ita nos in hac parte nunquam vel Martini exemplo, vel tuis disputationibus corrigendi fatemur. Veruntamen hæc nobis jamdudum agentibus, quid tu tam obstinate Sulpici taces? Ego, inquam, non solum modo taceo, sed olim de istis tacere disposui. Nam quia quandam viduam

Osculari mulierem decet.

quam vagam, nitidulam, sumptuosam objurgaverim, lascivius victitantem: itidemque virginem adolescenti cuidam mihi caro indecentius adhærentem, cum quidem ipsam frequenter audissem, alios etiam qui talia agerent increpantem: tanta mihi omnium fœminarum, cunctorumque monachorum odia concitavi, ut adversum me utræque legiones jurata bella susceperint. Unde quæso taceatis, ne etiam hoc quod vos loquimini, ad meam referatur invidiam: tota vobis istorum mentio relinquatur: ad Martinum potius revertamur. Tu Galle, ut aggressus es, cœptum opus explica. Tum ille: Jam quidem vobis, inquit, tanta narravi, ut satisfacere studiis vestris meus sermo debuerit. sed quia voluntati vestræ non obsecundare nefas mihi est, quantum adhuc diei superest, loquar. Nam certe dum stramen illud, quod in lectos nostros paratur, aspicio, subvenit in memoriam etiam de stramine, in quo Martinus jacuerat, factam esse virtutem. Res ita gesta est.

Claudiomachus vicus est in confinio Biturigum atque Turonorum. ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minus gloriosa sacrarum virginum multitudo. præteriens ergo Martinus, in secretario ecclesiæ habuit mansionem. Post discessum illius, cunctæ in secretarium illud virgines irruerunt, adlambunt singula loca ubi aut sederat vir beatus, aut steterat: stramentum etiam in quo quieverat, partiuntur. Una earum post dies paucos partem straminis, quam sibi pro benedictione collegerat, energumeno, quem spiritus erroris agitabat, de cervice suspendit. Nec mora, dicto citius ejecto dæmone, persona purgata est. VIII.

Energumenus stramine, in quo Martinus cubuerat, curatur.

IX. Per idem fere tempus Martino à Treveris reverrenti fit obviam vacca, quam dæmon agitabat: quæ relicto grege suo, in homines ferebatur, & jam multos noxie petulca confoderat. verum ubi nobis cœpit esse contigua, hi qui eam eminus sequebantur, prædicere magna voce cœperunt, ut caveremus. Sed postquam ad nos torvis furibunda luminibus propius accessit, Martinus elevata obviam manu, pecudem consistere jubet. quæ mox ad verbum illius stare cœpit immobilis. Cum interea videt Martinus, dorso illius dæmonem superfedentem, quem increpans: Discede, inquit, funeste, de pecude, & innoxium animal agitare desiste. Paruit nequam spiritus, & recessit. Nec defuit sensus in bucula, quin se intelligeret liberatam: ante pedes sancti recepta quiete prosternitur: deinde jubente Martino, gregem suum petit, seque agmini cæterarum, ove placidior, immiscuit. Hoc illud fuit tempus, quo inter medias flammas positus, non sensit incendium, quod mihi non arbitror esse referendum, quia hoc plenius iste Sulpicius, licet in libro suo præteritum, in epistola tamen postea, quam ad Eusebium, tunc presbyterum, modo episcopum, fecit, exposuit: quam tu, Postumiane, aut, credo, legisti: aut si incognita tibi est, cum libuerit in promptu ex illo armario habes, nos ab illo omissa referimus.

Vacca à dæmone vexata liberatur.

Sulpicii ad Eusebium epistola.

X. Quodam autem tempore, dum diœceses circuiret, venantium agmen incurrimus. Canes leporem sequebantur. jamque multo spatio victa bestiola cum undique campis late patentibus nullum esset effugium, mortem imminentem jam jamque capienda crebris flexibus differebat: cujus periculum vir beatus pia mente

Ad imperium B. Martini canes prædam deserunt.

mente miseratus imperat canibus ut desisterent sequi & finerent abire fugientem. qui continuo ad primum sermonis imperium constiterunt. crederes vinctos, immo potius affixos in suis hærere vestigiis. ita lepusculus persecutoribus alligatis, incolumis evasit Operæpretium autem est etiam familiaria illius verba spiritali sale condita, memorare.

Ovem recens tonsam forte conspexerat: XI.
Euangelicum, inquit, mandatum ista comple- Ejusdem
vit: duas habuit tunicas, unam earum largita joci spiri-
est non habenti: ita ergo & vos facere debe- tales.
tis. Item cum subulcum algentem, ac pæne nudum in pellicea veste vidisset, En, inquit, Adam ejectus de paradiso, in veste pellicea sues pascit: sed nos illo vetere deposito, qui adhuc in isto manet, novum Adam potius induamus. Boves ex parte prata depaverant, porci etiam nonnulla suffoderant: pars cætera quæ manebat illæsa, diversis floribus quasi picta vernabat. Speciem, inquit, gerit pars illa conjugii, quæ pecore depasta, & si non penitus gratiam amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem: illa vero quam porci, pecora immunda, foderunt, fornicationis imaginem fœdam prætendit: cæterum illa portio quæ nullam sensit injuriam, gloriam virginitatis ostendit, herbis fœcunda luxuriat fœni, in ea fructus exuberat, & ultra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat. beata species & Deo digna: nihil Distin-
enim virginitati est comparandum. Ita & illi ctio vir-
qui conjugia fornicationi comparant, vehe- ginitatis,
menter errant: & illi qui conjugia virginitati conjugii,
æquanda æstimant, miseri penitus & stulti & forni-
sunt. Verum hæc à sapientibus tenenda distin- cationis.

cto est, ut conjugium pertineat ad veniam, virginitas spectet ad gloriam: fornicatio deputetur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.

XII. Miles quidam cingulum in ecclesia, monachum professus, abjecerat: cellulam sibi eminus in remoto, quasi eremita victurus, erexerat. interea astutus inimicus variis cogitationibus brutum pectus agitabat: ut conjugem suam, quam Martinus in monasterio puellarum esse præceperat, voluntate mutata secum potius vellet habitare. Adiit ergo Martinum fortis eremita: quid haberet animi confitetur. ille vero vehementer abnuere, fœminam viro rursus, jam monacho, non marito incongrua ratione misceri. postremo cum miles instaret, affirmans nihil hoc proposito esse nociturum, se solo conjugis uti velle solatio: porro, ne rursus se in sua vitia revolverent, non esse metuendum: se esse militem Christi, illam quoque in eadem ejusdem militiæ sacramenta jurasse: pateretur episcopus sanctos, & sexum fidei merito nescientes, pariter militare. Tum Martinus (verba vobis ipsa dicturus sum) dic mihi, inquit, si unquam in bello fuisti, si in acie constitisti? At ille respondens, Frequenter, inquit, in acie steti, & bello frequenter interfui. Ad hæc Martinus: Dic mihi ergo, nunquid & in illa acie, quæ armata in prœlio parabatur, aut cum jam adversus hostilem exercitum collato cominus pede, districto ense pugnabat, ullam fœminam stare aut pugnare vidisti? Tunc demum miles confusus erubuit, gratias agens, errori suo se non fuisse permissum: nec aspera increpatione verborum, sed vera & rationabili secundum personam militis comparatione, correctum. Martinus autem conversus ad nos, sicut

Miles monachus factus uxorem repetens verbo Mart. revocatur.

ſicut eum frequens fratrum turba vallaverat: Mulier, inquit, virorum caſtra non adeat, acies militum ſeparata conſiſtat: procul fœmina in ſuo degens tabernaculo ſit remota. contemptibilem enim reddit exercitum, ſi virorum cohortibus turba fœminea miſceatur. Miles in acie, miles pugnet in campo: mulier ſe intra murorum munimenta contineat. habet & illa gloriam ſuam, ſi pudicitiam viro abſente ſervaverit: cujus hæc prima virtus, & conſummata victoria eſt, non videri.

Illud vero, Sulpici, meminiſſe te credo, quo XIII.
affectu nobis, cum & coram adeſſes, illam virginem prædicaret, quæ ita ſe penitus ab omnium virorum oculis removiſſet, ut ne ipſum quidem ad ſe Martinum, cum eam ille officii cauſſa viſitare vellet, admiſerit. Nam cum præter agellum illius præteriret, in quo ſe jam ante complures annos pudica cohibebat, audita fide illius, atque virtute, divertit, ut tam illuſtris meriti puellam religioſo officio epiſcopus honoraret. Nos conſequentes, gaviſuram illam virginem putamus: ſiquidem hoc in teſtimonium virtutis ſuæ eſſe habituram, ad quam tanti nominis ſacerdos, depoſito propoſiti rigore veniſſet. Verum illa fortiſſimi vincula propoſiti, ne Martini quidem contemplatione laxavit. Ita vir beatus accepta per aliam fœminam excuſatione laudabili, ab illius foribus, quæ videndam ſe ſalutandamque non dederat, lætus abſceſſit. O virginem glorioſam, quæ ne à Martino quidem paſſa eſt ſe videri! ô Martinum beatum, qui illam repulſam non ad contumeliam ſuam duxit: ſed magnificans illius cum exſultatione virtutem, inuſitato in his dumtaxat regionibus gaudebat: exem-

Virgo quædam viſitantem non admittit.

exemplo! Ergo cum haud longe ab illa villula nos manere nox imminens coëgisset, xenium beato viro eadem illa virgo transmisit: fecitque Martinus quod antea non fecerat: nullius enim ille unquam xenium, nullius munus accepit. nihil vero ex his quæ virgo venerabilis miserat refutavit, dicens: benedictionem illius à sacerdote minime respuendam, quæ esset multis sacerdotibus præferenda. Audiant, quæso, virgines istud exemplum, ut fores suas, si eas mali obsidere voluerint, etiam bonis claudant: & ne ad se improbis sit liber accessus, non vereantur excludere etiam sacerdotes. Totus hoc mundus audiat: videri se à Martino virgo non passa est. non utique illa quemcumque à se repulit sacerdotem: sed in ejus viri conspectum puella non venit, quem videre salus videntium fuit. Quis autem hoc alius præter Martinum sacerdos, non ad suam injuriam retulisset? quos adversum sanctam virginem motus, quantasque iras mente concepisset? hæreticam judicasset, & anathematizandam esse decrevisset. Quam vero illi beatæ animæ illas virgines prætulisset, quæ crebris occursibus ubique se præbent obvias sacerdoti, quæ convivia sumptuosa disponunt, quæ una pariter accumbunt. Sed quo me ducit oratio? paullulum iste liberior sermo reprimendus est, ne in aliquorum forsitan incurrat offensam. Etenim infidelibus objurgationis verba non proderunt, fidelibus autem satisfaciat exemplum. verum ego ita virtutem hujus virginis prædicabo, ut tamen nihil illis, quæ ad Martinum videndum ex longinquis regionibus sæpe venerunt, arbitrer derogandum: si quidem hoc beatum virum frequenter affectu etiam angeli frequentarint.

Ejusdem laus.

Cæte-

Cæterum id quod dicturus sum, Postumiane, hoc tibi (me autem intuebatur) teste recte perhibeo. Quodam die, ego & iste Sulpicius pro foribus illius excubantes, jam per aliquot horas cum silentio sedebamus, ingenti horrore & tremore, ac si ante angeli tabernaculum mandatas excubias duceremus, cum quidem clauso cellulæ suæ ostio, nos ibi esse nesciret. Interim colloquentium murmur audivimus, & mox horrore quodam circumfundimur, ac obstupentes nec ignorare potuimus, nescio quid fuisse divinum. Post duas fere horas ad nos Martinus egreditur: ac tum eum iste Sulpicius (sicut apud eum nemo familiarius loquebatur) cœpit orare, ut perquirentibus indicaret, quid illud divini fuisset horroris, quod fatebamur nos ambo sensisse, vel cum quibus fuisset in cellula collocutus: tenuem enim nos licet, & vix intellectum sermocinantium sonum pro foribus audisse. tum ille diu multumque cunctatus, (sed nihil erat, quod ei Sulpicius non extorqueret invito. incredibiliora forte dicturus sum, sed Christo teste non mentior: nisi quisquam est tam sacrilegus, ut Martinum æstimet fuisse mentitum.) Dicam, inquit, vobis, sed vos quæso nulli dicatis: Agnes, Thecla, & Maria mecum fuerunt. referebat autem nobis vultum atque habitum singularum. Nec vero illo tantum die, sed frequenter se ab eis confessus est visitari: Petrum etiam & Paullum Apostolos videri à se sæpius, non negavit. iam vero dæmones, prout ad eum quisque venisset, suis nominibus increpabat. Mercurium maxime patiebatur infestum: Iovem brutum atque hebetem esse dicebat. Hæc plerisque in eodem etiam monasterio constitutis.

XIV.

B. Mariæ, Petri, Paulli, & aliorum Sanct. conspectu, & colloquio fruitur.

tutis incredibilia videbantur: nedum ego confidam omnes, qui hæc audient, credituros. nam nisi inæstimabilem vitam atq; virtutem Martinus egisset, nequaquam apud nos tanta gloria prædicus haberetur. quamquam minime mirum, si in operibus Martini infirmitas humana dubitaverit: cum multos hodieque videamus, nec Euangeliis quidem credidisse. A Martino autem sæpe angelos visos familiariter, & sensimus, & experti sumus. Rem minimam dicturus sum, sed tamen dicam.

XV. Apud Nemausum episcoporum synodus habebatur, ad quam quidem ire noluerat: sed quid gestum esset, scire cupiebat. Casu cum eo iste Sulpicius navigabat; sed procul, ut semper, à cæteris in remota navis parte residebat. Ibi ei angelus, quid gestum esset in synodo, nuntiavit. Nos postea tempus habiti concilii solicite requirentes, satis compertum habuimus, ipsum diem fuisse conventus, & ea ibi ab episcopis fuisse decreta, quæ Martino angelus nuntiarat.

Acta Synodi didicit ab angelo.

XVI. Cæterum cum ab eo de fine sæculi quæreremus, ait nobis, Neronem & Antichristum prius esse venturos: Neronem in Occidentali plaga regibus subactis decem imperaturum, persecutionem autem ab eo hactenus exercendam, ut idola gentium coli cogat. Ab Antichristo vero Orientale imperium esse capiendum: qui quidem sedem & caput regni Hierosolymam esset habiturus: ab illo urbem & templum esse reparandum. Illius eam persecutionem futuram esse, ut Christum Dominum cogat negari, se potius Christum esse confirmans: omnesque secundum legem circumcidi jubeat. & ipsum denique Neronem ab

ab Antichristo esse perimendum: atque sub illius potestate universum orbem, cunctasque gentes esse redigendas: donec adventu Christi impius opprimatur. Non esse autem dubium, quin Antichristus malo spiritu conceptus, esset etiam in annis puerilibus constitutus, ætate legitima sumpturus imperium. Quod autem hæc ab illo audivimus, annus octavus est. Vos autem æstimate, quo in præcipitio consistunt, quæ futura sunt. Hæc cum maxime Gallus, necdum explicitis, quæ statuerat referre, loqueretur, puer familiaris ingressus est, nuntians, Refrigerium presbyterum stare pro foribus. Dubitare cœpimus, utrum Gallum adhuc esset melius audire; an exoptatissimo nobis viro, qui officii caussa ad nos veniebat, occurrere. Tum Gallus: Etiamsi non ob adventum sanctissimi sacerdotis relinquenda nobis hæc esset oratio, nox ipsa cogebat, hucusque protractum finire sermonem. Verum quia de Martini virtutibus nequaquam explicari universa potuerunt, hæc vos hodie audisse sufficiat, cras reliqua dicemus. Ita pariter accepta Galli sponsione, surreximus.

DIALOGVS III.

de eadem re.

LVcescit, ô Galle, surgendum est: nam ut vides, & Postumianus instat, & hic presbyter, qui hesterno auditorio est admissus, exspectat, ut quæ de Martino nostro in hodiernum diem explicanda distuleras, debitor:

tor sponsionis evolvas. Non ignarus quidem iste omnium quæcunque memoranda sunt: sed dulcis & grata cognitio est etiam nota relegenti: siquidem natura ita comparatum sit, ut meliore quis conscientia se nosse gaudeat, quæ multorum testimoniis non esse incerta cognoscat. Nam & hic à prima adolescentia Martinum secutus, novit quidem omnia, sed libenter cognita recognoscit. fatebor enim tibi, Galle, Martini mihi sæpius auditas esse virtutes: quippe qui de eo etiam litteris multa mandaverim: sed per gestorum admirationem semper mihi nova sunt, quæ de illo licet audita sæpius revolvuntur. proinde additum nobis Refrigerium auditorem eo impensius gratulamur, quo promptius Postumianus iste, qui hæc Orienti inferre festinat, quasi sub testibus consignatam abs te accepturus est veritatem. Hæc me loquente, Gallo jam ad narrandum parato, irruit turba monachorum: Evagrius presbyter, Aper, Sebastianus, Agricola: & post paullulum ingreditur presbyter noster Etherius, cum Callipione diacono, & Amatore subdiacono. Postremus Aurelius presbyter dulcissimus meus, longiore via veniens, anhelus cucurrit. Quid vos, inquam, tam subito & tam insperati, tam ex diversis regionibus, tam mane concurritis? Nos, inquiunt, hesterno cognovimus, Gallum istum per totum diem Martini narrasse virtutes: & reliqua in hodiernum diem, quia nox oppresserat, distulisse. propterea maturavimus frequens auditorium facere, tantam materiam locuturo. Interea nuntiatur, multos sæcularium stare pro foribus, nec ingredi audentes, sed ut admitterentur orantes. Tum Aper: Nequaquam istos, inquit, nobis

Duo genera auditorum notantur.

bis admisceri convenit: quia ad audiendum curiositate potius quam religione venerunt. Confusus ego illorum vice, quos non admittendos esse censebat: ægre tamen obtinui, ut Eucherium ex vicariis, & Celsum admitterent consularem: cæteri sunt repulsi. Tum Gallum media in sede componimus: qui cum diu nobili sua verecundia silentium tenuisset, tandem ita exorsus est. Convenistis, inquit, ad me audiendum, & sancti & diserti, sed religiosas potius, quam doctas aures, uti arbitror, attulistis, audituri, me fide testis, non oratoris copia locuturum. Quæ autem hesterno dicta sunt, non revolvam: illa qui non audierunt, ex scriptis recognoscent. Nova Postumianus exspectat, nuntiaturus Orienti, ne se in comparatione Martini præferat Occidenti. ac primum gestit animus, quod Refrigerius in aurem suggerit, explicari.

Res in Carnotena gesta est civitate. Paterfamilias duodecennem ab utero mutam puellam Martino cœpit offerre, poscens, ut linguam ligatam meritis suis sanctus absolveret. Ille cedens Episcopis, qui tum forte latus illius ambiebant, Valentiniano atque Victricio; imparem se esse tantæ moli, sed illis quasi sanctioribus nihil impossibile fatebatur. At illi pias preces una cum patre supplici voce jungentes, orare Martinum, ut sperata præstaret. nec cunctatus ultra, (utrumque præclarum, & ostendendo humilitatem, nec differendo pietatem) jubet circumstantis populi multitudinem submoveri: episcopis tantum & puellæ patre assistentibus, in orationem suo illo more prosternitur. dein pusillum olei cum exorcismi præfatione benedicit, atque ita in os puellæ sancti- 11.

Oleo in os injecto puella muta loquitur.

fica-

ficatum liquorem, cum & linguam illius digitis teneret, infudit. Nec fefellit ſanctum virtutis eventus. Patris nomen interrogat: mox illa reſpondit. proclamat pater cum gaudio pariter & lacrymis, Martini genua complexus, & hanc primam ſe filiæ audiſſe vocem cunctis ſtupentibus fatebatur. Ac ne cuiquam id incredibile forte videatur, perhibeat vobis præſens Evagrius teſtimonium veritatis. nam res ipſo præſente tum geſta eſt.

§ 11. Parum illud eſt quod nuper Harpagio presbytero referente cognovi. ſed non prætermittendum videtur, Aviciani comitis uxorem miſiſſe Martino oleum, quod ad diverſas morborum cauſſas neceſſarium (ſicut eſt conſuetudo) benediceret: ampullulam vitream iſtiuſmodi fuiſſe, ut rotunda in ventrem creſceret, ore producto, ſed oris exſtantis concavum non repletum: quia ita moris ſit vaſcula illa compleri, ut pars umbonibus obſtruendis libera relinquatur. Teſtabatur presbyter, vidiſſe ſe oleum ſub Martini benedictione creviſſe, quoad exundante copia ſuperne deflueret: eandemque, dum ad matremfamilias vaſculum referretur, ſervaſſe virtutem. Nam inter manus pueri portantis ita ſemper exundaſſe oleum, ut omne illius veſtimentum copia ſuperfuſi liquoris operiret: matronam itaque ad ſummum labrum plenum vaſculum recepiſſe: ut presbyter hodieque fatetur, obdendi peſſuli, quo claudi diligentius ſervanda conſueverunt, in vitro illo ſpatium non fuiſſe.

B. Martini benedictione oleum creſcit.

Mirum & illud quod huic (me autem intuebatur) meminі contigiſſe. Vas vitreum cum oleo, quod Martinus benedixerat, in feneſtra paullulum editiore depoſuit: puer familiaris incautior lin-

Vas vitreum lapſu non frangitur.

teum superpositum, ampullam ibi esse ignarus, attraxit. vas super constratum marmore pavimentum decidit. cunctis metu exterritis, ne benedictio deperisset, ampulla perinde incolumis est reperta, acsi super plumas mollissimas decidisset. Quæ res non potius ad casum, quam ad Martini est referenda virtutem, cujus benedictio perire non potuit.

IIII. Quid illud, quod factum est à quodam, cujus nomen quia præsens est, & prodi se vetuit, supprimetur: cui quidem tempori hic etiam Saturninus interfuit. Canis nobis importunior oblatrabat. In nomine, inquit, Martini jubeo te obmutescere. cani hæsit latratus in gutture: linguam ut abscisam putares, obmutuit. ita parum est, ipsum Martinum fecisse virtutes. Credite mihi, quia etiam alii in nomine ejus multa fecerunt.

Canis obmutescit. solo ejus nomine.

V. Aviciani quondam comitis noveratis barbaram nimis, & ultra omnes cruentam feritatem. hic rapido spiritu ingressus Turonum civitatem, sequentibus eum miserabili facie ordinibus catenatis, diversa perdendis parari jubet genera pœnarum, disponens postera die attonita civitate ad opus tam triste procedere. Quod ubi Martino compertum est, solus paullo ante mediam noctem ad prætorium bestiæ illius tendit. Sed cum profundæ noctis silentio quiescentibus cunctis, nullus foribus obseratis pateret ingressus, ante limina cruenta prosternitur. interea Avicianus gravi somno sepultus, angelo ingruente percellitur: Servus, inquit, Dei ad tua limina jacet, & tu quiescis? Qua ille voce percepta, lecto suo turbatus excutitur: convocatisque servis trepidus exclamat, Martinum esse pro foribus. irent protinus, claustra resera-

referarent, ne Dei servus pateretur injuriam. Sed illi, ut est omnium natura servorum, vix prima limina egressi, irridentes dominum suum, quod somno fuisset illusus, negant quemquam esse pro foribus: ex suomet ingenio conjectantes, neminem nocte posse vigilare: nedum illi crederent, in illo noctis horrore jacere ante aliena limina sacerdotem: idque Avitiano facile persuasum. rursum solvitur in soporem. sed mox vi majore concussus, exclamat Martinum stare pro foribus, sibi ideo nullam quietem animi corporisque permitti. Tardantibus servis, ipse usque ad limina exteriora progreditur: ibi Martinum ut senserat deprehendit. Perculsus miser tantæ manifestatione virtutis: Quid, inquit, mihi hoc domine fecisti? nihil loqui te necesse est, scio quid desideres, video quid requiras: discede quantocius, ne me ob injuriam tuam cælestis ira consumat: satis solverim hucusque pœnarum. Crede, quia non leviter apud me actum est, ut ipse procederem. Post discessum autem sancti, advocat officiales suos, jubet omnes custodia relaxari: & mox ipse proficiscitur. ita fugato Avitiano, lætata est se civitas liberatam. Hæc cum multis Avitiano referente, comperta sunt: tum nuper Refrigerius Presbyter, quem coram videtis, ab Evagrio fideli viro, ex tribunis, sub invocatione divinæ majestatis audivit, qui sibi hoc ab ipso Avitiano relatum esse jurabat. Cæterum nolo miremini, me hodie facere, quod hesterno non feci, ut ad singulas quasque virtutes nomina testium personasque subnectam: ad quas si quis fuerit incredulus, quia adhuc in corpore sunt, recurrat. Exigit id infidelitas plurimorum, qui in aliqui-

Avitianus à scelere perpetrando revocatur.

aliquibus, quæ hesterno memorata sunt, nutare dicuntur. Accipiant ergo testes adhuc incolumes atque viventes, quibus, quia de fide nostra dubitant, magis credant. Sed si adeo infideles sunt, profiteor quia nec illis sunt credituri. Miror autem quemquam, qui vel tenuem sensum religionis habeat, tantum piaculi velle committere, ut putet quemquam de Martino posse mentiri. Facessat à quoquam qui sub Deo vivit, ista suspicio. neque enim Martinus hoc indiget, ut mendaciis asseratur: sed tamen totius sermonis fidem apud te Christe depromimus, nos nec alia dixisse, nec alia dicturos, quam quæ aut ipsi vidimus, aut quæ manifestis auctoribus, vel plerunque ipso referente, cognovimus. Cæterum etsi dialogi speciem, quo ad relevandum fastidium lectio variaretur, assumpsimus, nos pie præstare profitemur historiæ veritatem. Hæc me extrinsecus inserere, nonnullorum incredulitas, non sine meo dolore compulerit. Sed redeat ad nostrum sermo consessum: in quo cum me tam studiose audiri videam, fateor, necesse est Aprum fecisse constanter, qui repulit infideles: eos tantum judicans audire debere, qui crederent.

VI. Efferor, siquidem creditis, spiritu, & præ dolore totus insanio. non credent Martini virtutibus Christiani, quas dæmones fatebantur? Monasterium beati viri duobus à civitate erat millibus disparatum: sed si quoties venturus ad ecclesiam, pedem extra cellulæ suæ limen extulerat, videres per totam ecclesiam energumenos rugientes, & quasi adveniente judice agmina damnanda trepidare, ut adventum episcopi clericis, qui venturum esse nescirent, dæmonio-

Advenientem procul præsentiunt energumeni.

moniorum gemitus indicaret. Vidi quendam appropiante Martino in aëre raptum, manibus extensis in sublime suspendi, ut nequaquam solum pedibus attingeret. Si quando autem exorcizandorum dæmonum Martinus operam recepisset, neminem manibus attrectabat, neminem sermonibus increpabat, sicut plerumque per clericos rotatur turbo verborum: sed admotis energumenis, cæteros jubebat abscedere, ac foribus obseratis in medio ecclesiæ cilicio circumtectus, cinere respersus, solo stratus orabat. Tum vero cerneres miseros diverso exitu perurgeri, hos sublatis in sublime pedibus quasi de nube pendere, nec tamen vestes defluere super faciem, ne faceret verecundiam nudata pars corporum. at in parte alia videres sine interrrogatione vexatos & sua crimina confitentes: nomina etiam nullo interrogante prodebant. ille se Jovem, iste Mercurium fatebatur. Postremo cunctos diaboli ministros cum ipso cerneres auctore cruciari. ut jam in Martino illud fateamur impletum, quod scriptum est: Quoniam sancti de angelis judicabunt.

Modus exorcizandi B. Martini.

VII. Pagum quendam in Senonico annis singulis grando vastabat. compulsi extremis malis incolæ à Martino auxilium poposcerunt, missa per Auspicium præfectorium virum satis fida legatione, cujus agros specialiter gravior quam cæterorum adsueverat procella populari, Sed facta ibi oratione, Martinus ita universam penitus liberavit ab ingruenti peste regionem, ut per viginti annos, quibus postea mansit in corpore, grandinem in illis locis nemo pertulerit. Quod ne fortuitum esse, & non potius Martino præstitum putaretur, eo anno quo illę

Pagum Senonensis diœcesis annua grandine liberat.

ille defunctus est, rursus incubuit rediviva tempestas. adeo sensit & mundus viri fidelis excessum, ut cujus vita jure gaudebat, etiam ejusdem mortem lugeret. Cæterum si ad hæc probanda, quæ diximus, testes etiam infirmior auditor exegerit, non unum ego hominem, sed multa millia producam: & totam in testimonium virtutis expertæ Senonum advocabo regionem. Et tamen tu Refrigeri presbyter, credo, meministi, nuper nobis super hoc cum Romulo Auspicii illius filio, honorato, & religioso viro, fuisse sermonem: qui hæc nobis tanquam incomperta referebat: & cum futuris proventibus per assidua damna trepidaret, ut ipse vidisti, magno secum mœrore lugebat, Martinum non in hæc tempora reservatum.

Sed ut ad Avitianum recurram, qui cum in omnibus locis cunctisque urbibus ederet crudelitatis suæ infanda monumenta, Turonis tantum innocens erat. Et illa bestia, quæ humano sanguine, & infelicium mortibus alebatur, mitem se atque tranquillum beato viro præsente præstabat. Memini quodam die ad eum venisse Martinum: qui ubi secretarium ejus ingressus est, vidit post tergum ipsius dæmonem miræ magnitudinis assidentem. quem eminus (ut verbo, quia necesse est, parum Latino loquamur) exsufflans, Avitianus se exsufflari existimans, Quid me, inquit, sancte sic aspicis? Tum Martinus: Non te, inquit, sed eum qui cervici tuæ teter incubuit. Ita recessit diabolus, & reliquit familiare subsellium. satisque constat, ab illo die Avitianum mitiorem fuisse: seu quod intellexerit, egisse se semper assidentis sibi diaboli voluntatem: seu quod immundus spiritus ab illius consessu per Martinum VIII.

Avitianus Turonis solum mitis.

Martini vestem (exemplo mulieris illius euangelicæ) contigisset, sub momento temporis fuisse sanatam. Sanatur attactu vestis.

XII. Serpens flumen secabat, & ripæ in qua constiteramus adnatabat: In nomine, inquit, Domini jubeo te redire. Mox se mala bestia ad verbum sancti retorsit, & in ulteriorem ripam nobis exspectantibus transmeavit. quod cum omnes non sine miraculo cerneremus, altius ingemiscens ait: Serpentes me audiunt, & homines non audiunt.

XIII. Piscem Paschæ diebus edere consuetus, paullo ante horam refectionis interrogat, an haberetur in promptu. Tum Cato diaconus, ad quem monasterii administratio pertinebat, doctus ipse piscari, negat per totum diem sibi ullam cessisse capturam; sed neque alios piscatores, qui vendere solebant, quidquam agere quivisse. Vade, inquit, mitte linum tuum, captura proveniet. Contigua flumini, ut Sulpicius iste descripsit, habebamus habitacula. processimus cuncti, utpote feriatis diebus, videre piscantem: omnium spebus intentis, non incassum futura tentamina, quibus piscis, Martino auctore, Martini usibus quæreretur. Ad primum jactum reti permodico immanem esocem diaconus extraxit, & ad monasterium lætus accurrens, nimirum, ut dixit poëta, nescio quis (utimur enim versu scholastico, quia inter scholasticos fabulamur) Captivumque suem mirantibus intulit Argis. Vere Christi iste discipulus, gestarum à Salvatore virtutum, quas in exemplum sanctis suis edidit, æmulator, Christum quoque in se monstrabat operantem, qui sanctum suum usquequaque glorificans, diversarum munera gratiarum in unum hominem conferebat. Captura piscium ad Christi similitudinem. *cap. 6. sui libri.*

XIIII. Testatur Arborius ex præfecto, vidisse se Martini manum sacrificium offerentis, vestitam quodammodo nobilissimis gemmis, luce micare purpurea, & ad motum dextræ collisarum inter se fragorem audisse gemmarum.

XV. Veniam ad illud, quod propter notam temporum semper occultavit: sed nos celare non potuit. in quo illud est miraculi, quod facie ad faciem cum eo est angelus collocutus. Maximus Imperator, aliàs sane bonus, depravatus consiliis sacerdotum, post Priscilliani necem, Ithacium episcopum Priscilliani accusatorem, cæterosque illius socios quos nominari non est necesse, vi regia tuebatur, ne quis ei crimini daret, opera illius cujuscumquemodi hominem fuisse damnatum. Interea Martinus multis gravibusque loborantium caussis ad comitatum ire compulsus, procellam ipsam totius tempestatis incurrit. Congregati apud Treveros Episcopi tenebantur, qui quotidie communicantes Ithacio communem sibi caussam fecerant. His ubi nuntiatum est inopinantibus, adesse Martinum, totis animis labefacti, mussitare & trepidare cœperunt. Et jam pridie Imperator ex eorum sententia decreverat, tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent. Nec dubium erat, quin sanctorum etiam maximam turbam tempestas ista depopulatura esset, parvo discrimine inter hominum genera: etenim tum solis oculis judicabatur, cum quis pallore potius, aut veste, quam fide hæreticus æstimaretur. Hæc nequaquam placitura Martino, episcopi sentiebant: sed male conscii illa vel molestissima erat cura, ne se ab eorum communione adveniens abs-

Vide finem dial. 2.

An. 387.

tine-

tineret, non defuturis qui tanti viri constantiam præmissa auctoritate sequerentur. Ineunt cum Imperatore consilium, ut missis obviam magisterii officialibus, urbem illam propius vetaretur accedere, nisi se cum pace episcoporum ibi consistentium adfore fateretur. quos ille callide frustratus, profitetur se cum pace Christi esse venturum. Postremo ingressus nocturno tempore, adiit Ecclesiam tantum orationis gratia. postridie palatium petit. præter multas, quas evolvere longum est, has principales petitiones habebat: pro Narsete comite, & Leucadio præside, quorum ambo Gratiani partium fuerant, pertinacioribus studiis, quæ non est temporis explicare, iram victoris emeriti. Illa præcipua cura, ne tribuni cum jure gladiorum ad Hispanias mitterentur. pia enim erat solicitudo Martino, ut non solum Christianos, qui sub illa erant occasione vexandi, sed ipsos etiam hæreticos liberaret. Verum primo die, atque altero, suspendit hominem callidus imperator, sive ut rei pondus imponeret, sive quia nimis sibi implacabilis erat, seu quia (ut plerique tum arbitrabantur) avaritia repugnabat: siquidem in bona eorum inhiaverat. Fertur enim ille vir multis bonisque actibus prædi[illegible]us, adversus avaritiam parum consuluisse: nisi fortasse regni necessitate, quippe exhausto superioribus principibus reipublicæ ærario, pæne semper in expeditione atque procinctu bellorum civilium constitutus, facile excusabitur, quibuslibet occasionibus subsidia imperio paravisse. Interea episcopi, quorum communionem Martinus non inibat, trepidi ad regem concurrunt, prædamnatos se conquerentes, actum esse de suo omnium statu, si Theo-

gnisti pertinaciam, qui eos solus palam lata sententia condemnaverat, Martini armaret auctoritas. non oportuisse hominem recipi mœnibus: illum jam non defensorem hæreticorum esse, sed vindicem: nihil actum morte Priscilliani, si Martinus exerceat illius ultionem. Postremo prostrati, cum fletu & lamentatione potestatem regiam implorant, ut utatur adversus unum hominem vi sua. Nec multum aberat, quin cogeretur imperator Martinum cum hæreticorum sorte miscere. sed ille licet episcopis nimio favore esset obnoxius, non erat nescius Martinum fide, sanctitate & virtute cunctis præstare mortalibus: alia longe via Sanctum vincere parat. Ac primo secreto accersitum blande appellat: hæreticos jure damnatos more judiciorum publicorum, potius quam insectationibus sacerdotum: non esse caussam, qua Ithacii, cæterorumque partis ejus communionem putaret esse damnandam. Theognistum odio potius, quam caussa fecisse discidium: eundemque tamen solum esse, qui se à communione interim separarit: à reliquis nihil novatum. Quin etiam ante paucos dies habita Synodus, Ithacium pronuntiaverat culpa non teneri. Quibus cum Martinus parum moveretur, rex ira accenditur, ac se de conspectu ejus abripuit. & mox percussores his, pro quibus Martinus rogaverat, diriguntur. Quod ubi Martino compertum jam noctis tempore est, palatium irrupit. spondet, si parceretur, se communicaturum, dummodo ut & tribuni jam in excidium Ecclesiarum ad Hispanias missi retraherentur. Nec mora intercessit, Maximus indulget omnia. postridie Felicis episcopi ordinatio parabatur, sanctissimi sane viri, & plane digni,

digni, qui meliore tempore sacerdos fieret. Hujus diei communionem Martinus iniit, satius æstimans ad horam cedere, quam his non consulere, quorum cervicibus gladius imminebat. Veruntamen summa vi episcopis nitentibus, ut communionem illam subscriptione firmaret, extorqueri non potuit. Postero die se inde proripiens, cum revertens in via mœstus ingemisceret, se vel ad horam noxiæ communioni fuisse permixtum: haud longe à vico, cui nomen est Andethanna, qua vastas solitudines silvarum secreta patiuntur, prægressis paullulum comitibus, ille subsedit, caussam doloris & facti accusante ac defendente invicem cogitatione pervolvens. Astitit ei repente angelus: Merito, inquit, Martine compungeris, sed aliter exire nequisti. repara virtutem, resume constantiam, ne jam non periculum gloriæ, sed salutis incurreris. Itaque ab illo tempore satis cavit cum illa Ithacianæ partis communione misceri. Cæterum cum quosdam ex energumenis tardius quam solebat, & gratia minore curaret, subinde nobis cum lacrymis fatebatur, se propter communionis illius malum, cui se vel puncto temporis, necessitate, non spiritu, miscuisset, detrimentum sentire virtutis. Sedecim postea vixit annos, nullam Synodum adiit, ab omnibus episcoporum conventibus se removit.

Ut Maximum exoret, prudenter communionem eludit. Mart. Synodo & damnationi Ithacianæ non subscribit.

Angelus mœrentem solatur.

XVI. Sed plane, ut experti sumus, imminutam ad tempus gratiam multiplici mercede reparavit. Vidi præterea ad pseudothyrum monasterii ipsius adductum energumenum, & prius quam ad limen attingeret, fuisse curatum.

Abscedit is virtus.

XVII. Testantem quendam nuper audivi, cum in Tyrrheno mari cursu illo, quo Romam tendi-

tur, navigaret, subito turbinibus exortis, extremum vitæ omnium fuisse discrimen. In quo cum quidam Ægyptius negotiator nec dum Christianus, magna voce clamaverit, Deus Martini eripe nos: mox tempestatem fuisse sedatam, seque optatum cursum cum summa placidi æquoris quiete tenuisse.

Nominati virtus.

XVIII. Lycontius ex vicariis vir fidelis, cum familiam illius lues extrema vexaret, & inauditæ calamitatis exemplo per totam domum corpora ægra procumberent, Martini per litteras imploravit auxilium. Quo tempore vir beatus rem esse promisit difficilem impetrari. nam spiritu sentiebat, domum illam divino numine verberari: tamen non prius destitit septem totos dies, totidemque noctes orando & jejunando continuans, quam id quod exorandum receperat, impetraret. Mox ad eum Lycontius, divina expertus beneficia pervolavit, nuntians simul & agens gratias, domum suam omni periculo liberatam. Centum etiam argenti libras obtulit, quas vir beatus nec respuit, nec recepit. Sed priusquam pondus illud monasterii limen attingeret, redimendis id captivis continuo deputavit. & cum ei suggereretur à fratribus, ut aliquid ex eo in sumptum monasterii reservaret, omnibus enim angustum esse victum, multis deesse vestitum: Nos, inquit, Ecclesia & pascat & vestiat, dummodo nihil nostris usibus quæsisse videamur.

Toti familiæ pestiferam luem avertit.

XIX. Succurrunt hoc loco illius viri magna miracula, quæ facilius admirari possumus, quam referre. Agnoscitis profecto quod dico: multa sunt illius quæ non queunt explicari. Veluti istud est, quod nescio an ita, ut gestum est, à nobis possit exponi. Quidam è fratribus (nomen

men non ignoratis: sed celanda persona est, ne sancto viro verecundiam fecerimus) quidam ergo cum ad fornaculam illius carbonum copiam reperisset, & admota sibi sellula divaricatis pedibus super ignem illum nudato inguine resideret, continuo Martinus factam sacro tegmini sensit injuriam, magna voce proclamans: Quis, inquit, nudato inguine nostrum incestat habitaculum? Hoc ubi ille frater audivit, & ex conscientia quod increpabatur agnovit: continuo ad nos cucurrit exanimis, pudorem suum non sine Martini virtute confessus. Fornaculæ injuriæ.

XX. Quodam itidem die dum in area, quæ parva admodum tabernaculum illius ambiebat in illo suo (quod nostis omnes) sedili ligneo resedisset, vidit duos dæmones in excelsa illa quæ monasterio supereminet, rupe consistere, inde alacres ac lætos vocem istiusmodi adhortationis emittere: Heia te Brictio, Heia te Brictio. Credo cernebant miserum eminus propinquantem, conscii quantam illi rabiem spiritus suscitassent. Nec mora, Brictio furibundus irrupit, ibi plenus insaniæ, evomuit in Martinum mille convicia. objurgatus enim pridie ab eo fuerat, cur qui nihil umquam ante clericatum (quippe qui in monasterio ab ipso Martino nutritus) habuisset, equos aleret, mancipia compararet. nam jam illo tempore arguebatur à multis, non solum pueros barbaros, sed etiam puellas scitis vultibus coëmisse. Quibus rebus infelicissimus insano felle commotus, &, ut credo, præcipue dæmonum illorum agitatus instinctu, Martinum ita aggressus est, ut vix manibus temperaret: cum quidem sanctus vultu placido, mente tranquilla infelicis amentiam per mitia verba cohiberet. sed ita in eo nequam

ſpiritus redundabat, ut ne ſua quidem illi, quamvis vana admodum, mens ſubeſſet, trementibus labiis, incertoque vultu, decolor præ furore, rotabat verba peccati, ſe aſſerens ſanctiorem: quippe qui à primis annis in monaſterio inter ſacras eccleſiæ diſciplinas ipſo Martino educante creviſſet: Martinum vero & à principio, quod ipſe diffiteri non poſſet, militiæ actibus ſorduiſſe, & nunc per inanes ſuperſtitiones & phantaſmata viſionum ridicula prorſus inter deliramenta ſenuiſſe. Hæc cum multa, atque alia etiam, quæ reticere melius eſt, acerbiora vomuiſſet, egreſſus tandem furore ſatiato quaſi qui ſe penitus vindicaſſet, rapidus ea qua parte venerat, recurrebat: cum interea, credo per Martini orationes, fugatis ab illius corde dæmonibus, reductus in pœnitentiam, mox revertitur, atque ad Martini ſe genua proſternit, veniam poſcens, fatetur errorem, nec ſine dæmone ſe fuiſſe tandem ſanior confitetur. Non erat apud Martinum labor iſte difficilis, ut ignoſceret ſupplicanti. Tunc & ipſi, & nobis omnibus ſanctus expoſuit, qualiter illum à dæmonibus vidiſſet agitari: ſe conviciis non moveri, quæ magis illi, à quo eſſent effuſa, nocuiſſent. Exinde cum idem Brictio multis apud eum magniſque criminibus perſæpe premeretur, cogi non potuit ut eum à presbyterio ſubmoveret, ne ſuam perſequi videretur injuriam: illud ſæpe commemorans, ſi Chriſtus Judam paſſus eſt, cur ego non patiar Brictionem? Ad hæc Poſtumianus: Audiat, inquit, iſtud exemplum noſter iſte de proximo. qui cum ſit ſapiens, immemor præſentium, immemor futurorum, ſi fuerit offenſus, inſanit, in ſua ſe non habens poteſtate: ſævit

Mart. patientia.

vit in clericos, grassatur in laicos; totumque terrarum orbem in suam commovet ultionem: in qua per triennium jugiter dimicatione consistens, nec tempore, nec ratione sedatur. Dolenda hominis & miseranda conditio, etiam, si hac sola insanabilis mali peste premeretur. Verum ista ei patientiæ & tranquillitatis exempla referre sæpius Galle debueras, ut sciret irasci, & sciret ignoscere. qui si istum ipsum breviter insertum sermonem meum in se prolatum forte cognoverit, sciat non magis ore inimici, quam amici animo me locutum: quia si fieri posset, optarem ut Martino potius episcopo, quam Phalari tyranno similis diceretur. Sed istum, cujus commemoratio parum suavis est, transeamus, & ad Martinum nostrum Galle redeamus. Tum ego, cum jam adesse vesperum occiduo sole sentirem, Dies, inquam, abiit, Postumiane: surgendum est. simul tam studiosis auditoribus cœna debetur.

Concludit narrationem gestorũ. XXI.

De Martino autem exspectare non debes, ut ulla sit meta referendi. latius ille diffunditur, quam ut ullo valeat sermone concludi. Ita interim de illo viro portabis Orienti. Sed dum recurris, diversasque regiones, loca, portus, insulas, urbesque præterlegis, Martini nomen & gloriam sparge per populos. In primis memento non præterire Campaniam, & si maxime cursus in devio sit, non tamen tibi tanti sint vel magnarum morarum ulla dispendia, quin illic adeas illustrem virum, ac toto laudatum orbe, Paullinum: illi, quæso te, primum sermonis nostri, quem vel hesterno confecimus, vel hodie diximus, volumen evolve. Illi omnia referes, illi cuncta recitabis, ut mox per illum sacra viri laudes Roma cognoscat: sicut

primum illum nostrum libellum non per Italiam tantum, sed per totam etiam diffudit Illyricum. Ille Martini non invidus gloriarum, sanctarumque in Christo virtutum piissimus æstimator, non abnuet præsulem nostrum cum suo Felice componere. inde si forte ad Africam transfretabis, referes audita Carthagini: licet jampridem, ut ipse dixisti, virum noverit, tamen nunc præcipue de eo plura cognoscat, ne solum ibi Cyprianum martyrem suum, quamvis sancto illius sanguine consecrata, miretur. Iam si ad lævam, Achaiæ sinum paullulum devexus intraveris, sciat Corinthus, sciant Athenæ, non sapientiorem in Academia Platonem, nec Socratem in carcere fortiorem. felicem quidem Græciam, quæ meruit audire Apostolum prædicantem: sed nequaquam à Christo Gallias derelictas, quibus donaverit habere Martinum. Cum vero ad Ægyptum usque perveneris, quanquam illa suorum sanctorum numero & virtutibus sit superba, tamen non dedignetur audire: quia illi, vel universæ Asiæ, in solo Martino Europa non cesserit.

XXII. Cæterum cum Hierosolymam inde petiturus, ventis cursuum vela commiseris, negotium tibi nostri doloris injungo, ut si umquam illustris illius Ptolemaidis litus accesseris, solicitus inquiras, ubi sit consepultus noster ille Pomponius: nec fastidias visitare ossa peregrina. Multas illic lacrymas, tam ex affectu tuo, quam ex nostris funde visceribus. ac, licet inani munere, solum ipsum flore purpureo, & suave redolentibus sparge graminibus. dices tamen illi, sed non aspere, non acerbo, compatientis alloquio, non exprobrantis elogio: Quod si vel te quondam, vel me semper audire voluisset, &

Marti-

Martinum magis quam illum, quem nominare nolo, fuisset imitatus, nunquam à me tam crudeliter disparatus, ignoti pulveris regione tegeretur, naufragi sorte prædonis passus in medio mari mortem, & vix in extremo nactus litore sepulturam. Videant hoc opus suum, quicumque ex illius abscessu mihi nocere voluerunt: videant gloriam suam, & vel nunc adversum me grassari desinant vindicati. Hæc cum maxime flebili voce gemeremus, omnium lacrymis per nostra lamenta commotis, cum magna quidem Martini admiratione, sed non minore ex nostris fletibus dolore discessum est.

TEMPORUM RATIO SACRÆ SULPICII SEVERI HISTORIÆ & reliquis opusculis accommodata.

Anno mundi.	
2242.	AB orbe condito usque ad eluvionem & Noë ex arca egressum sunt anni 2242.
3312	1 Ab eo tempore, ad Abrahami ortum anni sunt 1070.
3387	2 Idem admonitus à Deo relicta patria venit in terram Chananæorum ætatis anno 75.
3817	3 Ab ea Abrahami migratione, in illud tempus quo Hebræi ex Ægypto sunt egressi, anni 430.
3884	4 Ab eo Hebræorum egressu, ad Iosuæ mortem anni 67.
4303	5 A Iosuæ morte ad mortem Samsonis anni 419.
4405	6 A Samsone ad quartum Salomonis annum, quo templi prima fundamenta jacta sunt, anni 102.
4829	7 A quarto Salomonis anno ad captivitatem Babylonicam sub Ieconia Rege cœptam, anni 424.
5089	8 A primo ejus captivitatis die ad restaurationem templi perfectam & Hierosolymorum, anni 260.
5487 sive 5437	9. Ab eadem templi restitutione ad Christi crucem duobus Geminis coss. anni * 398. vel potius 348.
5869 seu potius 5819.	10 Ab iisdem coss. ad Stiliconem consulem anni 382.

Ex

Ex hac tabella cuivis intelligere est, quam vere Severus initio Sacræ historiæ dixerit, Mundum sua ætate sex pæne annorum milibus fuisse conditum. quam vero parum consentiant qui rationem temporum investigatam ediderunt, mox ostendam, si prius singulorum capitum rationem paucis reddidero.

Primum igitur auctoris est. Secundum nos ex sacra Bibliorum historia accersivimus, quod reliqua ei ita videantur inniti, ut alioquin nullo modo constent. Inter secundum & tertium aliud medium Sulpicius inserit pagina 17. eo tamen omisso, idem reliquas annorum summas ab Abrahamo in terram Chananæam commigrante, orditur. quare & nos satis habuimus idem castigare, non etiam in hunc indicem advocare.

Tertium summæ caput cum duobus sequentibus ipsi auctori sese debent: optimeque ea inter se convenire, indicio sunt numeri minores iisdem subservientes.

Sexti vero, ut ab auctore subductum est, ea demum est ratio, ut Heli annis 20, Samuelis & Saulis 38, Davidis ac Salomonis 44, id est, annis 102: utraque proxime superior summa adjiciatur. sic enim efficientur 588.

In septimo colligendo auctoris verba secuti sumus, nulla habita ratione, dissentanea ne ea sint aliorum scriptis, an minus. neque enim hoc agimus. Omnium itaque Regum Iudæ anni ad unam summam revocati, redeunt ad 424, & menses 6. quorum mensium ea re non fecimus mentionem, quod in proximo item sequenti capite aliquot desiderentur.

Octavi capitis Severus est auctor: neque numeri, quibus Babylonicam servitutem, & Persarum regna describit, eidem disconveniunt. soli enim tres menses desiderantur, ut ex septem mensibus Magorum, qui Cambysem trucidarunt, & duobus Xerxis secundi,

di, integer annus redeat. Minime vero hoc loco prætereundum, à Severo pag. 74. aliam longe supputandi viam monstrari, qua & propius multo itur, & minor est erratio. Scribit enim Darii, qui Hystaspis filius fuit, regnantis annum 32, eumdem esse, qui ab Vrbe condita est 260. A quo deinde anno, si, inquit, investigatio Romanorum consulum non fallit, anni reliqui sunt ad Stiliconem consulem 888. cui summæ si annos 70 captivitatis Babylonicæ, 31 Darii, 9 Cambysis, 7 menses Magorum, & 32 Darii secundi adjeceris, (sunt autem 102 & medius) summa nascetur annorum à die captivitatis Babylonicæ ad consulem Stiliconem, 990. Illud scitum, quod quibus Severus maxime visus est diffidere, iidem minime omnium fefellerint, consules dico Rom. quorum fastos ceteris omnibus chronographiis certiores esse, solus hic locus fidem faciet. quot enim annos tum Severus à T. Geganio Macerino & P. Minutio Augurino coss. ad Stiliconem cons. numerabat: totidem fere etiam hodie recensent omnes, qui eosdem fastos magno studio & sumptibus restituere atque illustrare enisi sunt, nominatim Hubertus Golzius noster, omnium longe princeps, qui duobus dumtaxat annis Severum nostrum superat numerans annos 890. cujus varietatis, quia item pag. 94 occurrit, alio loco & tempore rationem, volente Deo, sum redditurus.

Reliqua duo numerorum capita Auctori sua sunt: atque ut è variis auctoribus concinnata, ita quoque à fastis consularibus multum evariant. annis enim 50 eos excedunt. qui excessus quoniam immodicus est, & severo Sulpicii calculo indignus, prope abest, ut levi mutatione illum ausim corrigere, & ad annorum numerum cum superiori æqualem reducere. quod facile fiet, si pag. 110. pro CCCXCVIII. restituamus CCCXLIII. tum enim in utriusque summæ reductione

ctione neque plures erunt neque pauciores an. 990

Nunc ex sacro Apparatu Bibliorum Regiorum, libro, cui nomen Daniel, sive de sæculis à Bened. Aria Montano inditum est, Sæculorum ordinem & summam rationem ab initio mundi usque ad Euangelium publicatum deductam adferam.

Ab initio mundi ad Diluvium anni	1656
A diluvio ad Abraham natum	292
Ab Abrahamo ad ortum Isaac	100
Peregrinationis seminis Abrahæ	400
Ab exitu ex Ægypto usque ad templum ædificatum	480
Templi duratio fuit annorum	410
Captivitatis Babylonicæ anni	70
Præfectorum deinde & Sacerdotum	374
Regni Machabæorum	100
Herodum usque ad Hierosolym. excidium	107.

Summa 3989.

Auctor ille, qui breviora Chronica Hebræis conscripsit, hanc sequitur rationem.

A mundi initio ad Babylonicam captivitatem, eosdem annos ponit, quos modo. nempe	3338
Exsilii Babylonici	70
Regni Medorum	52
Regni Græcorum	175
Machabæorum	103
Herodum	103

Summa 3841.

Vulgaris Hebræorum numeratio est hujusmodi.

A mundi initio ad egressum ex Ægypto	2448
Ab egressu ex Ægypto usque ad templi ædificationem	480
Ad templi vastationem.	410
Transmigrationis Babylonicæ	70
A restitutione Iudæorum ex Babylone ad Titum usque	420

Summa 3828.

Hæc

Hæc è Bibliis Regiis, cum à nobis nihil possemus, sumpsimus. Lubet etiam quartam ex Gilb. Genebrardi Theologi Chronologia excerpere, & quia se quam minimum à verbis & sensu scripturæ discessisse affirmat, eandem huic centoni assuere. partitur ille suam temporum descriptionem in sex ætates; quarum hæ sunt formulæ.

Ab orbe condito usque ad eluvionem sunt anni 1656. dies 6

Ab eluvione ad ortum Abrahami anni 293. dies 10

Ab Abrahami ortu, ad egressionem Israëlitarum ex Ægypto anni 720

Ab egressu Israëlitarum ad usque jacta templi fundamenta, anni 480

A fundamentis templi ad captivitatem Babylonicam, anni 419 menses 6

A Babylonica captivitate ad Christum anni 553

Summa, anni 4121. *menses* 6. *dies* 16.

Qui scire volet, quibus modis hæc membratim demonstret, ipsum adeat: nos enim hic tantum concisa excerpimus. qua ipsa ratione jam quamplurimas easque diversissimas eorundem sæculorum descriptiones adjiciemus.

A mundo condito ad Christum natum supputant annos

Rabbi Nahsson in lib. de cyclo Paschatis	3740
Rabbini recentiores	3760. mens. 4
Talmudici	3784
Biblia Regia	3919
Hieronym. in Quæstionib. Hebraicis	3941
Ioan. Carion in chron.	3944
Beda cap. 22. de ratione temp.	3952
Ioann. Picus Mirandulanus	3958
Philo Iudæus	3660
Vrspergensis, Funccius, Gerardus Mercator, & plerique Germani	3962

Rabbi

Rabbi Moses Gerundensis	4058. menf. 5
Gilb. Genebrardus	4121
Iosephus	4192. menf. 6
Odiaton five Eduicon Astrologus	4320
Cassiodorus	4697
Metheodorus	5000
Epiphanius contra Manichæos	5029
Paullus Orosius	5049
Eusebius	5190
Isidorus 5. etymolog.	5210
Albumasar & alii Astronomi	5228
Augustinus	5321
Sulpicius Severus	5414
Theophilus Antiochenus	5476
Suidas	5600
Philastrius de Hæresibus	5801
Alphonsus rex	5984
Onuphrius Panuinius in chron. Ecclesiastico,	6309.

Hujus tam variæ & portentosæ diversitatis rationes quoque variæ sunt. una eaque præcipua, septuaginta Interpretum exemplaria, sive interpretatio prava & corrupta, ut pro me locuples testis erit clariss. vir Andreas Mazius, in suis ad Iosuæ historiam doctiss. disertissimisque Annotationibus. falsi enim sunt, ut hoc dicis caussa adjiciam, cap. 5. Genes. quo loco ducentos pro centum semper habent. Hieronymus in Quæstionibus Hebraicis. Sic in recensendis Sem, qui filius Noë fuit, posteris Cainan cuidam, quem Hebræi ignorant, Græci 130. annos adscribunt: & in reliquis ad Abrahami ortum numerandis, superat Epiphanius Hebræos annis 748. Nicephorus 790. quæ varietas cui non videri possit monstri similis? Altera, quod quidam Veterum annos Hebræorum supputarunt quasi lunares. Eusebius lib. 8. de demonstrat. Hieronym. in 9. cap. Danielis: August. epist. 78. &c. Tertia, quod Iudæi odio Christianorum plus satis indulserint, ut in Danielis hebdomad. liquet, quas ad-

ad everſionem templi ultimam & ad Agrippam Herodianorum poſtremum extrahere violente atque extendere conati ſunt. Quarta, ipſa ſcripturæ loca ſatis obſcura, & niſi quis probe multoque uſu inſtructus ad eam acceſſerit, in interpretationum varietatem prona ac lubrica. ut cap. 12. Exodi, quo dicuntur Iacobæi in Ægypto manſiſſe annis 430. quem locum, ut plurimos alios, aliter atque aliter multi accipiunt. Quinctam afferre poſſim chronica à diverſis olim Iudæis, ſive exteris modo negligentius, modo cum præjudicio conſcripta; item alias multas, uti ſynecdochas ſæpe confinia duorum Regnorum confundentes, hyſterologias, mutationes termini regnorum, varietates nominum; ut cum plures ſunt cognomines aut unus plura habet nomina; ac denique, quod primo dicendum erat, librorum menda, quæ in notis, quibus temporis quantitas deſignatur, facillime fiunt, & nuſquam non ſunt obvia. Hæc inquam omnia poſſim afferre, ſed malo eadem à Gilb. Genebrardo, aliiſque hæc ex profeſſo copioſe explicantibus peti. Simul ea, quæ in hoc genere reliqua ſunt, jamdudum me vocant.

VITA

VITA B. MARTINI, ET QVÆ EODEM TEMPORE GESTA sunt, Onuphrii fastis sive Chronico ecclesiæ accommodata.

Ann. Vrb.	Ann. Chr.	
1087	335	Hoc anno Constantini Imp. 31. moritur S. Silvester papa Rom. Nascitur eodem fere tempore B. Martinus Sabariæ, patre militum tribuno.
1088	336	S. Marco papæ post menses 8. dies 22. mortuo succedit S. Iulius, pontifex 36.
1089	337	Morienti Constantino succedunt filii Constantinus Iunior, Constantius, & Constans.
1090	338	
1091	339	
1092	340	Constantinus Iun. imp. occiditur.
1093	341	Synodus Arrianorum contra Athanasium Antiochena.
1094	342	
1095	343	Moritur S. Paullus Thebæus primus eremita.
1096	344	B. Martinus fit catechumenus.
1097	345	Altera Synodus Antiochena.
1098	346	
1099	347	Synodus magna Sardicensis pro Athanasio. Sacr. hist. pag. 103.
1100	348	Nascitur Aur. Prudentius Clemens.
1101	349	B. Mart. anno ætatis 15. militari sacramento implicatur.
1102	350	Constans Imp. occiditur: Magnentius imperium accipit. Synodus Syrmiensis.
1103	351	
1104	352	B. Martinus baptizatur, anno ætatis 18. In Vita cap. 1.
1105	353	S. Iulio pontif. morienti succedit Liberius, pont. 37. Magnentius ac Decentius tyranni in Galliis à Constantino superantur. Hist. Sacr. pag. 105.
1106	354	Synodus Mediolanensis contra Athanas. Eusebius Vercell. cum aliis abit exsulatum. Hist. Sacræ pag. 106.
1107	355	Fl. Arbetione & Mavortio Lolliano coss. Iulianus occiso Gallo Cæsar appellatur, & in Gallias mittitur. S. Liberius Rom. pont. pellitur in exsilium.
1108	365	B. Martinus à Iuliano Imp. prope Vangionas impetrat missionem. inde aliquot mensibus B. Hilario convivit. qui hoc ipso anno abit in exsilium. Vide Notas nostras ad pag. 107. & alibi.
1109	357	Revocatur ab exsilio Liberius.
1110	358	
1111	359	Eusebio & Hypatio coss. Arimini in Occidente, & Seleuciæ in Oriente coactæ Synodi sub mensem Octob. Hist. Sacr. pag. 113. & seq.

B. Hila-

Ann. Vrb.	Ann. Chr.	CHRONOLOGIA.
1112	360	B. Hilarius Constantinopoli à Constantio tribus libellis audientiam poscit. Sac. histor. pag. 113. Ibi jubetur Pictavos redire.
1113	361	Hilario pleraique ecclesias Ariminensi concilio corruptas obeunti, Romæ occurrere B. Martinus meditatur, ac deinde eumdem sequitur.
1114	362	Moritur Constantius. cui Iulianus succedit. Monasterium sibi Pictavis B. Martinus ædificat.
1115	363	Occiso in Persica expeditione Iuliano succedit Iovianus.
1116	364	Moritur Iovianus, succedunt Valentinianus & Valens: hic in Oriente, ille in Occidente.
1117	365	
1118	366	Liberio papæ sufficitur S. Damasus pont. 38. Moritur B. Hilarius in patria, anno reditus sui sexto. S. hist. pag. 112.
1119	367	Gratianus Valent. filius creatur Augustus:
1120	368	Frequenter in Gallia Synodi contra Arrianos.
1121	369	Ambrosius Mediolanensis episc.
1122	370	Hoc fere tempore B.Mart. in episcopum Turonensem electus fuit. & Imp. Valentinianus solio suo divinitus excussus eumdem ejusque preces cogitur admittere. Dial. 2. c. 6.
1123	371	
1124	372	
1125	373	Synodus Valentina in Gallia.
1126	374	
1127	375	Decedit Valentinianus. fit Valentinianus Iunior Augustus.
1128	376	
1129	377	Vlphilas Gothorum episcopus litteras Gothicas invenit.
1130	378	Valens Imperator occiditur.
1131	379	D. Ausonio & Hermogeniano Olybrio coss. creatur Cæsar & Augustus Theodosius.
1132	380	
1133	381	Gratiani rescriptum contra Priscillianum & ceteros hæreticos. S. hist. pag.116.
1134	382	
1135	383	Gratianus occiditur. Maximus Occidentis Imperium occupat. Moritur Damasus. Surrogatur Siricius pont. 39.
1136	384	Maximus Treveros victor ingreditur. Synodo Burdigalensi condemnatur Instantius. Priscillianus ad principem provocat.
1137	385	
1138	386	B. Martinus Treveris excipitur regio convivio à Maximo Imp. Fl. Evodio consu'e præsente. item à Regina. elicit sponsionem ab Imp. ut sanguine reorum abstineat. eo tamen ad suos reverso, instante Ithacio & aliis episc. Priscillianus & reliqui supplicio afficiuntur. Hist. sac.pag. 120.&c. in Vit. cap.23. Dial. 2. cap. 7.
1139	387	Ithacii caussa à Synodo episcoporum & Imp. Maximo

Maximo

Ann. Vrb.	Ann. Chr.	
		ximo approbatur, non autem à B Martino. Dial. cap. 15.
1140	388	Victoriam Theodosii & Valentiniani Iunioris d Maximo Onuphrius in hunc annum refert. Hu Golzius in sequentem, Promoto & Timasio co Certe in Vita Martini, cap. 23. ait Severus prim anno conversum esse in fugam Valentinianum: alt ro vero sequente Maximum intra Aquileiæ mur interfectum.
1141	389	Promoto & Timasio coss. Ithacius & Nardaci ecclesiæ communione privantur. Prosper in Chron
1142	390	
1143	391	
1144	392	Valentiniano Iuniore occiso occupat Occident imperium Eugenius.
1145	393	Honorius Augustus appell.
1146	394	Eugenius occiditur. Honorius imperat in Occid.
1147	395	Moritur Theodosius.
1148	396	
1149	397	Fl. Cæsarius & Pontius Atticus coss. Hoc ann mortuum vult B. Mart. Gregor. Turonensis, de qu post.
1150	398	
1151	399	
1152	400	Fl. Stilico V.C. Fl. Aurelianus coss. Ad hu annum perducit historiam Sacram Severus, nulla i ca de B. Martini morte facta mentione. idemque d discordiis à Priscilliani morte excitatis in fine eju dem hist. S. sic scribit: Quod jam per quindecim a nos fœdis dissensionibus agitatum, &c. quæ verb proximo demum anno, qui à Priscilliani morte e decimusquintus, locum habent suum.
1153	401	
1154	402	Theodos. Iunior Augustus app.
1155	403	
1156	404	Hic annus à Trevirensi episcoporum convent sive à 4 anno Maximi Imp. est decimus septimu Verba autem Sulpicii dial. 3. cap. 15. hæc sunt. S decim postea vixit annos: nullam Synodum adii ab omnibus Episcoporum conventibus se remov &c quæ verba cum illis Gregorii Turonensis lib. histor. sub finem comparabit qui volet. nam ju cium non est meum.
		Arcadii & Honorii secundo imperii anno S Ma tinus Turonorum episcopus, plenus virtutibus & sa ctitate, præbens infirmis multa beneficia, octoge mo & primo ætatis suæ anno, Episcopatus aut xxvj. apud Condatensem diœcesis suæ vicum, exc dens è sæculo, feliciter migravit ad Christum. tra iit autem media nocte, quæ Dominica habebatu Attico Cæsarioque consulibus, à passione Domi anno ccccxii.

FINIS.

